Region Stockholm

26

Yttrande över remiss Promemoria om nya könstillhörigheter

HSN 2021-2523

Hälso- och sjukvårdsnämnden
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen
Kunskapsstyrning och -stöd
Ameli Norling

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2021-12-02

HSN 2021-2523

Hälso- och
sjukvårdsnämnden

Yttrande över remiss Promemoria om nya könstillhörigheter

Ärendebeskrivning
Regeringen har remitterat ett utkast till lagrådsremiss om två lagar om könstillhörighet, däribland till region Stockholm. Detta ärende berör hälso- och sjukvårdsnämndens yttrande till regionens remissvar.

Beslutsunderlag
Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande
Promemoria om nya könstillhörighetslagar – (utkast till lagrådsremiss)

Ärendets beredning
Ärendet har beretts i psykiatriberedningen.

Förslag till beslut
Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar följande:

Hälso- och sjukvårdsnämnden antar hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtandet som nämndens yttrande och överlämnar det till regionstyrelsen.

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund
Socialdepartementet föreslår i sitt utkast till lagrådsremiss att två nya lagar – lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – ska ersätta lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. I den gällande lagen är kirurgiska ingrepp i könsorganen kopplat till ändring av juridiskt kön. I utkastet till lagrådsremiss särskiljs processen för ändring av juridiskt kön från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. I utkastet föreslås det

att den som fyllt 12 år ska efter ansökan få ändra det kön som framgår i folkbokföringen. Kirurgiska ingrepp i könsorganen skall enligt utkastet, likt tidigare, kunna göras på den som fyllt 18 år.

Överväganden
En genomgång av konsekvenser för vården har gjorts av underlagen med stöd av regionala sakkunniga inom vård av vuxna och barn för könsdysfori.

En separation av ändring av juridiskt kön från tillstånd för kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär en lagändring där vi i likhet med våra nordiska grannländer Norge och Danmark inte kräver medicinska intyg för att få byta juridiskt kön. En sådan separation kan ses som en stärkning av individens självbestämmande och stämmer med individens grundlagsskyddade rätt att vara skyddad från påtvingade kroppsliga ingrepp från det allmänna. Att utfärda dagens nödvändiga intyg för byte av juridiskt kön tar resurser i anspråk hos sakkunnig vårdpersonal inom området och en minskning av denna administration kan frigöra dessa resurser till vårdande insatser. Förslaget innebär vidare att personer som endast vill byta juridiskt kön och inte önskar könsbekräftande behandling inte behöver söka sjukvård alls.

För omhändertagandet av ungdomar mellan 12 och 18 år är förslaget mer svårbedömt. Liksom för vuxna välkomnas principen om stärkt självbestämmande. Dock är adolescensen en period av successiv mognad och erfarenheten visar att det finns flera olika vägar för barn med tidigt könsöverskridande beteende att välja än den binära transvägen. En för minderåriga förenklad process för byte av juridiskt kön kan tänkas minska vårdens och barnpsykiatrins uppgift att stödja ungdomen. Vårdens omhändertagande för denna grupp är starkt fokuserad på att ge ungdomen möjligheten att förutsättningslöst kunna utforska sin könsidentitet och få hjälp med eventuell samsjuklighet innan beslut om binär transsexualism fattas. Det är viktigt att ett förenklat förfarande för byte av juridiskt kön för barn mellan 12 och 18 år inte leder till en förenkling av det barnpsykiatriska omhändertagandet eller minskar individens möjligheter till stöd under en utforskande period under tonårstid och pågående mognad.

För den enskilda individen kan en förenklad process till byte av juridiskt kön som är frikopplad från insatser i sjukvården innebära en risk att individen går miste om screeninginsatser som är specifikt riktat till individer med det ursprungliga juridiska könet såsom mammografi eller cervixcancerpreventionsprogrammet. För ungdomar är det viktigt att

informeras om kommande screening och för vuxna måste vården ha en möjlighet att säkerställa att denna genomförs.

Det finns en liten, men inte obetydlig, samhällsrisk med ett mycket enkelt byte av juridiskt kön då detta kan missbrukas av individer som byter kön med syfte att undgå juridiska processer riktade mot det ursprungliga personnumret.

Utkastets förslag om lag om vissa ingrepp i könsorganen innebär att det nuvarande ansökningsförfarandet till Rättsliga rådet tas bort och vården bedömer möjligheten att utföra ingrepp enligt lagens lydelse. Enbart när vården vägrar en patient ingrepp skall Socialstyrelsen göra prövning enligt lagens förutsättningar. Detta är rimligt utifrån den kunskap och erfarenhet som byggts upp i vården under de 50 år som gått sedan förra lagen antogs. Att utfärda dagens nödvändiga intyg för kirurgiska ingrepp i könsorganen tar resurser i anspråk hos sakkunnig vårdpersonal inom området och en minskning av denna administration kan frigöra även dessa resurser till vårdande insatser. En minskad oro och osäkerhet hos patienter kring möjligheten att få genomgå kirurgi kan också bidra till en bättre vårdprocess.

Utkastet till lagrådsremiss innehåller ingen förändring av åldersgränsen på 18 år för att genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Regionen delar Socialstyrelsens bedömning 2020 att det saknas vetenskaplig och erfarenhetsbaserad kunskap avseende nytta och risker med ingrepp före 18 års ålder och stödjer därmed en bibehållen åldersgräns.

De föreslagna förändringarna som innebär ett förtydligande att personer som ändrat kön omfattas av diskrimineringsgrunden kön i diskrimineringslagen välkomnas.

Konsekvenserna för patientsäkerheten är svårbedömda vid en förändring av lagen utifrån utkastet till lagrådsremiss, framförallt på längre sikt. Könskorrigering, juridisk och/eller medicinsk, kan för enskilda individer vara direkt livsavgörande vilket medför att det är väsentligt med fortsatt utvärdering av medicinska och psykosociala effekter av lagförändringarna. En uppföljning av konsekvenser för jämlik och jämställd vård utifrån tillgång till, och omfattning av, den vård som ges i Sverige utifrån lagförändringarna är också viktig. Även tillgången till nationell högspecialiserad vård viss vård vid könsdysfori inom landet bör följas.

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget till beslut har inga förväntade ekonomiska konsekvenser.

Konsekvenser för patientsäkerhet
Förslaget till beslut har inga förväntade konsekvenser för patientsäkerheten.

Konsekvenser för jämlik och jämställd vård
Förslaget till beslut har inga förväntade konsekvenser för patientsäkerheten.

Miljökonsekvenser
Förslaget till beslut har inga förväntade konsekvenser för miljön.

Administrativa konsekvenser
Förslaget till beslut har inga förväntade administrativa konsekvenser. En förändring av lagen utifrån utkastet till lagrådsremiss förväntas ge minskad administration hos vårdgivarna.

Anders Ahlsson
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Magnus Thyberg
Avdelningschef

Beslutet ska skickas till
Regionstyrelsen

Godkänd av Anders Ahlsson, 2021-12-02

Utkast till lagrådsremiss

Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Stockholm

namnunderskrift 1

namnunderskrift 2
(Socialdepartementet)

Utkastets huvudsakliga innehåll

I utkastet föreslås att två nya lagar – lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – ska ersätta lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Även följdändringar i andra lagar föreslås.

Förslagen innebär att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ett övergripande mål är att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som huvudregel ska bygga på självbestämmande.

Det ska inte krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. I utkastet föreslås vidare att den som har fyllt 12 år efter ansökan ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen. För den som är under 18 år görs ansökan av barnets vårdnadshavare. En ansökan för ett barn får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Vid en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska det inte ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet.

Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

Innehållsförteckning

1 Beslut 5

2 Lagtext 6
- 2.1 Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen 6
- 2.2 Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen 7
- 2.3 Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall 9
- 2.4 Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580) 10
- 2.5 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) 12
- 2.6 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) 15
- 2.7 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 16
- 2.8 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610) 18
- 2.9 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611) 19

3 Ärendet och dess beredning 20

4 Bakgrund och gällande rätt 20
- 4.1 Fastställelse av könstillhörighet 20
  - 4.1.1 Allmänna förutsättningar 21
  - 4.1.2 Vuxna med könsdysfori 22
  - 4.1.3 Barn med könsdysfori 23
  - 4.1.4 Personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen 24
  - 4.1.5 Vissa kirurgiska ingrepp och avlägsnande av könskörtlar 25
- 4.2 Sterilisering 26
- 4.3 Allmänt om hälso- och sjukvård 26
- 4.4 Vårdnadshavares bestämmanderätt och barns rätt till självbestämmande 28
- 4.5 Hur uppgift om kön framgår av folkbokföringen 28
- 4.6 Mänskliga rättigheter 31
  - 4.6.1 Europakonventionens betydelse för transpersoner 31
  - 4.6.2 Särskilt relevanta bestämmelser i barnkonventionen 32
  - 4.6.3 Vissa fri och rättigheter enligt regeringsformen 34

5 Internationella förhållanden 34
- 5.1 Länder vars lagstiftning bygger på självbestämmande 34
  - 5.1.1 Norge 35
  - 5.1.2 Danmark 36

5.1.3 Island ... 37
5.1.4 Nederländerna ... 38
5.1.5 Belgien ... 38

6 Upphävande av könstillhörighetslagen ... 39

7 En ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen ... 41
7.1 Behovet av en ny lag och lagens namn ... 41
7.2 Lagens tillämpningsområde ... 43
7.3 Förutsättningar för kirurgiskt ingrepp ... 50
7.4 Överklagande ... 58
7.5 Bemyndigande ... 60
7.6 Behandling av personuppgifter ... 61
7.7 Tystnadsplikt och sekretess ... 63

8 En ny lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ... 64
8.1 Behovet av en ny lag, lagens namn och lagens tillämpningsområde ... 64
8.2 Förutsättningar för en första ändring ... 66
8.2.1 Inget krav på prövning av sökandens könsidentitet ... 66
8.2.2 En första ändring ska kunna beviljas först efter fyra månader ... 71
8.2.3 En ansökan ska göras skriftligt och personlig inställelse kan krävas vid särskilda skäl ... 79
8.3 Förutsättningar för en förnyad ändring ... 81
8.4 Ansökningar som avser barn ... 85
8.5 Ändring för ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ... 88
8.6 Sökanden ska vara folkbokförd eller medborgare i Sverige ... 90
8.7 Sökanden får inte vara registrerad partner ... 92
8.8 Beslutande myndigheter ... 94
8.9 Överklagande ... 96
8.10 Erkännande av utländska domstolars domar och myndigheters beslut ... 97
8.11 Bemyndigande ... 98
8.12 Behandling av personuppgifter ... 100
8.13 Tystnadsplikt och sekretess ... 102
8.14 Innebörden av en ändring och behovet av följdändringar ... 103

9 Ändringar i andra författningar ... 116
9.1 Steriliseringslagen ... 116
9.2 Patientdatalagen ... 118
9.3 Diskrimineringslagen ... 119
9.4 Offentlighets- och sekretesslagen ... 121
9.5 Fängelselagen och häkteslagen ... 126

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser ... 128

11 Konsekvenser av förslagen ... 129

11.1 Konsekvenser för jämställdheten 129
11.2 Konsekvenser för Skatteverket 131
11.3 Konsekvenser för Socialstyrelsen 132
11.4 Konsekvenser för regionerna 132
11.5 Konsekvenser för kommunerna 133
11.6 Konsekvenser för domstolarna 133
11.7 Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden och övriga konsekvenser 134

12 Författningskommentar 134
12.1 Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen 134
12.2 Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen 138
12.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall 145
12.4 Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580) 146
12.5 Förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355) 148
12.6 Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567) 149
12.7 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) 150
12.8 Förslaget till lag om ändring av fängelselagen (2010:610) 151
12.9 Förslaget till lag om ändring av häkteslagen (2010:611) 152

Bilaga 1 Sammanfattning av promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) 153

Bilaga 2 Författningsförslag i promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) 155

Bilaga 3 Remissinstanser avseende promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) 169

Bilaga 4 Sammanfattning av promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17) 171

Bilaga 5 Författningsförslag i promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17) 174

Bilaga 6 Remissinstanser avseende promemorian Ds Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (2018:17) 188

Bilaga 7 Författningsförslaget enligt lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen 190

Bilaga 8 Lagrådets yttrande 205

1 Beslut

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården.

Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Om ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om förutsättningarna i 2 § är uppfyllda.

Överklagande

4 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen enligt 3 § samt om de förutsättningar för kirurgiska ingrepp i könsorganen som avses i 2 § 2 och 3.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.2 Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

1 § Den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet.

Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas om sökanden då begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

2 § Den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

4 § En ansökan enligt 1 eller 2 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett personnummer eller samordningsnummer.

En ansökan enligt 3 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande får inte vara registrerad partner.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig.

En ansökan enligt 1 § ska lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket.

Ansökan som avser barn

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran enligt 1 § andra stycket om att ärendet ska prövas.

Beslutande myndigheter

7 § Skatteverket beslutar i ärenden enligt 1 §.

Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt 2 eller 3 §.

Överklagande

8 § Skatteverkets beslut enligt 1 § och Socialstyrelsens beslut enligt 2 och 3 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.3 Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har getts enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 och 4 a §§ den upphävda lagen gäller fortfarande.
4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
5. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

2.4 Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)
dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 a §
	En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.
3 §[1]	
En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering	En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering
1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),	
2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller	
3. i samband med ansökan *om fastställelse* enligt *1 §* lagen *(1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,* om *förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.*	3. i samband med *en* ansökan enligt *1 eller 2 §* lagen *(2024:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och sökanden måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.*
8 §[2]	
Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex månader. *Till ansvar enligt denna*	Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *2, 3, 5 eller 6 §* döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

[1] Senaste lydelse 2012:457.
[2] Senaste lydelse 2012:457.

bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
3. Ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.
4. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut om tillstånd som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

2.5 Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.

3 §[1]

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), *lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndig-

[1] Nuvarande lydelse 2021:365.

	heten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), *lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk

person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.6 Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

1 kap.

5 §[1]

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat *sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.*	*Diskrimineringsgrunden kön omfattar även* den som avser att ändra eller har ändrat *1. det kön som framgår av folkbokföringen, eller* *2. kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

[1] Senaste lydelse 2014:958.

2.7 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 kap.
	1 a §
	Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2024:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.
	För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.
6 §[1]	
Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket och 2 § inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.	Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, *1 a* och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.
25 kap.	
1 §[2]	
Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående *till denne* lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, inse-	Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination,

[1] Senaste lydelse 2018:1919.

[2] Senaste lydelse 2012:459.

mination, befruktning utanför kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.	befruktning utanför kroppen, *sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten,* abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.8 Förslag till lag om ändring i fängelselagen (2010:610)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
2 §	
En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock *medges att* vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det*.	En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt* är lämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.9 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap.	
2 §	
En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock *medges att* vistas med intagna av motsatt kön, om det är lämpligt *och de intagna samtycker till det.*	En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt* är lämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

3 Ärendet och dess beredning

År 2018 tog Socialdepartementet fram promemoriorna Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11) och Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17). En sammanfattning av respektive promemoria finns i *bilagorna 1* och *4*. Promemoriornas författningsförslag finns i *bilagorna 2* och *5*. Promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen remissbehandlades mellan slutet av april och slutet av juni 2018 och promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen remissbehandlades mellan slutet av maj och slutet av juni 2018. Ett remissmöte hölls den 20 juni 2018. Förteckningar över remissinstanserna finns i *bilagorna 3* och *6*. Remissyttrandena och en sammanfattning av dessa finns tillgängliga hos Socialdepartementet (S2018/02631 och S2018/03106).

Regeringen beslutade den 30 augusti 2018 lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och inhämtade Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*. Lagrådet kunde inte tillstyrka lagstiftning i enlighet med förslagen.

Den 31 mars 2020 redovisade Socialstyrelsen i ett uppdrag från regeringen bedömningen att det är mer som talar emot än som talar för att möjliggöra aktuella kirurgiska ingrepp före 18 års ålder. I en kartläggning av barns behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen redovisade Socialstyrelsen inom samma uppdrag att det råder tydligt skilda meningar i frågan om behovet (Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen).

Mot bakgrund av Lagrådets yttrande och vad som redovisats i Socialstyrelsens uppdrag har detta utkast till lagrådsremiss tagits fram inom Regeringskansliet. I detta utkast läggs det inte fram något förslag kopplat till barn i lagförslaget om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Inte heller läggs förslaget fram om att ett barn som har fyllt 15 år efter egen ansökan ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att vårdnadshavarna fått insyn i åtgärden. I utkastet till lagrådsremiss behandlas förslagen i promemoriorna Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

4 Bakgrund och gällande rätt

4.1 Fastställelse av könstillhörighet

Förutsättningarna för att en person ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen regleras i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen. Vid ett beslut om fastställelse av ny könstillhörighet sker verkställighet genom att Skatteverket tilldelar personen ett nytt personnummer som utvisar det nya könet. Lagen reglerar även tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem

mer lika det andra könets och tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna. I dag är den administrativa delen för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen alltså sammanlänkad med den medicinska delen.

Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, kallat Rättsliga rådet, beslutar om fastställelse av ny könstillhörighet. År 2020 inkom 425 ansökningar om ändrad könstillhörighet till Rättsliga rådet. År 2019 och år 2018 var antalet inkomna ansökningar 421 respektive 446. Enligt Socialstyrelsens ärendestatistik beslutade Rättsliga rådet år 2020 i 425 ärenden som gällde ändrad könstillhörighet (vilket även avser ärenden inkomna under år 2019). I 346 av dessa beslut meddelades bifall till ansökan och i 44 ärenden ett delvis bifall. 24 ansökningar avslogs. Det kan noteras att Rättsliga rådet under åren 2016 och 2015 beslutade i 182 respektive 198 ärenden om ändrad könstillhörighet.

Av de 681 personer som beviljades ändrad könstillhörighet under perioden 1960–2010 är det totalt 15 personer som efter ånger har ansökt om att få byta juridiskt kön och få tillgång till könskorrigerande kirurgi ännu en gång.

Vid tillkomsten av könstillhörighetslagen fanns uppfattningen att samtliga transsexuella önskade hormoner eller ingrepp i könsorganen i syfte att åstadkomma en anatomisk förändring för att uppnå likhet med det motsatta könet (prop. 1972:6 s. 12). Sedan dess har vissa ändringar gjorts i lagen för att spegla de förändringar som skett i grundläggande samhälleliga värderingar. En av de största förändringarna genomfördes år 2013 då det s.k. steriliseringskravet avskaffades. Tidigare fanns ett krav på att fastställelse av ändrad könstillhörighet endast fick meddelas om sökanden var steriliserad eller av någon annan orsak saknade fortplantningsförmåga (se prop. 2012/13:107).

4.1.1 Allmänna förutsättningar

Förutsättningarna för att fastställa ändrad könstillhörighet regleras i 1 och 2 §§ könstillhörighetslagen. Bestämmelserna 1 § behandlar personer med könsdysfori och 2 § behandlar personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Ansökningar enligt lagen prövas av Socialstyrelsen (5 §). Socialstyrelsens beslut enligt lagen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (6 §). En ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige. Ansökan får inte bifallas om sökanden är registrerad partner (3 §). Införandet av bestämmelsen motiverades med att om en av partnerna i ett registrerat partnerskap får sin könstillhörighet ändrad kommer paret inte längre att vara samkönat, vilket är en rättslig förutsättning för denna samlevnadsform. I samband med att könsneutrala äktenskap infördes år 2009 upphävdes lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Denna lag tillämpas emellertid fortfarande för de par som registrerat partnerskap.

En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i det andra landet eller bosatt där (3 a §).

Enligt 8 § döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ingrepp enligt lagen på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar enligt bestämmelsen ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

4.1.2 Vuxna med könsdysfori

En person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen och som lider psykiskt av detta eller får en försämrad förmåga att fungera i vardagen kan få diagnosen könsdysfori. Vid diagnosen könsdysfori ges könsbekräftande vård som syftar till att anpassa kroppen till könsidentiteten, för att minska könsdysforin och det lidande som könsdysforin innebär. Målet med den könsbekräftande vården är att individen ska kunna leva i enlighet med sin könsidentitet.

Enligt Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd God vård av vuxna med könsdysfori som publicerades 2015 ska behandlingen vara individuellt anpassad vilket innebär att det är personens behov och vilja som är avgörande inför beslutet om varje enskild åtgärd. Ingen ska gå miste om den vård de behöver eller få vård som inte är lämplig. Behoven av och önskemålen om olika vårdinsatser varierar mellan individer. Det innebär att två personer med samma diagnos inte nödvändigtvis får samma vårdåtgärder. Vården kan inkludera bl.a. hormonbehandling, röstbehandling, avlägsnande av behåring och bröstförstoring. Som ett led i den könsbekräftande vården kan även vissa kirurgiska ingrepp genomföras, som syftar till att göra så att könsorganen överensstämmer med könsidentiteten, samt operationer där könskörtlar avlägsnas. Just denna del regleras i könstillhörighetslagen. I Socialstyrelsens kunskapsstöd påpekas vikten av att arbetet sker i multidisciplinära team. Utredningen görs i dag av ett team av psykiatriker, psykologer och socionomer. Som ett led i utredningen genomgår personen ett s.k. real life experience, dvs. personen lever i den sociala roll som stämmer överens med den könsidentitet som personen vill bli bekräftad i. Detta kan påbörjas när personen själv önskar. En del personer gör det redan när utredningen påbörjas, medan andra inväntar effekterna av den könsbekräftande vården.

Personer som söker könsbekräftande vård remitteras till, eller tar själva kontakt med, särskilda utredningsteam. Det finns mottagningar för personer som har fyllt 18 år i Stockholm, Alingsås, Linköping, Lund, Umeå, Uppsala och Östersund. I december 2020 beslutade Socialstyrelsen att viss vård vid könsdysfori ska utgöra nationell högspecialiserad vård och bedrivas vid tre enheter. Beslutet innebär att vid förmodad könsdysfori ska en nationell enhet kontaktas.

Enligt 1 § könstillhörighetslagen har en person som har fyllt 18 år möjlighet att få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen om personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden (1 § könstillhörighetslagen). Socialstyrelsen utfärdade 2019 rekommendationer om utlåtanden i ärenden som gäller fastställande av könstillhörighet. Rekommendationerna syftar till att säkerställa att beslutsunderlaget i ärenden om könstillhörighet ska hålla

god kvalitet. I rekommendationerna anges att Rättsliga rådet för sin bedömning behöver underlag i form av utlåtande från läkare och som regel även från psykolog samt en social utredning, helst utförd av en socionom. Utlåtandet från läkare och psykolog respektive den sociala utredningen ska läggas fram i separata dokument. Det är även bra om relevanta remisser, remissvar och journalkopior från andra enheter sammanfattas. Läkarens eller utredningsteamets bedömning av ärendet ska framgå. Rättsliga rådets beslutsunderlag i dessa ärenden består således av en medicinsk utredning. Den omständigheten att sökanden har genomgått utredning och behandling inom hälso- och sjukvården är av stor betydelse vid bedömningen av om förutsättningarna för ändrad könstillhörighet är uppfyllda.

4.1.3 Barn med könsdysfori

Könstillhörighetslagen innebär att fastställelse av ändrad könstillhörighet, och därmed ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, inte kan komma i fråga före 18 års ålder. Endast för barn som fötts med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan det beslutas om ändrad könstillhörighet.

Däremot finns det ingen åldersgräns för att inom hälso- och sjukvården påbörja en utredning angående könsdysfori eller för medicinsk könskorrigering, med undantag för ingrepp i könsorganen. Det är inte ovanligt att barn uttrycker att de har, eller vill ha, ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen. Det innebär dock inte att detta önskemål är bestående för alla barn som ger uttryck för detta.

Personer som inte har fyllt 18 år tas sedan år 2000 emot vid Astrid Lindgrens barnsjukhus i Stockholm. Sedan år 2016 tar även de flesta team emot personer som inte har fyllt 18 år. Antalet remisser till teamet vid Astrid Lindgrens barnsjukhus har ökat kraftigt de senaste åren. Mellan åren 2000 och 2011 låg antalet årliga remisser under 20 stycken. År 2018 inkom 209 remisser och år 2019 var antalet inkomna remisser 124. Antalet personer som söker könsbekräftande vård ökar även i andra länder. Orsaken är inte känd men det har övervägts om det kan bero på bl.a. ökad tillgång till vård, ökad kunskap och minskad stigmatisering. När det gäller barn och ungdomar som söker könsbekräftande vård så erbjuds de, precis som vuxna, utredning och psykologiskt och psykosocialt stöd. Innan puberteten är det dock inte aktuellt med någon medicinsk behandling för barn med könsdysfori. Däremot kan det i vissa fall finnas ett behov av att stödja barnet i dess utveckling. Syftet är då att underlätta för barn med könsdysfori att leva i enlighet med sin könsidentitet. För ungdomar är föräldrarnas stöd särskilt viktigt, och därför är ett omsorgsfullt omhändertagande av hela familjen av stor betydelse.

När en ung person med könsdysfori närmar sig puberteten ska den unge enligt Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd God vård av barn och ungdomar med könsdysfori, under vissa förutsättningar erbjudas pubertetsbromsande hormonbehandling. Äldre ungdomar kan även erbjudas könskonträra hormoner för att minska lidandet. Förutom att utredningen ska ha visat att den unge lider av könsdysfori ska hormonbehandlingen i övrigt bedömas vara lämplig utifrån den enskilda ungdomens medicinska, psykologiska och psykosociala förhållanden. Socialstyrelsen avser att uppdatera sitt kunskapsstöd om god vård av barn och

ungdomar med könsdysfori under hösten 2021 när det gäller innehållet om hormonbehandling och kirurgi.

Att en ung person under 18 år kan erhålla könsbekräftande vård men inte ändrad könstillhörighet beror på att vården och behandlingen av personer med könsdysfori, vare sig de är under 18 år eller vuxna, huvudsakligen regleras i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) och patientlagen (2014:821). När det gäller den vård och behandling som sker inom ramen för patientlagen och hälso- och sjukvårdslagen kan det konstateras att det inte finns några uppställda åldersgränser, utan den utgår från en individuell bedömning. Viktiga faktorer för när, var och hur vård och behandling ska anses rättsenlig är den unges mognad och beslutskompetens samt vårdnadshavarens inställning och samtycke till vården. Den unges beslutskompetens och vårdnadshavarens inställning är inte ensamt avgörande för om den unge kommer att få vård och behandling. Vårdåtgärderna måste vara medicinskt motiverade och i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

4.1.4 Personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen

En person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan efter ansökan få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen om en ändring av könstillhörigheten är förenlig med utvecklingen av könsidentiteten och mest förenligt med personens kroppsliga tillstånd (2 § könstillhörighetslagen).

Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling. De medicinska tillstånd som omfattas av begreppet medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan ha olika orsaker och symtom. En del tillstånd upptäcks under barndomen, andra i samband med puberteten eller först i vuxen ålder. En del av tillstånden påverkar de yttre könsorganens utseende vilket gör att de ofta upptäcks redan i samband med födseln.

Enligt Socialstyrelsens rapport Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagande, som publicerades år 2017, föds i Sverige omkring 20 barn varje år där könstillhörigheten behöver utredas. Sådana utredningar görs av fyra multidisciplinära s.k. DSD-team som finns på Skånes universitetssjukhus, Sahlgrenska universitetssjukhuset, Karolinska universitetssjukhuset i Solna och Huddinge och Akademiska sjukhuset i Uppsala. DSD är en förkortning av det engelska begreppet disorders of sex development och betyder en avvikande utveckling av könsorganen. Samtliga DSD-team i landet innefattar följande professioner: barnendokrinolog, barnkirurg/-urolog, barnsjuksköterska, barnpsykolog och klinisk genetiker.

Ändrad könstillhörighet för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan fastställas för den som inte har fyllt 18 år. Ansökan görs i sådant fall av vårdnadshavaren. Avser en ansökan någon som har fyllt 18 år, görs ansökan av honom eller henne själv. Den som har fyllt 12 år måste själv samtycka till ändringen. Om barnet är under 12 år ska hänsyn

tas till barnets vilja, med beaktande av barnets ålder och mognad. Ansökningar enligt 2 § könstillhörighetslagen är enligt uppgift från Rättsliga rådet mycket ovanliga. Det torde bero på att personer som föds med en medfödd avvikelse i könsutvecklingen tilldelas ett kön i folkbokföringen i samband med födseln eller snart därefter. Ibland genomförs i samband med detta kirurgiska ingrepp som syftar till att göra så att könsorganen överensstämmer med det tilldelade könet. Om personen sedan utvecklar en könsidentitet som inte stämmer med det tilldelade könet och kroppens utseende, och därför vill ändra sin könstillhörighet, så kan han eller hon i stället ansöka om ändrad könstillhörighet med stöd av 1 § könstillhörighetslagen (prop. 1972:6 s. 58). Det är mycket ovanligt att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen utvecklar en könsidentitet som inte överensstämmer med tilldelat kön och därefter vänder sig till vården för att ändra könstillhörighet.

Personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen omfattas alltså i vissa fall av 1 § könstillhörighetslagen, och i vissa fall av 2 § samma lag. I senare förarbetsuttalanden görs bedömningen att om ett barn som konstaterats ha en medfödd avvikelse i könsutvecklingen senare inte finner sig till rätta i det valda könet kan, om diagnosen fortfarande anses föreligga, fastställelse av ändrad könstillhörighet ske med tillämpning av 2 § könstillhörighetslagen. Det gäller även om barnet fått könskorrigerande behandling. I annat fall bör det enligt förarbetena även fortsättningsvis vara möjligt att ansöka om fastställelse av ändrad könstillhörighet enligt 1 § (prop. 2011/12:142 s. 38).

4.1.5 Vissa kirurgiska ingrepp och avlägsnande av könskörtlar

I 4 och 4 a §§ könstillhörighetslagen finns bestämmelser om tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könet och tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna. I samband med en ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet får tillstånd ges till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets eller till att könskörtlarna avlägsnas. Tillstånd får endast ges om förutsättningarna för fastställelse är uppfyllda. Tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna får endast ges efter egen ansökan av den som beslutet om fastställelse avser. Om sökanden inte har fyllt 23 år får tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna endast ges om det finns synnerliga skäl. Enligt uppgift från Rättsliga rådet har det dock utvecklats en praxis där tillstånd ges redan när personen i fråga har fyllt 18 år.

Kirurgiska ingrepp i könsorganen kan vara mer eller mindre ingripande och mer eller mindre svåra att överblicka konsekvenserna av. Ingreppen är ofta irreversibla och får ofta konsekvenser för fertiliteten. Kirurgiska ingrepp som innebär att könskörtlar (testiklar eller äggstockar) avlägsnas leder ofrånkomligen till sterilitet. Sådana ingrepp kallas kastrering. Exempel på andra kirurgiska ingrepp som leder till att fortplantningsförmågan varaktigt upphävs är sterilisering. Sterilisering innebär att äggledare eller sädesledare klipps av. Förutsättningarna för att genomföra sterilisering regleras i steriliseringslagen (1975:580). Även när livmodern avlägsnas upphävs fortplantningsförmågan varaktigt. Ingrepp som innebär

att penis avlägsnas (t.ex. i samband med skapandet av en vagina) eller att vaginalöppningen stängs (t.ex. i samband med skapandet av en penis) medför att ett barn inte kan komma till genom samlag. Samtliga dessa ingrepp leder alltså till sterilitet och är i regel irreversibla. En annan sak är att det i vissa fall kan vara möjligt att trots detta få biologiska barn, om könsceller sparats. Det finns dock kirurgiska ingrepp som leder till sterilitet som är reversibla, t.ex. att äggledare eller sädesledare täpps till. Det finns även kirurgiska ingrepp som inte leder till sterilitet men som är irreversibla, t.ex. ingrepp där klitoris storlek reduceras där blygdläpparna separeras eller där urinrör och vaginalöppning separeras.

4.2 Sterilisering

Steriliseringslagen (1975:580) reglerar förutsättningarna för att få genomgå ingrepp i könsorganen som utan att innebära kastrering medför varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan (sterilisering). Själva ingreppet som sådant sker sedan i enlighet med allmänna bestämmelser för hälso- och sjukvården.

Enligt 2 § steriliseringslagen får personer som har fyllt 25 år på egen begäran steriliseras. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning. I förarbetena till lagen anges att ett beslut om sterilisering fordrar inte bara en intellektuell utan även emotionell och sexuell mognad, vilken erfarenhetsmässigt ofta inte utvecklas förrän i 20–25-års åldern och i viss utsträckning först senare. Sterilisering är också ett avgörande beslut om att för resten av livet avstå från möjligheten att få egna barn (prop. 1975:18 s. 24 och 25).

För yngre personer regleras förutsättningarna i 3 §. Enligt 3 § 3 ska en person, som har fyllt arton men inte tjugofem år och som är bosatt i Sverige, efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt 1 § könstillhörighetslagen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse. Någon hänvisning till ansökan om fastställelse enligt 2 § könstillhörighetslagen finns inte i steriliseringslagen. Det finns således ingen möjlighet för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen att i samband med ansökan om ändrad könstillhörighet enligt 2 § könstillhörighetslagen få sterilisera sig.

Sterilisering får inte ske utan att den som begär åtgärden noggrant har informerats om ingreppets innebörd och följder samt, i förekommande fall, om andra möjligheter att förebygga graviditet (5 §). Socialstyrelsens beslut i ärenden om tillstånd till sterilisering får inte överklagas (4 §). Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med steriliseringslagen döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken (8 §).

4.3 Allmänt om hälso- och sjukvård

I hälso- och sjukvårdslagen finns bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas. Med hälso- och sjukvård

avses i hälso- och sjukvårdslagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, sjuktransporter och omhändertagande av avlidna (2 kap. 1 §). Inom ramen för hälso- och sjukvård faller vidare åtgärder med anledning av kroppsfel och barnsbörd liksom åtgärder i samband med abort, sterilisering, transplantationer och insemination (prop. 1981/82:97 s. 70 och 111). I patientlagen finns bestämmelser som syftar till att inom hälso- och sjukvårdsverksamhet stärka och tydliggöra patientens ställning samt till att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet (1 kap. 1 § patientlagen). Med hälso- och sjukvård avses i patientlagen dels åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, dels sjuktransporter (1 kap. 5 § patientlagen). Paragrafen har utformats med definitionen av hälso- och sjukvård i 1 § hälso- och sjukvårdslagen som förebild men definitionen enligt patientlagen omfattar inte omhändertagande av avlidna (prop. 2013/14:106 s. 111). Patientsäkerhetslagen (2010:659) innehåller bestämmelser som syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvård och därmed jämförlig verksamhet (1 kap. 1 §). Med hälso- och sjukvård avses i patientsäkerhetslagen bl.a. verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1 kap. 2 §).

Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen (3 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen). Varje region ska enligt 8 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta i regionen. Regionen ska även enligt 8 kap. 2–6 §§ hälso- och sjukvårdslagen erbjuda en god hälso- och sjukvård till vissa personer som vistas i regionen utan att vara bosatta där. Hälso- och sjukvården ska bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård, vilket bl.a. innebär att den ska vara av god kvalitet, tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och vara lätt tillgänglig (5 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen). Respekten för patientens självbestämmande och integritet kommer även till uttryck i 4 kap. 1 § patientlagen och 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen. Patientens rätt till självbestämmande och integritet kan emellertid av flera skäl inte anses obegränsad. Det är t.ex. inte möjligt att låta patienten bestämma innehållet i och omfattningen av vården. Sådana avgöranden måste alltid ankomma på sjukvårdshuvudmannen och den som har det medicinska ansvaret för vården. En patient har emellertid en i princip obegränsad rätt att kräva att en åtgärd genast avbryts eller aldrig vidtas (prop. 1981/82:97 s. 117–118).

Enligt 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen ska hälso- och sjukvårdspersonalen utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. En patient ska ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav. Vården ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten ska visas omtanke och respekt.

Enligt 7 kap. 1 § patientlagen ska en patient, när det finns flera behandlingsalternativ som står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, få möjlighet att välja det alternativ som han eller hon föredrar. Patienten ska få den valda behandlingen, om det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaderna för behandlingen framstår som befogat. Enligt 8 kap. 1 § patientlagen ska en patient med livshotande eller särskilt allvarlig sjukdom eller skada få möjlighet att

inom eller utom den egna regionen få en ny medicinsk bedömning. Patienten ska erbjudas den behandling som den nya bedömningen kan ge anledning till om behandlingen står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet, och det med hänsyn till den aktuella sjukdomen eller skadan och till kostnaderna för behandlingen framstår som befogat. Enligt 9 kap. 1 § patientlagen ska en patient som omfattas av en regions ansvar för hälso- och sjukvård inom eller utom denna region få möjlighet att välja utförare av offentligt finansierad öppen vård.

4.4 Vårdnadshavares bestämmanderätt och barns rätt till självbestämmande

Barn har enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran samt ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Enligt 6 kap. 2 § föräldrabalken är det den som har vårdnaden om ett barn som har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och som ska se till att dessa behov blir tillgodosedda. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska vid sådana beslut i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (6 kap. 11 § föräldrabalken).

Om det finns två vårdnadshavare är huvudregeln att dessa utövar vårdnaden gemensamt. Om en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte kan skjutas upp utan olägenhet, bestämmer den andra ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det (6 kap. 13 § föräldrabalken).

Inskränkningar i vårdnadshavarnas rätt och skyldighet att utöva vårdnaden finns bl.a. i socialtjänstlagen och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. För det fall det förekommer försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, finns bestämmelser i 6 kap. 7 § föräldrabalken om att rätten ska besluta om ändring i vårdnaden. Om det är en av två vårdnadshavare som brister i sitt sätt att utöva vårdnaden kan rätten besluta om ensam vårdnad, om det är båda vårdnadshavarna kan rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. En sådan prövning kan initieras av socialnämnden.

4.5 Hur uppgift om kön framgår av folkbokföringen

En persons kön i folkbokföringen fastställs i de allra flesta fall omedelbart efter födelsen genom en anmälan om barnets födelse till Skatteverket. Senare i livet råder det för de allra flesta en överensstämmelse mellan kroppen och könsidentiteten, dvs. personens självidentifierade kön. Det

finns dock personer som senare upplever att det kön som i samband med födelsen anmäldes till Skatteverket inte stämmer överens med könsidentiteten. I dag måste dessa personer ansöka om fastställande av könstillhörighet enligt könstillhörighetslagen för att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

Folkbokföring innebär fastställande av en persons bosättning samt registrering av uppgifter om identitet, familj och andra förhållanden som enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får förekomma i folkbokföringsdatabasen (1 § folkbokföringslagen [1991:481]). Uppgifter från folkbokföringen har stor betydelse för såväl enskilda som det allmänna och sprids till flera myndigheter och privata aktörer. Genom uppgifter i folkbokföringen avgörs t.ex. i vilken kommun en person ska få sin utbildning eller betala skatt, vilken region som ansvarar för en persons hälso- och sjukvård och vart valmyndigheten ska skicka röstkort för allmänna val. Uppgifterna är också av betydelse för privata verksamheter som exempelvis underlag vid kreditupplysningar och kredit- och avbetalningsköp.

I 2 kap. 3 § lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet anges vilka uppgifter om en person som får behandlas i folkbokföringsdatabasen. Uppgift om kön omfattas inte av dessa uppgifter och registreras således inte i folkbokföringsdatabasen. Däremot framgår uppgift om kön indirekt av folkbokföringen genom det person- eller samordningsnummer som registrerats i folkbokföringsdatabasen för en person.

För varje folkbokförd person fastställs ett personnummer som identitetsbeteckning. Personnumret innehåller födelsetid, ett tresiffrigt födelsenummer och en kontrollsiffra. Födelsenumret skiljer män från kvinnor genom att det utgör ett udda tal för män och ett jämnt tal för kvinnor (18 § folkbokföringslagen). En person som inte är eller har varit folkbokförd kan i stället tilldelas ett samordningsnummer som identitetsbeteckning. Samordningsnumret ska utgå från den födelsetid som det rekvirerande organet uppger. Numret ska anges med två siffror för vardera år, månad och dag i nu nämnd ordning. Siffrorna för dag ska adderas med siffran 60. Därefter anges ett tresiffrigt individnummer, som är udda för män och jämnt för kvinnor, samt en kontrollsiffra (18 a § folkbokföringslagen). Av födelsenumret respektive individnumret framgår således det kön som följer av folkbokföringen.

För att ett barn ska folkbokföras och tilldelas ett personnummer ska barnets födelse anmälas till Skatteverket. Av 24 § folkbokföringslagen framkommer att om barnet föds på sjukhus eller på enskilt sjukhem ska inrättningen göra anmälan. Om en barnmorska hjälper till vid födseln i annat fall, ska barnmorskan göra födselanmälan. Anmälan ska göras så snart som möjligt. Vidare framgår av bestämmelsen att i andra fall ska barnets vårdnadshavare göra anmälan inom en månad från födseln. Det är anmälaren som uppger vilket kön som ska registreras för barnet. I Socialstyrelsens rapport från 2017 Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagandet, anges att i de fall barnets biologiska kön inte entydigt går att tolka som pojke eller flicka ska beslutet om vilket kön som ska anges för barnet fattas i samråd med vårdnadshavare samt med vårdnadshavares samtycke. På så

vis tilldelas personer som folkbokförs vid födelse i Sverige det kön som framgår av folkbokföringen via personnumret.

För att tillhandahålla information som behövs för handläggning av folkbokföringsärenden får bl.a. person- eller samordningsnummer behandlas i databasen (jfr 1 kap. 4 § första stycket 2 och 2 kap. 3 § första stycket 1 lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet). Av 2 § förordningen (2001:589) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet följer att ändringar av de uppgifter som får behandlas i folkbokföringsdatabasen också ska registreras där. Författningarna om folkbokföring saknar dock uttryckliga bestämmelser om ändring av registrerade uppgifter i samband med ändring av könstillhörighet och personnummer. Detta hanteras i stället i enlighet med den praxis som har bildats vid tillämpningen av bestämmelserna i de lagar och förordningar som finns inom folkbokföringen och regeringen har tidigare gjort bedömningen att det saknas behov av att införa en uttrycklig bestämmelse om tilldelning av nytt personnummer för den som har bytt könstillhörighet (jfr prop. 2011/12:142 s. 21–23 och s. 67–69).

I dag krävs ett tillstånd från Socialstyrelsen för ändrad könstillhörighet i folkbokföringen. Efter att Socialstyrelsen meddelat ett beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet skickas en kopia av beslutet till Skatteverket som registrerar en ändring av personens könstillhörighet i folkbokföringen. Detta sker genom ett personnummerbyte. Personen har därefter ett nytt personnummer som utvisar den nya könstillhörigheten.

Ett personnummerbyte görs manuellt av en handläggare på Skatteverket och det nya personnumret kommer därefter att vara det personnummer som är gällande i folkbokföringen. Det gamla personnumret finns kvar som en tidigare uppgift (historik). Mellan det gamla personnumret och det nya personnumret finns en hänvisning för att uppdateringar ska kunna ske hos andra myndigheter och aktörer. Vid flera personnummerändringar är det dock inte möjligt att se en hänvisning mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och andra och mellan det andra och det tredje. Med dagens tekniska system finns alltså inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer utan dessa måste spåras i en kedja. Personnummerändringen i folkbokföringen uppdateras även för de personer som personen i fråga har en registrerad relation till, exempelvis föräldrar, barn, make eller maka.

Enligt Skatteverkets rutiner ska en person som ändrar könstillhörighet informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnumret.

Något om sekretess i folkbokföringen

Enligt den s.k. folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller sekretess för uppgifter om enskilds personliga förhållanden i verksamhet som avser folkbokföringen eller annan liknande registrering av befolkningen och, i den utsträckning som regeringen föreskriver det, i annan verksamhet som avser registrering av en betydande del av befolkningen. Sekretessen gäller för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om

uppgiften röjs. Av förarbetena till motsvarande bestämmelse i sekretesslagen framgår att det skaderekvisit som föreskrivs innebär att sekretesskydd kan ges både för uppgifter av särskilt ömtålig art och på grund av speciella omständigheter, i fråga om normalt harmlösa uppgifter. I förarbetena anges också att huvudregeln bör vara att uppgifter om namn, adress, personnummer, civilstånd eller nationalitet är offentliga. Särskild anledning att vägra utlämnande av sådana uppgifter kan dock föreligga, t.ex. på grund av befarad personförföljelse. Bestämmelsen är också tillämplig på de mer ömtåliga uppgifterna om personliga förhållanden som kan förekomma, såsom framför allt uppgifter om ändrad könstillhörighet. För att sekretessen inte ska kunna kringgås genom att uppgifterna får en vidare offentlighet i andra register som omfattar befolkningen är bestämmelsen tillämplig inte bara inom den egentliga folkbokföringen utan även på annat befolkningsregister som baseras på uppgifter från folkbokföringsverksamheten. Bestämmelsen är därför också tillämplig på t.ex. SPAR (prop. 1979/80:2 Del A s. 210 och 211), som är ett aviseringssystem som Skatteverket har för att distribuera folkbokföringsuppgifter till i huvudsak enskilda. Om det kan antas att en uppgift i en allmän handling inte får lämnas ut på grund av en bestämmelse om sekretess, får en myndighet markera detta genom att en särskild anteckning, en sekretessmarkering, görs på handlingen eller införs i den databas där den elektroniska handlingen hanteras. Sekretessmarkeringen innebär inte att uppgifterna som markerats per automatik omfattas av sekretess. En prövning i det enskilda fallet ska alltid göras innan uppgifterna lämnas ut. Om den enskilde fått en sekretessmarkering i folkbokföringsdatabasen i samband med ändring av kön i folkbokföringen innebär det således en särskild indikation på behovet av att göra en noggrann skadeprövning utifrån folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § OSL.

4.6 Mänskliga rättigheter

4.6.1 Europakonventionens betydelse för transpersoner

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen, EKMR) togs fram av Europarådet och undertecknades 1950. Sverige är medlem av Europarådet och ratificerade konventionen 1952. Europakonventionen gäller som svensk lag enligt lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen har också getts en särskild ställning i svensk rätt genom 2 kap. 19 § regeringsformen som föreskriver att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

I Europakonventionen, inklusive de tilläggsprotokoll till konventionen som har tillkommit genom åren, anges de grundläggande fri- och rättigheter som omfattas av konventionens tillämpningsområde. Flera av dessa fri- och rättigheter har haft och har en positiv betydelse för rättsutvecklingen för transpersoner. I artikel 8.1 EKMR fastslås att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Dessa rättigheter kan under vissa förutsättningar inskränkas enligt artikel

8.2 EKMR. Inskränkningen måste ha stöd av lag och vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till något av följande intressen: statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Enligt artikel 14 EKMR ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon åtskillnad såsom på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Europadomstolen har till uppgift att pröva hur en konventionsstat till Europakonventionen lever upp till sina förpliktelser enligt konventionen. Det kan ske efter individuella ansökningar med klagomål från enskilda eller i mål som har väckts av en annan konventionsstat. Europadomstolen har vid flera tillfällen prövat personers möjligheter att ändra det kön som är registrerat i officiella dokument (eller system), som exempelvis födelsebevis eller folkbokföringen. Frågan om erkännande av könsidentitet faller, enligt Europadomstolens praxis, inom ramen för rätten till privatliv i artikel 8.

Ett särskilt uppmärksammat avgörande av Europadomstolen är A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike (ansökningsnummer 79885/12 m.fl.). Målet handlar om tre transpersoner som hade nekats av franska staten att ändra det kön och namn som var registrerat i deras respektive födelseattest, eftersom de inte genomgått könskorrigerande operationer. Domstolen fann att ett krav på att ha genomgått könskorrigerande operation eller medicinsk behandling som med hög sannolikhet skulle resultera i sterilitet för att få ändra det kön som var registrerat i statens officiella register utgjorde en kränkning av rätten till privatliv. Domstolen fann dock också att de krav på medicinsk diagnos eller medicinsk utredning som ställts i övrigt inte var ett brott mot rätten till privatliv i konventionens mening utan faller inom medlemsstaternas bedömningsmarginal. Domstolen ansåg samtidigt att det inte hade inneburit någon kränkning av artikel 8 att Frankrike ställde krav på den ena sökanden att bevisa att denne ”led av könsidentitetsstörning”, eller att krav hade ställts på den andra sökande att genomgå en medicinsk undersökning. Dock betonades att Frankrikes krav hade inneburit att rätten att fullt ut åtnjuta rätten till privatliv hade villkorats av att göra avkall på rätten till den personliga integriteten. I samma mål förde domstolen ett resonemang kring artikel 3.

4.6.2 Särskilt relevanta bestämmelser i barnkonventionen

Förenta nationerna har formulerat särskilda rättigheter avseende barn i Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter, förkortad barnkonventionen. Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen genom inkorporering svensk lag. Det innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen. Syftet med inkorporeringen är att tydliggöra att Sveriges konventionsåtaganden enligt barnkonventionen ska säkerställas på alla nivåer inom offentlig verksamhet

och att ett barnrättsbaserat synsätt ska genomsyra all verksamhet som berör barn och unga.

Barnkonventionen uttrycker ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut och åtgärder som kan beröra såväl ett enskilt barn som barn i grupp. Detta barnrättsperspektiv innebär att ansvarig beslutsfattare, inför ett beslut eller en åtgärd, ska överväga om beslutet eller åtgärden berör barnet eller barnen och i så fall på vilket sätt. Om åtgärden eller beslutet bedöms få konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bl.a. barnkonventionen (prop. 2009/10:232 s. 11).

Konventionen innehåller fyra grundläggande principer som ska vara styrande för tolkningen av artiklarna i konventionen, samtidigt som de har en självständig betydelse. Principerna är icke-diskriminering, barnets bästa, rätten till liv och utveckling samt rätten att komma till tals. De framgår av artiklarna 2, 3, 6 och 12. Principerna innebär bl.a. att vid beslutsfattande som gäller ett barn ska inget barn diskrimineras, en bedömning av vad som är barnets bästa i det enskilda fallet ska göras och barnets egna åsikter ska beaktas.

Enligt barnkonventionen har konventionsstaterna bl.a. ansvar för att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder (artikel 3.2). Konventionsstaterna ska göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets fostran och utveckling. Det är föräldrar eller, i förekommande fall vårdnadshavare, som har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling (artikel 5 och 18.1).

FN:s barnrättskommitté betonar att när stater anger minimiåldrar i sina lagstiftningar måste de göra det inom ramarna för de grundläggande principerna i konventionen. Detta gäller särskilt principen om icke-diskriminering och principen om barnets bästa. Det måste också finnas en konsekvens mellan olika åldersgränser. När det gäller åldersgränser för att delta i rättsliga och administrativa förfaranden som rör barnet uppställer barnkonventionen ingen åldersgräns. Enligt artikel 12 ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet och barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare. Enligt artikel 8 krävs respekt för barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden. I konventionen uppställs ingen åldersgräns för när barnet kan ge sitt samtycke till byte av identitet och exempelvis namnbyte.

Frågan om att få sin könsidentitet rättsligt erkänd berör bl.a. skyldigheten att respektera och tillförsäkra varje barn dess rättigheter utan åtskillnad av något slag (artikel 2), bedömningen av barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till utveckling (artikel 6), barnets rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör barnet samt skyldigheten att beakta barnets åsikt i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12), barnets rätt till sitt privatliv (artikel 16), barnets rätt till information (artikel 17) samt

barnets rätt till bra hälsa (artikel 24). Frågan berör också föräldraansvaret (artiklarna 5 och 18.1).

4.6.3 Vissa fri och rättigheter enligt regeringsformen

Enligt 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen ska det allmänna verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt ska tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.

I 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen anges att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Enligt 2 kap. 20 § första stycket 2 får dock denna frihet begränsas genom lag. Begränsningen får enligt 2 kap. 21 § ske endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Vidare stadgas i 2 kap. 12 § regeringsformen att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning.

5 Internationella förhållanden

5.1 Länder vars lagstiftning bygger på självbestämmande

Flera länder i Europa har under de senaste åren infört lagstiftning där de medicinska och administrativa processerna för att byta kön inte längre är sammanlänkade. I de länder som berörs nedan bygger den juridiska processen på självbestämmande i stället för – som tidigare varit fallet – till exempel krav på en medicinsk diagnos eller psykologisk utredning.

Den 12 november 2020 meddelade Europeiska kommissionen en jämlikhetsstrategi för hbtqi-personer 2020–2025 (COM(2020)698 final av den 12 november 2020). I strategin slår kommissionen fast målsättningen att varje hbtqi-person i EU ska vara trygg, ha lika möjligheter att fullt ut delta i samhällslivet och därigenom utveckla sin fulla potential. Därför presenteras också ett antal riktade åtgärder. En sådan är att kommissionen avser att främja erfarenhetsutbytet mellan medlemsstater när det gäller lagstiftning och processer för ändring av juridiskt kön som utgår från självbestämmande och utan åldersgränser. Kommissionen publicerade en rapport i augusti 2020, Legal gender recognition in the EU, av vilken det framgår att det är 22 av medlemsstaterna som på något sätt har ett

regelverk för ändring av det kön som framgår av officiella register. I sex länder bygger lagstiftningen på självbestämmande.

Några exempel på länder vars lagstiftning bygger på självbestämmande är Norge, Danmark, Island och Nederländerna. Dessa beskrivs närmare nedan. I Finland pågår ett arbete för att modernisera lagstiftningen och ambitionen är att anta en lagstiftning som utgår från självbestämmande under 2022.

5.1.1 Norge

Förutsättningarna för att ändra det kön som är registrerat i den norska folkbokföringen regleras i lov om endring av juridisk kjønn som trädde i kraft den 1 juli 2016.

Med juridiskt kön (juridisk kjønn) avses i lagen det kön med vilket en person är registrerad i folkeregistret. Personer som är bosatta i Norge har rätt att ändra detta om de upplever att de tillhör det andra könet och den som har fyllt 16 år kan på egen hand ansöka om ändring av det kön som är registrerat i den norska folkbokföringen. Barn mellan 6 och 16 år kan ansöka om sådan ändring tillsammans med den eller de som har föräldraansvaret för barnet. Om bara den ena av de som har föräldraansvaret medverkar till ansökan kan det registrerade könet ändå ändras, om det bedöms vara för barnets bästa. Sådana ansökningar prövas av Fylkesmannen i Oslo (till skillnad från ansökningar i övriga fall, som prövas av skattekontoret). Vad gäller barn under 6 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan en ansökan bifallas under förutsättning att dokumentation från hälso- och sjukvården om tillståndet läggs fram. En sådan ansökan görs av den eller de som har föräldraansvaret för barnet. Barn som är i stånd att ha egna synpunkter om det saken gäller ska informeras och ges möjlighet att uttala sig.

Enligt lagen ska det juridiska könet ligga till grund när andra lagar och föreskrifter tillämpas. I förarbetena ges som ett exempel regler om könskvotering. Däremot ska enligt lagen det kön som registrerades vid födelsen (fødselskjønnet) ligga till grund om det är nödvändigt för att kunna fastställa föräldraskap och föräldraansvar enligt barneloven. En person som ändrar sitt juridiska kön behåller rättigheter och skyldigheter som följer av faderskap, moderskap eller medmoderskap (medmorskap). Sådana regler som gäller kvinnor som föder barn, gäller på samma sätt för en person som föder barn efter att ha ändrat juridiskt kön.

Det finns inget krav på att viss tid ska passera innan ansökan kan godkännas men däremot behöver ansökan bekräftas skriftligen. En blankett skickas därför ut till sökandens folkbokföringsadress. Syftet med bekräftelsen är att undgå oseriösa ansökningar eller impulshandlingar. Med blanketten följer även en informationsskrift som sökanden ska ta del av.

När det gäller könsbekräftande vård ställs det krav på medicinsk diagnos (transseksualisme, F 64.0) för att ha rätt till den offentliga vården. Kravet på sterilisering togs bort i och med 2016 års lag. Behandlingen erbjuds vid Rikshospitalet i Oslo och omfattar bl.a. kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den Nationella Behandlingstjänsten för Transsexualism (Nasjonal behandlingstjeneste for transseksualisme, NBTS) är det enda stället i

Norge där det erbjuds offentligt finansierad könsbekräftande behandling. NBTS kräver att personer under 18 år först hänvisas till och utreds av en lokal barn- och ungdomspsykiatrisk öppenvårdsklinik (BUP) eller en privat utövare.

Effekterna av lagen

Efter att lov om endring av juridisk kjønn trädde i kraft den 1 juli 2016 har antalet ansökningar om ändring av juridiskt kön ökat i Norge. Med den nya lagstiftningen avskaffades samtliga medicinska krav för en ändring av juridiskt kön. Det saknas officiell statistik på området, men enligt uppgift från Skattedirektoratet handlar det om ökningar från ca 30 ansökningar per år under åren 2012–2014 till 1 560 ansökningar sedan den nya lagen trädde i kraft till och med första kvartalet 2019. Av dessa har 1 186 ansökningar bekräftats. Flest ansökningar inkom initialt under det halvår som följde efter att lagen trätt i kraft 2016, nämligen 589 ansökningar. Därefter har antalet ansökningar minskat. Det norska departementet för hälsa och omsorg (Helsedirektoratet) tillsatte år 2014 en expertgrupp för att bland annat utreda frågan om villkoren för ändring av juridiskt kön. Expertgruppen rekommenderade ett avskaffande av medicinska krav för ändring av juridiskt kön och beräknade att det, som en inledande effekt, kunde förväntas en ökning av antalet ansökande.

Av de sökande har 57 procent varit personer med registrerat kön kvinna som velat ändra det till man och 43 procent med registrerat kön man som velat ändra det till kvinna. Snittåldern för personer som ansökt om ändring med kvinna som ursprungligt registrerat kön är 21,9 år och motsvarande ålder för personer med ursprungligt registrerat kön man 26,6 år.

5.1.2 Danmark

I Danmark regleras möjligheten att ändra det officiellt registrerade könet i lov om Det Centrale Personregister.

Enligt lagen ska en person som har fyllt 18 år och som upplever sig tillhöra det andra könet tilldelas ett nytt personnummer. För att så ska ske ska personen avge en skriftlig förklaring om att önskan att ändra det registrerade könet grundar sig i en upplevelse av att tillhöra det andra könet. Sökanden ska efter en reflektionsperiod om sex månader skriftligt bekräfta sin ansökan. Enligt förarbetena till lagen är tanken med reflektionsperioden att utesluta impulsiva handlingar. I augusti 2020 lanserade den danska regeringen ett initiativ med förslaget om att avskaffa reflektionsperioden. Det pågår för närvarande en översyn av denna bestämmelse. För närvarande finns det ingen möjlighet för personer under 18 år att ändra juridiskt kön i Danmark. Även denna fråga bereds för närvarande.

När det gäller könsbekräftande vård regleras förutsättningarna för kastrering i samband med könsbyte i sundhedsloven. En person kan efter ansökan få tillåtelse till kastrering som led i könsbyte, om den sökande har fått en diagnos (transseksualitet), har en bestående önskan (vedholdende ønske) om kastrering och kan förutse konsekvenserna av ett sådant ingrepp. Det är inte tillåtet med kastrering på personer som inte har fyllt 18 år. Tillåtelse till kastrering ges av Sundhedsstyrelsen. Sundhedsloven

innehåller även bestämmelser om förutsättningarna för sterilisering, men inget som är specifikt för den könsbekräftande vården.

Av den danska passförordningen (pasbekendtgørelsen) följer att de danska kommunerna kan tillåta könsbeteckningen X om en sökande som har fyllt 18 år lämnar en skriftlig försäkran om att önskemålet grundar sig på en erfarenhet av att tillhöra det andra könet, eller om personen i fråga dokumenterar att personen tidigare har tilldelats ett nytt personnummer i det danska personregistret. Det ställs inga krav på att personer som vill ha X i passet måste få en medicinsk diagnos eller byta juridiskt kön. I augusti 2020 lanserade den danska regeringen även ett initiativ med förslaget att intersexpersoner och personer som är icke-binära eller har en flytande könsidentitet, samt personer under 18 år, också kan få ett X i passet. Det pågår för närvarande en översyn av denna bestämmelse.

Effekterna av lagen

Under perioden den 1 september 2014 till den 31 augusti 2021 ansökte ca 2 000 personer om ändring av juridiskt kön i Danmark. Under samma period har 1550 av dessa fått tilldelat ett nytt personnummer.

I samband med behandlingen av lagförslaget i Folketinget avhandlades frågan om vilka rättsverkningar lagen skulle medföra för annan lagstiftning och i samhället i stort. Bland annat diskuterades frågor om värnplikt, könsuppdelade fängelser, sjukhusvistelser och omklädningsrum. Dåvarande ekonomi- och inrikesministern konstaterade i ett offentligt svar att svårigheter av aktuellt slag redan förekom i samhället och inte bör vara föremål för lagstiftning utan får lösas från fall till fall.

5.1.3 Island

Under våren 2019 antog det isländska parlamentet en lag om ändring av det registrerade könet (Act on Gender Autonomy [no. 80/2019]). Lagen innebär att alla personer över 15 år har rätt att få sin rättsliga könsidentitet ändrad utan prövning. Det införs även ett förbud mot att ställa krav på kirurgiska ingrepp, medicinering, hormonell behandling eller andra medicinska behandlingar så som psykologisk terapi för att ändra det juridiska könet. Barn under 15 år kan ansöka om ändring av det registrerade könet med samtycke från sina vårdnadshavare. Om en minderårig saknar samtycke till ansökan från vårdnadshavarna – en eller båda – kan ansökan riktas till en särskild kommitté som består av barnläkare, barnpsykolog och en jurist med särskild kännedom om barns rättigheter. Om kommittén tillstyrker den underåriges ansökan kan ändringen genomföras utan vårdnadshavarnas samtycke.

En person som vill ändra sitt registrerade kön har i samband med detta även rätt att ändra namn. Lagstiftningen innebär även att de myndigheter, organisationer eller företag som hanterar uppgifter om kön behöver erbjuda en neutral könsregistrering som ”icke-binär eller annan”. I pass och vissa officiella dokument används X som alternativ till kvinna eller man.

5.1.4 Nederländerna

Enligt den nu gällande lagstiftningen, som trädde i kraft år 2014, kan den som har fyllt 16 år genom ansökan ändra juridiskt kön. En ansökan om en ändring ska innehålla ett yttrande från en s.k. gender expert. Av yttrandet ska framgå att personen i fråga har en övertygelse om att tillhöra det andra könet än det som är registrerat sedan födelsen, förstår informationen om vilka konsekvenser en ändring av det juridiska könet för med sig, och att önskan är ihållande.

Lagstiftningen har kommit att kritiseras i den delen som avser att ett expertutlåtande måste lämnas in med en ansökan, bland annat med hänsyn till att det skulle strida mot rätten till självbestämmande och att åtgärden inte innebär ett medel för att stoppa eventuella bedrägerier. Även det faktum att personer under 16 år inte har möjlighet att ändra juridiskt kön har kritiserats. Mot denna bakgrund har ansvarig minister lagt fram ett lagförslag som gör det möjligt att ansöka om ändring av juridiskt kön utan ett expertyttrande samt möjliggör för personer under 16 år att ansöka om en ändring. Enligt förslaget måste barn under 16 år ansöka vid domstol (request a judge) för att få sitt juridiska kön ändrat. Lagförslaget är för närvarande under beredning.

5.1.5 Belgien

Enligt den nu gällande lagstiftningen, som trädde i kraft år 2018, kan den som har fyllt 16 år genom ansökan ändra juridiskt kön. Det finns inga medicinska krav för att kunna ändra juridiskt kön. Personer över 18 år behöver endast ange i ansökan att de upplever att det kön som finns registrerat i folkbokföringen inte överensstämmer med den egna upplevelsen av könsidentiteten. Därefter följer tre månaders väntetid innan ansökan slutligen godkänns. För barn som fyllt 16 år behövs vårdnadshavares medgivande och ett intyg från psykiatriker.

Sedan den nya lagstiftningen infördes har antalet ansökningar ökat. År 2018 inkom 742 ansökningar. Siffrorna för 2019 och 2020 är något lägre, med 524 ansökningar år 2019 och 414 ansökningar år 2020. Detta kan jämföras med statistiken innan lagändringen. År 2017 låg antalet ansökningar på 110, år 2016 låg antalet på 100 och år 2015 låg antalet på 81.

År 2019 avgjorde den belgiska författningsdomstolen att den nu gällande lagstiftningen på området diskriminerar icke-binära samt personer med en flytande könsidentitet. Domstolen dömde dels att ansökande borde kunna ändra sitt juridiska kön mer än en gång genom det administrativa förfarandet, dels att staten behöver införa antingen en neutral könsregistrering eller avskaffa systemet med könsregistrering i sin helhet.

6 Upphävande av könstillhörighetslagen

Utkastets förslag: Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphävas.

Utkastets bedömning: Processen för ändring av kön i folkbokföringen bör särskiljas från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemoriornas förslag och bedömning (Ds 2018:11 och Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag och bedömning.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO), Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Rädda Barnens Ungdomsförbund, Sveriges läkarförbund, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Akademiska sjukhuset, Karolinska institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting), tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsalas universitet instämmer i bedömningen att nuvarande könstillhörighetslag bör upphävas och anför att lagen inte är i överensstämmelse med statens skyldighet att skydda rätten till identitet och kroppslig integritet. *Amnesty* anför att den nuvarande prövningen av en persons könstillhörighet är en onödigt utdragen process som tar både tid och kraft från den person som i många fall redan mår dåligt, vilket tenderar att öka den psykiska ohälsan hos transpersoner och stigmatiseringen av gruppen generellt. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)* och *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* ser mycket positivt på att särskilja den medicinska behandlingen vid könsdysfori från de juridiska processerna kring ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Förbunden anför att detta är ett stort steg framåt för transpersoners, och vissa intersexpersoners (den grupp som i detta utkast benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) rätt till juridiskt erkännande av sin könstillhörighet och kommer att innebära ökad hälsa och välbefinnande för trans- och intersexpersoner i Sverige.

Kvinnofronten, Sveriges kvinnolobby och Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks) avstyrker förslaget. Att den juridiska definitionen av kön inte längre ska utgå från den fysiska kroppen utan i stället utgå ifrån självidentifikation anser Sveriges kvinnolobby innebär en i grunden förändrad syn på vad kön är. Kvinnofronten framför att om juridiskt kön helt frikopplas från fysisk kropp, innebär det i praktiken även att begreppen kön och könsidentitet skulle komma att bli i stort sett omöjliga att skilja från könsnormer. Innan en lagändring kan komma ifråga måste en sådan förändring enligt Kvinnofronten utredas ordentligt i samråd med en rad myndigheter och expertis. Roks önskar ett gediget arbete för att klargöra teorier, begrepp och vetenskapsteoretiska positioneringar inom det könsteoretiska fältet liksom en mer omfattande konsekvensanalys av vad förslagen skulle innebära ur ett feministiskt perspektiv

för politik och samhälle, där förenings- och organisationslivet är en central del.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Regioner* (dåvarande Sveriges Kommuner och Landsting*),* avstår från att svara på grund av den korta remisstiden. Även *JO* ifrågasätter lämpligheten av den korta remisstiden.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Den nuvarande lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen, reglerar de frågor som rör fastställande av kön i folkbokföringen samt tillstånd till vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar.

Den administrativa delen för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen är i dag tätt sammanlänkad med den medicinska delen som avser vård och behandling. Rättsliga rådets beslutsunderlag i ärenden om fastställelse av ändrad könstillhörighet består av en medicinsk utredning. I Socialstyrelsens Rekommendationer angående utlåtanden i ärenden gällande lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall anges att Rättsliga rådet för sin bedömning behöver underlag i form av utlåtande från läkare och som regel även från psykolog samt social utredning av socionom. För att få fastställt en ny könstillhörighet krävs alltså i dag att personen i fråga genomgår medicinsk utredning för att uppfylla de villkor som ställs i könstillhörighetslagen, oavsett om personen är i behov av vård eller inte. Vidare får tillstånd till kirurgiska ingrepp eller avlägsnande av könskörtlar endast ges i samband med en ansökan om fastställelse av könstillhörighet.

I förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen uttalas att sådana kirurgiska eller andra medicinska ingrepp som görs i det omedelbara syftet att ändra könstillhörigheten men utan att personen ännu har ansökt om ändrad könstillhörighet kan vara motiverade och bör tillåtas. En okontrollerad möjlighet att göra sådana ingrepp ansågs emellertid inte kunna godtas. Vidare angavs att ingreppen bör endast få ske när det finns förutsättningar för bifall till en begäran om ändrad könstillhörighet (prop. 1972:6 s. 54).

Sedan könstillhörighetslagens tillkomst 1972 har det svenska samhället genomgått stora förändringar, bl.a. vad gäller synen på könsidentitet, sexuell läggning, äktenskap och föräldraskap. Det har under senare år skett en tydlig utveckling inom såväl FN som Europarådet när det gäller lika möjligheter och rättigheter oavsett könsidentitet. En grundläggande aspekt av rätten till privatliv är uppfattningen att ingen ska tvingas genomgå medicinsk behandling eller medicinska ingrepp för att få sin könstillhörighet ändrad (se prop. 2011/12:142 s. 55–56 och prop. 2012/13:107 s. 17–18). Ett sådant synsätt stämmer också väl överens med rätten att få sin könsidentitet rättsligt erkänd på ett enkelt och transparent sätt som utgår ifrån självbestämmande. I dag ser dessutom kunskapsläget annorlunda ut och den vård som erbjuds individer ska utgå ifrån individens individuella behov och önskemål. Det synsätt som kommer till uttryck i förarbetsuttalandena från år 1972 är således inte rådande i dag.

Mot denna bakgrund föreslås i detta utkast att frågor om det kön som framgår av folkbokföringen bör separeras från kirurgiska ingrepp och annan vård och behandling, och regleras för sig. De båda delarna av processen bör alltså framöver vara helt oberoende av varandra. Eftersom

inte alla som vill ändra könet i folkbokföringen också vill genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen och vice versa bör det inte ställas upp några krav på medicinska ingrepp för att en person ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Det bör inte heller ställas något krav på att en person måste ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för att få tillgång till en viss typ av vård. Det bör således vara möjligt för en person att genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen även om personen ännu inte har ansökt om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen – eller ens har för avsikt att göra det.

Kvinnofronten, Sveriges kvinnolobby och *Roks* lyfter frågan om normer och könsidentitet. Det ska framhållas att det är fortsatt viktigt att bekämpa könsnormer som begränsar kvinnors och mäns personliga val och utveckling. Avsikten med att särskilja processen för ändring av kön i folkbokföringen från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen är inte att förstärka de samhälleliga normerna för vad det anses innebära att vara kvinna eller man. Den nuvarande könstillhörighetslagen, vilken nu föreslås upphävas, innefattar en bestämmelse om att den som vill få fastställt att han eller hon har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen sedan en tid ska ha uppträtt i enlighet med denna könsidentitet. En sådan koppling mellan könsidentitet och ett visst uppträdande finns inte med i förslaget till ny lagstiftning. Det förslag som läggs fram i detta utkast innebär alltså att könsnormer ges mindre betydelse för könsidentiteten i rättsligt hänseende än vad som är fallet i dag.

Med anledning av att processen för ändring av kön i folkbokföringen föreslås särskiljas från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen ska könstillhörighetslagen upphöra att gälla. Det föreslås att två nya lagar ska ersätta könstillhörighetslagen: lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen som behandlas i avsnitt 7 och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som behandlas i avsnitt 8.

7 En ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

7.1 Behovet av en ny lag och lagens namn

Utkastets förslag: Förutsättningarna för att få genomföra sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten ska regleras i en ny lag.

Lagen ska benämnas lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Skatteverket, Socialstyrelsen, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Region Stockholm* (dåvarande Stockholms läns landsting*),*

Sveriges läkarförbund, Regnbågsläkarna, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) tillstyrker förslaget men anser att man i framtiden noggrant ska överväga om det är nödvändigt med en särskild lagstiftning för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Skälen för utkastets förslag: Det är i svensk rätt ovanligt med särskilda regleringar av en viss typ av vård. Vård ges med stöd av de allmänna bestämmelserna och principerna som gäller för all hälso- och sjukvård. Det kan dock i vissa fall vara motiverat med en särskild reglering, t.ex. när det är fråga om ingrepp som kan anses vara särskilt ingripande eller som kan få särskilt allvarliga konsekvenser. I dag regleras tillstånd till vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen. *RFSU* anför att det bör övervägas om en särskild lag är nödvändig. I detta utkast görs bedömningen att en särskild reglering kan säkerställa att vården ges under säkra och trygga former och efter noggrant övervägande av både vårdpersonalen och den som ska erhålla vården. Kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att göra så att en persons kropp överensstämmer med personens könsidentitet får i många fall långtgående konsekvenser för den enskilde, bl.a. när det gäller fertiliteten. Ingreppen är många gånger irreversibla då den sterilitet som uppstår som en effekt inte är möjlig att återställa. Dessa omständigheter motiverar att frågor om sådana ingrepp alltjämt ska regleras i en särskild lag.

Ett annat skäl för att reglera dessa frågor i en särskild lag är att tydliggöra det vårdbehov som en viss definierad grupp av personer har. Genom att de kirurgiska ingreppen regleras i en ny lag blir förutsättningarna för att få genomföra dem tydliga och förutsebara. Det är fråga om bestämmelser som ska tillämpas för en avgränsad grupp av personer och det finns ingen annan lag där de nu aktuella bestämmelserna naturligt hör hemma. Mot denna bakgrund bör det alltså införas en ny lag.

Den nya lagen bör bara reglera den delen av den könsbekräftande vården som avser sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. Som föreslås i promemorian bör den nya lagen benämnas lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

7.2 Lagens tillämpningsområde

Utkastets förslag: Den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen ska innehålla bestämmelser om sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att göra så att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården.

Lagen ska inte tillämpas på kirurgiska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Utkastets bedömning: Genomförandet av kirurgiska ingrepp i könsorganen bör ske enligt de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvården.

Promemorians förslag och bedömning (Ds 2018:11): Överensstämmer delvis med utkastets förslag och bedömning. I promemorian föreslås att även kirurgiska ingrepp i könsorganen som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen i vissa fall ska omfattas av den nya lagen. I promemorians lagförslag anges inte att det gäller sådana kirurgiska ingrepp som utförs i hälso- och sjukvården. Promemorians lagförslag har en annan språklig utformning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Flera remissinstanser, bl.a. *Karolinska Institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transsammans och Rädda Barnens Ungdomsförbund* är kritiska till att kirurgiska ingrepp i könsorganen på personer med medfödd avvikelse i vissa fall ska omfattas av den nya lagen. *Sahlgrenska universitetssjukhuset* anser inte att ingrepp i könsorganen gällande personer med könsdysfori och personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska behandlas och regleras lika i samma lag. Dessa diagnosers gemensamma nämnare är behovet av rekonstruktiv kirurgi i könsorganen, men de medicinska tillstånden och indikationerna skiljer sig åt i avsevärd utsträckning. *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting) anför att det är beklagligt att personer med vissa medfödda avvikelser i könsutvecklingen hanteras som likställt med transsexualism. Några remissinstanser, bl.a. *Region Skåne* (dåvarande Skåne läns landsting), framhåller att det är positivt att barn med medfödda avvikelser i könsutvecklingen som huvudregel föreslås få sin behandling inom ramen för den vanliga hälso- och sjukvården. Flera remissinstanser, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Kammarrätten i Stockholm* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet,* anför att det föreslagna tillämpningsområdet för den nya lagen är oklart. *RFSL* och *RFSL Ungdom* anför att genom att ha samma lagstiftning för unga intersexpersoner (den grupp personer som i utkastet benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) och transpersoner försämras tillgången till vård för intersexpersoner jämfört med i dag. *Karolinska Institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Svenska barnläkarföreningen* framhåller att personer med avvikelser i könsutvecklingen har

en i grunden annan situation än personer med könsdysfori och understryker att det föreligger en medicinsk missuppfattning i förslaget. En person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kommer alltid att tillhöra denna kategori, oavsett medicinsk (hormonell eller kirurgisk) behandling. Det innebär enligt dessa remissinstanser att personer med vissa medfödda avvikelser i könsutvecklingen (s.k. DSD-tillstånd) aldrig ska omfattas av det nya lagförslaget utan vårdas i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen. Några remissinstanser, bl.a. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet,* RFSL och RFSL Ungdom*,* är kritiska mot att det saknas en analys av tidiga behandlingar av ett barns könsorgan hos barn som föds med avvikelser i könsutvecklingen som strider mot de berörda barnens rättigheter och inte är medicinskt nödvändiga. Även *JO* anför att det förblir oklart vilket rättsligt skydd som kommer att erbjudas exempelvis de mindre barn som utanför lagens tillämpningsområde kan komma att bli föremål för – många gånger irreversibla – ingrepp i könsorganen.

En del remissinstanser anser att lagen bör förtydligas i vissa avseenden. *Göteborgs tingsrätt* menar att lagen bör innehålla en definition av könsidentitet för att säkerställa att även personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna/man kan erhålla kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Akademiska sjukhuset* önskar ett förtydligande när det gäller hysterektomi (borttagande av livmodern) och önskar att det tydligt framgår att sådana operationer omfattas av lagen. *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting) konstaterar att lagtexten öppnar för att tillgängliggöra vård för personer med annan könsidentitet än man eller kvinna och efterfrågar förtydliganden i lagtexten alternativt i föreskrifter om vad som kan anses ingå i den offentligt erbjudna vården och om vad som är möjligt inom lagens gränser. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att det bör vara tydligt att andra ingrepp på en persons könsorgan faller utanför lagens tillämpningsområde, såsom religiöst motiverad omskärelse på judiska och muslimska pojkar. En liknande synpunkt framförs av *Åklagarmyndigheten* som anger att det bör övervägas om det finns anledning att förtydliga hur bestämmelserna i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor ska förhålla sig till bestämmelserna i den nya lagen. *Regnbågsläkarna* föreslår att formuleringen ”göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet” ändras till ”göra så att personens kropp bättre överensstämmer med personens könsidentitet”. Regnbågsläkarna anser att den nuvarande formuleringen öppnar för en tolkning där en person skulle kunna nekas kirurgi om personen inte upplever att operationen skulle göra att kroppen helt överensstämmer med könsidentiteten, även om det skulle leda till en bättre överensstämmelse och minskat lidande.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet rekommenderar att lagförslaget revideras för att klargöra den rättsliga statusen för all könsbekräftande vård, inklusive bröstoperationer och andra kosmetiska behandlingar, hormonbehandlingar och eftervård, såsom fertilitetsskydd för minderåriga. Det eventuella förslaget måste också klargöra om det kommer att krävas att all vård, eller bara de använda teknikerna, är i överenstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett alternativ, menar fakultetsnämnden, är att det klargörs att behandling tillåts om den

är i enlighet med internationella riktlinjer och rekommendationer samt beprövad erfarenhet.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Inom lagens tillämpningsområde

Den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bör innehålla bestämmelser om sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att göra så att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården.

I promemorians lagförslag anges att den nya lagen även ska innehålla bestämmelser om avlägsnande av en persons könskörtlar. Begreppet underlivskirurgi kan användas som en samlad benämning för kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. I den nuvarande könstillhörighetslagen regleras tillstånd till kirurgiska ingrepp i könsorganen i 4 § och tillstånd till avlägsnande av könskörtlar i 4 a §. Enligt nuvarande könstillhörighetslag gäller olika förutsättningar för att få genomföra kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. I den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen föreslås emellertid ingen skillnad på förutsättningarna för att få genomföra kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. Med könsorgan avses de inre och yttre könsorganen (äggstockar, äggledare, livmoder och vagina respektive klitoris och blygdläppar samt testiklar, bitestiklar, sädesledare, sädesblåsor och prostata respektive penis och pung). Med könskörtlar avses äggstockar och testiklar. Begreppet könsorgan omfattar således även könskörtlar. I utkastet görs därför bedömningen att det inte finns något skäl att i den nya lagen särskilt ange att lagen även omfattar avlägsnande av könskörtlar. Genom uttrycket ”kirurgiska ingrepp i könsorganen” är det tydligt att den nya lagen omfattar både kirurgiska ingrepp enligt nuvarande 4 § könstillhörighetslag och avlägsnande av könskörtlar enligt nuvarande 4 a § könstillhörighetslagen. *Akademiska sjukhuset* önskar ett förtydligande om borttagande av livmodern är en sådan operation som omfattas av den nya lagen. Den nya lagen är som nämnts avsedd att omfatta samma typer av ingrepp som nuvarande könstillhörighetslagen omfattar, dvs. kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar. Till kvinnans könsorgan hör bl.a. livmodern (jfr prop. 2011/12:142 s. 54).

Göteborgs tingsrätt anför att lagen bör innehålla en definition av begreppet könsidentitet. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön. Begreppets innebörd får anses vara väl etablerad. Det finns därför inget behov av att införa en definition i lag.

Den enskildes individuella självbestämmanderätt bör vara en central utgångspunkt för den nya lagen. Denna utgångspunkt får naturligtvis inte hindra att det, liksom i alla andra sammanhang, tas vederbörlig hänsyn till de risker för komplikationer som ingreppen kan medföra i det enskilda fallet.

En person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen, och detta medför ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen, kan få diagnosen könsdysfori.

De kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen genomförs i samband med vård vid könsdysfori. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* rekommenderar att lagförslaget revideras för att klargöra den rättsliga statusen för all könsbekräftande vård, t.ex. bröstoperationer. Liksom enligt den nuvarande könstillhörighetslagen bör dock den nya lagen begränsas till att endast omfatta kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den nya lagen är tänkt att ge personer med könsdysfori en lagstadgad och tydlig möjlighet att få genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Regnbågsläkarna* föreslår att formuleringen ”göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet” bör ändras till ”göra så att personens kropp bättre överensstämmer med personens könsidentitet”. Enligt Regnbågsläkarna skulle annars en person som inte upplever att operationen medför att kroppen helt överensstämmer med könsidentiteten, riskera att nekas vård. I detta utkast delas Regnbågsläkarnas inställning om att sådana personer inte ska nekas vård. Den bedömning som görs i utkastet är att den föreslagna lydelsen av lagtexten inte utesluter sådana personer.

Enligt den nuvarande könstillhörighetslagen är en av förutsättningarna för att få genomgå underlivskirurgi att personen sedan en lång tid upplever att ”han eller hon tillhör det andra könet”. Underlivskirurgi enligt den nuvarande könstillhörighetslagen är således endast möjligt för personer vars könsidentitet är antingen man eller kvinna. Den nya lagen föreslås vara tillämplig när en person upplever att könsidentiteten och kroppen inte stämmer överens och personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet i framtiden. Lagens tillämpningsområde är således inte begränsat till dem vars könsidentitet är antingen man eller kvinna. De ingrepp som regleras i den nya lagen ska syfta till att göra så att könsorganen bättre stämmer överens med könsidentiteten. De kirurgiska ingrepp som den nya lagen omfattar syftar därmed inte nödvändigtvis till att göra könsorganen mer lika det andra könets. Det handlar i stället om att göra könsorganen mer överensstämmande med könsidentiteten. Som *Region Östergötland* konstaterar öppnar lagtexten upp för att tillgängliggöra vård för personer med annan könsidentitet än man eller kvinna. Regionen efterfrågar förtydliganden i lagtexten alternativt i föreskrifter om vad som kan anses ingå i den offentligt erbjudna vården och om vad som är möjligt inom lagens gränser. Enligt Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015 God vård av vuxna med könsdysfori ska könsbekräftande vård, inklusive underlivskirurgi, ges till alla med könsdysfori, inklusive personer var könsidentitet är varken kvinna eller man, s.k. icke-binära personer. Enligt utkastet ska kirurgiska ingrepp på samma sätt som övrig vård ges i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Det anses inte lämpligt att särskilt reglera denna fråga i lagen.

Utanför lagens tillämpningsområde

Förutsättningarna för att fastställa ändrad könstillhörighet regleras i 1 och 2 §§ i nuvarande könstillhörighetslag. Bestämmelserna i 1 § riktar sig till personer med könsdysfori och 2 § riktar sig till personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. När det gäller personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen omfattas de enligt den nuvarande lagstiftningen även i vissa fall enligt lagens 1 §. Enligt förarbetsuttalanden till könstillhörighetslagen framgår att om ett barn som konstaterats ha en

medfödd avvikelse i könsutvecklingen senare inte finner sig till rätta i det valda könet kan, om diagnosen fortfarande anses föreligga, fastställelse av ändrad könstillhörighet ske med tillämpning av 2 § könstillhörighetslagen. Vidare sägs att det även i andra fall borde vara möjligt att ansöka om fastställelse av ändrad könstillhörighet enligt 1 § (prop. 2011/12:142 s. 38).

Enligt promemorian är det mycket ovanligt att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen utvecklar en könsidentitet som inte överensstämmer med det tilldelade könet vid födseln och som därefter vänder sig till vården för att ändra könstillhörighet. Rättsliga rådet har upplyst om att ansökningar om fastställande av könstillhörighet enligt 2 § könstillhörighetslagen är mycket sällsynta.

Enligt promemorians förslag ska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutveckling i regel falla utanför den nya lagens tillämpningsområde. Däremot föreslås i promemorian att ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som görs i situationer då ”fel kön valts” i samband med födseln ska omfattas av den nya lagen. Enligt promemorian är det fråga om personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som utvecklar en könsidentitet som inte stämmer överens med det kön som tilldelades vid födseln och/eller kroppens utseende och att det i dessa fall inte handlar om att en medfödd avvikelse i könsutvecklingen ”alltjämt kan anses föreligga”.

Många remissinstanser, bl.a. *JO* och *Kammarrätten i Stockholm*, anför att tillämpningsområdet för den nya lagen så som den föreslås i promemorian är oklart. Även i utkastet görs bedömningen att promemorians förslag gör att gränsdragningen för den nya lagens tillämpningsområde blir oklar vad gäller personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. *Karolinska Institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Svenska barnläkarföreningen* förtydligar att en person med medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltid kommer att tillhöra denna kategori, oavsett medicinsk (hormonell eller kirurgisk) behandling. Remissinstanserna klargör således att begreppen ”att en medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltjämt kan anses föreligga” eller ”då fel kön valts” som används i promemorian i själva verket inte används inom den medicinska professionen. I stället kommer en person som fått en diagnos som omfattas av begreppet medfödd avvikelse i könsutvecklingen alltid att tillhöra denna kategori. Det finns därmed inte skäl för att ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutveckling i vissa fall ska falla inom lagens tillämpningsområde.

Flera remissinstanser, bl.a. *Sahlgrenska universitetssjukhuset* och *Västra Götalandsregionen* har därutöver synpunkter på lämpligheten i att ingrepp på personer med könsdysfori och personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen regleras i samma lag. *RFSL* och *RFLS Ungdom* anför att genom att ha samma lagstiftning för unga intersexpersoner (den grupp personer som i utkastet benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen) och transpersoner försämras tillgången till vård för intersexpersoner jämfört med i dag. Som remissinstanserna framhåller får den nya lagen inte försvåra tillgången till vård för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Med anledning av de synpunkter som anförs görs bedömningen att samtliga ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen bör falla

utanför den nya lagens tillämpningsområde. För dessa ingrepp gäller således de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård.

Ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan avse rekonstruktiva operationer av missbildningar hos nyfödda barn för vilka något kön i folkbokföringen ännu inte har hunnit fastställas eller andra ingrepp som görs på ett nyfött barn i samband med att barnet tilldelas ett kön. Det kan även röra sig om ingrepp som görs senare i en persons liv i syfte att få utseendet på könsorganen att överensstämma med det kön som personen tilldelats vid födelsen. Sådana ingrepp syftar till att skapa en bättre överensstämmelse mellan könsorganen och det kön som tilldelats i samband med ett barns födelse. Det kan röra sig om personer som inte har genomgått någon underlivskirurgi tidigare i livet, eller som har genomfört vissa kirurgiska ingrepp men inte andra. Det kan även vara fråga om ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som genomförs för att könsorganen bättre ska överensstämma med det andra könet än det som tilldelats vid födseln. Eftersom det inte går att utesluta att ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen även kan göras i syfte att personens kropp ska stämma överens med personens könsidentitet bör det i lagtexten anges att den nya lagen inte ska tillämpas på ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Kirurgiska ingrepp i könsorganen som är påkallade för att häva eller förebygga sjukdom ska, liksom enligt nuvarande könstillhörighetslag, falla utanför den nya lagens tillämpningsområde. Dessa ingrepp görs i syfte att behandla, bota eller förebygga sjukdom eller skada. Det kan t.ex. röra sig om ingrepp som görs för att lindra smärta eller obehag, för att möjliggöra urinering eller samlag eller för att skapa eller bevara fertilitet. Eftersom sådana ingrepp sker i annat syfte än att personens kropp ska stämma överens med personens könsidentitet, anses i utkastet att det inte finns ett behov av att särskilt ange att dessa ingrepp faller utanför den nya lagens tillämpningsområde.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet och *Åklagarmyndigheten* anför att det bör vara tydligt att omskärelse på pojkar och könsstympning faller utanför den nya lagens tillämpningsområde. Tillämpningsområdet för den nya lagen ska bestämmas utifrån vad syftet med de kirurgiska ingreppen är. Lagen ska endast omfatta sådana kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet. I de fall ett ingrepp görs i andra syften än att få personens kropp att överensstämma med personens könsidentitet faller ingreppet utanför lagens tillämpningsområde. Frågan kräver därför inte någon särskild reglering i den nya lagen (jfr prop. 1981/81:172 s. 9). Någon sådan särskild reglering finns inte heller i den nuvarande könstillhörighetslagen.

Vid genomförandet av kirurgiska ingrepp i könsorganen gäller allmänna bestämmelser för hälso- och sjukvården

Den nya lagen föreslås reglera förutsättningarna för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. När ingreppen väl genomförs gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvården. Även vid genomförandet av kirurgiska ingrepp som inte omfattas av den nya lagen

gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård. Den nya lagen reglerar inte förutsättningar för andra åtgärder som utförs inom ramen för den könsbekräftande vården, såsom hormonbehandling, röstträning m.m. Även sådana åtgärder ska liksom i dag göras med stöd av de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård.

Som framgår av avsnitt 4.3 avses med hälso- och sjukvård enligt 2 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, sjuktransporter och omhändertagande av avlidna (jfr 1 kap. 5 § patientlagen [2014:821]). Inom ramen för hälso- och sjukvård faller vidare åtgärder med anledning av kroppsfel och barnsbörd liksom åtgärder i samband med abort, sterilisering, transplantationer och insemination (se prop. 1981/82:97 s. 70 och 111). Likaså bör genomförande av kirurgiska ingrepp i könsorganen och annan könsbekräftande vård som t.ex. hormonbehandling utgör hälso- och sjukvård. Hälso- och sjukvården ska bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård, vilket bl.a. innebär att den ska vara av god kvalitet, tillgodose patientens behov av trygghet, kontinuitet och säkerhet, bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och vara lätt tillgänglig (5 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen, 4 kap. 1 § patientlagen och 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen [2010:659]). Hälso- och sjukvårdspersonalen ska utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och en patient ska ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav (6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen).

Socialstyrelsen har uttalat att läkaren i sin yrkesmässiga utövning har att beakta såväl vetenskap som beprövad erfarenhet. Det ligger i sakens natur att det i vissa fall saknas beprövad erfarenhet, t.ex. då en behandlingsmetod är ny. Då kan det vetenskapliga underlaget utgöra grunden för att metoden accepteras. I andra fall kan tvärtom det vetenskapliga underlaget för en metods effektivitet vara begränsat, samtidigt som lång klinisk erfarenhet finns. I de fall som det finns särskilda anvisningar för hur viss vård ska bedrivas, t.ex. i form av föreskrifter från Socialstyrelsen, innebär kravet att dessa ska följas (prop. 1993/94:149 s. 65–66). Av Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015 God vård av vuxna med könsdysfori framgår att det saknas vetenskapligt underlag för viss underlivskirurgi, t.ex. är det vetenskapliga underlaget otillräckligt för att bedöma effekten av underlivskirurgi i samband med könsbekräftande vård. Enligt beprövad erfarenhet leder underlivskirurgin, ofta i kombination med föregående hormonbehandling, till minskad könsdysfori och förbättrad livskvalitet eftersom den ökar möjligheten att bli uppfattad i enlighet med könsidentiteten. Socialstyrelsen anser vidare att det inte går att lyfta fram någon särskild teknik framför någon annan eftersom det vetenskapliga underlaget är otillräckligt. När det gäller personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kan nämnas att Socialstyrelsen har den 31 mars 2020 efter uppdrag tagit fram ett kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvårdens profession om vård och behandling vid tillstånd som påverkar könsutvecklingen (”DSD”).

RFSL, RFSL Ungdom, Transsammans, Rädda Barnens Ungdomsförbund, Göteborgs kommun och *JO* påpekar att promemorian inte innehåller en analys av hur små barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen skyddas från rent kosmetiska ingrepp i könsorganen som sker utan

barnet samtycke. Sådana kirurgiska ingrepp faller, i likhet med nu gällande könstillhörighetslag, utanför den nya lagens tillämpningsområde. All underlivskirurgi ska emellertid – precis som i dag – utföras i överensstämmelse med den reglering och de principer som gäller för hälso- och sjukvården, dvs. med beaktande av vetenskap och beprövad erfarenhet samt barnets bästa. Det torde innebära att medicinskt omotiverade ingrepp på små barn som inte tillåts enligt särskild lagstiftning (t.ex. enligt lagen [2001:499] om omskärelse av pojkar) är otillåtna. Frågan om kirurgiska ingrepp på barn berörs i betänkandet Transpersoner i Sverige Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) som har remitterats och för närvarande bereds inom Regeringskansliet.

7.3 Förutsättningar för kirurgiskt ingrepp

Utkastets förslag: Ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen ska få göras på den som har fyllt 18 år om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Det ska inte krävas något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå ingreppet.

Om ett kirurgiskt ingrepp vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om personen upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. I promemorian föreslås att den som inte har fyllt 18 år kan beviljas tillstånd till kirurgiskt ingrepp i könsorganen enligt lagen om det finns synnerliga skäl för ingreppet och att barn som har fyllt 15 år ska få ansöka om ett ingrepp utan samtycke från vårdnadshavarna. Promemorian avviker även från utkastets förslag på så sätt att det i promemorian föreslås att det är den som är ansvarig för vården som ska överlämna frågan om ett ingrepp vägras till Socialstyrelsen. Det framgår inte heller av promemorians förslag vilka förutsättningar som Socialstyrelsen ska pröva när ett kirurgiskt ingrepp vägras. Vidare saknar promemorian ett förslag om att kirurgiskt ingrepp enligt den nya lagen endast ska få göras på den som är folkbokförd i Sverige.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Region Stockholm* (dåvarande Stockholms läns landsting)*, Karolinska Universitetssjukhuset, Svenska barnläkarföreningen, Regnbågsläkarna, BUP Konsultenhet Karolinska Solna* och *Region Skåne* (dåvarande Skåne läns landsting)*,* tillstyrker förslaget i stort eller har inget att invända mot det.

Många remissinstanser, bl.a. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)*, *Svenska barnläkarföreningen*, *Karolinska universitetssjukhuset* och *Akademiska sjukhuset*, avstyrker förslaget att tillåta underlivskirurgi på personer under 18 år. Bland annat *Socialstyrelsen*, *Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor* (*Rättsliga rådet*) och *Sveriges läkarförbund* tillstyrker det förslaget.

Flera remissinstanser, bl.a. *Kammarrätten i Stockholm, Socialstyrelsen*, *Sveriges psykologförbund, Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting), *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* och *Transföreningen FPES*, har synpunkter på utformningen av kriterierna för att få genomgå underlivskirurgi. En del remissinstanser, bl.a. *Karolinska Institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD* och *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)* efterfrågar klarhet i vem som ska ansvara för bedömningen av kriterierna.

Kammarrätten i Stockholm anser att det bör komma till uttryck i lagen att endast de som är folkbokförda i Sverige ska omfattas av den föreslagna regleringen.

Sveriges läkarförbund understryker att det alltid, även om personen är över 18 år, behöver förflyta en viss tid från begäran om kirurgiskt ingrepp i könsorganen till dess att ingreppet genomförs. Någon särskild lagreglerad betänketid anses dock sannolikt inte nödvändigt. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)* tillstyrker förslaget att ta bort kravet på att personen sedan en ”lång tid” upplever att ”han eller hon tillhör det andra könet”. Smer anser att det bör vara upp till vården att bestämma hur lång tid som ska krävas.

Akademiska sjukhuset saknar ett resonemang kring det ökande ansvaret som läggs på professionen och om detta kan ha negativa konsekvenser för den enskilda medarbetaren. Akademiska sjukhuset konstaterar att ansvaret för irreversibla kirurgiska ingrepp i dag ligger på en myndighet (Socialstyrelsens rättsliga råd). Därtill menar Akademiska sjukhuset att dagens krav på att en person ska ”uppträda i enlighet med det upplevda könet” (real life experience-kravet) är hjälpsamt både för patienter och team i att säkerställa antagandet att patienten även i framtiden ska komma att vilja leva i samma könsidentitet.

Region Östergötland ser positivt på att kravet på tillstånd från Socialstyrelsen tas bort men anser att det är viktigt att den nya lagen inte kringgår systemet med grundliga utredningar innan operation blir aktuellt. Regionen anför att konsekvensen av lagändringen kan bli ett minskat handlingsutrymme och beslutsmandat för den medicinska professionen då lagen kan komma att uppfattas som en rättighetslag där ett för patienten negativt besked kan överprövas. Regionen saknar en mer djupgående diskussion om konsekvenser för vården och i vilken mån förändringarna faktiskt leder till bättre utfall för patientgruppen och inte riskerar innebära att fel vård ges till fel person. Därtill anser regionen att förändringarna kan komma att innebära en större skillnad på utredning och vård mellan olika enheter i landet.

Sahlgrenska universitetssjukhuset ifrågasätter att det inte finns ett tydligare förslag till process för hur besluten ska fattas om kirurgiska ingrepp och påpekar att Rättsliga Rådet borgar i dag för enhetlighet i

besluten. Universitetssjukhuset menar att lagtexten blir oklar då det vetenskapliga kunskapsläget är otillräckligt eller helt saknas avseende könskonfirmerande genital kirurgi i samband med könsbekräftande vård. Universitetssjukhuset önskar att det tas fram en ny skrivning för hur denna nya process för beslut ska se ut, för att vägleda professionen. Universitetssjukhuset anser att det annars finns en risk för att besluten på grundval av beprövad erfarenhet kommer att fattas på olika grunder över landet, vilket resulterar i en ojämlik vård. Vidare anser Universitetssjukhuset att det är bättre att i stället ge utrymme för undantag från kravet på att en person ska uppträda i enlighet med det upplevda könet än att ta bort det helt. Universitetssjukhuset konstaterar att under åren har ett antal personer återkommit, ofta många år senare, som ångrat sin genomförda kirurgi.

Smer tillstyrker förslaget att beslut om kirurgiska ingrepp ska fattas av den som är ansvarig för vården. *Region Östergötland* understryker att vem som avses i formuleringen ”den som är ansvarig för vården” behöver specificeras ytterligare, likaså situationer när en person kan uppfattas ha vägrats vård (t.ex. om en person inte anse sig behöva genomgå utredning). *Region Västerbotten* (dåvarande Västerbottens läns landsting) anför liknande synpunkter. Regionen påtalar att det saknas en konsekvensanalys som tydligt definierar ansvaret i vårdkedjan, t.ex. huruvida det är remitterande läkare eller opererande läkare som bär ansvaret vid ångerfall. Regionen menar att det finns en fara med att lagen riskerar att stimulera omnipotenta beslutsfattande behandlare, då det till slut är den enda personlighetstypen som vågar fatta dessa beslut.

RFSL, RFSL Ungdom och *Transsammans* anför att det bör förtydligas att en patient även kan vända sig till en annan vårdgivare för att få tillgång till den vård som den behöver, i det fall vården nekas av en läkare.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Det ska inte krävas tillstånd för underlivskirurgi

I promemorian föreslås att det inte längre ska krävas tillstånd från Socialstyrelsen för underlivskirurgi. En viktig utgångspunkt för regleringen av förutsättningarna för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är att det inte får bli svårare för personer att få tillgång till underlivskirurgi än vad det är i dag. Vid införandet av den nuvarande könstillhörighetslagen år 1972 var underlivskirurgi i samband med vård av könsdysfori och medfödd avvikelse i könsutvecklingen en relativt ny företeelse. Föredragande statsrådet förutsåg att ärendena skulle bli svårbedömda varför det ansågs lämpligt att handläggningen anförtroddes ett för hela landet gemensamt organ, där kunskap och erfarenhet i ämnet kunde koncentreras (prop. 1972:6 s. 55).

Det är Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, kallat Rättsliga rådet, som i dag beslutar om tillstånd till underlivskirurgi enligt könstillhörighetslagen (18 § förordningen [2015:284] med instruktion för Socialstyrelsen). *Sahlgrenska universitetssjukhuset* ifrågasätter att det inte finns ett tydligare förslag till process för hur besluten ska fattas om kirurgiska ingrepp och påpekar att Rättsliga rådet borgar i dag för enhetlighet i besluten. Det står klart att Rättsliga rådets tillståndsprövning har fyllt ett viktigt syfte. Tillstånds-

prövningen har säkerställt en enhetlig tillämpning av lagstiftningen och medfört en kvalitetskontroll av de utredningar som läggs till grund för bedömningen av om underlivskirurgi ska genomföras. Under de 49 år som gått sedan könstillhörighetslagens tillkomst har den nu avsedda underlivskirurgin blivit allt vanligare och det finns medicinsk praxis av en helt annan omfattning i dag. Det får numera anses vara fråga om vård som är tämligen vanligt förekommande jämfört med tidigare. Socialstyrelsen har beslutat att viss vård vid könsdysfori, däribland utredning och viss könsbekräftande kirurgi, ska utgöra nationell högspecialiserad vård och bedrivas vid tre särskilda enheter. Sammantaget gör detta att risken för att besluten på grundval av beprövad erfarenhet kommer att fattas på olika grunder över landet får anses vara liten.

Akademiska sjukhuset anför att det saknas ett resonemang kring det ökande ansvaret som läggs på professionen och om detta kan ha negativa konsekvenser för den enskilda medarbetaren. *HSAN* menar att det kräver närmare överväganden kring vilka olika medicinska kompetenser som ska vara involverade vid de aktuella bedömningarna och om vilka krav som ska kunna ställas på de bakomliggande utredningarna av könsdysfori samt om hur själva ställningstagandet ska dokumenteras. Av Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd God vård av vuxna med könsdysfori framgår att en god vård av en person med könsdysfori förutsätter ett helhetstänk och att en person som utreds för könsdysfori inledningsvis möter ett utredningsteam som ofta består av psykiater, psykolog och kurator eller socionom. I ett sådant här multidisciplinärt team samarbetar således representanter för olika yrkesgrupper. Det framgår vidare att samarbetet är en nödvändig grund för en god vård vid könsdysfori och hälso- och sjukvården behöver därför ta ställning till hur ett sådant arbete bör utformas för att kunna möta patienters fysiska, psykiska och sociala behov. Först efter att en könsidentitetsutredning har visat att en person lider av könsdysfori kan eventuell kirurgisk behandling planeras. I detta stadie sker ett samarbete mellan vanligtvis endokrinologer, plastikkirurger och gynekologer för bästa möjliga plastikkirurgiska resultat. I dag föregås ett beslut om underlivskirurgi från Rättsliga rådet av ett utlåtande från läkare, psykolog och socionom där utredningsteamets bedömning i ärendet ska framgå. Det är ytterst ovanligt att Rättsliga rådet gör någon annan bedömning av ärendena än den bedömning som gjorts av utredningsteamen. Företrädare för intresseorganisationer, den medicinska professionen, Socialstyrelsen och Rättsliga rådet har vidare uttryckt att det numera inte är påkallat vare sig av medicinska skäl eller rättssäkerhetsskäl att Rättsliga rådet beslutar om tillstånd till ingrepp som görs på vuxna personer. Mot denna bakgrund görs bedömningen att tillståndsprövningen i Rättsliga rådet i praktiken inte längre tillför något väsentligt när det gäller beslut om underlivskirurgi. Ytterst blir det den läkare som är ansvarig för utredningen av könsdysfori att ta ställning till om och när sådan kirurgi är lämplig, dvs. det blir samma förfarande som när en person som utretts för könsdysfori remitteras för annan könsbekräftande kirurgi än sådan i könsorganen. Mot denna bakgrund föreslås att det inte längre ska krävas tillstånd till ingreppen från Socialstyrelsen. Det kan däremot inte anses lämpligt att i den nya lagen närmare i detalj reglera hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas.

Kammarrätten i Stockholm anser att det bör komma till uttryck i lagen att endast de som är folkbokförda i Sverige ska omfattas av den föreslagna regleringen. I promemorian saknas överväganden om huruvida kravet i nuvarande könstillhörighetslagen om att sökanden måste vara folkbokförd i Sverige bör kvarstå även i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. I nuläget är det oklart vilka konsekvenser ett slopande av kravet på folkbokföring som finns i den nuvarande könstillhörighetslagen skulle kunna få. Det bedöms därför att kravet på folkbokföring bör gälla även fortsättningsvis för ingrepp enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Som kammarrätten framhåller ska kravet på folkbokföring komma till uttryck i den nya lagen.

Kriterier för prövning av könsidentiteten

De förutsättningar som regleras i den nuvarande könstillhörighetslagen syftar till att säkerställa att underlivskirurgi endast ges till de personer som har behov av det, att ingreppen och dess konsekvenser övervägs noga, och att risken för att personen ändrar sig i framtiden är liten. Det är lämpligt att den nya lagen utgår från förutsättningarna i nuvarande könstillhörighetslagen. Villkoren bör dock omformuleras något.

Det får anses mindre lämpligt att i lagen ange att personen ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” eftersom det kan leda tankarna fel. Många remissinstanser, bl.a. *RFSU* och *Smer,* instämmer i den bedömningen. En sådan formulering kan uppfattas som att det är en förutsättning att personens könsidentitet inte stämmer med det kön som framgår av folkbokföringen, vilket ju inte alltid kommer att vara fallet. Det är personens könsidentitet i förhållande till personens kropp som ska vara vägledande. Förutsättningen bör därför i stället formuleras som att personen ”upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten”.

I promemorian görs bedömningen att det inte är tidsenligt eller lämpligt att i lag kräva att en person ska uppträda i enlighet med den upplevda könsidentiteten. *Region Östergötland* anför att kravet bör kvarstå, men omformuleras så att det blir tydligt att det avser att personen förväntas uppträda i enlighet med sin självupplevda könsidentitet. *Akademiska sjukhuset* menar att dagens krav på att en person ska uppträda i enlighet med det upplevda könet är hjälpsamt för både patienter och team i att säkerställa antagandet att patienten även i framtiden ska komma att vilja leva i denna könsidentitet. Även *Sahlgrenska universitetssjukhuset* påpekar att promemorians förslag om att det inte ska krävas att en person ska uppträda i enlighet med den upplevda könsidentiteten, helt bortser från att det saknas erfarenhet och evidens för detta och menar att det hade varit bättre att i stället ge utrymme för undantag från kravet i vissa självklara fall. Universitetssjukhuset anför vidare att ett antal personer under åren har återkommit, ofta många år senare, och ångrat sin genomförda kirurgi. Det kan antas att en enskild individs önskan om att få genomgå könsbekräftande vård inte väcks utan att ha föregåtts av såväl långt lidande som svåra överväganden. Enligt den bedömning som görs i utkastet är det vidare svårt att sätta upp kriterier för hur en könsidentitet ska manifesteras utåt eftersom det är högst individuellt. En bedömning av om sökanden uppträder i enlighet med könsidentiteten anses därför inte lämplig

eftersom ett krav om att en person ska uppträda på ett visst sätt riskerar att påtvinga personer ett visst beteende utifrån andras upplevelse om hur ett visst kön ska uppträda.

Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges psykologförbund, RFSL* och *RFSL Ungdom*, invänder mot det kvarvarande – om än omformulerade – kravet om att personen ”måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden”. RFSL, RFSL Ungdom och *Transföreningen FPES* önskar att formuleringen ersätts med uttrycket ”beslutet är fast förankrat hos personen”. *Socialstyrelsen* framhåller att kriteriet bör vara att personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och att ”upplevelsen kan antas minska i framtiden om personen genomför ingrepp i könsorganen”. En liknande synpunkt framförs av *Sveriges psykologförbund* som menar att det är könsdysforin som behandlas och inte könsidentiteten och föreslår formuleringen ”att det måste antas varaktigt minska könsdysforin”. Enligt den bedömning som görs i detta utkast syftar kriteriet ”måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden” till att säkerställa att risken för att personen ändrar sig i framtiden är liten. En person måste antas fortsättningsvis vara fast etablerad i sin könsidentitet. Det är viktigt att personen inte vacklar om sin könsidentitet eftersom det kan vara fråga om irreversibla ingrepp. De formuleringar som remissinstanserna föreslår kan inte anses ge tillräcklig ledning i vad prövningen ska bestå i. En förutsättning för att en person ska få genomgå ett kirurgiskt ingrepp bör alltså vara att personen ”måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden”. *Sveriges läkarförbund* understryker att det alltid behöver förflyta en viss tid från begäran om kirurgiskt ingrepp i könsorganen till dess att ingreppet genomförs, men att någon särskild betänketid inte är nödvändig. *Smer* anför att det bör vara upp till vården att bestämma hur lång tid som ska krävas, nu när kravet på att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet tas bort. I likhet med Sveriges läkarförbund anses i utkastet att någon särskild betänketid inte bör regleras i lagen. Som förbundet anför innebär dock kravet på att personen i fråga måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden i praktiken att ett kirurgiskt ingrepp inte kan bli aktuellt förrän det har förflutit en sådan tid att personens vilja får anses tillräckligt belyst. Detta bör kunna framgå av föreskrifter eller rekommendationer. Det är sedan upp till remitterande läkare att besluta om när en eventuell underlivskirurgi bör genomföras.

Kammarrätten i Stockholm anför att om en skillnad är avsedd beträffande hur kriterierna för könsidentiteten ska tillämpas i förhållande till lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör detta komma till uttryck i lagtexten. Enligt den bedömning som görs i detta utkast finns det goda skäl till att kraven skiljer sig något vad gäller genomförandet av kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Skillnaden motiveras av att det är särskilt viktigt att en person inte vacklar om sin könsidentitet när det är fråga om irreversibla ingrepp. Denna skillnad föreslås komma till uttryck i lagtexten, genom att det i lagen om ändring av det kön som framgår i folkbokföringen anges att det ”kan antas” att personen kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden medan det i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

anges att det ”måste antas” att personen kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden (se även avsnitt 8.3).

Några remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD*, *HSAN* och *MUCF* anser att det bör klargöras vem som ansvarar för utredning och bedömning i dessa fall. Liksom i dag bör en utredning inför underlivskirurgi göras i ett multidisciplinärt team (se ovan under rubriken Det ska inte krävas tillstånd till underlivskirurgi). Det bör sedan ytterst vara en uppgift för den läkare som är ansvarig för denna utredning att avgöra när underlivskirurgi kan och ska göras, i likhet med vad som gäller för övriga delar av den könsbekräftande vården. Regleringen av hälso- och sjukvården måste också präglas av en hög tillit till professionens förmåga att lösa sina uppgifter på bästa sätt för patienterna. En alltför detaljerad reglering av villkoren för att få genomföra de kirurgiska ingreppen i fråga skulle minska den medicinska professionens handlingsutrymme och beslutsmandat. En sådan reglering riskerar dessutom att bli inaktuell i takt med att kunskapsläget förändras. Några krav utöver att personen är folkbokförd i Sverige, samt upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden, ska därför inte ställas upp i den nya lagen.

Om kirurgiska ingrepp vägras ska frågan överlämnas till Socialstyrelsen för beslut

Enligt promemorians förslag ska den som är ansvarig för vården skyndsamt se till att frågan underställs Socialstyrelsens prövning för beslut i det fall en person nekas underlivskirurgi enligt den nya lagen. *Region Västerbotten* och *Region Östergötland* efterfrågar ett förtydligande av vad som avses med ”den som är ansvarig för vården”. Lagrådet har i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 30 augusti 2018 lyft frågan vilka beslut som ska kunna överlämnas till Socialstyrelsen.

I dag är det Socialstyrelsens Rättsliga råd som beslutar i ärenden om tillstånd till kirurgi enligt den nuvarande könstillhörighetslagen. När nu frågan gällande när, och om, underlivskirurgi bör genomföras ska hanteras inom vården bör frågan ändå kunna ställas under Socialstyrelsens prövning i de fall som den enskilde nekas att genomgå kirurgi. I ett sådant fall bör således Socialstyrelsen pröva om de förutsättningar som ställs upp i lagen föreligger.

I detta utkast föreslås således att den som vägrar ett ingrepp skyndsamt ska överlämna frågan till Socialstyrelsen för att pröva om de förutsättningar som ställs upp i lagen föreligger. Förutsättningarna för underlivskirurgi utreds av ett multidisciplinärt team. Det bör ankomma på den läkare som är ansvarig för denna utredning att överlämna frågan till Socialstyrelsen i de fall en person nekas kirurgiskt ingrepp. I utkastet förtydligas att det är fråga om ett beslut att helt vägra ett ingrepp som kan överlämnas åt Socialstyrelsens prövning och inte frågor om vilket slags ingrepp som ska göras. Sådana frågor bör precis som när det gäller annan hälso- och sjukvård beslutas av professionen.

Region Östergötland anför att konsekvensen av lagändringen kan bli ett minskat handlingsutrymme och beslutsmandat för den medicinska

professionen då lagen kan komma att uppfattas som en rättighetslag där ett för patienten negativt besked kan överprövas. *RFSL, RFSL Ungdom* och *Transsammans* anser att det bör förtydligas att en patient även kan vända sig till en annan vårdgivare för att få tillgång till den vård som den behöver, i det fall vården nekas av en läkare. *Region Västerbotten* påtalar att det saknas en konsekvensanalys avseende ansvaret i vårdkedjan, t.ex. huruvida det är remitterande läkare eller opererande läkare som bär ansvaret vid ångerfall. I detta utkast konstateras att den nya lagen reglerar förutsättningarna – inte rättigheterna – för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Som framgår av avsnitt 4.3 kommer respekten för patientens självbestämmande till uttryck i 4 kap. 1 § patientlagen och 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen. Det innebär emellertid inte att patientens rätt till självbestämmande och integritet är obegränsad. Det är t.ex. inte möjligt att låta patienten själv bestämma innehållet i och omfattningen av vården. Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård för lika villkor för hela befolkningen. Målsättningen är således även beträffande könsdysfori att den vård som bedrivs inom området ska vara enhetlig över landet. Socialstyrelsens beslut om att viss vård vid könsdysfori, däribland utredning och viss könsbekräftande kirurgi, ska utgöra nationell högspecialiserad vård och bedrivas vid tre särskilda enheter kan antas öka förutsättningarna för detta. När ingreppen väl genomförs gäller de allmänna reglerna och principerna för all hälso- och sjukvård, se avsnitt 4.3 och 7.2.

RFSL, *RFSL Ungdom* och *Transammans* är mycket negativa till att Rättsliga rådet ska vara en beslutsfattande instans. Det kan dock konstateras att Rättsliga rådet har stor erfarenhet av att pröva frågor om kirurgiska ingrepp i könsorganen. Detta talar för att Rättsliga rådet bör pröva dessa frågor.

Straffansvar

Enligt 8 § i den nuvarande könstillhörighetslagen är det straffbart att utföra underlivskirurgi på en person som inte har fått tillstånd från Socialstyrelsen. Straffansvaret är således kopplat till de fall där tillstånd inte getts. Det föreslås nu att det inte längre ska krävas tillstånd till ingreppen från Socialstyrelsen. Därmed lämpar det sig inte längre att förena regleringen med ett straffansvar.

Förutsättningar för barn

I lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 30 augusti 2018 föreslogs att barn som har fyllt 15 år och vill genomgå ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen ska ges tillstånd till det av Socialstyrelsen om de förutsättningar som gäller för vuxna är uppfyllda och det finns synnerliga skäl för ingreppet. Det föreslogs vidare att en sådan ansökan får göras av barnet själv. Lagrådet konstaterar att förslaget går mycket långt i att generellt begränsa vårdnadshavarnas roll utan att det klart framgår att tillräckligt starka samhälleliga intressen finns för detta. Lagrådet ifrågasätter starkt om den valda utformningen av reglerna innebär en rimlig balans mellan vårdnadshavarnas och deras barns mänskliga rättigheter i enlighet med artikel 8 i Europakonventionen. Vidare anför Lagrådet att förslaget

framstår som svårförenligt med barnkonventionens krav på konventionsstaterna.

Den 19 september 2019 fick Socialstyrelsen i uppdrag att bedöma om den föreslagna åldersgränsen på 15 år, i de fall det finns synnerliga skäl, för att få genomgå ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen är lämplig eller om en annan åldersgräns bör gälla. Socialstyrelsen redovisade sitt uppdrag den 31 mars 2020 i rapporten Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I rapporten bedömer Socialstyrelsen att det i dagsläget är mer som talar emot än som talar för att möjliggöra de aktuella kirurgiska ingreppen före 18 års ålder. Av de underlag som Socialstyrelsen har inhämtat framgår att det finns enstaka individer med ett stort lidande som riskerar att förlängas i väntan på kirurgiska ingrepp i könsorganen. Personer under 18 år kan dock få annan könsbekräftande behandling och stöd inom könsdysforivården. Socialstyrelsens bedömning utgår från dagens kunskapsläge – det saknas vetenskaplig och erfarenhetsbaserad kunskap om nytta och risker med ingreppen före 18 års ålder. Antalet unga och sårbara patienter har också ökat kraftigt i könsdysforivården de senaste åren, och det saknas kunskap om orsakerna. Socialstyrelsen bedömer därmed att det vid en sänkt åldersgräns i dagsläget skulle bli svårt att säkerställa en fördelaktig balans mellan nytta och risk, såväl för enskilda individer som på gruppnivå. Socialstyrelsen framhåller att det dock är viktigt att följa kunskapsutvecklingen, och att anpassa lagstiftningen om kunskapsläget förändras.

Mot bakgrund av Lagrådets yttrande och den bedömning Socialstyrelsen gjort föreslås inte någon lagstiftning som rör barn i detta utkast. Det föreslås alltså att åldersgränsen för att genomgå ett kirurgiskt ingrepp ska, precis som enligt den nuvarande könstillhörighetslagen, vara 18 år.

Eftersom det inte i detta utkast föreslås att barn ska kunna genomgå ett kirurgiskt ingrepp föreslås inte heller någon följdändring i steriliseringslagen (1975:580) som rör barn.

7.4 Överklagande

Utkastets förslag: Socialstyrelsens beslut enligt den nya lagen ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer i huvudsak med utkastets förslag. I promemorian föreslås att den som inte har fyllt 18 år och blivit nekad ett kirurgiskt ingrepp ska kunna överklaga Socialstyrelsens beslut.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Statens medicinsk-etiska råd (Smer)* avstyrker förslaget om att ett beslut att neka kirurgiska ingrepp i könsorganen ska kunna överprövas av domstol. Rådet ser svårigheter med att en överprövning ska göras av domstol. Dels anser rådet att kriterierna i den föreslagna lagen är för vaga för att ligga till grund för en rättssäker prövning i domstol, dels konstaterar rådet att domstolarna saknar den medicinska kompetens som

behövs för att göra de avvägningar som lagförslaget kräver. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet påtalar* att inget sägs om vilka uppgifter som ska lämnas eller om de kriterier som kommer att användas av Socialstyrelsen eller domstolar vid bedömningen av om vård felaktigt nekats. Fakultetsnämnden konstaterar att Europakonventionen kräver att beslut som fattas av myndigheter ska ske enligt lag – antingen genom tydliga lagbestämmelser eller tydlighet i beslutet. Enligt Fakultetsnämnden är den föreslagna lagen helt otillräcklig i detta hänseende och det finns ingen rättspraxis som kan ge tillräckligt skydd mot godtyckliga beslut. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* framhåller att överklagandereglerna är otydliga i fråga om vad Socialstyrelsen respektive förvaltningsdomstolen egentligen ska pröva.

Skälen för utkastets förslag: Socialstyrelsen föreslås besluta i sådana ärenden där kirurgiska ingrepp vägras. De kirurgiska ingrepp som omfattas av den nya lagen berör individers könsidentitet och personliga integritet. Besluten kan vara av stor betydelse för personens hälsa och välbefinnande. Beslut om tillstånd till motsvarande ingrepp enligt nuvarande könstillhörighetslagen är överklagbara. Det har inte framförts tillräckliga skäl som motiverar att frångå den ordningen. Av rättssäkerhetsskäl anses i detta utkast att dessa beslut alltjämt bör kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det bör krävas prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

Smer, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsalas universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Lunds universitet* framhåller att kriterierna i den föreslagna lagen är för vaga för att ligga till grund för en rättssäker prövning i domstol. Det kan konstateras att förutsättningarna för att få genomföra ingrepp utgår från de kriterier som i dag gäller för fastställelse av ändrad könstillhörighet enligt den nuvarande könstillhörighetslagen. I förhållande till promemorians förslag förtydligas också vilka förutsättningar som ska omfattas av Socialstyrelsens prövning. Den föreslagna förutsättningen om att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden har funnits med som en förutsättning sedan 1972 då den nuvarande könstillhörighetslagen trädde i kraft. Det finns därför avseende denna förutsättning en sedan lång tid tillbaka tillämpad praxis. När det gäller den föreslagna förutsättningen om att personen upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten har den omformulerats något i förhållande till den förutsättning som gäller i dag om att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet. De förutsättningar som ska gälla nu regleras i den nya lagen och behandlas i avsnitt 7.3. Enligt utkastets bedömning är förutsättningarna för ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen tillräckligt tydliga för en domstolsprövning.

Eftersom det i detta utkast inte föreslås att barn ska kunna genomgå aktuella kirurgiska ingrepp föreslås inte heller någon överklagandebestämmelse som rör barn.

7.5 Bemyndigande

Utkastets förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen när ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen vägras samt om de förutsättningar som gäller för kirurgiska ingrepp.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Promemorian lämnar inte något förslag i denna del.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte över om det behövs ett bemyndigande. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det bör övervägas om den föreslagna regleringen ska innehålla ett liknande bemyndigande som det som föreslås i lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Skälen för utkastets förslag: I promemorian föreslås inget bemyndigande i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Som *Kammarrätten i Stockholm* påtalar kan det dock finnas skäl att överväga om regleringen ska innehålla ett bemyndigande. I utkastet föreslås att om en person nekas att genomgå underlivskirurgi, ska den som vägrar ingreppet skyndsamt se till att frågan överlämnas till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen ska sedan överpröva om de förutsättningar som avser prövningen av könsidentiteten som ställs upp i lagen är uppfyllda. För att Socialstyrelsen ska kunna ta ställning i frågan behövs ett medicinskt underlag från hälso- och sjukvården. Det finns därför ett behov av att reglera frågan om vilket underlag som ska ges in till Socialstyrelsen i dessa situationer.

Enligt den nuvarande könstillhörighetslagen finns ett bemyndigande om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vissa av de krav för fastställelse som gäller enligt könstillhörighetslagen. I förarbetena anges att Socialstyrelsen bör med stöd av ett normgivningsbemyndigande i förordning kunna meddela föreskrifter om vissa krav för att en ansökan om fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna bifallas (se prop. 2011/12:142 s. 31 ff). I den lag som nu föreslås bör det på samma sätt finnas möjlighet för Socialstyrelsen att meddela föreskrifter om förutsättningarna om att personen upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Exempelvis kan föreskrifterna ta sikte på hur prognosen i frågan om personen kan förväntas komma att leva i könsidentiteten i framtiden ska belysas i en utredning. Även hur lång tid som ska ha förflutit innan en persons vilja att leva kvar i en könsidentitet får anses tillräckligt belyst kan vara lämpligt att reglera i föreskrifter.

7.6 Behandling av personuppgifter

Utkastets bedömning: Det behövs inte införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter. Regleringen i EU:s dataskyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och patientdatalagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians bedömning (Ds 2018:11): Promemorian behandlar inte frågan om det behövs införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över frågan om det behövs införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter.

Skälen för utkastets bedömning: Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG, förkortad EU:s dataskyddsförordning, utgör sedan den 25 maj 2018 den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Dataskyddsförordningen lämnar utrymme för kompletterande nationella bestämmelser med ytterligare krav eller undantag. Sådana bestämmelser finns i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, nedan förkortad dataskyddslagen. Dataskyddslagen är en övergripande lag, som reglerar bl.a. frågor om rättslig grund för behandling av personuppgifter och känsliga personuppgifter, och är subsidiär dvs. om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från dataskyddslagen, tillämpas den bestämmelsen (1 kap. 6 § dataskyddslagen).

Enligt den nuvarande könstillhörighetslagen prövar Socialstyrelsen om förutsättningar för att ändra könstillhörighet i folkbokföringen är uppfyllda. Om förutsättningarna är uppfyllda beslutar Socialstyrelsen att en person har en annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. I samband med en ansökan om fastställelse får Socialstyrelsen även ge tillstånd till kirurgiska ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könet. I den lag som nu föreslås behövs inget tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå underlivskirurgi. Socialstyrelsen ska enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen vara handläggande myndighet i ärenden då kirurgiska ingrepp vägras och frågan underställts Socialstyrelsens prövning (3 §). Vid handläggning av ärenden enligt den nya lagen kommer Socialstyrelsen, precis som när det gäller prövningen enligt den nuvarande könstillhörighetslagen, att behandla uppgifter om namn, adress, kön, personnummer, hälsouppgifter och uppgifter om andra personliga förhållanden. Socialstyrelsen ska förutom att pröva de formella kriterierna, såsom identifiering av personen, även göra en prövning av personens könsidentitet. För att kunna göra denna prövning är det nödvändigt att Socialstyrelsen får behandla personuppgifter, även känsliga personuppgifter. Detta för att Socialstyrelsen ska kunna bedöma om personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Socialstyrelsen behöver därför behandla personuppgifterna i det medicinska underlaget.

Behandlingen av personuppgifterna är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som vilar på Socialstyrelsen (6.1 c EU:s dataskyddsförordning). Behandling av personuppgifter som bl.a. avslöjar hälsa och sexuell läggning är enligt huvudregeln inte tillåten. Uppgifter om hälsa är känsliga personuppgifter. Känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning. Undantag finns om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilket ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga eller särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Enligt artikel 9.4 får medlemsstaterna behålla eller införa ytterligare villkor, även begränsningar för behandling om uppgifter om hälsa. Av 3 kap. 3 § dataskyddslagen framgår bl.a. att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag. Samma sak gäller om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Vid behandling som sker enbart med stöd av paragrafens första stycke är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Enligt 3 kap. 10 § dataskyddslagen får personnummer och samordningsnummer behandlas utan samtycke endast när det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen, vikten av en säker identifiering eller något annat beaktansvärt skäl. Det är i dessa fall klart motiverat att Socialstyrelsen får behandla personnummer med hänsyn till att Socialstyrelsen behöver kunna identifiera den person som överprövningen berör.

I detta utkast bedöms Socialstyrelsens behandling av personuppgifter vara förenlig med bestämmelserna i EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen mot bakgrund av att behandlingen är nödvändig för att kunna utföra de uppgifter som föreslås bli Socialstyrelsens ansvar, nämligen att pröva om det finns förutsättningar för underlivskirurgi i ett fall där den enskilde nekats sådan kirurgi av hälso- och sjukvården. Behandlingen av personuppgifter bedöms även stå i proportion till det eftersträvade syftet att säkerställa att personer som nekats underlivskirurgi får en överprövning av frågan. Vidare bör det beaktas att uppgiftsbehandlingen endast kommer utföras på den enskildes egen begäran.

Precis som i dag omfattas personuppgifter som behandlas av hälso- och sjukvården vid framtagandet av ett sådant medicinskt underlag som ska ligga till grund för Socialstyrelsens prövning av patientdatalagen (2008:355).

Sammanfattningsvis bedöms att regleringen i EU:s dataskyddsförordning, dataskyddslagen och patientdatalagen är tillräcklig och att det därför inte bör införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter i den nya lagen.

7.7 Tystnadsplikt och sekretess

Utkastets bedömning: Det bör inte införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Regleringen i offentlighets- och sekretesslagen och patientsäkerhetslagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer delvis med den bedömning som görs i utkastet. Promemorians lagförslag innehåller en upplysningsbestämmelse om att sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller i det allmännas verksamhet och en materiell bestämmelse om att den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag inte obehörigen får röja vad han eller hon i sin verksamhet fått veta om en enskilds personliga förhållanden.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Integritetsskyddsmyndigheten* (dåvarande Datainspektionen) påpekar att det för privata vårdgivare finns bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659), samt att det i det fortsatta beredningsarbetet behöver utredas hur den föreslagna lagstiftningen förhåller sig till bestämmelserna om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen.

Skälen för utkastets bedömning: Enligt 25 kap. 1 § OSL gäller sekretess för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Paragrafen föreskriver ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla. Enligt paragrafens nuvarande lydelse gäller sekretessen inom den allmänna hälso- och sjukvården och i annan medicinsk verksamhet som avser bland annat fastställande av könstillhörighet. I detta utkast föreslås att sekretessen i stället ska gälla i verksamhet som avser vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, se förslag i avsnitt 9.4.

Integritetsskyddsmyndigheten påtalar att det bör utredas hur promemorians lagförslag förhåller sig till bestämmelserna om tystnadsplikt i 6 kap. patientsäkerhetslagen. Det kan konstateras att vid genomförandet av de kirurgiska ingreppen i fråga gäller bestämmelserna i OSL för den allmänna hälso- och sjukvården och bestämmelserna i patientsäkerhetslagen för den privata hälso- och sjukvården. Som nämns ovan regleras i 25 kap. 1 § OSL den så kallade hälso- och sjukvårdssekretessen. Enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen får den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden.

I utkastet görs bedömningen att regleringen i OSL, innefattande de ändringar som föreslås i avsnitt 9.4 när det gäller OSL, och i avsnitt 7.2 när det gäller patientsäkerhetslagen, är tillräcklig och att det därför inte bör införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen.

8 En ny lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

8.1 Behovet av en ny lag, lagens namn och lagens tillämpningsområde

Utkastets förslag: Förutsättningarna för att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska regleras i en ny lag.

Lagen ska benämnas lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Skatteverket, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Diskrimineringsombudsmannen (DO)* och *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting), tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Folkhälsomyndigheten är positiv till förslaget om en lag där ändringen av en persons kön som framgår av folkbokföringen utgår från den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet. Myndigheten anför att psykisk ohälsa och suicidalt beteende är vanligare bland transpersoner än befolkningen i övrigt och att rätten att själv definiera sin könstillhörighet är ett sätt att främja hälsa och förebygga ohälsa bland personer i gruppen. Myndigheten poängterar vikten av att följa upp konsekvenserna av lagändringarna och hälsan bland de personer som ändrar det kön som framgår av folkbokföringen. Dels då det saknas kunskap på området, dels då det är angeläget att utvärdera om de åldersgränser som föreslås är de mest lämpade med hänsyn tagen till de som berörs, särskilt barn och unga.

Förvaltningsrätten i Stockholm menar att den administrativa karaktären på ärendena talar för att bestämmelserna naturligen hör hemma i folkbokföringslagen och att skälen för att det behövs en ny lag bör utvecklas.

Flera remissinstanser, däribland *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Västra Götalandsregionen*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)*, *Transföreningen FPES* och *Transsammans* efterfrågar en vidare utredning och förändring av folkbokföringslagen för att komplettera könskategorierna med ett tredje alternativ till kön som stämmer överens med icke-binäras könsidentitet eller att det införs könsneutrala personnummer.

RFSL och *RFSL Ungdom* anför att det vore önskvärt att Skatteverket efter lagens införande årligen kunde tillhandahålla anonymiserad statistik över ansökningar och beslut avseende ändring av det kön som framgår av folkbokföringen: hur många som har ändrat kön, vid vilka åldrar personer ändrar kön, hur många som ansöker om förnyad ändring och hur många som ändrar kön från man till kvinna och tvärtom.

Skälen för utkastets förslag

Behovet av en ny lag

I detta utkast föreslås en ny lag som ska reglera förutsättningarna för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen. I lagen bör det vidare regleras de olika krav som ska gälla beroende på om det är fråga om en ansökan om en första eller förnyad ändring av könet i folkbokföringen. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att bestämmelserna i huvudsak är av administrativ art och därför bör regleras i folkbokföringslagen. Eftersom en förnyad prövning enligt lagförslaget ska föregås av en prövning av könsidentiteten, är det inte lämpligt att reglera ändring av kön i folkbokföringen i folkbokföringslagen. I utkastet görs vidare bedömningen att det är motiverat med en särskild reglering eftersom det behövs för att säkerställa att individers rätt till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen tillgodoses.

Namnet på den nya lagen

År 2013 infördes begreppet könstillhörighet i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, förkortad könstillhörighetslagen. Begreppet ersatte uttrycket ”tillhör annat kön än det som framgår av folkbokföringen”. Könstillhörighet förekommer även i 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567). I könstillhörighetslagen är processen att ändra könstillhörighet tätt sammanlänkad med krav på medicinsk utredning och behandling. Att få tillgång till kirurgiska ingrepp i könsorganen förutsätter att fastställelse av ny könstillhörighet har beviljats. Mot bakgrund av att begreppet könstillhörighet också avser hälso- och sjukvårdsåtgärder är begreppet mindre lämpligt att använda i den nya lagen som endast ska reglera ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Eftersom den nya lagen ska reglera förutsättningarna för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen är det lämpligt att lagen ska benämnas lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Begreppet juridiskt kön förekommer i exempelvis samhällsdebatten, tidigare utredningar (SOU 2014:91) och även i förarbetsuttalanden (prop. 2011/12:142 s. 14 f). Begreppet förekommer dock inte i lagstiftningen och är inte ett vedertaget juridiskt begrepp. Det bör därför inte finnas med i lagens namn. Begreppet juridiskt kön förekommer däremot i detta utkast och avser då en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Lagens tillämpningsområde

Den tilltänka målgruppen för den nya lagen är enskilda som kan uppleva att könsidentiteten och det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens. Lagen ska ange de förutsättningar som gäller för att en person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska få ändra det könet. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs. den egna upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön. En del individer i målgruppen har sökt sig till hälso- och sjukvården för vård där exempelvis diagnosen könsdysfori kan vara aktuell. En del individer i målgruppen kan ha medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Andra i målgruppen har inte något behov av vård eller medicinsk utredning alls utan endast ett behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen så att det bättre stämmer överens med könsidentiteten.

Tilldelning av nya person- eller samordningsnummer

Den nya lagen ska endast reglera möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen, inte vilka könskategorier som framgår av folkbokföringen. Det kön som framgår av folkbokföringen genom ett personnummer eller samordningsnummer följer i stället av folkbokföringslagen. Den ändring som därmed kan göras är antingen till kvinna eller man (jfr 18 och 18 a §§ folkbokföringslagen).

Ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kommer att innebära att personen ska få ett nytt personnummer eller samordningsnummer som utvisar ett annat kön än det tidigare. På samma sätt innebär ett beslut om ändrad könstillhörighet i dag att Skatteverket fastställer ett nytt personnummer för sökanden. Ändring av personnummer eller samordningsnummer bör enligt den bedömning som görs i detta utkast inte regleras i den nya lagen utan kan även i fortsättningen hanteras enligt gällande praxis inom folkbokföringsverksamheten. För en person som har fått ett nytt personnummer kommer det nya personnumret därefter att vara det personnummer som gäller för personen i folkbokföringen. Personnummer som tidigare tillhört en person kan inte återtas vid en eventuell andra ändring av det kön som framgår i folkbokföringen. Om en person beviljas en andra ändring kommer denna således att tilldelas ett tredje personnummer.

Flera remissinstanser efterfrågar en vidare utredning och förändring av folkbokföringslagen för att komplettera könskategorierna med ett tredje alternativ till kön som stämmer överens med icke-binäras könsidentitet eller att könsneutrala personnummer införs. Dessa frågor har dock inte varit möjliga att utreda inom ramen för detta lagstiftningsarbete. Precis som Folkhälsomyndigheten lyfter är det viktigt att det görs en uppföljning av konsekvenserna av lagändringarna och hälsan bland de berörda personerna. Detta gäller särskilt avseende den åldersgräns som föreslås, se avsnitt 8.2.1. Som *RFSL* och *RFSL Ungdom* anför vore det önskvärt att ta del av statistik i vissa avseenden efter lagens införande. Denna fråga ligger dock utanför detta lagstiftningsärende.

8.2 Förutsättningar för en första ändring

8.2.1 Inget krav på prövning av sökandens könsidentitet

Utkastets förslag: Den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Barnombudsmannen*, *Socialstyrelsen*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Amnesty* och *Skolverket,* tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Några remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Svenska barnläkarföreningen, BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN), Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Skatteverket, Sveriges Kvinnolobby* och *Kvinnofronten* avstyrker eller uttrycker tveksamheter mot förslaget att den som har fyllt 12 år ska kunna få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan någon prövning av skälen till en sådan ändring. Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD och Svenska barnläkarföreningen avråder kraftigt mot att unga från 12 års ålder ska kunna ansöka om könsbyte med föräldrars godkännande, och menar att det inte är förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet att ungdomar under 15 år ska ges möjlighet att byta juridiskt kön utan föregående psykiatrisk, psykologisk och medicinsk utredning. Ansökan om juridiskt könsbyte med föräldrarnas godkännande, tillsammans med en kvalificerad utredning, bör enligt dessa remissinstanser vara möjligt först vid 15 års ålder. HSAN avstyrker att vårdnadshavare ska kunna ansöka om ändring för barn mellan 12 och 15 år, då endast en formell prövning hos Skatteverket görs innan ansökan bifalls. Enligt nämndens mening är detta otillräckligt för att garantera att ändringen alltid är till barnets eller den unges bästa. JO anser att det är oklart hur man i det enskilda fallet försäkrar sig om att barnet och dess vårdnadshavare har haft ett tillräckligt underlag för sitt ställningstagande att en ändring av barnets kön i folkbokföringen skulle vara till barnets bästa.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter, Ungdom (RFSL Ungdom*), *Transsammans*, *Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transföreningen FPES* tillstyrker förslaget, men hade gärna sett ett slopande av åldersgränsen alternativt att ha en liknande åldersgräns som i Norge, där barn från 6 år får byta juridiskt kön med en målsmans godkännande.

MUCF anser att förslaget om att barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen innan 12 års ålder går stick i stäv med lagens övergripande syfte, eftersom det innebär en skillnad mellan barn med medfödd intersexvariation som har en annan könsidentitet än den som framgår av folkbokföringen och andra barn som har en annan könsidentitet än den som framgår av folkbokföringen.

Skälen för utkastets förslag

En första ändring utan prövning av könsidentiteten

Utgångspunkten för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt den nya lagen ska vara individens självbestämmande. Processen för en första ändring föreslås vara enkel och transparent. Den första ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör därför inte

underkastas någon prövning av könsidentiteten. En första ändring ska således endast innebära ett beviljande av en administrativ ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och inte fordra något krav på medicinsk behandling och utredning. Som framgår nedan bör dock en första ändring beviljas tidigast sedan fyra månader förflutit från ansökan.

Samtidigt som ansökningsprocessen föreslås vara enkel kan det konstateras att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte betraktas som en åtgärd som individen kan vidta lättvindigt. Att ändra det kön som framgår av folkbokföringen innebär nämligen en rad praktiska uppgifter och administrativa utmaningar för den enskilde individen. En person som får ett nytt personnummer måste bl.a. ordna med nya identitetshandlingar och säkerställa att exempelvis privata aktörer såsom banker har tillgång till det nya personnumret men med det tidigare personnumrets kund- och kredithistorik. Vidare är det inte säkert att det är möjligt att få ut tidigare utfärdade betyg, arbetsintyg och vitsord i det nya personnumret. I Socialstyrelsens rapport från 2014 Administrativa problem för personer som bytt juridiskt kön samt i betänkandena Juridiskt kön och medicinsk könkorrigering (SOU 2014:91) och Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) framkommer att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och byte av personnummer är förknippat med stora administrativa utmaningar för såväl den enskilde som myndigheter och privata aktörer som använder sig av register som är uppbyggda utifrån personnummer i sin verksamhet. Den omständigheten att byte av personnummer eller samordningsnummer i sig innebär betydande administrativa arbetsinsatser och olägenheter för den enskilde torde ha en återhållande effekt på benägenheten att ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

För att den enskilde ska kunna fatta ett välgrundat beslut utifrån olika aspekter är det förstås viktigt att det finns tillgänglig information om de praktiska konsekvenserna av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, t.ex. att det med dagens folkbokföringssystem inte är möjligt att få tillbaka det tidigare personnumret, se avsnitt 8.11. Som framgår nedan föreslås att en ändring kan beviljas först sedan fyra månader förflutit, vilket också kan bidra till att beslutet är väl genomtänkt.

Som framgår av avsnitt 8.2.3 ska en ansökan vara skriftlig. Den enskilde ska i ansökan bekräfta att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten.

Den som har fyllt 12 år ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen

I detta utkast föreslås att en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska vara en åtgärd av administrativ karaktär som inte kräver en prövning av könsidentiteten. Att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen är av stor betydelse för möjligheten att kunna leva i sin könsidentitet. Det är en fråga om personlig integritet och är väsentligt för individens välmående, hälsa och utveckling. I betänkandet Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91) görs bedömningen att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen så att det bättre återspeglar könsidentiteten även har stor betydelse för barns

uppväxt, hälsa, välmående och förutsättningar att delta i samhällslivet under ungdomsåren men även för resten av livet. Mot denna bakgrund finns det behov som motiverar att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen även bör omfatta barn.

I promemorian föreslås att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska gälla från 12 år. Några remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Svenska barnläkarföreningen* och *BUP Konsultenhet Karolinska Solna,* avstyrker förslaget om en åldersgräns på 12 år och anför att ett juridiskt könsbyte med föräldrarnas godkännande, tillsammans med en kvalificerad utredning, bör vara möjligt först vid 15 års ålder. Karolinska institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD och Svenska barnläkarföreningen menar att det inte är förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet att ungdomar under 15 år ska ges möjlighet att ändra juridiskt kön utan föregående psykiatrisk, psykologisk och medicinsk utredning. *BUP Konsultenhet Karolinska Solna* ser en risk med att förslaget fungerar kontraproduktivt genom att eventuellt signalera att 12-åringar i allmänhet är mer klara med processen att fritt och öppet utforska frågor som berör kön, sexualitet och identitet än vad de i allmänhet är i denna ålder då den psykosexuella utvecklingen är, och bör tillåtas vara, högst pågående. *JO* är tveksam till att den som fyllt 12 år ska kunna få en ändring utan en behovsprövning och anser att det är oklart hur man i det enskilda fallet försäkrar sig om att barnet och dess vårdnadshavare har haft ett tillräckligt underlag för sitt ställningstagande att en ändring skulle vara till barnets bästa.

Majoriteten av remissinstanser bl.a. *Barnombudsmannen*, *Socialstyrelsen*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Amnesty* och *Skolverket*, tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Barnombudsmannen bedömer att förslaget är helt i linje med barnkonventionens intentioner och att det är av stor betydelse för barns uppväxt, hälsa och välmående. Flera andra remissinstanser lyfter fram att det är positivt att barn från 12 år kan ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Bl.a. *RFSL* och *RFSL Ungdom* menar att det är mycket efterlängtat att åldersgränsen nu sänks så att unga transpersoner får större möjlighet att leva i enlighet med sin könsidentitet och kan få sin könsidentitet erkänd i officiella dokument. RFSL och RFSL Ungdom, men även bl.a. *Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)*, framför dessutom att de gärna sett ett slopande av åldersgränsen alternativt en lägre åldersgräns än 12 år.

Att ändra förnamn så att det bättre stämmer överens med könsidentiteten är en åtgärd som på vissa sätt kan jämställas med en ändring av kön i folkbokföringen. Enligt lagen (2016:1013) om personnamn finns det ingen nedre åldersgräns för när det är möjligt att ändra förnamn. Det är möjligt för både vuxna och barn att byta till ett s.k. könskonträrt förnamn, dvs. ett namn som av tradition förknippas med det motsatta könet (se prop. 2015/16:180 s. 65). Frågor om förvärv och ändring av ett barns namn rör barnets personliga förhållanden och en ansökan för ett barn görs därför av barnets vårdnadshavare. Huvudregeln är dock att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets samtycke. Åldersgränsen motiveras av att det är mycket viktigt att barn som uppnått en viss mognad

kan få ett bestämmande inflytande över sitt namn (se prop. 2015/16:180 s. 71). Det bör dock beaktas att en ändring av förnamn inte har samma innebörd som en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär nämligen att en ny identitetsbeteckning i form av ett personnummer eller samordningsnummer tilldelas den enskilde. Systemet med enhetliga personbeteckningar används såväl inom som utanför folkbokföringen för att undvika personförväxling och för att kommunicera sinsemellan olika aktörer. Detta sker genom det personnummer eller samordningsnummer som fastställts för den enskilde och således inte genom den enskildes förnamn. Medan en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kräver att ett nytt personnummer eller samordningsnummer tilldelas innebär inte ett byte av förnamn att den beteckning som utgör kopplingen för identiteten ändras.

På motsvarande sätt som när det gäller byte av förnamn bör barn som har uppnått en viss mognad få ett bestämmande inflytande över det kön som framgår av folkbokföringen. Eftersom en ändring av kön i folkbokföringen rör barnets personliga förhållanden bör en ansökan för ett barn göras av barnets vårdnadshavare. Utgångspunkten är att vårdnadshavarna är de som känner barnet bäst och försöker agera utifrån sitt barns bästa. Det bör därför vara vårdnadshavarna som, tillsammans med barnet, bäst kan göra en bedömning av barnets behov av att ändra juridiskt kön i förhållande till åtgärdens konsekvenser samt hur stabil barnet är i sin könsidentitet. Vid behov kan denna bedömning göras med professionellt stöd. Det bör framhållas att avsikten med förslaget om att ge barn från 12 år möjlighet att ändra kön i folkbokföringen inte är att markera att barn i den åldern är klara med processen att utforska frågor som berör bl.a. kön. Visserligen kräver en förnyad ändring en prövning av könsidentiteten även vad gäller barn men i och med att en ändring huvudsakligen är av rent administrativ karaktär som även är reversibel bör det vara möjligt med en åldersgräns som motsvarar den där ett barn inom andra rättsområden anses ha uppnått sådan mognad att barnets åsikter bör tillmäts stor betydelse i frågor som rör barnet. Som exempel på sådana rättsområden kan nämnas adoptions- och namnärenden. Sammantaget, och med beaktande av att det är vårdnadshavare som ansöker om en ändring för ett barn, görs bedömningen i detta utkast att en åldersgräns på 12 år är väl avvägd. Det bör inte göras någon prövning av könsidentiteten vid en första ansökan när det gäller barn.

Som *JO* framför är det är angeläget att både barn och vuxna i samband med sin ansökan får nödvändig information för att kunna göra ett informerat och väl övervägt beslut om när, och om, det är lämpligt att ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Särskilt vad gäller barn bör informationen vara utformad och ges på ett barnanpassat sätt, se avsnitt 8.11. Liksom i många frågor som rör barns utveckling och behov av stöd är det viktigt att vårdnadshavare kan få information och rådgivning om hur barnet kan stöttas på bästa sätt. Det är viktigt att vårdnadshavarna vid behov har tillgång till stöd för att kunna fatta ett välinformerat beslut till barnets bästa. Enligt artikel 18 i barnkonventionen ska konventionsstaterna göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, andra vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och

utveckling. Dessa ska låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa. Vidare anges i samma artikel att konventionsstaterna ska ge lämpligt stöd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran. Det är viktigt att vårdnadshavare kan få rådgivning om hur barnet kan stöttas på bästa sätt. Vårdnadshavare har en möjlighet att vända sig till hälso- och sjukvården för information och stöd i frågor som rör barnets könsidentitet. Socialnämnden ska enligt 5 kap. 1 § 1 socialtjänstlagen (2001:453) verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialtjänsten kan vid behov ge stöd till vårdnadshavare.

Sveriges kvinnolobby och *Kvinnofronten* anför att 80 procent av de barn som ifrågasätter sin könsidentitet innan puberteten kommer att vilja stanna i sitt tillskrivna kön senare i livet och att möjligheten att ändra juridiskt kön kan bli en eftergift för samhällets snäva könsroller. Det ska särskilt framhållas i utkastet att de förutfattade meningar som finns om vad det innebär att vara pojke eller flicka bör aktivt motverkas. För de barn som upplever att deras könsidentitet inte överensstämmer med det kön som framgår av folkbokföringen är det dock viktigt att det finns möjligheter att ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

8.2.2 En första ändring ska kunna beviljas först efter fyra månader

Utkastets förslag: En första ändring ska kunna beviljas tidigast efter fyra månader. Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas om sökanden då begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

Utkastets bedömning: Risken för att den föreslagna lagen skulle missbrukas väger inte tyngre än den enskildes självbestämmanderätt när det gäller kön i folkbokföringen. Det finns dock anledning att se över behovet av ytterligare åtgärder för att stävja risken för missbruk av den föreslagna ordningen.

Promemorians förslag och bedömning (Ds 2018:17): Överensstämmer delvis med utkastets förslag och bedömning. I promemorian görs bedömningen att den enskildes självbestämmanderätt ska ges företräde när det gäller en första ändring. Promemorian saknar ett förslag om att en första ändring ska beviljas tidigast efter att fyra månader har förflutit då sökanden begär det.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har lämnat några synpunkter om att en första ändring ska beviljas först efter fyra månader. Några remissinstanser, bl.a. *Bolagsverket* och *Svensk Försäkring*, lyfter frågor om det kan finnas en risk för att systemet missbrukas i oärliga syften. Bolagsverket noterar att det kan finnas en risk för att personer utnyttjar systemet för att på ett enkelt sätt byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i t.ex. verkets register över verkliga huvudmän. *Svenska Bankföreningen* påpekar att det för både kundens och bankens säkerhet är viktigt att banken kan koppla samman det gamla personnumret med det nya och att en ändring av det kön som framgår av

folkbokföringen inte får skapa ytterligare oklarheter kring identitet och identifiering i Sverige. Svensk Försäkring menar att det finns risk för att den förenklade processen utnyttjas för syften som inte varit avsedda, t.ex. bedrägerier, och uppmanar lagstiftaren att följa upp det nya regelverket så att det utnyttjas på det sätt som avsetts. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framför att det är oklart hur samordningen av olika register, exempelvis belastningsregistret ska säkerställas. *Polismyndigheten* och *Säkerhetspolisen* har inget att invända mot den föreslagna lagen. *Upplysningscentralen* anser att lagstiftaren bör klargöra om kreditupplysningsföretagen har rätt att tillhandahålla information om det historiska personnumret i kreditupplysningar. Upplysningscentralen vill också uppmärksamma lagstiftaren på att en sådan informationspost i kreditupplysningen visar att en personnummerförändring har skett vilket även bör övervägas utifrån ett integritetsperspektiv. *Sveriges släktforskarförbund* anför att det är av avgörande betydelse att uppgifter som är länkade till det tidigare personnumret följer med när den enskilde får ett nytt personnummer, för att det ska gå att följa individen och spåra hans eller hennes anor. Förbundet understryker därför med skärpa att detta behov måste tillgodoses i den nya ordningen. *Malmö kommun* bedömer att förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får konsekvenser för Malmö stads personnummerbaserade register och bedömer att det inte givits förutsättningar för att på ett grundligt sätt ta ställning till promemorians förslag så som hade varit önskvärt. *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting) framhåller att det är av yttersta vikt för patientsäkerheten att det klargörs hur frågan om byte av personnummer ska hanteras i journaler inom hälso- och sjukvården.

Svenska kyrkan anser att förslaget om att i samband med den första ansökan informera om att förnyade ansökningar kommer att medföra en prövning av könsidentiteten inte är en tillräcklig förutsättning för att individen ska få en god grund för sitt beslut. Frågan om ändrad könstillhörighet anses vara av sådan art att bearbetningen av den också bör innefatta en möjlighet för alla till en samtalskontakt med någon som inte bara har den administrativa kunskapen, utan också kan ge möjlighet att ge ord åt känslor och få möjlighet att ställa relevanta frågor.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Lagrådet har väckt frågan om systemet kan missbrukas

Precis som vissa remissinstanser lyfter Lagrådet i sitt över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 30 augusti 2018 frågor om möjligheten att kunna koppla samman det gamla personnumret med det nya i olika register och risk för att systemet kommer att utnyttjas i oärliga syften. Lagrådet påpekar att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen kommer att stå öppen även för t.ex. kriminella och människor som hoppas kunna leva gömda eller undkomma borgenärer. Enligt Lagrådets mening är möjligheterna till och riskerna för missbruk inte tillräckligt väl belysta i lagrådsremissen av den 30 augusti 2018 och detta såväl vid en enda ändring som vid upprepade ändringar av en enskilds personnummer. Frågorna är av betydelse för bedömningen av om den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än en eventuell risk för missbruk.

Lagrådet ställer sig frågan om den ordning som föreslås i remissen, dvs. att en prövning av könsidentiteten ska komma till stånd från och med den andra ändringen (se avsnitt 8.3), är ändamålsenligt utformad och ifrågasätter allvarligt om så är fallet.

Som *Sveriges släktforskarförbund* framhåller är det angeläget att uppgifter som är länkade till det tidigare personnumret följer med när den enskilde får ett nytt personnummer. Det kan konstateras att även frågan om den föreslagna lagen kan komma att missbrukas hänger samman med möjligheterna att följa en person som ändrar personnummer eller samordningsnummer i olika register.

När en person ändrar kön i folkbokföringen får personen ett nytt personnummer som utvisar det ändrade könet. Det är detta personnummer som fortsättningsvis gäller för personen. Skatteverket distribuerar folkbokföringsuppgifter via de elektroniska aviseringssystemen Navet och Statens personadressregister (SPAR). Navet är Skatteverkets system för distribution av folkbokföringsuppgifter till myndigheter, kommuner och regioner. Skatteverket lämnar ut folkbokföringsuppgifter till såväl privata som offentliga verksamheter via SPAR. När en person ändrar personnummer finns det tidigare personnumret kvar som en historisk uppgift och det görs en hänvisning mellan personnumren. I situationen att en person ändrar personnummer flera gånger är det dock inte möjligt att hänvisa mellan det första och det tredje personnumret, men däremot mellan det första och det andra och det andra och det tredje. Det är med andra ord inte helt enkelt att följa historiken vid upprepade personnummerändringar. En sak som komplicerar bilden för SPAR-användare är att det inte görs någon hänvisning från det nya till det gamla personnumret. Däremot görs en hänvisning från det gamla till det nya, vilket gör att det kan vara svårare för de som använder sig av SPAR att spåra historiska uppgifter än för de som använder sig av Navet. Vilka förutsättningar som användare av Navet och SPAR som tar emot aviseringar, dvs. filer att uppdatera sina register med, har att följa personer som får nya personnummer är också i stor utsträckning beroende av om de genomför uppdateringarna i sina egna system och att dessa system är uppbyggda på ett sådant sätt att de på bästa sätt kan tillvara förutsättningarna för att kunna följa en person som får nya personnummer.

Som framgår av avsnitt 4.5 ska enligt Skatteverkets rutiner en person som ändrar könstillhörighet informeras om möjligheten att få en sekretessmarkering före ändringen av personnummer. Sekretessmarkeringen följer med i aviseringen från folkbokföringen till de mottagande myndigheternas it-system och där ska motsvarande skadeprövning ske innan uppgifter eventuellt kan lämnas ut. I SPAR innebär en sekretessmarkering att merparten av uppgifter gallras bort. I princip bevaras endast uppgift om personens personnummer och datum för när personen fick sekretessmarkering. Via SPAR kan den som begär ut uppgifter, efter en sekretessmarkering inte längre få uppgifter om personens namn eller adress. Däremot kan en mottagare få del av personnummer och att det finns en skyddsmarkering. Om det finns en hänvisning i Navet från det gamla till det nya personnumret får mottagaren även del av den informationen. Ibland saknas dock en sådan hänvisning.

Nedan redovisas risker för missbruk i förhållande till myndigheter och privata aktörer. Avsnitten bygger på uppgifter som inhämtats från ett urval

av berörda myndigheter. De slutsatser som framgår nedan är de slutsatser som görs i detta utkast.

Finns det risk för att systemet missbrukas i förhållande till myndigheter …

Myndigheter aviseras ändringar från folkbokföringsdatabasen genom Navet. Navet uppdateras kontinuerligt dygnet runt allteftersom ärenden och ändringar registreras i folkbokföringsdatabasen. Som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* är inne på är det angeläget att samordningen av olika register, t.ex. belastningsregistret, kan säkerställas. Polismyndigheten som för bl.a. belastningsregistret och misstankeregistret uppdaterar dessa register löpande och mellanlagrar personuppgifterna i Polismyndighetens persontjänst. Vid ändringar i belastningsregistret framgår de uppgifter som registrerats (t.ex. domar) både i det gamla och nya personnumret och i normala fall sker en sammankoppling. Det innebär att om en person till exempel ändrar personnummer, framgår som grund samtliga uppgifter (även tidigare personnummer och datum för ändring) för personen i ett och samma registerutdrag. Detta gäller även för det fall det gamla personnumret av integritetsskäl har raderats. Av integritetsskäl framgår dock inte uppgift om tidigare personnummer i ett utdrag som begärs av en privatperson för yrkesändamål (9 § andra stycket lagen [1998:620] om belastningsregister). Personens samtliga eventuella belastningar, såväl under det gamla som det nya personnumret framgår emellertid alltjämt även i sådana utdrag. I detta utkast görs bedömningen att risken för att en person med oärliga avsikter skulle kunna missbruka en förenklad process för att ändra juridiskt kön i syfte att t.ex. dölja tidigare belastningar framstår, mot bakgrund av hur systemen är uppbyggda, som mycket liten.

Kronofogdemyndigheten handlägger redan enligt nuvarande lagstiftning årligen ett fåtal ärenden inom området verkställighet och skuldsanering där personer fått ett nytt personnummer på grund av ändring av könstillhörighet. För att Kronofogdemyndigheten ska kunna vidta verkställighetsåtgärder krävs en exekutionstitel. En ändring av personnummer innebär inte att en persons tidigare åtaganden och förpliktelser försvinner. Det medför att exekutionstitlar, som till exempel domar och utslag i mål om betalningsföreläggande som har meddelats innan en ändring av kön i folkbokföringen, kvarstår oförändrade även efter ändringen. När myndigheten tar emot en ändringsavisering om nytt personnummer i ett ärende om verkställighet sambandsregistreras det nya och det gamla personnumret automatiskt i pågående mål. För att borgenärer i vissa fall ska kunna bevaka sin rätt, kan Kronofogdemyndigheten komma att behöva röja uppgiften om ändring av kön i folkbokföringen. Om sekretessen i något ärende skulle bedömas utgöra hinder för utlämning skulle det hindra myndighetens handläggning. Som regel bedömer Kronofogdemyndigheten dock att det sekretesskydd som personer som genomfört könsbyte kan få inte utgör något hinder mot att röja uppgiften om det nya personnumret för borgenärer. Enligt den bedömning som görs i detta utkast finns det inte med dagens tekniska system någon betydande risk för att gäldenärer undandrar sig att betala sina skulder. För andra verksamhetssystem än verkställighet gäller manuell hantering. När det gäller skuldsaneringsärenden har det framkommit att Kronofogdemyndigheten hittills

endast handlagt ärenden där gäldenären själv angett att en ändring av könstillhörighet har skett före eller under handläggningstiden. Rutinen i dessa fall är att kungörelse om inledandebeslut görs avseende både det tidigare och det nya personnumret.

Transportstyrelsen, som svarar för bl.a. vägtrafikregistret, har ett system med könsneutrala identifikationsnummer. Med detta system kan Transportstyrelsen följa och koppla ihop en persons samtliga ärenden hos myndigheten. Eftersom ett identifikationsnummer är könsneutralt, krävs inte någon förändring i systemet till följd av en ändring av personnummer.

Lantmäteriet, som svarar för fastighetsregistret, prenumererar på uppdateringar från Navet. De personuppgifter som finns i fastighetsregistret uppdateras löpande när förändringar sker. Dock maskas sekretessmarkerad information bort ur registret och är därmed inte tillgänglig. Det innebär att de uppgifter som är sekretessbelagda inte tillhandahålls till de kunder som prenumererar på uppdateringar av fastighetsinformation. Enligt uppgift från Lantmäteriet innebär det normalt inte några problem för myndigheten att en fastighetsägare ändrar personnummer, med hänsyn till hur systemen är utformade. Det skulle dock kunna innebära en viss svårighet att göra utredningar över tid om en person ändrar personnummer flera gånger, men samtidigt menar myndigheten att detta kan fungera som en varningsklocka.

Bolagsverket, som distribuerar den elektroniska tjänsten näringslivsregistret och svarar för registret över verkliga huvudmän, har ett system med viss begränsad möjlighet att söka historiska uppgifter kopplade till personnummer. I en del register, bland annat registret över verkliga huvudmän, uppdateras inte ändringar i folkbokföringen. Det beror på att de registreringar som finns i registret inte alltid är kopplade till folkbokföringen. För att en ändring ska registreras i registret över verkliga huvudmän krävs att den juridiska personen själv, i enlighet med vad som följer av lag, anmäler att någon form av ändring har skett.

Enligt utkastets bedömning torde det finnas en risk för missbruk av systemet i de fall det finns en sekretessmarkering. Detsamma gäller om en person ändrar juridiskt kön flera gånger eftersom det kan leda till svårigheter för vissa myndigheter att koppla samman en tidigare personpost med ett nytt personnummer.

… eller i förhållande till privata aktörer och enskilda …

Privata aktörer och enskilda har inte tillgång till Navet utan är i stället hänvisade till det elektroniska aviseringssystemet SPAR för uppdatering av uppgifter från folkbokföringen. Som nämns ovan görs vid en ändring av könstillhörighet i folkbokföringen ingen hänvisning från det nya personnumret till det gamla i SPAR (till skillnad från vad som gäller för Navet). Däremot finns en hänvisning från det gamla numret till det nya. Det innebär att det kan vara svårare för SPAR-användare att spåra historiska uppgifter än vad det är för Navet-användare, särskilt för de som söker i SPAR online, det vill säga användare som inte prenumererar på ändringar från SPAR (troligen främst privatpersoner och mindre företag). Som regel prenumererar större företag på ändringsaviseringar från SPAR. Företag som har en betydande del av Sveriges befolkning – minst 2,5 miljoner – i sina register kan efter beslut av SPAR-nämnden få tillstånd

till så kallad bruttoavisering. Med bruttoavisering menas elektroniskt utlämnande av uppgifter som rör hela Sveriges befolkning, dvs. uppgift om alla förändringar i folkbokföringen/SPAR för samtliga i folkbokföringen/SPAR och inte bara för dem som förekommer i företagets register. För aktörer som inte har bruttoaviseringar och som vill ha uppgifter om personer som inte sedan tidigare förekommer i de egna registren kan problem uppstå med att spåra en person som ändrat personnummer.

Kreditupplysningsföretag samlar in uppgifter om bl.a. enskilda personers ekonomiska och personliga förhållanden i syfte att göra bedömningar om kreditvärdighet. Den information som kreditupplysningsföretagen distribuerar kan vara av avgörande betydelse för enskilda, till exempel vid ansökan om banklån och köp av bostad. Upplysningscentralen är Sveriges största kreditupplysningsföretag på personsidan och täcker ca 85 procent av marknaden. Upplysningscentralen är ett av de företag som använder sig av så kallad bruttoavisering från SPAR. En ändring av personnummer medför som regel inga svårigheter för Upplysningscentralen, oavsett om en person ändrar sitt personnummer en eller flera gånger. Däremot medför en sekretessmarkering hos Skatteverket en begränsad möjlighet för Upplysningscentralen att lämna ut fullständig kreditinformation. En uppgift om sekretess från Skatteverket ser nämligen likadan ut för Upplysningscentralen oberoende av orsaken till sekretessen. Därmed behöver Upplysningscentralen utgå från att alla uppgifter beträffande personen som kan leda till att till exempel dennes adress uppdagas är hemliga. Sådana uppgifter kan gälla fastighetsinnehav, arbetsgivare etc. I dessa fall har alltså Upplysningscentralen inte möjlighet att på samma sätt som annars länka samman det tidigare personnumret med det nya för att kunna överföra kreditupplysningsinformation.

När det gäller banker är det, som *Svenska Bankföringen* är inne på, viktigt för bankens och kunders säkerhet att banken kan koppla samma det gamla personnumret med det nya. Generellt kan sägas att större banker prenumererar på ändringar från SPAR. Enligt uppgift från Svenska Bankföreningen kan spårbarheten vid ändring av personnummer betraktas som relativt god. Det är inte heller någon större skillnad i fråga om spårbarhet beroende på om en person ändrar sitt personnummer en eller flera gånger. Det saknar betydelse om en person begärt sekretessmarkering i samband med personnummerändringen eftersom det nya personnumret alltid aviseras från SPAR.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det för privata aktörer och enskilda kan vara förenat med svårigheter att spåra en person som ändrat personnummer, särskilt om det finns en sekretessmarkering. Det kan mot denna bakgrund inte uteslutas att systemet i vissa fall kan komma att missbrukas.

... eller vid utfärdande av identitetshandlingar?

Polismyndigheten ansvarar för hantering och utfärdande av pass och nationella identitetskort inom landet. Ambassader och konsulat hanterar och utfärdar pass och nationella identitetskort utomlands. Nationella identitetskort kan användas vid resa inom hela EU. När en person ändrar personnummer på grund av en ändring av könstillhörighet i folkbok-

föringen får Polismyndigheten information om personnummerbytet via Navet. Polismyndigheten får samtidigt en hänvisning till det tidigare personnumret, vilket innebär goda spårningsmöjligheter. Vad gäller pass har Polismyndigheten en automatisk rutin i passregistret vid personnummerbyte som innebär att passhandläggaren kan se en historik över ändringar av till exempel personnummer. Denna spårbarhetsfunktion gör det möjligt att vid en ny passansökan även makulera det tidigare passet. Enligt huvudregeln ska ett tidigare pass eller nationellt identitetskort ges in i samband med en ansökan om förnyelse om det inte har förkommit, förstörts eller makulerats. Det finns dock alltid en risk för att gamla, ogiltiga identitetshandlingar används i situationer där det inte görs någon kontroll mot registret, till exempel i handeln eller utomlands.

Transportstyrelsen utfärdar varje år mellan 0,5 och 1 miljon tillstånd till förare inom alla trafikslag, de flesta i form av körkort. Ett körkort blir ogiltigt bland annat om det inte har förnyats efter föreläggande eller om det har ersatts med ett annat körkort. Om ett körkort har förstörts, kommit bort eller om någon uppgift i körkortet har ändrats ska det förnyas. När en ändring i folkbokföringen (exempelvis ändrat personnummer) aviseras till Transportstyrelsen, skickas automatiskt en blankett om ansökan om förnyelse av körkort ut till personen i fråga. Det saknas dock regler för makulering av körkort i samband med att ett nytt kort utfärdas. Vid förnyelse av körkort förekommer det därför alltid en risk för att det gamla körkortet missbrukas som legitimationshandling i situationer där kontroll mot körkortsregistret inte utförs, t.ex. i handeln eller utomlands.

Skatteverket utfärdar identitetskort för folkbokförda i Sverige. Kortet kan inte användas som resehandling. Ett identitetskort ska som huvudregel återkallas om någon väsentlig uppgift som framgår av kortet är felaktig eller inte längre gäller.

Mot bakgrund av att det i dagsläget finns ett flertal olika utfärdare av identitetshandlingar i Sverige, kan det antas finnas en viss risk för att personer som ändrar personnummer kan komma över dubbla identitetshandlingar. Risken för att en person kommer över dubbla identitetshandlingar finns dock även utan den föreslagna lagstiftningen, även om det då gäller identitetshandlingar med samma personnummer. Risken för att lagförslaget skulle föra med sig ett större antal ogiltiga identitetshandlingar än vad som förekommer i dag får anses vara liten.

Den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än risken för missbruk

Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen berör flera samhälleliga intressen. Som Lagrådet framhåller i yttrandet över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är frågan om systemet kan missbrukas av betydelse för bedömningen av om den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än en eventuell risk för missbruk. En process som gör det enklare att ändra personnummer kan, som framgår ovan, till viss del göra det möjligt för personer med oärliga syften att missbruka systemet. Den risken kan dock inte anses väga tyngre än den enskildes rätt till självbestämmande. Nedan föreslås att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska beviljas tidigast efter att fyra månader har förflutit

och då först sedan sökanden begär det. Vidare föreslås nedan att en andra ändring ska kräva en prövning av könsidentiteten (se avsnitt 8.3). Därutöver finns behov av att överväga ytterligare åtgärder för att förebygga missbruk. Det kan vidare finnas anledning att i ett senare skede utvärdera lagens tillämpning.

Upplysningscentralen anser att det bör klargöras om kreditupplysningsföretagen har rätt att tillhandahålla information om det historiska personnumret i kreditupplysningar. *Malmö kommun* bedömer att lagförslaget får konsekvenser för Malmö stads personnummerbaserade register. *Västra Götalandsregionen* framhåller att det är av yttersta vikt för patientsäkerheten att det klargörs hur frågan om byte av personnummer ska hanteras i journaler inom hälso- och sjukvården. I detta avseende kan det konstateras att den nya lagen inte bör reglera hur personnummer ska hanteras i folkbokföringen, patientjournaler eller i andra register. Inte heller hur personnummer lämnas ut till myndigheter och andra aktörer bör regleras i den nya lagen. Det följer i stället av andra regelverk för respektive område.

En första ändring ska kunna beviljas tidigast efter fyra månader

Den bedömning som görs i detta utkast är således att det finns en viss risk för att systemet missbrukas, men att den risken inte kan anses väga tyngre än rätten till självbestämmande när det gäller det kön som framgår av folkbokföringen. Mot bakgrund av att det i och för sig finns en viss risk för att systemet i en del avseenden skulle kunna missbrukas föreslås att en första ansökan ska kunna beviljas först sedan viss tid förflutit och den enskilde återkommer med en begäran om att ansökan ska beviljas. För personer med en annan avsikt än den avsedda skulle den omständigheten att en ansökan inte kan beviljas omedelbart, utan först efter viss tid, kräva planering och framförhållning vilket rimligen bör innebära en viss spärr mot att systemet missbrukas. Dessutom bidrar en sådan ansökningsprocess till att den enskilde fattar ett välgrundat beslut. Mot denna bakgrund bör en första ansökan kunna beviljas först sedan en viss tid förflutit. Fyra månader bedöms vara en tillräcklig tid för att minimera risken för missbruk samtidigt som den ur ett rättighetsperspektiv inte är så lång att den kan anses utgöra ett administrativt hinder. När minst fyra månader har löpt bör alltså en ansökan beviljas om sökanden då begär det. En sådan begäran till Skatteverket bör göras skriftligen. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

Svenska kyrkan menar att en information om att förnyade ansökningar kommer att innebära en prövning av könsidentiteten inte är en tillräcklig förutsättning för att individen ska få en god grund för sitt beslut. I stället anser Svenska kyrkan att frågan om ändrad könstillhörighet bör innefatta en möjlighet för alla till en samtalskontakt. Eftersom utgångspunkten för den föreslagna lagen ska vara individens självbestämmande och att en första ändring föreslås vara enkel och transparent bör det dock inte ställas upp något krav på att den enskilde måste ha en föregående kontakt med exempelvis vården.

Ytterligare åtgärder kan bli nödvändiga för att minska risken för missbruk

Genom förslaget kommer var och en ha möjlighet att få ett nytt personnummer. Som framgår av Lagrådets yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kan det finnas många skäl till att en person kan vilja få till stånd en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen i syfte att erhålla ett nytt personnummer. Risk kan kvarstå för att denna möjlighet kommer att utnyttjas av kriminella personer och människor som hoppas kunna undkomma borgenärer. Kontrollnivån vid tilldelning av nya personnummer och samordningsnummer får därför inte vara satt för låg. En bristande initial kontroll riskerar annars att resultera i att nya identitetsbeteckningar tilldelas på felaktiga grunder och möjliggör att folkbokföringsuppgifter används som brottsverktyg. Personers rätt till självbestämmande är en grundläggande utgångspunkt samtidigt som det behöver balanseras mot intresset av att bevara stabiliteten i systemet för personnummer och samordningsnummer. Det kan därför finnas anledning att se över möjligheten att vidta ytterligare åtgärder för att motverka den risk för missbruk som förslaget ger upphov till. Därför görs också bedömningen att det kan finnas anledning att återkomma med sådana förslag.

8.2.3 Särskilt om ansökan

Utkastets förslag: En ansökan ska göras skriftligen.
Ansökan ska lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Promemorian saknar förslag om att ansökan som huvudregel ska vara skriftlig och att ansökan ska lämnas vid personlig inställelse.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har kommenterat frågan om ansökan ska vara skriftlig eller om det bör krävas personlig inställelse..

Skälen för utkastets förslag: Det bör regleras i lagen att ansökan ska vara skriftlig och att ansökan ska lämnas vid personlig inställelse.

I 23 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481) finns en möjlighet för Skatteverket att begära att en anmälan, ansökan eller uppgift ska lämnas vid personlig inställelse.

När det gäller tilldelning av samordningsnummer på ansökan av en enskild krävs personlig inställelse hos Skatteverket där den enskilde ska styrka sin identitet, 18 a § folkbokföringslagen.

Den första ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör vara av rent administrativ karaktär, dvs. utan någon utredning av könsidentiteten. Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär att sökanden tilldelas ett nytt personnummer. Det är därför viktigt att Skatteverket har möjlighet att utföra en säker identitetskontroll för att säkerställa att det är samma person som ger in en ansökan om ändring av kön i folkbokföringen som ansökan gäller. Att sökanden inställer sig personligen möjliggör för Skatteverket att göra en sådan kontroll av identiteten. Ett krav på personlig inställelse kan innebära olägenheter för den enskilde. Vid en personlig inställelse ökar dock

förutsättningarna att fastställa sökandens identitet och därmed förhindra att ett nytt personnummer tilldelas en person som nyttjar reglerna i annat syfte än det avsedda. Personlig inställelse är därmed av väsentlig betydelse för en riktig folkbokföring. Det eventuella besvär ett personligt besök kan innebära för en enskild väger inte över fördelarna med en säker identitetskontroll som bidrar till att stärka kvaliteten av de uppgifter som registreras i folkbokföringen.

Vid en första ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är det därmed rimligt att kräva att ansökan lämnas vid ett personligt besök för att upprätthålla kravet på en erforderlig identitetskontroll.

8.3 Förutsättningar för en förnyad ändring

Utkastets förslag: Den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter skriftlig ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer i huvudsak med utkastets förslag. Promemorian saknar ett förslag om att ansökan ska vara skriftlig.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Socialstyrelsen, Barnombudsmannen* och *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting), tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det.

Några remissinstanser, däribland *Rädda Barnens Ungdomsförbund, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* och *Transsammans,* anser att det är olyckligt att det ska krävas en medicinsk prövning för att få ändra juridiskt kön ytterligare en gång. Rädda Barnens Ungdomsförbund menar att regleringen går emot syftet med lagen. RFSL och RFSL Ungdom ser dock positivt på att förslaget innebär en lättare prövning i fallet med förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, jämfört med prövningen inför ingrepp i könsorganen.

Några remissinstanser, bl.a. *RFSL, RFSL Ungdom* och *Transsammans*, föreslår att kravet för att få ändra juridiskt kön ytterligare en gång formuleras på ett annat sätt.

RFSL, RFSL Ungdom, RFSU och *Transsammans* menar att det är positivt att fler instanser än könsutredningsteam, såsom en psykolog eller skolkurator, har möjlighet att utfärda intyg. *Karolinska institutet* och *Sveriges nationella nätverk för DSD* menar å sin sida att samtalskontakt, skolkurator och ungdomshälsan, även om de är knutna till landstinget, inte kan anses vara tillräckligt kvalificerade kontakter för att göra bedömningar av om en persons önskan om ändring av könstillhörighet är varaktig. Karolinska institutet och Sveriges nationella nätverk för DSD, liksom *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting), ser vidare svårigheter i hur bedömningen av de uppställda kriterierna ska gå till. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anför att den föreslagna lagen inte ger någon egentlig ledning för hur Skatteverket, Socialstyrelsen eller hälso- och sjukvårdspersonal kommer att avgöra om kriterierna är uppfyllda för att en ändring av kön ska få ske.

Några remissinstanser, bl.a. *RFSL, RFSL Ungdom, Myndigheten för civilsamhällesfrågor (MUCF)* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, ifrågasätter förslaget om att samma krav vid en förnyad ändring ska gälla även för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. RFSL, RFSL Ungdom och *Transsammans* menar att

det i vissa fall blir svårare än idag att byta juridiskt kön för intersexpersoner som är 12 år eller äldre

Skälen för utkastets förslag

En förnyad ändring bör kräva en prövning av könsidentiteten

Utgångspunkten för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt den nya lagen ska vara individens självbestämmande. Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen berör dock flera samhälleliga intressen. När en person ändrar det kön som framgår av folkbokföringen och får sitt personnummer ändrat gäller i fortsättningen det nya personnumret för personen. Det tidigare personnumret finns kvar som en historisk uppgift (hänvisningspersonnummer). Det tidigare personnumret är dock genom bytet förbrukat och kan inte tilldelas någon annan eller samma person igen om denna skulle vilja göra en ny ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Med dagens tekniska system för folkbokföringen finns det inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer vid upprepade personnummerbyten, utan dessa måste spåras i en kedja. Myndigheter och andra aktörer som använder sig av folkbokföringsuppgifter har olika förutsättningar att följa historiken vid personnummerförändringar. Särskilt upprepade personnummerändringar kan innebära allvarliga olägenheter för användare av folkbokföringsuppgifter eftersom det kan få till följd att personer kan finnas med dubbla identiteter i det interna registret. I avsnitt 8.2.2 konstateras att en lag som bygger på självbestämmande när det gäller ändring av kön i folkbokföringen öppnar upp för en viss risk för missbruk och att ytterligare åtgärder kan bli nödvändiga för att motverka denna risk.

I promemorian föreslås, framför allt mot bakgrund av risken för missbruk, att en andra ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska kräva en prövning av könsidentiteten. *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transsammans* anser att det är olyckligt att en sådan prövning ska krävas. Vid sidan av en viss risk för missbruk innebär dock ett byte av personnummer med dagens system även stora administrativa arbetsinsatser för såväl den enskilda individen som för Skatteverket och andra samhällsaktörer som är beroende av ändringsaviseringar från folkbokföringen. Det finns vidare ett intresse av att identitetsuppgifter i folkbokföringen präglas av stabilitet. Av dessa skäl är det motiverat att försöka avgränsa möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen till just den gruppen som har behov av en ändring.

Det skulle vara orimligt att tvinga en person att kvarstå i det kön som framgår av folkbokföringen av den anledningen att personen redan har ansökt och beviljats en ändring. Att reglera i lag antalet gånger en individ ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen är därför ingen lämplig ordning. I stället föreslås, jämte att en första ansökan ska beviljas först sedan fyra månader förflutit (se avsnitt 8.2.2), att en ändring på nytt ska föregås av en prövning av könsidentiteten. Ett krav på en prövning av könsidentiteten för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen på nytt kan även tillgodose behovet av att fånga upp individer som kan behöva stöd i frågor och tankar kring sin könsidentitet. Det kan vara fråga om en annan problematik hos den sökande än den som handlar om

könsidentiteten. Det är angeläget att individer som har fortsatta funderingar kring frågor om könsidentitet och det kön som framgår av folkbokföringen fångas upp för att vid behov kunna erbjudas adekvat stöd i sin fortsatta process. För att beviljas ändring av det kön som framgår av folkbokföringen på nytt bör det således krävas att en ändring är i överensstämmelse med könsidentiteten.

Några remissinstanser har synpunkter på att förslaget omfattar den grupp personer som i detta utkast benämns personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. *RFSL, RFSL Ungdom* och *Transsammans* anför att det i vissa fall blir svårare än i dag att byta juridiskt kön för de intersexpersoner som är över 12 år, främst i de fall där en ändring redan gjorts. Föreningarna menar att en dokumenterad intersexvariation borde vara underlag nog för att få möjlighet att göra upprepade ändringar. Även *MUCF* och *RFSU* anser att personer med intersexvariationer bör vara undantagna den föreslagna ordningen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att om ett barn efter föräldrarnas ansökan har fått det kön som framgår av folkbokföringen ändrat innan det fyllt 12 år och föräldrarna valde fel borde inte barnet utsättas för en högre tröskel på grund av föräldrarnas misstag.

Det kan konstateras att i förhållande till den nuvarande regleringen innebär den föreslagna lagen ett underlättande för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen att ändra det kön som framgår av folkbokföringen, både vad gäller en första ändring och förnyade ändringar. Till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande i 1 § första stycket 1 och 2 könstillhörighetslagen ställs i den föreslagna lagen inget krav på att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet eller att personen sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet. Även i förhållande till nuvarande 2 § första stycket 2 b könstillhörighetslagen innebär den föreslagna lagen ett underlättande då det inte ställs något krav på att ändringen av könstillhörigheten ska vara mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Därtill gör de skäl som motiverar en behovsprövning vid förnyade ändringar sig gällande även för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Vårdnadshavarna är de som förutsätts ha bäst förmåga att utöva omsorg och vårdnad av ett barn. Samtidigt ska barnet ges inflytande i beslut som rör barnets person, i takt med barnets ålder och mognad. Det finns mot denna bakgrund inte heller skäl att särbehandla de fall där en första ändring gjorts av barnets vårdnadshavare.

Vad ska gälla för den som tidigare fått ett beslut om ändrad könstillhörighet enligt den nuvarande könstillhörighetslagen?

Den som redan har fått ett beslut om ändrad könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag måste vid en ansökan om en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen genomgå den prövning av könsidentiteten som krävs för att få ändring på nytt. Samma sak gäller om en första ändring av könet i folkbokföringen har skett genom erkännande av en dom eller ett beslut som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft. Som framgår ovan saknas det skäl att i lag reglera antalet gånger en individ kan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

Kriterier för prövning av könsidentiteten

En ansökan om förnyad ändring föreslås bifallas om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Uttrycket ”upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten” omfattar, precis som nuvarande 1 § första stycket 1 könstillhörighetslag, även personer som först i vuxen ålder kommer till insikt om sin könsidentitet. Bestämmelsen innebär att upplevelsen av könsidentiteten ska vara välgrundad. Det ställs inga krav på att könsidentiteten ska ha manifesterats med medicinska eller kroppsliga ingrepp eller att det finns en specifik medicinsk diagnos.

Uttrycket ”kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden” indikerar att det inte ställs krav på att personen har en flera års lång och väldokumenterad utredning inom hälso- och sjukvården, utan att det är fråga om en framåtsyftande sannolikhetsbedömning. I den nya lagen ställs därmed inte något krav på en kvantitativ tidsaspekt av upplevelsen av att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten. Kravet i nuvarande 1 § första stycket 1 könstillhörighetslag om att en person ”sedan en lång tid” upplevt att han eller hon tillhör det andra könet tas således inte med i den nya lagen. Inte heller uttrycket ”att tillhöra det andra könet” tas med i den nya lagen. Det betyder att även icke-binära, dvs. personer som identifierar sig som både man och kvinna, inget av det, mellan eller bortom könsindelningen man och kvinna, ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Samtidigt bör det nämnas att det kön som kan framgå av folkbokföringen genom ett personnummer eller samordningsnummer är antingen kvinna eller man.

Några remissinstanser, bl.a. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* och *Transammans*, föreslår att formuleringen ”beslutet är fast förankrat hos personen” ska användas i stället för ”komma leva i denna könsidentitet även i framtiden”. I detta utkast görs dock bedömningen att uttrycket ”beslutet är fast förankrat hos personen” inte ger tillräcklig ledning i vad prövningen ska bestå i.

Kravet om att ”uppträda i enlighet med könsidentiteten” (1 § första stycket 2) bör inte heller tas med i den nya lagen. I förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen motiverades detta krav med att det bör krävas att sökanden kan anses fast etablerad i könsidentiteten (prop. 2011/12:142 s. 72 och prop. 1972:6 s. 57). Det är dock svårt att sätta upp kriterier för hur en könsidentitet ska manifesteras utåt eftersom det är högst individuellt. Då det ska föreligga en upplevelse av att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, är en bedömning av om sökanden uppträder i enlighet med könsidentiteten överflödig.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anför att den föreslagna lagen inte ger någon egentlig ledning för hur Skatteverket, Socialstyrelsen eller hälso- och sjukvårdspersonal kommer att avgöra om kriterierna är uppfyllda för att en ändring ska ske. Även ytterligare några

remissinstanser, bl.a. *Karolinska institutet*, ser svårigheter i hur kriterierna ska bedömas och efterfrågar vilken utredning som ska krävas. Karolinska institutet och *Sveriges nationella nätverk för DSD* anser att samtalskontakt, skolkurator och ungdomshälsan inte kan anses vara tillräckligt kvalificerade kontakter för att göra de bedömningar som krävs. I detta utkast föreslås att kriterierna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska anges i den nya lagen. Det är endast Socialstyrelsen som kommer att handlägga ärenden som kräver en prövning av könsidentiteten. Beslutsunderlagen enligt nuvarande könstillhörighetslag utgörs ofta av en lång utredning och behandling vid något av landets utredningsteam för könsidentitetsfrågor. Avsikten är att förutsättningarna i den nya lagen inte ska fordra ett lika omfattande beslutsunderlag. Det bör normalt sett räcka med en enklare medicinsk utredning för att kunna bedöma om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Beslutsunderlaget bör därför kunna bestå av ett intyg från exempelvis psykiatriker, psykolog, skolkurator eller landstingsknuten kurator eller samtalterapeut, utfärdat efter en eller några samtalskontakter. På det sättet kan den enskilde också vända sig till en samtalskontakt som den är trygg med och har förtroende för. I det fall den samtalskontakt som den enskilde kontaktar inte anser sig ha kompetens på området kan denne i samråd med den enskilde remittera sökanden vidare till något av utredningsteamen för fortsatt stöd och eventuell utredning och behandling. Naturligtvis kan ett utredningsunderlag från ett utredningsteam utgöra beslutsunderlag i de ärenden sådana utredningsunderlag finns. Därutöver kan Socialstyrelsen ta fram rekommendationer avseende ärenden enligt den nya lagen där en prövning av könsidentiteten krävs.

En ansökan bör vara skriftlig och ska ges in till Socialstyrelsen som ska vara beslutande myndighet (se avsnitt 8.8).

Barn som har fyllt 12 år

Även i ett fall där det är aktuellt med en ytterligare ändring bör det vara vårdnadshavare som ansöker för ett barn. Hur könsidentiteten växer fram är olika från individ till individ och kan ta tid att forma. Det är angeläget att försäkra sig om att barn, samt deras vårdnadshavare, får ett professionellt stöd i de fall där barnet har fortsatta och eventuellt motstridiga funderingar kring sin könsidentitet. Mot denna bakgrund bör samma kriterier gälla för barn som har fyllt 12 år och som vill ansöka om en förnyad ändring. Det är förenligt med barnets bästa att barn erbjuds det stöd som kan behövas i en sådan situation. Det bör krävas att barnet ska samtycka skriftligen (se avsnitt 8.4).

8.4 Ansökningar som avser barn

Utkastets förslag: Ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran om att ärendet ska prövas.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. Det finns inte något förslag i promemorian om att en ansökan ska beviljas först efter fyra månader då sökanden begär det och att ett barn ska samtycka till en sådan begäran. I promemorian föreslås att ett barn som har fyllt 15 år ska, efter egen ansökan, få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en prövning av könsidentiteten.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser, bl.a. *Rädda Barnens Ungdomsförbund, RFSL, RFSL Ungdomsförbund* och *Transsammans*, tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. *BUP Konsultenhet Karolinska Solna* ställer sig frågande kring om en 12-åring kan ge in ett skriftligt informerat samtycke och hur ett dylikt i så fall skulle utformas och bedömas. Flera remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen, Barnombudsmannen,* Rädda Barnens Ungdomsförbund och *Transföreningen FPES*, tillstyrker förslaget om att barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring av kön i folkbokföringen på egen hand. Flera remissinstanser, bl.a. *Karolinska Institutet*, *Sveriges nationella nätverk för DSD*, *Svenska barnläkarföreningen*, *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* avstyrker förslaget om att barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring utan vårdnadshavares godkännande.

En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare

Enligt svensk rätt är det den som har vårdnaden om ett barn som har ansvar för barnets personliga förhållanden och som ska se till att dess behov blir tillgodosedda. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år (6 kap. 2 § föräldrabalken). Det framgår av allmänna bestämmelser i 6 kap. föräldrabalken att barnets vårdnadshavare har en rätt och en skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. I detta ligger bl.a. att det är barnets vårdnadshavare som bör ansöka om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för ett barn. Samtidigt har barnet rätt till delaktighet och inflytande i beslut som rör barnets person, i takt med barnets ålder och mognad. Vårdnadshavarna som förutsätts vara de som känner barnet bäst får alltså tillsammans med barnet göra en avvägning mellan barnets behov av en ändring, konsekvenserna av en sådan och hur stabil barnet är i sin könsidentitet.

Kravet på skriftligt samtycke

Frågor kring kön och könsidentitet är av sådan personlig art att barnets samtycke till ansökan bör krävas. I promemorian föreslås att samtycket ska vara skriftligt. *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transsammans* tillstyrker förslaget om ett skriftligt samtycke. *BUP Konsultenhet Karolinska Solna* ställer sig frågande kring om en 12-åring kan ge in ett skriftligt informerat samtycke och hur ett sådant samtycke i så fall skulle utformas och bedömas. I detta utkast görs bedömningen att det är av stor vikt att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för ett barn som har fyllt 12 år endast får ske om barnet har samtyckt till ändringen. Barnet bör samtycka både till att en ansökan ges in och till en begäran om att ansökan ska prövas. Det är därför nödvändigt att det finns någon form av dokumentation av samtycket. Det

bör vara möjligt för en 12-åring att lämna ett skriftligt informerat samtycke till en ändring av det kön som framgår i folkbokföringen. Ett krav på skriftligt samtycke för ett barn som har fyllt 12 år gäller även vid en ansökan om ändring av personnamn (46 och 47 §§ lagen om personnamn [2016:1013]). Det bör mot denna bakgrund regleras i den nya lagen att samtycket ska vara skriftligt.

Förutsättningar för ett barn som har fyllt 15 år att ansöka själv och andra ändringsförslag kopplade till barn

I lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 30 augusti 2018 föreslogs att barn som har fyllt 15 år efter egen ansökan ska få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat efter en prövning av könsidentiteten men utan vårdnadshavarnas samtycke. Lagrådet konstaterar i sitt yttrande över lagrådsremissen att lagförslaget går mycket långt i att generellt begränsa vårdnadshavarnas roll utan att det klart framgår att tillräckligt starka samhälleliga intressen finns för detta. Lagrådet ifrågasätter starkt om den valda utformningen av reglerna innebär en rimlig balans mellan vårdnadshavarnas och deras barns mänskliga rättigheter i enlighet med artikel 8 EKMR. Vidare anför Lagrådet att förslaget framstår som svårförenligt med barnkonventionens krav på konventionsstaterna.

I lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen av den 30 augusti 2018 föreslogs även en följdändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Innebörden var att om ett barn står under vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andre vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa. I yttrandet över lagrådsremissen påpekar Lagrådet bl.a. att beslut om insatser för ett barn trots att en av vårdnadshavarna motsätter sig det är ingrepp i vårdnadshavarens rättigheter. För att vara konventionsenligt måste ett sådant ingrepp vara dels nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse, dels proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i EKMR. Utgångspunkten bör därför vara att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt görs bara på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov. Lagrådet påpekar vidare att någon utredning för att det finns ett klart praktiskt behov av en bestämmelse som den föreslagna inte finns i lagstiftningsärendet. Lagrådet konstaterar även att ett medgivande till att en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får lämnas in till Skatteverket är av en helt annan karaktär än de åtgärder som omfattas av den nuvarande regleringen. Lagrådet har inte kunnat tillstyrka ändringen. Mot denna bakgrund har Lagrådet inte heller kunnat tillstyrka ett förslag till ändring i lagen (2016:1013) om personnamn med innebörd att om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare.

Regeringen gav Socialstyrelsen den 19 september 2019 i uppdrag att bl.a. kartlägga behovet av att införa en bestämmelse som innebär att socialnämnden ska kunna besluta om en ansökan om ändring av det kön

som framgår av folkbokföringen när en av vårdnadshavarna inte samtycker. Socialstyrelsen redovisade sitt uppdrag den 31 mars 2020 i rapporten Åldersgräns för vissa kirurgiska ingrepp och socialnämndens roll vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Socialstyrelsen redovisar i kartläggningen att det råder tydligt skilda meningar i frågan om barns behov av att kunna ändra kön i folkbokföringen.

Mot bakgrund av Lagrådets synpunkter samt Socialstyrelsens rapport läggs inte de ovan nämnda förslagen fram i detta utkast.

I lagrådsremissen av den 30 augusti 2018 föreslogs även en ändring i lagen om personnamn med innebörd att om ett barn som har fyllt 15 år och efter egen ansökan beviljats en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om en ändring av förnamn. Frågorna om att kunna ändra kön i folkbokföringen respektive ändra sitt förnamn så att det bättre stämmer överens med den uppleva könsidentiteten har ett naturligt samband. Det finns därför skäl att behandla dem i ett sammanhang. Eftersom det i detta utkast föreslås att en ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare läggs inte nu nämnda förslag om ändring i lagen om personnamn fram i detta lagstiftningsärende.

8.5 Ändring för ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen

Utkastets förslag: Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter skriftlig ansökan hos Socialstyrelsen få ändra det kön som framgår av folkbokföringen om en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet samt krävs med hänsyn till barnets bästa.

Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Barnombudsmannen, Karolinska Institutet, Sveriges nationella nätverk för DSD, Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Transsammans* och *Rädda Barnens Ungdomsförbund*, tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget.

Göteborgs kommun är frågande till formuleringen ”personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen” och pekar på att en person med dessa erfarenheter kallas ofta intersexperson eller person med intersexerfarenhet. Göteborgs kommun anför att det befäster normen att beskriva personer som avvikande.

Skälen för utkastets förslag: Barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen tilldelas ett kön som framgår av folkbokföringen i samband med födelsen. Beslutet grundas på medicinska utredningar och bedömningar. Det är dock inte självklart att barnets eller den unges könsidentitet

kommer att stämma överens med det tilldelade könet. Man kan inte med säkerhet veta vilket kön som kommer att passa bäst för individen när den utvecklas och växer upp. En möjlighet till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen finns i nuvarande 2 § könstillhörighetslagen. I utkastet görs bedömningen att denna möjlighet bör kvarstå även för barn under 12 år.

Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. *Göteborgs kommun* ifrågasätter begreppet och anför att beskrivandet av personer som avvikande befäster normen. Det kan konstateras att den målgrupp som avses är heterogen och innefattar fysiska tillstånd med skilda orsaker och konsekvenser för den berörda personen. Socialstyrelsen noterar i sin rapport från 2017, Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd – Kartläggning av det tidiga omhändertagandet, att terminologin är omdiskuterad och svårgenomtränglig. Begreppet intersexuella tillstånd eller intersexualism är ett något smalare begrepp än medfödda avvikelser, och även begreppet intersex (mellan könen) befäster en tvåkönsnorm som en individ alltså skulle avvika från. Den kritik som riktats mot begreppet medfödd avvikelse är förståelig. Begreppet är emellertid etablerat i rättstillämpningen och i avsaknad av ett motsvarande, etablerat begrepp som det råder stor enighet kring bör begreppet kvarstå i den nya lagen.

Förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt hittillsvarande 2 § könstillhörighetslagen är att personen har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen och att en ändring av könstillhörigheten är mest förenlig med utvecklingen av könsidentiteten och mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Även för denna målgrupp saknas skäl att framöver upprätthålla ett krav på att det kön som framgår av folkbokföringen ska motsvara ett kroppsligt tillstånd. Avgörande för en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås i stället vara utvecklingen av den unges könsidentitet. Detta för att det inte ska uppställas några direkta eller indirekta krav på kirurgiska ingrepp för att en person ska få ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Det innebär att när det gäller väldigt små barn som inte har utvecklat någon könsidentitet eller där en sådan inte kan utläsas kan ansökan inte bifallas. Att ansökan ska vara i enlighet med utvecklingen av ett barns könsidentitet innebär dock att det inte ställs ett krav på att könsidentiteten bedöms vara fullt etablerad. Precis som i dag innebär den föreslagna bestämmelsen att det inte ska kunna komma i fråga att ändra till ett kön som strider mot en klart etablerad könsidentitet (jfr prop. 1972:6 s. 58 och prop. 2011/12:142 s. 73).

Den nuvarande förutsättningen om att en ändring är förenlig med utvecklingen av könsidentiteten bör kvarstå, men i en något annan språklig utformning. En förutsättning för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för denna grupp bör således vara att en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet. Därutöver bör en ändring krävas med hänsyn till barnets bästa. Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad. Socialstyrelsens nationella kunskapsstöd från 2015 Bedöma barns mognad för delaktighet utgör ett stöd inför situationer där personal behöver göra en bedömning av barns mognad i samband med barns delaktighet. Ansökan ska göras av vårdnadshavare.

Det är lämpligt att beslutsunderlaget i dessa ärenden även fortsättningsvis är en utredning från de s.k. DSD-teamen som arbetar med barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen, se avsnitt 4.1.4. En ändring av kön i folkbokföringen för barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen kommer således fordra att den unge utreds inom ramen för hälso- och sjukvården. Det torde vara det bästa sättet att så långt som möjligt säkerställa att en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och i enlighet med barnets bästa, med hänsyn tagen till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad. En bedömning av barnets könsidentitet och barnets bästa kan exempelvis framgå av ett läkarintyg. DSD-teamen finns på olika orter i landet och besitter särskild kunskap vad gäller medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Detta innebär att läkarintygen kan utfärdas mot bakgrund av noggranna utredningar som är baserade på de olika yrkeserfarenheter som finns inom ramen för teamen. För det fall vårdens organisation ändras och motsvarande kunskap finns på andra ställen inom vården i framtiden ska bedömningen naturligtvis kunna utgå från annan typ av utredning från avsändare som bedöms ha likvärdig kunskapsnivå och erfarenhet.

8.6 Sökanden ska vara folkbokförd eller medborgare i Sverige

Utkastets förslag: En ansökan som avser den som har fyllt 12 år och ansöker om en första ändring eller förnyad ändring ska kunna bifallas endast om sökanden är folkbokförd eller medborgare i Sverige och har ett personnummer eller samordningsnummer.

För den som är under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen krävs det att sökanden är folkbokförd i Sverige för att ansökan ska kunna bifallas.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer i huvudsak med utkastets förslag. I promemorian föreslås ett krav på folkbokföring för personer som ansöker om en förnyad ändring. I promemorian lades det även fram ett förslag att ett barn som har fyllt 15 år och ansöker på egen hand måste vara folkbokförd i Sverige för att ansökan ska kunna bifallas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* och *Transsammans*, tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. *Kammarrätten i Stockholm* påpekar att förslagen innebär att det saknas möjlighet för svenska medborgare bosatta utomlands att beviljas förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Kammarrätten anser att det bör övervägas om svenska medborgare bosatta utomlands ska ges möjlighet att ansöka om en förnyad ändring.

Skälen för utkastets förslag: Den nuvarande könstillhörighetslagen uppställer ett krav på att en person måste vara folkbokförd i Sverige för att få ansöka om ändrad könstillhörighet. Kravet infördes år 2013 då tidigare krav på svenskt medborgarskap togs bort. Ändringen motiverades med att

den juridiska effekten av en ändring av könstillhörigheten i huvudsak endast är en ändring i folkbokföringsdatabasen. En avgränsning till att endast den som är folkbokförd i Sverige ska kunna få ett beslut om fastställelse av ändrad könstillhörighet framstod som rimligt även med hänsyn till att personer som inte är folkbokförda i Sverige i princip inte har rätt till planerad hälso- och sjukvård i Sverige (se prop. 2011/12:142 s. 42 och 43).

I promemorian redogörs för att svenska medborgare bosatta utomlands har ett behov av att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen för att kunna ansöka om ett pass där personens könsidentitet återges korrekt. Det kan konstateras att möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen inte endast är en administrativ ändring i folkbokföringen utan också en åtgärd som praktiskt underlättar för individer att leva i sin könsidentitet, även för medborgare bosatta utomlands. Det har inte framkommit att möjliggörandet för svenska medborgare bosatta utomlands att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen skulle innebära några större olägenheter Mot denna bakgrund föreslås att en ansökan ska få bifallas för den som har fyllt 12 år och ansöker om en första ändring om sökanden är folkbokförd eller medborgare i Sverige. Möjligheten att ändra kön i folkbokföringen för svenska medborgare som inte är folkbokförda i landet kan endast avse personer som har ett personnummer eller samordningsnummer. I annat fall är det inte möjligt att ändra kön i folkbokföringen. Detta bör framgå av lag. För sådana ansökningar är Skatteverket beslutande myndighet, se avsnitt 8.8.

I promemorian föreslås att kravet på folkbokföring i Sverige som gäller enligt nuvarande könstillhörighetslag ska vara kvar för ansökningar som avser den som har fyllt 12 år och ansöker om en förnyad ändring samt ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. För sådana ärenden krävs att en ändring är i överensstämmelse med könsidentiteten. För att en ansökan ska kunna bifallas bör det krävas ett underlag från hälso- och sjukvården (se avsnitt 8.3). Kravet på folkbokföring i sådana ärenden motiveras i promemorian med att i princip endast personer som är folkbokförda i Sverige har rätt till planerad hälso- och sjukvård i Sverige. *Kammarrätten i Stockholm* påpekar att svenska medborgare bosatta utomlands t.ex. skulle kunna ge in medicinsk dokumentation från det land där de är bosatta som motsvarar den medicinska dokumentationen från svensk hälso- och sjukvård. I detta utkast görs bedömningen att det inte finns tillräckliga skäl att utesluta svenska medborgare från möjligheten att göra en förnyad ändring av kön i folkbokföringen. Som Kammarrätten i Stockholm framför bör det vara möjligt att i vissa fall ge in en medicinsk dokumentation från det land där personen i fråga är bosatt som motsvarar ett underlag från svensk hälso- och sjukvård. Det är Socialstyrelsen som ska bedöma om det underlag som ges in är tillräckligt för en prövning. Socialstyrelsen bör också genom det bemyndigande som föreslås i avsnitt 8.11 kunna meddela närmare föreskrifter om vilket likvärdigt utländskt underlag som kan ligga till grund för en bedömning. Det är naturligtvis även möjligt för en svensk medborgare att i förekommande fall ge in ett svenskt medicinskt underlag, även om det inte är självklart att personen i fråga omfattas av svensk planerad sjukvård. Mot denna bakgrund görs bedömningen i utkastet att även svenska medborgare som har ett

personnummer eller samordningsnummer, men inte är folkbokförda i Sverige, bör kunna ansöka om en förnyad ändring. Kravet på folkbokföring bör dock liksom i dag gälla för barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Kravet på folkbokföring och svenskt medborgarskap ska vara uppfyllt när ansökan beviljas.

Eftersom det i detta utkast inte föreslås att ett barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen på egen hand läggs det inte heller fram något förslag när det gäller krav på folkbokföring kopplat till det förslaget.

8.7 Sökanden får inte vara registrerad partner

Utkastets förslag: Den som ansöker om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen får inte vara registrerad partner.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer i huvudsak med utkastets förslag. I promemorian föreslås att det av bestämmelsen ska framgå att den gäller personer som har fyllt 18 år.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Göteborgs kommun* anför att promemorians förslag innebär att personer hamnar i kläm som ingått partnerskap och har medborgarskap i ett land som varken godkänner könsneutrala äktenskap eller svensk fastställelse av ny könstillhörighet men däremot registrerade partnerskap. Under sådana förutsättningar skulle individen inte kunna få sin relation till sin partner godkänd i medborgarskapslandet vilket enligt Göteborgs kommun gör att lagförslaget riskerar att innebära en diskriminering av personer med denna bakgrund.

Skälen för utkastets förslag: Enligt den nuvarande könstillhörighetslagen får en ansökan om ändrad könstillhörighet inte bifallas om sökanden är registrerad partner. Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft 1994 och enligt 1 § kunde endast samkönade par ingå registrerat partnerskap. Om en person som ingått registrerat partnerskap ändrar det kön som framgår av folkbokföringen är paret inte längre att betrakta som samkönat och uppfyller därmed inte villkoren i lagen. Lagen om registrerat partnerskap upphörde att gälla 2009 i samband med att bestämmelserna i äktenskapsbalken gjordes könsneutrala, jämför lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Det innebär att det inte längre är möjligt att ändra i bestämmelserna eller låta registrera ett nytt partnerskap i Sverige. Ett redan registrerat partnerskap fortsätter dock att vara ett partnerskap till dess partnerskapet upplöses eller omvandlas till ett äktenskap.

Den nuvarande bestämmelsen om att den som är registrerad partner inte kan ändra könstillhörighet väcker frågeställningen om villkoret innebär en särbehandling som har samband med kön eller sexuell läggning och om särbehandlingen i sådana fall är missgynnande.

Enligt regeringsformen ska det allmänna verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt ska tas till vara (1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen). Det allmänna

ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person. Vidare får lag eller annan föreskrift inte innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning (2 kap. 12 § regeringsformen). Enligt artiklarna 8 och 14 i Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv och åtnjutandet av den rättigheten ska säkerställas utan någon åtskillnad såsom exempelvis på grund av sexuell läggning (se Europadomstolens domar Karner mot Österrike [ansökningsnummer 40016/98, dom den 24 juli 2003], L. och V. mot Österrike [ansökningsnummer 39392/98 och 39829/98, dom den 9 januari 2003] och Smith och Grady mot Storbritannien [ansökningsnummer 33985/96 och 33986/96, dom den 27 december 1999]). För det fall sådan åtskillnad i säkerställandet av rättigheten görs ska den motiveras med särskilt tungt vägande skäl.

Av den numera upphävda lagen om registrerat partnerskap följer att endast två personer av samma kön kan vara registrerade partner. Ett villkor som innebär att den som är registrerad partner inte kan ändra det kön som framgår av folkbokföringen har således samband med kön eller sexuell läggning (i förhållande till hur den sexuella läggningen uppfattats utifrån det kön som framgår av folkbokföringen). Frågan är om villkoret innebär ett missgynnande. För det fall att en av parterna i partnerskapet ändrar det kön som framgår av folkbokföringen finns inte längre förutsättningar för ett partnerskap enligt den upphävda lagen om registrerat partnerskap.

När ett partnerskap omvandlas till ett äktenskap upplöses inte partnerskapet i strikt mening, eftersom det i stället gäller som ett äktenskap. Villkoret i den föreslagna lagen om att en sökande inte får vara registrerad partner innebär alltså inte per automatik ett krav på att den civilrättsliga relationen (partnerskapet) måste upplösas för att villkoret ska vara uppfyllt. Den sökanden har nämligen alltid möjlighet att uppfylla villkoret genom att omvandla sitt partnerskap till ett äktenskap. De rättigheter och skyldigheter som ett registrerat partnerskap respektive ett äktenskap innebär är likvärdiga. Bedömningen är därför att det inte utgör ett missgynnande att ställa ett krav på att den som önskar göra en ändring i folkbokföringen inte får vara registrerad partner, eftersom personen i stället erbjuds en likvärdig civilrättslig relation. Bestämmelsen innebär inte heller att åtnjutandet av rätten till privat- och familjeliv kränks, eftersom den inte innebär att den civilrättsliga relationen måste upplösas. Kravet i den nuvarande könstillhörighetslagen om att en ansökan om ändrad könstillhörighet inte får bifallas om sökanden är registrerad partner bör därför gälla även enligt den nya lagen.

Lagrådet ifrågasätter i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen av den 30 augusti 2018 varför den nu upphävda lagen om registrerat partnerskap får utgöra ett hinder för enskilda att ansöka om nytt kön i enlighet med lagförslaget. Lagrådet menar att det kan övervägas om inte ett tillägg till lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap vore ett enklare sätt att tillgodose inblandade parters intressen. Innebörden kunde enligt Lagrådet t.ex. vara att ett

partnerskap enligt lagen ska bestå även om en av partnerna byter kön i enlighet med den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som Lagrådet framhåller skulle en sådan lösning innebära att det inte finns något behov av att reglera ett sådant hinder i lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och inte heller aktualiseras frågor om den valda lösningen utgör diskriminering. Att undvika frågor om diskriminering skulle i och för sig förenkla resonemanget bakom den föreslagna bestämmelsen. En lösning som går ut på att tillåta personer som är registrerade partners att ändra kön enligt folkbokföringen skulle samtidigt innebära att två personer av motsatt kön är registrerade partners trots att ett villkor enligt den i och för sig nu upphävda lagen var att den gäller för samkönade partnerskap. En sådan lösning är mot denna bakgrund inte heller helt optimal. Den slutsats som görs i utkastet är dessutom som framgår ovan att lagkonstruktionen inte utgör diskriminering. Trots de synpunkter som Lagrådet för fram föreslås därför i utkastet att kravet bör stå kvar i den nya lagen. I promemorian föreslås att det i bestämmelsen ska anges att den gäller för sökanden som har fyllt 18 år. Som Lagrådet framhåller kan rekvisitet ”som fyllt 18 år” utgå eftersom det var en förutsättning för registrerat partnerskap.

Göteborgs kommun anför att förslaget riskerar att innebära en diskriminering av personer som ingått partnerskap och har medborgarskap i ett land som varken godkänner könsneutrala äktenskap eller svensk fastställelse av ny könstillhörighet men däremot registrerade partnerskap. Såvitt känt har någon sådan konkret situation som Göteborgs kommun beskriver inte uppkommit. Det kan vidare konstateras att för det fall en person som vill ändra det kön som framgår i folkbokföringen har ett medborgarskap i ett annat land som inte godkänner ändringen av det kön som framgår av folkbokföringen eller äktenskapet uppstår frågan om ett eventuellt missgynnande sker i det andra landets rättssystem. Det kan därför inte vara fråga om diskriminering enligt svensk rätt. Eftersom det inte heller framkommit något praktiskt behov saknas det anledning att reglera den aktuella situationen.

8.8 Beslutande myndigheter

Utkastets förslag: Skatteverket ska besluta om de ansökningar där sökanden har fyllt 12 år och ansöker för första gången.

Socialstyrelsen ska besluta om de ansökningar som avser den som har fyllt 12 år och ansöker om en förnyad ändring och den som är under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer i huvudsak med utkastets förslag. I promemorian föreslås att barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring på egen hand efter en prövning av könsidentiteten och att Socialstyrelsen ska vara beslutande myndighet i de fallen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Socialstyrelsen* och *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget. *Skatteverket* tillstyrker att den som har fyllt 18 år ska ansöka

första gången hos Skatteverket. Myndigheten avstyrker att den som är mellan 12 och 18 år ska ansöka första gången hos Skatteverket. *Karolinska Institutet* och *Sveriges nationella nätverk för DSD* menar att det är anmärkningsvärt att Skatteverket ska besluta när barn ansöker om en första ändring. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anser att det bör övervägas om det inte är lämpligare att alla ärenden gällande ändring av det kön som framgår av folkbokföringen prövas av en och samma myndighet, oavsett om ändringen görs för första gången eller inte, för att skapa en tydlighet i lagstiftningen och för att underlätta för den enskilde. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transsammans* framhåller vikten av att Rättsliga rådet inte bör handlägga ärendena.

Skälen för utkastets förslag: I detta utkast delas den bedömning som görs i promemorian att det är lämpligt att Skatteverket beslutar i de ärenden som inte kräver en prövning av könsidentiteten och att Socialstyrelsen beslutar i de ärenden som kräver en prövning av könsidentiteten. *Förvaltningsrätten i Stockholm* anför att det bör övervägas om det inte är lämpligare att alla ärenden gällande ändring av det kön som framgår av folkbokföringen prövas av en och samma myndighet för att bl.a. underlätta för den enskilde. Kraven för en första och en förnyad ändring skiljer sig dock åt väsentligt vilket motiverar att det är två olika handläggande myndigheter.

Skatteverket avstyrker att barn som har fyllt 12 år ska ansöka första gången hos Skatteverket. Även *Karolinska Institutet* och *Sveriges nationella nätverk för DSD* är kritiska till förslaget och anför att det är anmärkningsvärt att Skatteverket ska besluta när barn ansöker om en första ändring. Det kan konstateras att en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås innebära enbart en administrativ ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Prövningen kommer därför i dessa fall endast bestå av om de formella kraven är uppfyllda, vilket även innefattar en kontroll av om personen tidigare har ändrat personnummer eller samordningsnummer. I avsnitt 8.2.1 i detta utkast görs bedömningen att åldersgränsen för att kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen bör vara 12 år. En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare (se avsnitt 8.4). Skatteverket är den myndighet som ansvarar för folkbokföringen och fastställer personnummer och tilldelar samordningsnummer. Mot denna bakgrund får det anses lämpligt att Skatteverket beslutar i de ärenden som gäller en första ändring och inte omfattar en prövning av könsidentiteten.

Skatteverkets verksamhet består i dag av frågor som ligger långt ifrån bedömningar av könsidentitetsfrågor. När det gäller de ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen där en prövning av sökandens könsidentitet fordras är det därför mindre lämpligt att utse Skatteverket som beslutande myndighet.

I dag är det Socialstyrelsens Rättsliga råd som beslutar i ärenden om könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag (18 § förordningen [2015:284] med instruktion för Socialstyrelsen). Bedömningar om könstillhörighet har gjorts av Rättsliga rådet sedan 1970-talet. Kunskap på området finns därför även hos myndigheten som sådan. Socialstyrelsen

beslutar redan i dag i andra tillståndsärenden och har verktyg för komplettering i ärenden där myndigheten anser att beslutsunderlaget är bristfälligt, t.ex. kontakt med medicinskt sakkunniga. Det är mot denna bakgrund lämpligt att Socialstyrelsen är beslutande myndighet i de ärenden enligt den nya lagen där en prövning i sak ska göras, dvs. ärenden som avser den som har fyllt 12 år och ansöker på nytt och den som är under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

RFSL, *RFSL Ungdom, Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transsammans* framhåller vikten av att Rättsliga rådet inte bör handlägga ärendena. Det kan konstateras att den utredning som kommer att krävas för att göra bedömningar av sökandens könsidentitet enligt den nya lagen huvudsakligen kommer att vara av medicinsk karaktär och utföras av hälso- och sjukvården. De kriterier som behöver vara uppfyllda för att på nytt ändra sitt kön i folkbokföringen är inte lika omfattande som i nuvarande könstillhörighetslag. Mot denna bakgrund bör det inte längre vara nödvändigt att Rättsliga rådet handlägger ärendena.

Eftersom det i detta utkast inte föreslås att ett barn som har fyllt 15 år ska kunna ansöka om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen på egen hand läggs inte heller något förslag fram när det gäller beslutande myndighet kopplat till det förslaget.

8.9 Överklagande

Utkastets förslag: Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut ska kunna överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, får beslutet överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* betonar att Europakonventionen kräver tydliga och lagstadgade kriterier och grunder för domstolsprövning av frågor rörande en individs personliga identitet som skydd mot godtycklig behandling. Enligt Fakultetsnämnden är redogörelsen för de kriterier som kommer att läggas till grund för domstolars och myndigheters beslut rörande individens folkbokförda kön bristfällig och den föreslagna lagen lever därför inte upp till Europakonventionens krav.

Skälen för utkastets förslag: Skatteverket respektive Socialstyrelsen föreslås besluta om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är en fråga som rör individers könsidentitet och personliga integritet. Besluten kan vara av stor betydelse för personens hälsa och välbefinnande. Ändring av könet i folkbokföringen innebär också att individens personnummer eller samordningsnummer därefter ska ändras. På så vis har ändringen även betydelse

för enskildas rättsliga ställning. Beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör därför, på samma sätt som beslut om fastställande av könstillhörighet enligt gällande könstillhörighetslag, kunna överklagas av den ärendet berör om beslutet går denne emot. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* betonar att Europakonventionen kräver tydliga och lagstadgade kriterier och grunder för domstolsprövning och ifrågasätter regleringen.

Det kan konstateras att Skatteverkets prövning tar sikte på om de formella kraven för att få göra en första ändring av kön i folkbokföringen är uppfyllda. De förutsättningar som ställs i detta avseende kan inte anses otydliga. Det föreslås att en förnyad ändring av kön i folkbokföringen får beslutas av Socialstyrelsen efter en prövning av könsidentiteten. Den prövning som ska göras utgår från de kriterier som gäller i dag för att få ändra kön i folkbokföringen för vilka det finns en praxis. De krav som föreslås gälla i dessa fall är visserligen lägre ställda, men innebär dock en liknande prövning som den som görs i dag. De förutsättningar som föreslås gälla får därför anses vara tillräckligt tydliga för en domstolsprövning.

Socialstyrelsens beslut bör, precis som enligt nuvarande könstillhörighetslag, överklagas till allmän förvaltningsdomstol. När det gäller beslut fattade av Skatteverket kan nämnas att enligt 38 § folkbokföringslagen (1991:481) kan alla beslut om ändring av uppgifter i folkbokföringen överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen vars folkbokföring det gäller, var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Skatteverkets beslut om ändring av kön i folkbokföringen enligt den nya lagen föreslås kunna överklagas på samma sätt som beslut enligt folkbokföringslagen. Om det inte finns någon sådan behörig förvaltningsrätt, bör beslutet överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm (jfr 38 § tredje stycket folkbokföringslagen).

Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätten.

8.10 Erkännande av utländska domstolars domar och myndigheters beslut

Utkastets förslag: En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, ska gälla i Sverige, om personen var medborgare i landet i fråga eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Enligt 3 a § nuvarande könstillhörighetslag ska utländska domar och beslut meddelade av en utländsk domstol eller myndighet om att en person har ändrad könstillhörighet gälla i Sverige under förutsättning att personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i landet i fråga eller bosatt där. I Sverige erkänns i regel beslut som fattats av myndigheter i det land där en individ är medborgare, utan att svenska myndigheter överprövar eller omprövar

det utländska beslutet. Detsamma bör gälla en utländsk medborgare som genomgått könstillhörighetsändring enligt ett annat lands lagstiftning än Sverige under förutsättning att personen i fråga vid tiden för beslutet var stadigvarande bosatt i det land där ändringen av könstillhörigheten beslutades. Det är viktigt att enskilda kan inrätta sig efter en myndighets beslut i en så avgörande fråga. Bestämmelsen om erkännande av utländska domar och beslut i nuvarande könstillhörighetslag bör därför föras över till den nya lagen.

I detta utkast görs bedömningen att även s.k. de facto-erkännanden i form av beslut att utfärda pass i det nya könet eller beslut om ändring i ett annat lands folkbokföring eller motsvarande bör räknas som beslut om att en person har ändrat könstillhörighet. Identitetshandlingar, som pass, bör alltså kunna ligga till grund för ett erkännande av könstillhörigheten genom en ändring i den svenska folkbokföringen. Detta under förutsättning att personen i fråga var medborgare i den aktuella staten eller bosatt där och att domen eller beslutet vunnit laga kraft (se prop. 2011/12:142 s. 48 och 49).

8.11 Bemyndigande

Utkastets förslag: Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget *Svenska läkarförbundet* instämmer särskilt i att det i förordning och myndighetsföreskrifter bör preciseras vilket underlag som ska bifogas ansökan om ändring av kön i folkbokföringen. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Rädda Barnens Ungdomsförbund* och *Transsammans* anser att det är viktigt att Socialstyrelsen snarast, i samarbete med transpersoners egna organisationer, tar fram riktlinjer för hur ett giltigt intyg ska utformas, vem som kan utfärda det och hur en konsultation ska se ut innan intyg utfärdas.

Skälen för utkastets förslag: Några remissinstanser, bl.a. *Svenska läkarförbundet* och *RFSL*, efterfrågar preciseringar och riktlinjer om vilket underlag som ska bifogas en ansökan om ändring av kön i folkbokföringen. Av lagen bör framgå att ansökan ska vara skriftlig och att i de fall där Skatteverket är beslutande myndighet ska ansökan lämnas vid personlig inställelse. Andra mer detaljerade föreskrifter bör inte framgå av lag utan den nya lagen bör innehålla ett bemyndigande om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla. Föreskrifterna ska även avse regler om ansökningsförfarandet i övrigt. Bedömningen av om en ansökan enligt den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av

folkbokföringen är komplett eller inte är av avgörande betydelse för såväl handläggande myndighet som den sökande.

En ansökan ska enligt den föreslagna lagen ges in till Skatteverket när det gäller personer som fyllt 12 år och som ansöker om en första ändring. Skatteverket är i dessa fall beslutande myndighet. I de fall det gäller en förnyad ändring eller ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ges ansökan in till Socialstyrelsen som också är beslutande myndighet. Det bör framgå av föreskrifter vilka uppgifter som exempelvis namn, personnummer eller samordningsnummer och adress, som ska anges i en ansökan. När det gäller den som ansöker om en förnyad ändring och för barn under 12 år bör det i föreskrifter preciseras vilket underlag som behövs för att Socialstyrelsen ska bevilja ansökan. Skatteverket och Socialstyrelsen måste även försäkra sig om att den ansökan avser också är den som ansöker.

Det bör också regleras i föreskrifter vad som ska gälla för ansökningsförfarandet i övrigt. I sådana föreskrifter bör det regleras vad som ska gälla om en ansökan är så bristfällig att den inte kan läggas till grund för en prövning. I sådana fall bör myndigheten förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om sökanden inte följer föreläggandet, bör ansökan avvisas. Sökanden ska upplysas om detta i föreläggandet. Det bedöms inte finnas något behov av att delge ett kompletteringsföreläggande eftersom sökanden har möjlighet att återkomma med en ny ansökan.

I de fall Socialstyrelsen beslutar om en ändring av kön ska Socialstyrelsen, precis som i dag, underrätta Skatteverket om beslutet så att Skatteverket kan verkställa beslutet genom en ändring av personnummer.

En ansökan om en första ändring kan enligt förslaget beviljas tidigast efter fyra månader från det att ansökan inkom till Skatteverket om den sökande då begär det. Om en begäran om att ansökan ska beviljas däremot inte har kommit in till Skatteverket inom sex månader från det att ansökan gavs in har ansökan fallit. När en ansökan om en första ändring har kommit in till Skatteverket bör myndigheten underrätta sökanden om detta förfarande. En ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör vara noga övervägd. Det är därför angeläget att sökanden får information för att kunna göra ett väl övervägt beslut när och om det är lämpligt att ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Att den enskilde i samband med ansökan om en första ändring får information om vad som krävs för förnyade ändringar av könet i folkbokföringen är en viktig förutsättning för att den enskilde ska kunna fatta ett välgrundat beslut. Av informationen bör även framgå att det inte är möjligt att få tillbaka sitt tidigare personnummer vid en förnyad ändring av kön i folkbokföringen. Det är lämpligt att Skatteverket i samband med en ansökan om en första ändring informerar den enskilde om att ansökningar om förnyade ändringar kommer att medföra en prövning av könsidentiteten. Denna information torde leda till eftertanke hos den sökande redan när den första ansökan ges in och ge insikt om att den första ändringen kan bli bestående om den beslutande myndigheten bedömer att det inte finns tillräckliga skäl för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen på nytt. Informationen kan även verka i förebyggande syfte mot de eventuella individer som överväger att missbruka systemet. Gäller ansökan ett barn bör den information som ges till barnet vara utformat och ges på ett barnanpassat sätt. Det bör vara Skatteverkets

uppgift att avgöra det närmare innehållet och tillvägagångssättet för hur sådan information kan ges till sökanden.

8.12 Behandling av personuppgifter

Utkastets bedömning: Det behövs inte införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter. Regleringen i EU:s dataskyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och patientdatalagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians bedömning (Ds 2018:17): Överensstämmer i sak med utkastets bedömning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Integritetsskyddsmyndigheten* (dåvarande Datainspektionen) anför att det behövs en analys av om befintliga sektorsspecifika regleringar som avser behandling av personuppgifter ska tillämpas i verksamhet enligt den nya lagen och om det finns ett behov av kompletterande bestämmelser.

Skälen för utkastets bedömning: EU:s dataskyddsförordning utgör sedan den 25 maj 2018 den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Dataskyddsförordningen lämnar utrymme för kompletterande nationella bestämmelser med ytterligare krav eller undantag. Sådana bestämmelser finns i lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, nedan förkortad dataskyddslagen. Dataskyddslagen är en övergripande lag, som reglerar bl.a. frågor om rättslig grund för behandling av personuppgifter och känsliga personuppgifter, och är subsidiär dvs. om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från dataskyddslagen, tillämpas den bestämmelsen (1 kap. 6 § dataskyddslagen).

Vid handläggning av ärenden enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kommer Skatteverket och Socialstyrelsen att behandla uppgifter om namn, adress, kön, personnummer, samordningsnummer, hälsouppgifter och uppgifter om andra personliga förhållanden.

När den som har fyllt 12 år ansöker om en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen hos Skatteverket, krävs det enligt lagförslaget inte någon prövning av könsidentiteten för att ansökan ska bifallas (se avsnitt 8.2.1). Det är endast en fråga om formell kontroll och administrering av beslut. Ändamålet med behandlingen av personuppgifter hos Skatteverket är till för att försäkra sig om att ansökan avser rätt person och att kriterierna för ändring i övrigt är uppfyllda, dvs. att sökanden är folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare, inte är registrerad partner och att en begäran om att ansökan ska beviljas har inkommit inom rätt tid (dvs. först efter fyra månader men senast sex månader sedan ansökan gavs in). När vårdnadshavare ansöker för sitt barns räkning krävs också barnets samtycke. Syftet med Skatteverkets behandling av personuppgifter är fastställt i nationell rätt, och den rättsliga

grunden för behandlingen finns i artikel 6.1 c i EU:s dataskyddsförordning. De krav på den rättsliga grunden som ställs i artikel 6.3 i dataskyddsförordningen är därmed uppfyllda och är förenliga med dataskyddsförordningen.

Enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet får uppgifter behandlas för att tillhandahålla information som behövs för handläggning av folkbokföringsärenden. Av förarbetena till lagen (prop. 2000/01:33 s. 205) framgår att med handläggning av folkbokföringsärenden i 1 kap. 4 § första stycket 2 avses inte enbart handläggning av ärenden enligt folkbokföringslagen (1991:481) utan samtliga de ärenden som handläggs av skattemyndigheterna i egenskap av ansvariga myndigheter för folkbokföringsverksamheten. Som exempel nämns ärenden enligt äktenskapsbalken, föräldrabalken och lagen om personnamn (2016:1013). Även för Skatteverkets behandling av personuppgifter enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör bestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet vara tillämpliga.

Enligt lagförslaget föreslås Socialstyrelsen pröva om förutsättningar föreligger för att en person ska få ändra kön i folkbokföringen på nytt (se avsnitt 8.3). Socialstyrelsen ska, förutom att pröva de formella kriterierna för ansökan, såsom identifiering av personen, medborgarskap m.m., även göra en prövning av personens könsidentitet. En sådan prövning gör Socialstyrelsen redan enligt den nuvarande könstillhörighetslagen för de personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet. För att kunna göra denna prövning är det nödvändigt att Socialstyrelsen får behandla personuppgifter och även känsliga sådana. Till sådana ansökningar bör bifogas ett intyg från hälso- och sjukvården i syfte att Socialstyrelsen ska kunna bedöma om personen upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Socialstyrelsen behöver därför behandla personuppgifterna i det medicinska underlaget.

Behandlingen av personuppgifterna enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som vilar på Socialstyrelsen (artikel 6.1 c i EU:s dataskyddsförordning). Behandling av känsliga personuppgifter som bl.a. avslöjar hälsa och sexuell läggning är enligt huvudregeln inte tillåten. Känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s: dataskyddsförordning. Undantag finns om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilket ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga eller särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen. Enligt artikel 9.4 får medlemsstaterna behålla eller införa ytterligare villkor och även begränsningar för behandling om uppgifter om hälsa. Av 3 kap. 3 § dataskyddslagen framgår bl.a. att känsliga personuppgifter får behandlas av en myndighet med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag. Samma sak gäller om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller i annat

fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Vid behandling som sker enbart med stöd av paragrafens första stycke är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter.

Socialstyrelsen måste behandla känsliga personuppgifter för att kunna fullgöra sitt ansvar att göra en prövning av könsidentiteten för en person som vill ändra kön i folkbokföringen på nytt.

Behandlingen av personuppgifter bedöms även stå i proportion till det eftersträvade syftet. Vidare bör det beaktas att uppgiftsbehandlingen endast kommer utföras på den enskildes egen begäran.

Precis som i dag omfattas personuppgifter som behandlas av hälso- och sjukvården vid framtagandet av ett sådant medicinskt underlag som ska ligga till grund för Socialstyrelsens prövning av patientdatalagen (2008:355).

Mot denna bakgrund får det anses att regleringen i EU:s dataskyddsförordning, dataskyddslagen, lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet och patientdatalagen är tillräcklig och att det därför inte bör införas några bestämmelser om behandling av personuppgifter i den nya lagen.

8.13 Tystnadsplikt och sekretess

Utkastets bedömning: Det bör inte införas några bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Regleringen i offentlighets- och sekretesslagen och patientsäkerhetslagen bedöms vara tillräcklig.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer inte med utkastets bedömning. Promemorians lagförslag innehåller en upplysningsbestämmelse om att sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller i det allmännas verksamhet och en materiell bestämmelse om att den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet fått veta om en enskilds personliga förhållanden.

Remissinstanserna: *Integritetsskyddsmyndigheten* (dåvarande Datainspektionen) understryker att det finns bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659) och att det i det fortsatta beredningsarbetet behöver utredas hur promemorians förslag förhåller sig till nämnda bestämmelser om tystnadsplikt.

Skälen för utkastets bedömning: För uppgifter som förekommer i ärenden hos Skatteverket enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås i avsnitt 9.4 att det införs en ny bestämmelse i OSL. Enligt den förslagna bestämmelsen ska sekretess gälla i Skatteverkets verksamhet för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

För uppgifter som förekommer i ärenden hos Socialstyrelsen enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås att det införs en ny bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen, se avsnitt 9.4. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska sekretess gälla i Socialstyrelsens verksamhet för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

Det kan erinras om att vid framtagandet av ett medicinskt underlag avseende en persons könsidentitet som kan ligga till grund för en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen gäller bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen för den allmänna hälso- och sjukvården och bestämmelserna i patientsäkerhetslagen, för den privata hälso- och sjukvården. Det innebär i fråga om offentlighets- och sekretesslagen att sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen). I fråga om patientsäkerhetslagen innebär det att den som tillhör eller har tillhört hälso- och sjukvårdspersonalen inte obehörigen får röja vad han eller hon i sin verksamhet har fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden (6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen).

Det får anses att regleringen i offentlighets- och sekretesslagen, innefattande de ändringar som föreslås i den lagen i avsnitt 9.4, och i patientsäkerhetslagen i avsnitt 9.2, är tillräcklig och att det därför inte bör införas några ytterligare bestämmelser om tystnadsplikt och sekretess i den nya lagen.

8.14 Innebörden av en ändring och behovet av följdändringar

Utkastets bedömning: Till följd av att den föreslagna lagen som huvudregel bygger på självbestämmande och inte på ett fastställelseförfarande som den nuvarande könstillhörighetslagen, bör ändringar göras i fängelselagen och häkteslagen. Några andra ändringar till följd av att det nuvarande fastställelseförfarandet frångås behövs inte.

Promemorians bedömning (Ds 2018:17): Promemorian behandlar inte frågor om rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och om det till följd av det behövs några ändringar i annan lagstiftning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser kommenterar inte frågan om rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* efterfrågar en övergripande och djupare analys av vad konsekvenserna av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär. Hovrätten framhåller att uttrycken han och hon och därmed jämförliga begrepp för att ange kön återfinns genomgående i svensk lagstiftning. Det finns därför enligt hovrätten behov av att ytterligare utreda vilken påverkan förslaget får inom andra

rättsområden, däribland straffrätten och namnrätten. *Sveriges kvinnolobby* är kritiska till att förslagen genomgående saknar ett jämställdhetsperspektiv och en konsekvensanalys utifrån arbetet för jämställdhet och kvinnors rättigheter. Sveriges kvinnolobby efterfrågar en utredning av hur lagförslaget påverkar arbetet med könsuppdelad registerstatistik, vilket är grundläggande för jämställdhetsarbetet och hjälper samhället upptäcka och åtgärda skillnader i livsvillkor mellan flickor och pojkar, kvinnor och män. Vidare lyfter Sveriges kvinnolobby att promemorian saknar en bedömning av risken för missbruk på så sätt att personer med ont uppsåt kan få tillgång till utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. *Kvinnofronten* anför liknande synpunkter. *Statistiska centralbyrån (SCB)* har inte något att erinra mot lagförslaget och anför att reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)* instämmer i promemorians bedömning om att förslaget om en ny lag inte kommer att ha några konsekvenser för jämställdheten mellan män och kvinnor. *RFSL* anser att lagförslagen kommer att medföra en mer korrekt jämställdhetsstatistik än den vi har i dag, då processen för det juridiska könsbytet förenklas och möjliggör för fler transpersoner att få rätt juridiskt kön. RFSL anför att även nuvarande könstillhörighetslag innebär att det juridiska könet kan ändras utifrån självidentifikation, vilket varit gällande sedan 1972. *Riksidrottsförbundet* bedömer att förslaget innebär ingripande konsekvenser för förbundets medlemmar i form av bl.a. ett omfattande arbete med att utreda och analysera förutsättningarna, ur ett regulatoriskt perspektiv, för inkludering av personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen. Riksidrottsförbundet anför att förbundet har tagit fram en policy mot diskriminering på grund av sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck och ska sprida kunskap och information om frågor rörande hbt, dvs., homo- och bisexuella samt transpersoner, och de berördas situation inom idrotten. Förbundet anför att det i utredningen saknas en analys av konsekvenserna av författningsförslagen för idrottsrörelsens tävlings- och träningsverksamhet.

Skälen för utkastets bedömning

Lagrådets synpunkter över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen av den 30 augusti 2018

Lagrådet har i sitt yttrande den 30 augusti 2018 över de förslag som lades fram i lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen påpekat att grundläggande frågor om rättsverkan av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte är behandlade i remissen. Lagrådet konstaterar att remissen inte ger besked om hur vissa förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt och att konsekvenserna för andra delar av rättsordningen är otillräckligt behandlade. Lagrådet påpekar att remissen inte heller ger svar på frågan om uttalanden i förarbetena till den nu gällande könstillhörighetslagen fortfarande kan vara vägledande och i sådant fall på vilket sätt när processen för ändring av det kön som framgår

av folkbokföringen ska grundas på rätten till självbestämmande utan föregående fastställelsebeslut. Lagrådet erinrar också om att det i samband med tidigare lagstiftningsarbeten på området gjorts kartläggningar av gällande lagstiftning där en persons könstillhörighet har rättslig betydelse, vilket inte gjorts denna gång. Härutöver påpekar Lagrådet att lagförslaget kan förväntas leda till ett ökat antal problematiska situationer i vardagslivet och framhåller att det måste ankomma på lagstiftaren att ge vägledning i sådana frågor.

Könstillhörighet i rättslig betydelse

Det kan inledningsvis konstateras att åtskilliga författningar som var könsspecifika när den nuvarande könstillhörighetslagen trädde i kraft år 1972 inte längre gäller. Lagstiftningen i dag är alltså på ett helt annat sätt könsneutral. Det finns dock ett flertal bestämmelser även i nuvarande lagstiftning där kön har rättslig betydelse.

Det finns bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning i ett stort antal författningar, t.ex. 9 § andra stycket lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol, 9 § lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, 29 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, 9 kap. 2 § fjärde stycket utlänningslagen (2005:716) och 8 kap. 7 § fängelselagen (2010:610). Dessa regleringar är begränsningar av det grundlagsskydd som var och en har gentemot det allmänna beträffande bland annat kroppsliga ingrepp och kroppsvisitation (2 kap. 6 § regeringsformen). Sådana ingrepp kan under vissa förutsättningar begränsas genom lag (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (28 kap. 11 § rättegångsbalken). Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt att prov tas från människokroppen och undersöks (28 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken). Enligt 28 kap. 13 § tredje stycket rättegångsbalken får kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Ett undantag gäller enligt samma bestämmelse för kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och för kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov, alkoholutandningsprov eller salivprov för DNA-analys tas. I dessa situationer får alltså åtgärden verkställas eller bevittnas av en man även när åtgärden vidtas gentemot en kvinna. Nästan alla bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning är formulerade på ett liknande sätt. Flera bestämmelser på området är könsneutrala på så sätt att de anger att sådana åtgärder inte får utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, dvs. skyddet gäller både i förhållanden till kvinnor och män.

Könstillhörighet har vidare rättslig betydelse när det gäller bestämmelser om verkställighet av fängelsestraff och placering i häkte. Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen (2010:610) får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. En bestämmelse med motsvarande innehåll finns i 2 kap. 2 § häkteslagen (2010:611). I 24 kap. 4 § rättegångsbalken

finns det en särskild bestämmelse om häktning av kvinnor som nyligen fött barn. Bestämmelsen är utformad som en skyddsbestämmelse för barnet. Häktning av en kvinna som nyligen fött barn, får om häktning kan befaras medföra allvarligt men för barnet, endast ske om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan anordnas.

Könstillhörighet har betydelse i straffrättsliga sammanhang när det gäller vissa brott. Brottet barnadråp i 3 kap. 3 § brottsbalken kan endast en kvinna vara gärningsman till. Brottet grov kvinnofridskränkning i 4 kap. 4 a § andra stycket brottsbalken kan endast ha en kvinna som målsägande. Lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor föreskriver i 1 § att ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Flera straffbestämmelser som är kopplade till fortplantning/graviditet berör enligt sin ordalydelse endast kvinnor. Sådana straffbestämmelser finns i abortlagen (1974:595), (se 1 § jämfört med 9 och 10 §§), steriliseringslagen (1975:580), (se 6 § jämfört med 8 §), transplantationslagen (1995:831), (se 11 § jämfört med 14 §), lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m. (se 3 kap. 3 § jämfört med 6 kap. 1 § första stycket d). Det finns även sådana straffbestämmelser i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innehåller ett flertal bestämmelser om bl.a. insemination av en kvinna och om införande av ett befruktat ägg i en kvinnas kropp (se 5 kap. 5 § jämfört med 8 kap. 3 § och 6 kap. jämfört med 8 kap. 4 § och 7 kap. 3 och 4 §§ med 8 kap. 5 §). Vissa delar av brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse utgår från att en kvinna av tvång görs havande (2 § punkten 4 och 4 § punkten 6 lagen [2014:406] om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser).

När det gäller förhör under förundersökning finns det två bestämmelser i förundersökningskungörelsen (1947:948) där kön har en rättslig betydelse. Enligt 5 b § förundersökningskungörelsen ska, när det gäller vissa brott och under vissa förutsättningar, ett förhör med målsäganden hållas av en person av ett visst kön om målsäganden begär det. En förutsättning för att målsägandens önskan om könet på förhörspersonen ska tillgodoses är enligt bestämmelsen att förundersökningen inte motverkas eller polisens eller åklagarens arbete inte avsevärt försvåras. Enligt 7 § andra stycket förundersökningskungörelsen bör ett kvinnligt förhörsvittne anlitas när förhör hålls med en kvinna, om den som ska förhöras begär det och det är lämpligt.

Flera bestämmelser som gäller sociala försäkringar och andra ersättnings- och bidragssystem är kopplade till ett visst kön, företrädesvis kvinnor. Många av dem rör rättigheter till följd av graviditet och moderskap. Sådana bestämmelser redogörs för i regeringens proposition Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet (se prop. 2012/13:107, s. 13 ff.). Ytterligare ett exempel på bestämmelser där kön ges rättslig betydelse inom området sociala försäkringar är de om änkepension. Änkepension avskaffades i princip från år 1990 men kan på vissa villkor fortfarande beviljas efterlevande kvinnor. Relativt detaljerade regler om under vilka förutsättningar sådan pension kan utgå finns i lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken.

Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap, enligt vilken två personer av samma kön kunde låta registrera sitt partnerskap (1 kap. 1 §), upphörde att gälla vid utgången av april 2009. Den upphävda lagen tillämpas dock fortfarande i fråga om ett enligt den lagen registrerat partnerskap, om inte partnerna gemensamt anmält till Skatteverket att det registrerade partnerskapet ska gälla som ett äktenskap eller har valt att vigas enligt 4 kap. äktenskapsbalken, se 2 och 3 §§ lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Kön har alltså fortfarande en rättslig betydelse i fråga om de partnerskap som registrerades enligt lagen om registrerat partnerskap och som inte därefter upplösts eller ändrats.

I föräldrabalkens 1 kap. finns bestämmelser om faderskap och moderskap till barn.

Enligt diskrimineringslagen (2008:567) är kön en diskrimineringsgrund (1 kap. 1 §). Jämte diskrimineringslagen finns det flera andra författningar som syftar till att främja jämställdhet mellan könen (se exempelvis 1 kap. 5 § andra stycket högskolelagen (1992:1434), 3 § och 6 § 5 lagen (2009:128) om yrkeshögskolan, 4 § första stycket 5 förordningen (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet och 8 § första stycket 5 förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter).

Lagen (2012:263) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ innehåller bestämmelser om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ avsedda för transplantation till människokroppen. Syftet är enligt 1 § att skydda människors hälsa. Förordningen (2012:346) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ ger kompletterande föreskrifter till lagen (1 §). Om ett organ erbjuds ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) ska den vårdgivare som ansvarar för att ta till vara organet se till att lämna de uppgifter som framgår av en bilaga (avsnitt A) till förordningen (2 §). En sådan uppgift är donatorns kön.

Det finns ett stort antal lagar och förordningar som reglerar register enligt vilka bland annat kön är en av de personuppgifter som får behandlas. Ett sådant exempel är förordningen (2001:709) om cancerregister hos Socialstyrelsen. Officiell statistik regleras i lagen (2001:99) om den officiella statistiken. Enligt lagen ska det finnas officiell statistik för allmän information, utredningsverksamhet och forskning (3 §). Av 14 § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Av 13 kap. 17 § första stycket utlänningslagen (2005:716) följer att Migrationsverket ska göra en åldersbedömning i ärenden om ensamkommande barn som ansöker om uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande om det finns skäl att ifrågasätta att sökanden är under 18 år. Enligt 4 kap. 21 d § utlänningsförordningen (2006:97) utför Rättsmedicinalverket på begäran av Migrationsverket medicinska åldersbedömningar i ärenden om uppehållstillstånd. En underrättelse om medicinsk åldersbedömning ska bl.a. innehålla en uppgift om kön på den person vars ålder ska bedömas.

Rättsverkan av beslut om fastställande av könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag

I förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen uttalas att ett beslut om ändrad könstillhörighet bör leda till att den beslutet rör i alla avseenden där könet har rättslig betydelse ska anses tillhöra det nya könet. Detta utgjorde ett stöd för att kraven för en ändring måste sättas relativt högt (prop. 1972:6 s. 47). Utredningen Intersexuellas könstillhörighet Förslag till lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (SOU 1968:28) gjorde bedömningen att en fastställelse av annat kön än det som antecknats i kyrkobokföringen skulle vara förenat med särskilda krav. Dessa var när könstillhörighetslagen trädde i kraft 1972 att sökanden sedan ungdomen upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan avsevärd tid uppträder i enlighet med detta och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Härutöver sattes även som krav att sökanden hade steriliserat sig eller av annan orsak saknade fortplantningsförmåga.

Enligt vad som uttalas vidare i förarbetena utgör den officiella könsregistreringen i folkbokföringen endast en presumtion för att en person har det kön som registreringen visar. En domstol eller annan myndighet som har att pröva någons könstillhörighet ska alltså, om det visar sig att registreringen är felaktig, kunna grunda sitt avgörande på det verkliga könet (prop. 1972:6 s. 53). Ett fastställelsebeslut om ändrad könstillhörighet blir däremot bindande för domstolar och myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse (prop. 1972:6 s. 58).

Numera ställs det inget krav på att sökanden undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. I samband med att steriliseringskravet avskaffades uttalades i förarbetena att principen om att den förvärvade könstillhörigheten ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har betydelse är genomgripande och grundläggande (prop. 2012/13:107 s. 19).

Rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Den nuvarande könstillhörighetslagen bygger på ett fastställelseförfarande där en sökande kan få fastställt ändrad könstillhörighet om han eller hon sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden (1 § första stycket könstillhörighetslagen). I sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen anför Lagrådet att lagstiftaren torde inte annat än i rena undantagsfall ha sett framför sig att en persons registrering i folkbokföringen och hur denne uppfattades av omgivningen skulle skilja sig åt. Lagrådet påpekar att förhållandena är annorlunda med den föreslagna lagen, eftersom den utgår från rätten till självbestämmande. I sammanhanget ställer Lagrådet frågan hur bestämmelser om exempelvis kroppsvisitering och kroppsbesiktning ska tolkas beträffande t.ex. en person som enbart har ändrat den uppgift om kön som framgår av folkbokföringen, dvs. som själv identifierar sig i enlighet med det ändrade könet men som av omgivningen uppfattas tillhöra det andra könet.

Som framgår ovan ger förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen uttryck för att det kön som framgår av folkbokföringen utgör en presumtion för att en person är av ett visst kön. Om registreringen är felaktig, kan en myndighet eller domstol grunda sitt avgörande på det verkliga könet (prop. 1972:6 s. 53). Ett beslut om ändrad könstillhörighet blir däremot bindande för framtiden och den som beslutet rör ska anses tillhöra det nya könet i alla avseende där könet har rättslig betydelse (prop. 1972:6 s. 58). I den lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som nu föreslås, frångås systemet med ett fastställelseförfarande vid en första ändring. Det innebär att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt lagförslaget bör fortsatt utgöra en presumtion för att en person tillhör det kön som framgår av folkbokföringen. Utgångspunkten är således att personen i fråga ska behandlas rättsligt i enlighet med den nya könstillhörigheten. Utan det fastställelseförfarande som gäller enligt den nuvarande könstillhörighetslagen blir emellertid en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Det bör poängteras att i praktiken bedöms den föreslagna lagen inte medföra någon förändring för den grupp transsexuella som förarbetena från 1972 års könstillhörighetslag tog sikte på.

En särskild fråga är då om de ändringsbeslut som föregås av en prövning av könsidentiteten ska tillerkännas mer än en presumtionsverkan. Det gäller med andra ord den situationen att en person som tidigare har beviljats en ändring ansöker om ändring på nytt. I dessa fall ska en ändring beviljas om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Även beträffande barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska en ändring föregås av en prövning av könsidentiteten på så sätt att en ändring ska beviljas om den är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och det krävs med hänsyn till barnets bästa. Som Lagrådet framhåller är det dock svårt att motivera varför en sådan rättsverkan ska inträda endast i dessa fall. En ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör alltså i samtliga fall få en presumtionsverkan. Ett ändringsbeslut ska således som utgångspunkt tillerkännas rättsverkan när annan lagstiftning tillämpas. I den nuvarande könstillhörighetslagen framgår inte av lagen vilken rättsverkan en ändring av kön i folkbokföringen får. Som nämns ovan framgår detta i stället av vad som sägs i förarbetena. Den bedömning som görs om rättsverkan av en ändring av kön i folkbokföringen enligt den föreslagna lagen görs utifrån vad som uttalas om rättsverkan i förarbetena till den nuvarande könstillhörighetslagen. Bedömningen att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt den föreslagna lagen får en presumtionsverkan behöver inte komma till uttryck i lagtexten. På samma sätt som enligt nuvarande ordning bör frågan om rättsverkan hanteras i förarbetena.

Som Lagrådet noterar kan det övergripande mål som redovisas i lagrådsremissen av den 30 augusti 2018 om att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande komma i konflikt med ett av lagstiftaren sedan tidigare identifierat intresse, exempelvis när det gäller bestämmelser om kroppsvisitering och

kroppsbesiktning. Som huvudregel får inte kroppsvisitering och kroppsbesiktning utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Enligt flera bestämmelser gäller detta enbart i förhållande till kvinnor. Det rättsliga intresset bakom reglerna är skyddet för kvinnors eller den enskildes kroppsliga integritet. En följd av att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen nu föreslås gå från ett fastställelseförfarande till ett system som bygger på självbestämmande är att intresset för självbestämmande i vissa undantagsfall kan få stå tillbaka. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet bör det alltså vara möjligt att låta ett av lagstiftaren sedan tidigare identifierat intresse få företräde. Det kan t.ex. gälla i en sådan situation där en person som har ändrat kön i folkbokföringen men utåt sett uppfattas tillhöra det andra könet ska kroppsvisitera personer av samma juridiska kön.

Lagrådet efterfrågar även en vägledning från lagstiftaren om hur vardagliga situationer ska hanteras. Som ett exempel lyfter Lagrådet frågan om vilket omklädningsrum en elev ska använda om eleven endast ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men av klasskamrater uppfattas vara det tidigare könet. *Sveriges Kvinnolobby* och *Kvinnofronten* anför liknande synpunkter och framför att promemorian saknar en bedömning av risken för missbruk på så sätt att personer med ont uppsåt kan få tillgång till könsuppdelade utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. Till att börja med bör det nämnas att det tyvärr är många transpersoner som i dag helt undviker situationer där de behöver byta om i omklädningsrum, eftersom de upplever ett obehag med detta (Ungdomsstyrelsen, Om unga hbtq-personers fritid, 2012, s. 22 f.). Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner bekräftar denna bild i sitt betänkande och ger exempel på förändringsarbete på området. Ett sådant exempel är vissa kommuners åtgärder genom att möjliggöra ombyte i en avskild och trygg miljö vid kommunala idrottsanläggningar (SOU 2017:92 s. 354 ff.). Det kan vidare konstateras att den föreslagna lagen ska reglera de förutsättningar som gäller för att en person vars könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska få ändra det könet. En sådan ändring kommer inte att betraktas som en åtgärd som individen kan vidta med lätthet mot bakgrund av det relativt omfattande administrativa arbete som en sådan ändring innebär för den enskilde. Risken för att en person med ont uppsåt skulle ändra det kön som framgår av folkbokföringen för att bereda sig tillträde till könsuppdelade utrymmen framstår som mycket liten. Det bör framhållas att den omständigheten att en person ändrat det kön som framgår av folkbokföringen inte per automatik avgör frågan om tillträde till könsuppdelade utrymmen. Ändringen i folkbokföringen är som huvudregel styrande men, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, kan presumtionen behöva stå tillbaka vid en intresseavvägning. Med detta sagt bör frågor som uppstår i vardagen hanteras utifrån det enskilda fallet med utgångspunkten att hänsyn får tas inte bara till den person som ändrat juridiskt kön, utan även andra personer som kan komma att beröras.

Särskilt om prövningen enligt diskrimineringslagen

Skulle det uppstå frågor som de Lagrådet tar upp i sitt yttrande över lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen av den 30 augusti 2018 om vilket omklädningsrum som ska användas i skolor, på arbetsplatser, i badhus eller motionsanläggningar och en individ upplever att den har missgynnats kan bestämmelserna i diskrimineringslagen (2008:567) aktualiseras. Vad som ses som diskriminering enligt diskrimineringslagen beror på den enskilda situationen.

Missgynnandet ska ha en koppling till en diskrimineringsgrund. Det finns sju olika diskrimineringsgrunder i lagen, bland annat kön och könsöverskridande identitet eller uttryck (1 kap. 1 §). Diskrimineringsgrunden kön utgår från att alla i rättslig bemärkelse är antingen kvinnor eller män. Den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas också av diskrimineringsgrunden kön (1 kap. 5 §). Diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck har inga skarpa avgränsningar men allmänt sett avses dels en individs mentala eller självupplevda könsbild, dvs. det som inte utan vidare är iakttagbart för andra, dels hur en individ uttrycker sitt sociala kön, exempelvis med kläder, kroppsspråk, smink eller frisyr. Det är inte avsikten att någon med åberopande av diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck ska kunna begära att en arbetsgivare, en utbildningsanordnare eller annan ska inrätta särskilda omklädningsrum, toaletter eller andra faciliteter för den som inte vill nyttja vad som är avsett för kvinnor eller män. I sammanhang där enskilda förväntas ange sin könstillhörighet för att få del av en tjänst – exempelvis inom socialförsäkringen – kan inte heller någon åberopa diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck om endast alternativen kvinna respektive man erbjuds (prop. 2007/08:95 s. 496). I avsnitt 9.3 föreslås att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen, eller kroppen genom kirurgiska ingrepp eller annan behandling.

Diskrimineringslagen förbjuder direkt och indirekt diskriminering, bristande tillgänglighet, trakasserier och sexuella trakasserier och instruktioner att diskriminera (1 kap. 4 §). Förbudet mot diskriminering gäller inom ett flertal områden i samhället, exempelvis i arbetslivet och i skolan. Varje form av diskriminering innehåller olika rekvisit som ska beaktas vid en bedömning om diskriminering föreligger. I de situationer som Lagrådet tar upp, dvs. vilket omklädningsrum som ska användas i olika sammanhang, aktualiseras framför allt direkt eller indirekt diskriminering. Med direkt diskriminering menas att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med någon av diskrimineringsgrunderna exempelvis kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck (1 kap. 4 § 1). Direkt diskriminering bygger således på tre kriterier; ett missgynnande, en jämförelse och ett orsakssamband. Alla tre kriterierna måste vara uppfyllda för att en handling eller underlåtenhet ska kunna betraktas som diskriminering.

Med indirekt diskriminering menas att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med exempelvis visst kön eller viss könsöverskridande identitet eller uttryck, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet (1 kap. 4 § 2). Bedömningen för att avgöra om en individ är indirekt diskriminerad bygger således på tre kriterier; ett missgynnande, en jämförelse och en intresseavvägning. Det innebär exempelvis att om en person som har ändrat kön i folkbokföringen inte tillåts byta om i ett visst omklädningsrum eller nyttja en könsspecifik toalett är det först en fråga om huruvida denna omständighet utgör ett missgynnade. Därefter måste en jämförelse göras mellan den grupp som personen tillhör och någon person i en annan grupp. Jämförelsen tar sikte på den andel av de som kan, eller inte kan, uppfylla kravet i de grupper som jämförs. Om jämförelsen visar en betydande skillnad mellan de båda gruppernas möjligheter att typiskt sett uppfylla kravet talar detta för att det är fråga om indirekt diskriminering (prop. 2007/08:95 s. 490). Sist ska en intresseavvägning göras mellan den som är missgynnad och det syfte som t.ex. en arbetsgivare uppställt för tillämpningen av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt. För att en åtgärd som typiskt sett har negativa effekter för en viss grupp ska vara tillåten måste två krav vara uppfyllda. För det första måste syftet vara objektivt sett godtagbart. Detta syfte ska vara värt att skydda i sig och vara tillräckligt viktigt för att motivera att det ges företräde framför principen om icke-diskriminering. För det andra måste åtgärden (medlet för att uppnå syftet) vara lämplig och nödvändig. Om det finns andra, icke diskriminerande handlingsalternativ eller medel för att uppnå ett i sig godtagbart syfte utgör missgynnandet i princip indirekt diskriminering i strid med lagen (prop. 2007/08:95 s. 491). Den som anser sig ha utsatts för diskriminering enligt diskrimineringslagens bestämmelser kan väcka talan i domstol (6 kap. 1 §).

Behovet av följdändringar kopplat till rättsverkan

Vissa rättsområden har lagstiftaren redan behandlat i andra sammanhang när det gäller hur bestämmelser ska tillämpas när en person ändrat könstillhörighet. Den 1 januari 2019 kompletterades 1 kap. föräldrabalken med särskilda regler för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. I propositionen kommenteras hur bestämmelser som enligt sin ordalydelse ger upphov till olika rättigheter och skyldigheter beroende på om en förälder är mor, far eller förälder enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska tillämpas (prop. 2017/18:155 s. 59). Liknande uttalanden görs i propositionen till det upphävda steriliseringskravet i nuvarande könstillhörighetslag (prop. 2012/13:107 s. 20). Där förutsätts att sådana författningar kommer att kunna tillämpas analogt på det sättet att den som ändrat könstillhörighet också omfattas av bl.a. de rättigheter, förmåner och skyldigheter som följer med att vara mor, far eller förälder till ett barn, eller med att vara gravid eller att ha fött ett barn. I detta utkast görs ingen annan bedömning.

I propositionen till det upphävda steriliseringskravet görs även vissa uttalanden beträffande straffrättsliga bestämmelser som har samband med

graviditet/fortplantning (och som enligt sin ordalydelse rör kvinnor), exempelvis brottet barnadråp. Det ansågs vid detta tillfälle att det inte behövdes göras några följdändringar i dessa straffbestämmelser (se prop. 2012/13:107 s. 21). Det har inte framkommit några skäl att göra en annan bedömning nu. När det gäller andra straffbestämmelser där kön ges en rättslig betydelse kan konstateras att det beträffande grov kvinnofridskränkning enligt 4 kap. 4 a § andra stycket brottsbalken finns en motsvarande bestämmelse i 4 kap. 4 a § första stycket samma balk som kan tillämpas i en situation där målsäganden är en man. Lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor föreskriver i 1 § att ingrepp i de kvinnliga yttre könsorganen i syfte att stympa dessa eller åstadkomma andra bestående förändringar av dem (könsstympning) får inte utföras, oavsett om samtycke har lämnats till ingreppet eller inte. Eftersom straffbudet enligt ordalydelsen gäller ingrepp i ”de kvinnliga yttre könsorganen” bör bestämmelsen kunna tillämpas oavsett hur målsäganden identifierar sig själv eller om målsäganden har ändrat juridiskt kön, så länge det just gäller ett sådant ingrepp. Om inte annat bör bestämmelserna om misshandel i 3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken kunna tillämpas. Brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse enligt 2 § 4 och 4 § 6 lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse omfattar påtvingat havandeskap av en kvinna. Om det skulle vara fråga om ett påtvingat havandeskap av en man torde en analog tillämpning inte vara möjlig. Andra straffbestämmelser, exempelvis våldtäkt enligt 6 kap. 1 § brottsbalken, kan däremot vara aktuella. Bedömningen i detta utkast är att några följdändringar i dessa straffbud inte behöver göras i nuläget.

Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen respektive 2 kap. 2 § häkteslagen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Motiven bakom bestämmelsen är framför allt kvinnors intresse av att få avtjäna fängelsestraff, alternativt vara intagna i häkte, utan att komma i kontakt med kriminella män (prop. 1997/98:95 s. 49 ff.). Kriminalvårdens tillämpning av bestämmelserna om placering utgår i dag från det system som den nuvarande könstillhörighetslagen bygger på och innebär att en placering sker efter det kön som framgår av folkbokföringen (se Kammarrättens i Göteborg dom den 25 september 2019 i mål nr 1122–19). En följd av den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är att denna ordning inte längre kan anses gällande. Enligt uppgift från Kriminalvården hanterar myndigheten i dag ett fåtal ansökningar varje år som gäller byte av anstalt på grund av ändring av könstillhörighet eller för att den enskilde identifierar sig med det andra könet som framgår av folkbokföringen. Den ordning som nu föreslås, där en ändring av kön i folkbokföringen inte föregås av en fastställelseprocess med en längre tids utredning utan i stället bygger på självbestämmande, kan antas medföra att Kriminalvården kommer få hantera fler sådana situationer. Det torde även föra med sig ett behov för Kriminalvården att kunna göra en mer samlad bedömning av hur en placering i anstalt ska göras där exempelvis, liksom i Norge, aspekter som säkerhet eller att en placering skulle stå i strid med det rättsliga intresset bakom bestämmelserna kan beaktas. Mot denna bakgrund föreslås i detta utkast att bestämmelserna om placering i fängelselagen och häkteslagen ändras på så sätt att samtyckeskravet tas

bort. Det möjliggör för Kriminalvården att göra en placering utifrån även andra parametrar än juridiskt kön om det i ett undantagsfall finns skäl för det utan att samtliga intagna måste samtycka till placeringen. Ändringarna i fängelse- och häkteslagen behandlas i detta utkast i avsnitt 9.5.

Bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning kan som framgår ovan komma i konflikt med det rättsliga intresset bakom bestämmelserna när det ställs mot intresset av självbestämmande av kön i folkbokföringen. En sådan konflikt skulle i så fall kunna uppstå i de fall där den som ska utföra en kroppsvisitering/kroppsbesiktning ändrar kön i folkbokföringen utan att manifestera den upplevda könsidentiteten utåt. Även om bestämmelser om kroppsvisitering/besiktning tillämpas i en mängd olika situationer är det dock svårt att se att en sådan situation verkligen skulle uppstå, särskilt med tanke på det ansvar som arbetsgivare har. Behovet av att göra följdändringar i dessa bestämmelser med hänsyn till det rättsliga intresset bakom bestämmelserna är inte lika framträdande som när det gäller bestämmelser om placering i anstalt och häkte. Det kan även övervägas om det finns anledning att göra ändringar i bestämmelserna med hänsyn till om det kan uppstå svårigheter i förhållande till vem som får utföra sådana åtgärder om den som ska utsättas för åtgärden har ändrat kön i folkbokföringen utan att manifestera den upplevda könsidentiteten utåt. I detta utkast har övervägts om det kan uppstå praktiska problem exempelvis på anstalt när det gäller situationer där intagna måste visiteras, särskilt i en sådan situation där en person som ändrat kön i folkbokföringen placeras i anstalt tillsammans med intagna av motsatt kön. Inom Kriminalvården arbetar dock personal av bägge könen. Det bör därför vara möjligt att en visitation av en intagen som ändrat kön i folkbokföringen genomförs av personal av samma kön, oavsett vilken anstalt personen i fråga är placerad på. I sammanhanget bör nämnas att bestämmelsen om skyddsvisitation (8 kap. 5 § fängelselagen och 4 kap. 4 § häkteslagen) är undantagen från huvudregeln om att en visitering/kroppsbesiktning inte får bevittnas eller genomföras av någon av motsatt kön. När det alltså gäller en visitation av en intagen för att undersöka om den intagne bär på ett vapen, en kniv eller ett annat farligt föremål som han eller hon kan använda för att skada antingen sig själv eller någon annan har Kriminalvården befogenhet att av säkerhetsskäl genomföra en sådan visitation, oberoende av kön på den som ska visiteras. I sammanhanget kan även nämnas en polismans befogenhet att göra en så kallas provisorisk visitation i vissa särskilt angivna situationer för att exempelvis söka efter vapen eller andra farliga föremål (19 § polislagen). Även denna åtgärd får vidtas oberoende av kön på den som ska visiteras. Mot denna bakgrund föreslås inte några följdändringar i bestämmelser om kroppsvisitering och kroppsbesiktning. För det fall det skulle visa sig att det finns behov av undantagsbestämmelser även inom detta område kan det finnas anledning att överväga ytterligare följdändringar.

Enligt 2 § förordningen om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ ska bl.a. uppgift om donatorns kön lämnas av den vårdgivare som ansvarar för att ta till vara ett organ, om organet erbjuds ett land inom EES (Europeiska ekonomiska samarbetsområdet). Vid en transplantation har emellertid inte kön någon medicinsk betydelse. Det är möjligt att transplantera mellan man och kvinna och så görs också i dag. Några följdändringar behövs därför inte i detta avseende.

Officiell statistik regleras i lagen om den officiella statistiken. Av 14 § förordningen om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Bakgrunden till bestämmelsen är att könsuppdelad officiell statistik är ett viktigt medel i jämställdhetsarbetet (se prop. 1993/94:147 s. 79). *Sveriges kvinnolobby* efterfrågar en utredning av hur lagförslaget påverkar arbetet med könsuppdelad registerstatistik. *RFSL* anser att lagförslagen kommer att medföra en mer korrekt jämställdhetsstatistik än den vi har i dag, då processen för det juridiska könsbytet förenklas och möjliggör för fler transpersoner att få rätt juridiskt kön. *SCB* anför att reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet. Det kan noteras att Rättsliga rådet under år 2020 beslutade i 439 ärenden om ändrad könstillhörighet. För åren 2019 och 2018 är motsvarande siffra 403 respektive 446. I detta utkast delas den bedömning som SCB gör. Även vid en fördubbling av antalet ärenden i jämförelse med år 2020 berör de föreslagna reglerna ett i statistikhänseende fåtal personer. Den ändring som föreslås kommer alltså enligt den bedömning som görs i detta utkast inte att påverka arbetet med könsuppdelad registerstatistik, vilket är en förutsättning för genomförandet av jämställdhetspolitiken.

Riksidrottsförbundet bedömer att förslaget innebär ingripande konsekvenser för förbundets medlemmar och anför att utredningen saknar en analys av förslagens konsekvenser för idrottsrörelsens tävlings- och träningsverksamhet. Det kan noteras att det även enligt gällande rätt är möjligt att ändra det kön som framgår av folkbokföringen samt genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen. Inkludering i idrotten av personer som har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen och genomgått kirurgiska ingrepp i könsorganen är således något som förekommer redan i dag. Det kan vidare noteras att förbundet har utarbetat en policy mot diskriminering på grund av sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Som Riksidrottsförbundet lyfter fram i sitt yttrande är tävlingsreglerna för olika idrotter inte sällan tydligt präglade av de internationella förbundens övergripande tävlingsregler vilket i sin tur gör att specialidrottsförbunden har en begränsad möjlighet att styra över frågan om könsuppdelad respektive inte könsuppdelad tävlingsverksamhet samt den aktuella idrottens definition av kön. Könstillhörighetsutredningen föreslog i sitt betänkande Ändrad könstillhörighet – förslag till ny lag (SOU 2007:16) vissa villkor för att en person skulle få sin rättsliga könstillhörighet ändrad, bl.a. att en medicinsk utredning skulle ligga till grund för beslutet. Enligt utredningen finns det endast en situation där ett fullständigt accepterande av personen i den ändrade könstillhörigheten inte är självklar och det är i idrottsliga sammanhang. Utredningen hänvisade i sammanhanget till brittisk lagstiftning som tillåter särbehandling av före detta transsexuella i tävlingssammanhang. Könstillhörighetsutredningen föreslog inget lagreglerat undantag för just idrotten utan förutsatte att man centralt inom idrottsrörelsen utarbetar rutiner för situationer där någon har ändrat könstillhörighet. Även i detta utkast anses det lämpligt och rimligt att idrotten självt får ta ställning till hur en situation där en tävlande har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska lösas.

9 Ändringar i andra författningar

9.1 Steriliseringslagen

Utkastets förslag: En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras om det finns förutsättningar för ett sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.

En person, som har fyllt 18 men inte 25 år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om personen upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det måste antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Bestämmelsen om sterilisering i samband med en ansökan enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska omfattas av straffbestämmelsen i steriliseringslagen. Bestämmelsen om att sterilisering får ske på egen begäran när förutsättningarna för ett sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen föreligger ska däremot inte omfattas av straffansvar. Det ska inte längre anges i straffbestämmelsen att det inte ska dömas till ansvar om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. Promemorians förslag till 2 a § steriliseringslagen (1975:580) om sterilisering i samband med kirurgiska ingrepp i könsorganen är annorlunda formulerat. I promemorian saknas ett förslag om ändring i 3 § samma lag som avser tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I promemorian saknas även ett förslag till ändring i 8 § samma lag som avser straffansvar. I promemorian föreslås vidare att sterilisering ska möjliggöras för barn utan nedre åldersgräns i samband med en ansökan om tillstånd enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Region Skåne* (dåvarande Skåne läns landsting) anför att formuleringen ”i samband med” kan misstolkas som att sterilisering endast får förekomma om personen samtidigt genomgår andra kirurgiska ingrepp för att bli könskongruent. Regionen uppger att det i dag är många patienter som endast önskar sterilisering utan andra samtidiga operativa åtgärder. *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)* noterar att promemorians förslag till lag om ändring i steriliseringslagen förefaller ofullständigt, eftersom det inte föreslås någon ändring i 3 § steriliseringslagen om sterilisering i samband med en ansökan enligt fastställelse av könstillhörighet enligt den nuvarande könstillhörighetslagen.

Skälen för utkastets förslag: I steriliseringslagen finns det bestämmelser om sådana ingrepp i könsorganen som utan att innebära kastrering medför varaktigt upphävande av fortplantningsförmågan (sterilisering).

Huvudregeln enligt lagen är att en person ska ha fyllt 25 år för att på egen begäran få steriliseras (2 § steriliseringslagen). Personer som är mellan 18 och 24 år kan i vissa fall efter ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering (3 § steriliseringslagen). Enligt lagens nuvarande lydelse ska ett sådant tillstånd lämnas i samband med en ansökan om fastställelse enligt nuvarande 1 § könstillhörighetslag om förutsättningarna i övrigt föreligger för fastställelse av könstillhörigheten (3 § 3 steriliseringslagen).

Med anledning av att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, könstillhörighetslagen, föreslås upphävas och ersättas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen finns det ett behov av att göra ändringar i steriliseringslagen. Det bör vara möjligt att genomföra sterilisering om det finns förutsättningar för att genomgå ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Eftersom det i den nya lagen föreslås att kirurgiska ingrepp inte längre ska kräva Socialstyrelsens tillstånd bör inte heller sterilisering i samband med kirurgiskt ingrepp kräva ett sådant tillstånd. Steriliseringen ska därför få utföras på den enskildes begäran, om förutsättningar i övrigt föreligger för kirurgiskt ingrepp enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. *Region Skåne* upplyser om att det i dag är många patienter som endast önskar sterilisering utan andra samtidiga operativa åtgärder. Som regionen anför kan formuleringen ”i samband med” tolkas som att sterilisering endast får förekomma om personen samtidigt genomgår andra kirurgiska ingrepp i könsorganen. Formuleringen bör därför inte användas. I stället bör det framgå av bestämmelsen i steriliseringslagen att en person som har fyllt 18 år på egen begäran får steriliseras om förutsättningar för sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Precis som när det gäller sterilisering på egen begäran enligt huvudregeln i steriliseringslagen (2 §) bör om sterilisering vägras, frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.

HSAN noterar att promemorian inte innehåller något förslag till ändring i den nuvarande bestämmelsen i 3 § 3 steriliseringslagen som gäller tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om fastställelse enligt den nuvarande könstillhörighetslagen. Som HSAN är inne på bör det göras en ändring i bestämmelsen. I de fall det är fråga om sterilisering i samband med en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör det, liksom enligt nuvarande ordning (3 § 3 steriliseringslagen och 1 § könstillhörighetslagen), ställas krav på en prövning av könsidentiteten. De skäl som talar för att en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska få ske utan en behovsprövning kan inte anses gälla för sterilisering. Som Lagrådet lyfter i sitt yttrande över lagrådsremissen av den 30 augusti 2018 bör inte kraven för sterilisering sättas lägre när det är fråga om sterilisering i samband med en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen jämfört med sterilisering i samband med ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen. De högre kraven bör således gälla i båda situationerna. Av bestämmelsen bör det därför framgå att tillstånd till sterilisering ska ges i samband med en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om personen upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det måste antas att personen kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Dessa krav bör alltså alltid tillämpas avseende tillstånd till sterilisering,

dvs. såväl vid en första som en förnyad ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Enligt 8 § steriliseringslagen är det straffbart att utföra sterilisering i strid med lagen. Till ansvar ska dock inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Straffansvaret avser bl.a. bestämmelsen i 3 § 3 steriliseringslagen som reglerar tillstånd till sterilisering som lämnas i samband med en ansökan om fastställelse enligt den nuvarande könstillhörighetslagen (prop. 1975:18 s. 28). I detta utkast föreslås att bestämmelsen i 3 § 3 steriliseringslagen ska ändras så att den i stället omfattas av en ansökan enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Vidare föreslås att det ska införas en ny bestämmelse om sterilisering i samband med ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen: 2 a § som inte längre förutsätter ett tillstånd från Socialstyrelsen.

Enligt utkastets bedömning bör straffansvar gälla i de fall då det krävs tillstånd till sterilisering. Straffansvaret bör därför fortsatt avse 3 § 3 steriliseringslagen som i den föreslagna lydelsen ska reglera tillstånd till sterilisering som lämnas i samband med en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I de fall då sterilisering får ske på begäran i kombination med ett bedömningsmoment lämpar det sig däremot inte med ett straffansvar. Det gäller den situationen där den som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras om personen upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Utöver kravet på att personen ska ha uppnått en viss ålder ställs det i dessa fall alltså även krav på en bedömning av personens könsidentitet. Något liknande bedömningsmoment utan tillståndsförfarande finns inte i de övriga bestämmelser som straffbestämmelsen hänvisar till, och det får därför anses att ett straffansvar svårligen kan tillämpas på ett rättssäkert sätt i förhållande till en sådan bedömning. Straffbestämmelsen bör därför inte göras tillämplig på sterilisering i strid med 2 a § som gäller sterilisering när förutsättningarna i övrigt är uppfyllda för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Allmänna straffrättsliga konkurrensregler bör gälla. Straffbestämmelsen bör därför justeras på så sätt att skrivningen om att ansvar inte ska dömas om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken tas bort.

Eftersom det i detta utkast inte föreslås att barn ska kunna genomgå aktuella kirurgiska ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen föreslås inte någon följdändring i steriliseringslagen som rör barn.

9.2 Patientdatalagen

Utkastets förslag: Uttrycket hälso- och sjukvård i patientdatalagen ska omfatta verksamhet som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag (Ds 2018:11): Överensstämmer med utkastets förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har kommenterat förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Patientdatalagen (2008:355) reglerar vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården (1 kap. 1 §). I lagen finns bestämmelser som på olika sätt skyddar den enskildes integritet vid vårdgivares behandling av personuppgifter. Lagens syfte är att informationshanteringen inom hälso- och sjukvården ska vara organiserad så att den tillgodoser patientsäkerhet och god kvalitet samt främjar kostnadseffektivitet. Personuppgifter ska utformas och i övrigt behandlas så att patienters och övriga registrerades integritet respekteras.

Uttrycket hälso- och sjukvård definieras i 1 kap. 3 § patientdatalagen. Med hälso- och sjukvård avses enligt lagen bl.a. verksamhet som avses i den nuvarande könstillhörighetslagen. Även verksamhet som avses i den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bör omfattas av begreppet hälso- och sjukvård enligt patientdatalagen. Detta innebär att patientdatalagens bestämmelser om exempelvis vårdgivares behandling av personuppgifter och skyldighet att föra patientjournal föreslås gälla i verksamhet som omfattas av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. I detta utkast anses att inga ändringar behöver göras i patientdatalagen med anledning av denna bedömning.

9.3 Diskrimineringslagen

Utkastets förslag: Diskrimineringsgrunden kön ska även omfatta den som avser att ändra eller har ändrat
– det kön som framgår av folkbokföringen, eller
– kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. I promemorian föreslås att diskrimineringsgrunden kön ska omfatta den som i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling. I promemorian föreslås inte att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Diskrimineringsombudsmannen* anför att promemorians förslag innebär en ändring i sak i förhållande till nu gällande reglering. Detta eftersom det föreslås att personer som har eller avser att genomföra kroppsliga förändringar, men inte personer som har ändrat eller avser att ändra det kön som framgår av folkbokföring, ska omfattas av diskrimineringsgrunden kön. Enligt Diskrimineringsombudsmannen är det svårt att överblicka vilka effekter en sådan förändring kan medföra. Med hänsyn till att skyddet mot diskriminering som har samband med kön skiljer sig från diskriminering som har samband med könsöverskridande identitet eller uttryck med avseende på möjligheten att i vissa situationer göra undantag från förbuden, torde det enligt Diskrimineringsombudsmannen dock inte helt kunna uteslutas att den föreslagna förändringen skulle kunna få oförutsedda konsekvenser.

Liknande synpunkter framförs av *Skolverket* som bedömer att den föreslagna ändringen inskränker bestämmelsens tillämpningsområde. Enligt Skolverket är det möjligt för en person att avse att ändra eller ha ändrat sin könstillhörighet utan att avse att ändra eller ha ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten. Skolverket konstaterar att det finns ett flertal undantag i diskrimineringslagen som avser diskrimineringsgrunden kön men inte könsöverskridande identitet eller uttryck. Skolverket efterlyser därför en utredning av konsekvenserna av den föreslagna ändringen.

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) och *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* framhåller att förslaget medför att även icke-binära personer som ändrar kroppen kommer att omfattas av diskrimineringsgrunden kön, vilket anses bli en svår gränsdragning då icke-binära i nuläget omfattas av diskrimineringsgrunden "könsöverskridande identitet eller uttryck". RFSL och RFSL Ungdom ser helst att diskrimineringslagen lämnas oförändrad och att en utredning i stället tillsätts i syfte att se över området i sin helhet. Om en ändring ändå görs i nuläget bör enligt RFSL och RFSL Ungdom diskrimineringsgrunden kön även omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten kvinna eller man.

Skälen för utkastets förslag: I 1 kap. 5 § första stycket 1 diskrimineringslagen (2008:567) definieras diskrimineringsgrunden kön som att någon är kvinna eller man. I paragrafens andra stycke anges att den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön. Enligt förarbetena till lagen har transsexuella eller personer som har genomgått eller önskar genomgå så kallat "könsbyte" enligt rättspraxis tidigare omfattats av diskrimineringsgrunden kön. I och med att en diskrimineringsgrund som avsåg att skydda gruppen transpersoner infördes (diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet eller uttryck) ansågs att det var viktigt med en gränsdragning mellan de två diskrimineringsgrunderna varför definitionen infördes. Motiveringen i förarbetena till bestämmelsen synes i första hand utgå ifrån att omfatta personer som önskar kroppsliga förändringar och hänvisar till diagnosen transsexualism (se prop. 2007/08:95 s. 112 och 113).

Med anledning av att nuvarande könstillhörighetslag ska upphävas bör det göras en ändring av formuleringen "ändrat sin könstillhörighet" i 1 kap. 5 § andra stycket diskrimineringslagen. Enligt promemorians förslag ska den som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom kirurgiska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten omfattas av diskrimineringsgrunden kön. I detta utkast görs bedömningen att formuleringen bör snävas in något i förhållande till promemorians förslag när det gäller vem som ska omfattas av diskrimineringsgrunden på grund av att personen avser att ändra eller har ändrat kroppen. Formuleringen bör ta sikte på den typ av ingrepp som kan göras både enligt den nuvarande könstillhörighetslagen

och den lag som nu föreslås, nämligen kirurgiska ingrepp i könsorganen som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Promemorians förslag utesluter att den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska omfattas av diskrimineringsgrunden kön. *Diskrimineringsombudsmannen* och *Skolverket* anför att promemorians förslag innebär en ändring i sak i förhållande till nu gällande reglering. *RFSL* och *RFSL Ungdom* ser helst att det tillsätts en utredning som ser över diskrimineringsgrunderna i sin helhet. Om en förändrad beskrivning av personkretsarna ändå ska göras framhåller föreningarna att diskrimineringsgrunden kön även bör omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten kvinna eller man. I detta utkast görs samma bedömning som den remissinstanserna gör om att promemorians förslag innebär en ändring i sak. Det har inte framkommit några skäl till att frångå dagens ordning. Diskrimineringsgrunden kön bör därför omfatta även den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen. Sammanfattningsvis föreslås således att diskrimineringsgrunden kön bör omfatta även den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

9.4 Offentlighets- och sekretesslagen

Utkastets förslag: Sekretess ska gälla för uppgifter om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i medicinsk verksamhet som avser exempelvis sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

Sekretess ska gälla för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. För uppgift i en allmän handling ska sekretessen gälla i högst sjuttio år. Tystnadsplikten ska inskränka rätten enligt tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Promemoriornas förslag (Ds 2018:11 och Ds 2018:17): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. I promemorian föreslås en ny sekretessbestämmelse med ett omvänt skaderekvisit för uppgifter hos Skatteverket i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, men sekretessen enligt den nya bestämmelsen föreslås inte gälla beslut i ärenden. Promemorian innehåller inget förslag om sekretess med omvänt skaderekvisit som omfattar ärenden hos Socialstyrelsen enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Promemorian innehåller inte heller något förslag om

huruvida den föreslagna sekretessregeln för Skatteverket ska inskränka rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom)* och *Transsammans* saknar en tydlig beskrivning av hur och om Socialstyrelsens handläggning av ärenden enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen omfattas av någon sekretessbestämmelse. Organisationerna menar att det är en allvarlig brist som bör åtgärdas och att handläggningen bör omfattas av stark sekretess.

Upplysningscentralen välkomnar förslaget att sekretess inte ska gälla beslut i ärenden eftersom det ger Upplysningscentralen förutsättningar att föra över uppgifter i kreditupplysningsregistret från det tidigare personnumret till det nya personnumret. Upplysningscentralen konstaterar vidare att en person som i dagsläget fått sin ansökan om fastställelse av ny könstillhörighet beviljad får en fråga från Skatteverket om den vill ha skyddade personuppgifter. En sådan sekretessmarkering innebär att Upplysningscentralen inte ges möjlighet att länka samman det tidigare personnumret med det nya för att kunna överföra kreditupplysningsinformationen. *Sveriges släktforskarförbund* konstaterar med tillfredsställelse att beslutet om ändrad könstillhörighet och därmed nytt personnummer ska vara offentligt, samtidigt som det kan finnas inslag i underlaget som bör sekretessbeläggas. *Västra Götalandsregionen* (dåvarande Västra Götalands läns landsting) anser att det noga bör övervägas om beslutet att byta personnummer ska vara offentligt eftersom en uppgift om byte av kön i folkbokföringen måste anses mycket integritetskänslig och uppgiften kan medföra att den enskilde utsätts för trakasserier alternativt inte vågar utöva sin rätt att byta kön i folkbokföringen. Regionen föreslår att ett alternativ till offentlighet kan vara att införa en sekretessbrytande regel i förhållande till exempelvis hälso- och sjukvård och socialtjänst. *Region Östergötland* (dåvarande Östergötlands läns landsting) understryker att för att kunna bedriva god och säker vård behöver verksamheter på olika kliniker kunna kommunicera sinsemellan på samma sätt som gäller i dag för andra patienter inom offentlig vård. Lagen bör därför inte skrivas så att den per automatik skärper sekretessen för alla hälso- och sjukvårdsaspekter för enskilda patienter eftersom det väsentligen skulle försvåra vårdarbetet.

Skälen för utkastets förslag

Tillämpliga sekretessbestämmelser för Socialstyrelsen

Enligt 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis verksamhet som bedrivs hos Socialstyrelsen när det gäller fastställande av könstillhörighet. De uppgifter om enskilds hälsa och personliga förhållanden som förekommer hos Socialstyrelsen i ärenden enligt den nuvarande könstillhörighetslagen åtnjuter alltså skydd enligt

denna bestämmelse. Paragrafen föreskriver ett omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla.

När det gäller den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen kommer det i de ärenden som hälso- och sjukvården hänskjuter till Socialstyrelsen för beslut att förekomma uppgifter om namn, adress, kön, personnummer, hälsouppgifter och uppgifter om andra personliga förhållanden. Vidare kommer underlag från hälso- och sjukvården att bifogas. Även enligt den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kommer sådana uppgifter jämte ett underlag från hälso- och sjukvården att förekomma i Socialstyrelsens verksamhet. För dessa uppgifter hos Socialstyrelsen kommer sekretessbestämmelsen i 21 kap. 1 § OSL vara tillämplig. Enligt bestämmelsen gäller sekretess för uppgift som rör en enskilds hälsa eller sexualliv, såsom uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift, om det måste antas att den enskilde eller någon närstående till denne kommer att lida betydande men om uppgiften röjs. Bestämmelsen föreskriver sekretess med ett kvalificerat rakt skaderekvisit, dvs. med stark presumtion för offentlighet, och reglerar sekretess till skydd för uppgift om enskilds personliga förhållanden oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer.

Tillämpliga sekretessbestämmelser för Skatteverket

Uppgifter om exempelvis namn, adress, kön och det befintliga personnumret eller samordningsnumret kommer att förekomma hos Skatteverket i ärenden enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. För dessa uppgifter kan sekretessbestämmelsen i 21 kap 1 § OSL vara tillämplig. Bestämmelsen, som beskrivs närmare ovan, föreskriver sekretess med ett kvalificerat rakt skaderekvisit, dvs. med stark presumtion för offentlighet, och reglerar sekretess till skydd för uppgift om enskilds hälsa och sexualliv oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer.

I verksamhet som avser folkbokföring eller annan liknande registrering av befolkningen gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs. Den s.k. folkbokföringssekretessen regleras i 22 kap. 1 § OSL och föreskriver alltså sekretess med ett rakt skaderekvisit. Det innebär att det finns en presumtion för att uppgifterna är offentliga.

Tillämpliga sekretessbestämmelser för hälso- och sjukvården

För uppgifter i det hälso- och sjukvårdsunderlag, som enligt de nya lagarna bör bifogas en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, gäller sekretess i hälso- och sjukvårdens verksamhet (25 kap. 1 § OSL). Sekretessen gäller med omvänt skaderekvisit, dvs. det råder en presumtion för att sekretess ska gälla. Motsvarande bestämmelser om tystnadsplikt för det privata finns i 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659).

Behovet av nya sekretessbestämmelser

I Socialstyrelsens verksamhet kommer det med anledning av den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen att förekomma uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Sådana uppgifter kommer även att förekomma i Skatteverkets verksamhet med anledning av den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Personer som ändrar kön är en utsatt grupp som kan mötas av fördomar och även utsättas för trakasserier, hot, förföljelse och våld. Utan godtagbart sekretesskydd finns det därför en risk att personer tvekar eller inte utnyttjar rätten att ändra könet i folkbokföringen eller genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen av rädsla för eventuella repressalier. I detta utkast görs bedömningen att allmänhetens rätt till insyn inte väger tyngre än dessa personers rätt att få ändra det kön som framgår av folkbokföringen eller genomgå kirurgiska ingrepp i könsorganen utan att behöva riskera trakasserier m.m. till följd av att uppgifter om hälsa och enskilda förhållanden sprids.

I detta utkast föreslås att begreppet fastställande av könstillhörighet ersätts med ”sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten”. På så sätt blir sekretessen med omvänt skaderekvisit tillämplig i Socialstyrelsens verksamhet för uppgifter i ärenden enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och tillämpningsområdet blir tydligt.

I promemorian Ds 2018:17 föreslås ingen motsvarande ändring för att tillgodose behovet av sekretess med omvänt skaderekvisit för uppgifter hos Socialstyrelsen i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. *RFSL*, *RFSL Ungdom* och *Transsammans* anför att handläggningen i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör omfattas av stark sekretess hos Socialstyrelsen. När det gäller uppgifter hos Skatteverket i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås i promemorian Ds 2018:17 en ny sekretessbestämmelse med ett omvänt skaderekvisit. Enligt promemorians förslag till ny 22 kap. 1 a § gäller sekretess i Skatteverkets verksamhet för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Däremot ska det enligt promemorians förslag inte gälla någon sekretess för beslut i ärendet. *Västra Götalandsregionen* anför att det bör övervägas noga om beslutet ska vara offentligt då det kan medföra att den enskilde utsätts för trakasserier alternativt inte vågar utöva sin rätt att byta kön i folkbokföringen. *Upplysningscentralen* däremot välkomnar förslaget att sekretess inte ska gälla beslut i ärenden och anser att förslaget ger Upplysningscentralen förutsättningar att föra över uppgifter i kreditupplysningsregistret från det tidigare personnumret till det nya personnumret.

I detta utkast görs bedömningen att det får anses föreligga samma behov av sekretess för uppgifter i ärenden enligt den nya lagen om vissa kirurgiska ingrepp och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, oavsett om uppgifterna förekommer inom hälso- och sjukvården, Socialstyrelsen eller Skatteverket. Det kan vidare konstateras

att beslut i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kommer att innehålla uppgifter om en persons kön. De skäl som finns för behovet av sekretess i ärenden enligt de nya lagarna får anses göra sig gällande även för beslut i dessa ärenden. Sekretessen bör därför även gälla beslut i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Mot denna bakgrund föreslås att det införs en ny sekretessbestämmelse för uppgifter om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.

Upplysningsvis kan nämnas att ett ärende enligt den nya lagen omfattar inte ändring av personnummer eller samordningsnummer. Den ändring i folkbokföringsdatabasen som innebär att den sökandes personnummer eller samordningsnummer ändras kommer i stället att omfattas av den s.k. folkbokföringssekretessen i 22 kap. 1 § OSL som föreskriver sekretess med ett rakt skaderekvisit, dvs. med presumtion för offentlighet. Den nu föreslagna sekretessbestämmelsen påverkar således inte t.ex. Upplysningscentralens förutsättningar att få tillgång till uppgifter i folkbokföringen om såväl det gamla som nya personnumret.

Rätten att meddela och offentliggöra uppgifter

Sekretess innebär såväl handlingssekretess som tystnadsplikt (se 3 kap. 1 § OSL). Den rätt att meddela och offentliggöra uppgifter som följer av tryckfrihetsförordningen, förkortad TF, och yttrandefrihetsgrundlagen, förkortad YGL, har som huvudregel företräde framför tystnadsplikten. Nämnda rätt har dock aldrig företräde framför handlingssekretessen. Det kan således vara tillåtet att t.ex. muntligen lämna en sekretessbelagd uppgift till en journalist eller att själv publicera uppgiften, men det är aldrig tillåtet att med stöd av rätten att meddela och offentliggöra uppgiften lämna den allmänna handling varav den sekretessbelagda uppgiften framgår till t.ex. en journalist eller t.ex. själv publicera denna handling. I ett antal fall har vidare även bestämmelser om tystnadsplikt företräde framför rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. I dessa fall är således rätten att meddela och offentliggöra uppgifter helt inskränkt. Vissa av dessa situationer är reglerade direkt i TF och YGL. Där anges vidare att det inte är tillåtet att med stöd av rätten att meddela och offentliggöra uppgifter uppsåtligen åsidosätta en tystnadsplikt i de fall som anges i en särskild lag. Den särskilda lag som avses är OSL.

I förarbetena till den tidigare sekretesslagen (1980:100) anges att det inte är möjligt att dra upp några fasta regler för när en begränsning av rätten att meddela och offentliggöra uppgifter bör göras. Varje gång en sådan fråga uppkommer måste flera faktorer beaktas. Den enskilda sekretessbestämmelsens utformning kan ge viss ledning. I fråga om sekretessbestämmelser utan skaderekvisit kan det finnas större anledning att överväga undantag från rätten att meddela och offentliggöra uppgifter än i andra fall. Detsamma gäller i någon mån sekretessbestämmelser med ett omvänt skaderekvisit (se prop. 1979/80:2 Del A s. 111).

Tystnadsplikt som gäller på hälso- och sjukvårdsområdet inskränker som huvudregel rätten att meddela och offentliggöra uppgifter. Även den tystnadsplikt som gäller för uppgifter i folkbokföringen inskränker rätten

att meddela och offentliggöra uppgifter. Samma sak bör gälla för uppgifter i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen i Socialstyrelsens och Skatteverkets verksamhet. Mot denna bakgrund föreslås en ändring i 22 kap. 6 § OSL så att den föreslagna tystnadsplikten för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

9.5 Fängelselagen och häkteslagen

Utkastets förslag: Kravet i fängelselagen och häkteslagen som innebär att de intagna måste samtycka till att en intagen av motsatt kön placeras tillsammans med dem tas bort. Av respektive bestämmelse ska det i stället framgå att en placering tillsammans med intagna med motsatt kön får göras om det finns särskilda skäl för det och när det i övrigt är lämpligt.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Promemorian har inte lämnat något förslag i denna del.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har lämnat några synpunkter om att det bör göras ändringar i fängelselagen och häkteslagen.

Skälen för utkastets förslag

Placering i anstalt och häkte

Enligt 2 kap. 2 § fängelselagen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En intagen får dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. En motsvarande bestämmelse finns i 2 kap. 2 § häkteslagen. I förarbetena framgår att skälet för att hålla män och kvinnor åtskilda i anstalt är att det är angeläget att straffverkställigheten för kvinnor utformas så att de inte utsätts för förtryck av kriminella män under tiden i kriminalvårdsanstalt. Det är också viktigt att verkställighetsinnehållet kan anpassas efter kvinnors särskilda behov. Inom Kriminalvården har man den erfarenheten att kvinnor får en bättre verkställighet och bättre förutsättningar inför frigivningen om de avtjänar sitt straff utan att komma i kontakt med manliga intagna (prop. 1997/98:95 s. 51). Sedan Kammarrättens i Göteborg dom den 25 september 2019 i mål nr 1122–19 utgår Kriminalvården från juridiskt kön, dvs. det kön som framgår av folkbokföringen, när bestämmelserna tillämpas. Denna tillämpning bygger på det fastställelseförfarande som regleras i könstillhörighetslagen, dvs. efter en längre tids utredning och fastställelse av ändrad könstillhörighet av Socialstyrelsen ändras personnumret i folkbokföringen av Skatteverket och därefter styr det nya personnumret och det kön som framgår av folkbokföringen placering i anstalt och häkte. I och med att den nu föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte bygger på ett fastställelseförfarande utan på självbestämmande kan denna ordning inte längre anses gällande.

I Norge finns sedan sommaren 2016 en lag som ger den enskilde rätt att ändra juridiskt kön utan föregående prövning av könsidentiteten. Sedan

lagen trädde i kraft har den norska kriminalomsorgen antagit riktlinjer för placering i anstalt av transpersoner. Med transpersoner avses i riktlinjerna olika grupper av personer som upplever att den egna könsidentiteten inte stämmer överens med det kön som är registrerat vid födseln. Riktlinjerna omfattar både transpersoner som har ändrat juridiskt kön och transpersoner som inte har gjort den ändringen. Huvudregeln enligt riktlinjerna är att kallelse och placering sker mot bakgrund av personnummer, dvs. juridiskt kön. I de fall där den dömde eller misstänkte har ändrat juridiskt kön kan det göras undantag. Som exempel kan ett avsteg från huvudregeln göras om den intagnes könsidentitet eller könsuttryck efter en helhetsbedömning inte överensstämmer med det juridiska könet. Ett undantag kan också göras om en placering enligt huvudregeln bedöms utgöra en fara för personen ifråga eller övriga intagnas säkerhet.

Enligt den bedömning som görs i detta utkast finns det ett behov även i svensk rätt att kunna göra en mer sammantagen bedömning vid placering i anstalt och häkte när den föreslagna lagen träder i kraft. Utgångspunkten bör vara att om en intagen har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen ska en placering i anstalt eller häkte göras utifrån det juridiska könet (dvs. en kvinna-till-man ska placeras tillsammans med män och en man-till-kvinna ska placeras tillsammans med kvinnor). Samtidigt är det angeläget att en placering inte sker i strid med rättsintresset bakom bestämmelserna, nämligen kvinnors behov av att få avtjäna fängelsestraff eller sitta häktade utan att komma i kontakt med kriminella män. Det kan också finnas andra aspekter såsom exempelvis den intagens eller andras säkerhet som kan behöva beaktas. I detta sammanhang kan nämnas att svenska fängelser är indelade i tre säkerhetsklasser där den högsta nivån (säkerhetsklass 1) endast finns för manliga intagna.

Redan enligt nuvarande regler i fängelselagen och häkteslagen finns det en möjlighet att göra undantag från huvudregeln att intagna ska placeras tillsammans med intagna av samma kön. Som bestämmelserna är utformade i dag krävs emellertid att samtliga intagna ska samtycka till placeringen för att den ska bli möjlig. Det räcker således med att en intagen motsätter sig en sådan placering för att den inte ska kunna genomföras. Eftersom det kan uppstå situationer där det finns ett behov av att göra en placering som frångår huvudregeln även när samtliga intagna inte samtycker föreslås i utkastet att samtyckeskravet tas bort. Bestämmelserna bör i stället formuleras på så sätt att en intagen får vistas tillsammans med intagna av motsatt kön om det finns särskilda skäl för det och när det i övrigt är lämpligt. Ett särskilt skäl för att placera en intagen tillsammans med intagna av motsatt kön bör alltså till exempel vara i en situation där en placering i enlighet med huvudregeln bedöms stå i motsats till rättsintresset bakom bestämmelserna. Ett sådant särskilt skäl kan även vara med hänsyn till säkerheten, exempelvis i ett fall där en intagen ändrar kön i folkbokföringen från man till kvinna men där starka säkerhetsmässiga skäl talar för att personen bör avtjäna straffet vid en anstalt med den högsta säkerhetsklassificeringen. Vid lämplighetsbedömningen kan Kriminalvården komma att beakta övriga intagnas inställning om det anses befogat.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utkastets förslag: De nya lagarna och lagändringarna ska träda ikraft den 1 januari 2024. Lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska då upphöra att gälla.

Den upphävda lagen ska fortfarande gälla för

- beslut om fastställelse av könstillhörighet som har getts enligt den upphävda lagen,
- tillstånd till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och sådana tillstånd att avlägsna könskörtlarna som har getts enligt den upphävda lagen,
- ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts, och
- överklagande av beslut som har getts enligt den upphävda lagen.

Följande övergångsbestämmelser ska införas i steriliseringslagen när den lagen ändras

- Tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som har getts enligt den äldre lydelsen ska fortfarande gälla,
- Ärenden om tillstånd till sterilisering i samband med ansökan om fastställelse enligt lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet ska handläggas enligt äldre föreskrifter.
- Äldre föreskrifter ska gälla för överklagande av beslut om tillstånd som har getts enligt den äldre lydelsen.

Promemorians förslag (Ds 2018:17): Överensstämmer delvis med utkastets förslag. I promemorian föreslås andra ikraftträdandedatum. I promemorian saknas förslag till övergångsbestämmelser för ändringarna i steriliseringslagen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslagen. *Kammarrätten i Stockholm* anser att det är en brist att promemorians förslag inte innehåller några övergångsbestämmelser, utan endast ger exempel på sådana. *Skatteverket* påtalar att datum för ikraftträdande bör senareläggas så att Socialstyrelsen och Skatteverket får tid att sammanställa relevant information och göra den tillgänglig innan lagen träder i kraft.

Skälen för utkastets förslag

Ikraftträdande

Som *Skatteverket* påpekar behöver Skatteverket och Socialstyrelsen, som föreslås besluta om ansökningar enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, tid för att fullgöra uppdraget om en sammanställning av information kring konsekvenserna av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Myndigheterna behöver även tid för att förbereda hanteringen av de nya ärendena. Mot denna bakgrund föreslås att de två nya lagarna ska träda i kraft den

1 januari 2024. Vid samma tidpunkt föreslås att lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall, könstillhörighetslagen, upphör att gälla. Det är lämpligt att ändringar som föreslås i andra författningar träder i kraft samtidigt.

Övergångsbestämmelser

Som *Kammarrätten i Stockholm* anför finns det ett behov av övergångsbestämmelser med anledning av upphävandet av könstillhörighetslagen för hantering av ärenden enligt den lagen. I detta utkast föreslås att följande övergångsbestämmelse ska gälla när könstillhörighetslagen upphävs. Det bör införas en övergångsbestämmelse om att beslut om fastställelse av könstillhörighet som getts enligt 1 och 2 §§ nuvarande könstillhörighetslag ska fortfarande gälla. Detsamma gäller tillstånd till ingrepp i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och tillstånd till avlägsnande av könskörtlarna som har getts enligt 4 § respektive 4 a § könstillhörighetslagen. En person som getts tillstånd till underlivskirurgi, men där sådan ännu inte kommit till stånd, behöver alltså inte söka hälso- och sjukvården på nytt för att få kirurgin utförd. Den upphävda lagen bör vidare gälla för ärenden som inletts och hanteras hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet. Sökanden har dock möjlighet att återkalla sin ansökan hos Socialstyrelsen och därigenom få ärendet avskrivet för att söka sig till hälso- och sjukvården i syfte att få genomgå underlivskirurgi enligt de nya bestämmelserna i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen eller ge in en ansökan enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Den upphävda lagen gäller fortfarande för de beslut från Socialstyrelsen som överklagats till allmän förvaltningsdomstol.

Med anledning av att 3 § 3 steriliseringslagen föreslås ändras finns det ett behov av övergångsbestämmelser för hantering av ärenden som har inletts och avslutats enligt bestämmelsens nuvarande lydelse. I detta utkast föreslås därför att det bör införas övergångsbestämmelser om att tillstånd till sterilisering som har meddelats enligt nuvarande 3 § 3 steriliseringslagen ska fortfarande gälla. Vidare bör det införas övergångsbestämmelser om att ärenden enligt nuvarande 3 § 3 steriliseringslagen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet ska handläggas enligt äldre föreskrifter samt att äldre föreskrifter ska gälla för överklagande av beslut om tillstånd som har meddelats enligt nuvarande 3 § 3 i samma lag.

11 Konsekvenser av förslagen

11.1 Konsekvenser för jämställdheten

I detta utkast beaktas tänkbara konsekvenser för jämställdheten.

När det gäller jämställdhetspolitikens genomförande är den huvudsakliga strategin jämställdhetsintegrering. Könsuppdelad statistik, och analyser av sådan statistik, är grundläggande för arbetet med jämställdhetsintegrering och jämställdhetsbudgetering. Enligt regeringsbeslut om jämställdhetsintegrering ska all individbaserad statistik ska presenteras,

kommenteras och analyseras efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Av förordningen (2001:100) om den officiella statistiken framgår att individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta. Likaså framgår av förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag, som är styrande för myndigheter som lyder under regeringen, att individbaserad statistik som ingår i myndigheternas resultatredovisning ska vara uppdelad efter kön, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

Uppgifter för framställning av könsuppdelad statistik inhämtas i de allra flesta fall utifrån det kön som framgår av folkbokföringen. När en person ändrar det kön som framgår av folkbokföringen kommer det att ske förändringar i statistiken. *Statistiska centralbyråns* (SCB) framför att de föreslagna reglerna medför ingen eller mycket begränsad påverkan på SCB:s verksamhet. Den bedömning som görs i detta utkast är mot denna bakgrund att även om förslaget medför att fler personer ändrar det kön som framgår av folkbokföringen är det fråga om ett i statistikhänseende mycket begränsat antal personer. Förutsättningarna för att fatta beslut som främjar jämställdhet utifrån könsuppdelad statistik påverkas därmed inte.

Farhågor har framförts avseende kvinnors och mäns olika makt i samhället och risken för att förslaget missbrukas för att få tillgång till miljöer där endast kvinnor får vistas. En sådan utveckling skulle kunna få konsekvenser för kvinnors och barns trygghet. Med tanke på att förslaget innebär att det tar fyra månader innan en ansökan om ändring godkänns och att medföljande information kommer att vara tydlig om de omfattande konsekvenser som följer av ändringen, bedöms i utkastet att risken för att möjligheten skulle användas för missbruk i syfte att få tillgång till sådana miljöer är liten i förhållande till andra sätt att närma sig kvinnor och barn.

Frågan om könsidentitet och kön är nära kopplad till samhälleliga normer för vad det innebär att vara kvinna eller man, flicka eller pojke. En farhåga som har väckts är att genom att processen att ändra könstillhörighet i folkbokföringen underlättas, cementeras samtidigt dessa normer genom att det blir enklare på samhällsnivå att hänvisa till könsbyte för de som inte passar in i normen, än att ifrågasätta de begränsande normerna. Att förändra stereotypa föreställningar om kön och könsnormer, inklusive stereotypa eller destruktiva normer kring femininitet och maskulinitet, är fortsatt en viktig del av arbetet för jämställdhet och för att främja såväl transpersoners som cispersoners (dvs. personer som känner sig bekväma i det kön som registrerades vid födseln) rättigheter och möjligheter i samhället. Det finns inget som tyder på att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skulle ses som ett sätt att slippa hantera problem orsakade av alltför snäva könsnormer. Som nämns ovan och under risker för missbruk så medför en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen omfattande konsekvenser i termer av administrativa utmaningar för den enskilde. Att en ändring av det juridiska könet baseras på självbestämmande bör snarare bidra till att bryta snäva samhällsnormer. Det bör noteras att det redan har skett en stor ökning senaste åren av antalet unga som vill ändra könstillhörighet, särskilt personer som tilldelats kvinnligt kön vid födseln, och det finns ingen utredning som klarlägger orsakerna till ökningen. Det finns inga signaler om att könsnormerna under samma tid har förstärkts och att detta skulle ha orsakat ökningen. Frågan

om begränsande könsnormer är därför inte en anledning till att inte gå vidare med den föreslagna lagstiftningen.

En farhåga som har lyfts fram är om lagförslaget om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen kan möjliggöra att personer med ont uppsåt får tillgång till könsuppdelade utrymmen avsedda för att skydda kvinnor. I detta utkast görs bedömningen att den risken i praktiken är obefintlig. En ändring av kön i folkbokföringen innebär stora administrativa utmaningar för den enskilde. Skatteverket kommer att tillhandahålla information om beslutets innebörd och vilka konsekvenser det medför, exempelvis att en förnyad ändring kräver en prövning av könsidentiteten och att det inte är möjligt att få tillbaka sitt tidigare personnummer. Dessutom är det inte möjligt att få igenom en ändring förrän tidigast efter fyra månader, vilket också kommer att framgå av informationen. Sannolikheten för att någon ändrar kön i folkbokföringen endast i syfte att med ont uppsåt bereda sig tillträde till exempelvis en kvinnojour framstår mot denna bakgrund som liten. Även om en person skulle välja att ändra kön i folkbokföringen enbart av anledningen att ta sig in på ett skyddat boende för kvinnor kommer risken för att detta sker i praktiken vara obefintlig. En sådan person kommer inte uppfylla de förutsättningar som ställs för att få tillgång till en sådan miljö. Som framgår av avsnitt 8.14 tillerkänns en ändring av kön i folkbokföringen en presumtionsverkan, vilket innebär att en person som ändrar kön i fel syfte inte automatiskt kan räkna med att behandlas rättsligt i enlighet med det ändrade könet.

Avslutningsvis kan nämnas att liknande lagstiftning finns sedan några år i Norge och Danmark och erfarenheterna från dessa länder visar inte på negativa effekter för jämställdheten. I Danmark är det endast personer över 18 år som har möjlighet att ändra kön i folkbokföringen, men i Norge är åldersgränsen sex år då vårdnadshavare ansöker för ett barn och 16 år utan vårdnadshavares medgivande. Under perioden 2016 – 2018 har 1 186 personer fått ändrat kön i folkbokföringen i Norge. Av de sökande har 57 procent varit personer med registrerat kön kvinna som velat ändra juridiskt kön till man och 43 procent med registrerat kön man som velat ändra juridiskt kön till kvinna. Även om antalet skulle bli något högre i Sverige och även om könsfördelningen skulle uppvisa en större övervikt åt endera hållet så är de samhälleliga effekterna så små att de inte bedöms påverka jämställdhetspolitikens genomförande.

11.2 Konsekvenser för Skatteverket och Statens servicecenter

Skatteverket ska i och med den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen handlägga ansökningar, meddela underrättelser samt fatta beslut i ärenden och därefter tilldela sökande ett personnummer. Det innebär ytterligare arbetsinsatser för myndigheten. Det förenklade förfarandet att ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen utan krav på lång och omfattande medicinsk utredning bedöms dessutom leda till att antalet ansökningar ökar något, åtminstone initialt. Även om ärendena skulle fördubblas med anledning av det

förenklade ansökningsförfarandet bedöms de ha en försumbar inverkan på Skatteverkets verksamhet. Under avsnitt 4.1 Fastställelse av könstillhörighet redogörs för hur omfattningen och utvecklingen av hur många beslut om ändrad könstillhörighet som fattas. Antalet ansökningar enligt lagen om personnamn och förordningen om identitetskort för folkbokförda i Sverige får antas öka i motsvarande mån eller mindre jämfört med ärenden enligt den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Även dessa ärenden bedöms ha en försumbar inverkan på Skatteverkets verksamhet. Bedömningen är därför att de nya uppgifterna ryms inom befintliga anslag.

Förslaget förenas med en identitetskontroll som för den enskilde innebär krav på personlig inställelse. När det gäller personlig inställelse vid folkbokföring, tilldelning av samordningsnummer efter egen ansökan och ansökan om identitetskort tar Skatteverket emot besök från allmänheten på servicekontoren som Statens servicecenter ansvarar för. Om även enskilda som ansöker om en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen hänvisas till servicekontoren kan antalet besökare vid kontoren antas öka. Även för Statens servicecenter görs bedömningen att eventuella tillkommande kostnader som förslagen kan föranleda kan rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

11.3 Konsekvenser för Socialstyrelsen

Den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär att de flesta ansökningar om ändring av kön i folkbokföringen kommer att handläggas hos Skatteverket. I en del situationer kommer Socialstyrelsen vara beslutande myndighet men då utifrån kriterier som inte ställer samma krav på omfattande utredning som dagens ordning. Även om det förenklade förfarandet leder till ökat antal ansökningar bedöms de ärenden Socialstyrelsen handlägger bli betydligt färre än dagens ärenden. Sammantaget görs därför bedömningen att förslagen kommer innebära färre ärenden och mindre omfattande bedömningar för Socialstyrelsen. Således kommer inte förslagen att medföra några kostnadsökningar för Socialstyrelsen.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär att Socialstyrelsen inte längre ska besluta om tillstånd till underlivskirurgi. Om ett kirurgiskt ingrepp vägras ska dock frågan överlämnas till Socialstyrelsen för beslut. Dessa ärenden bedöms ha en försumbar inverkan på Socialstyrelsens verksamhet.

11.4 Konsekvenser för regionerna

Den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bedöms inte medföra någon betydande ökning av antalet personer som söker sig till hälso- och sjukvården för vård, eftersom förutsättningarna för att få ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för majoriteten av målgruppen inte kommer förutsätta något medicinskt underlag. Individer kommer således i större utsträckning kunna söka sig

till hälso- och sjukvården enbart baserat på deras behov av vård. Dagens ordning innebär stor administration för utredningsteamen eftersom prövningen hos Rättsliga rådet förutsätter ett omfattande medicinskt underlag. Den administrativa bördan kommer således minska.

De personer som behöver vända sig till vården för att få ett beslutsunderlag för att visa att de uppfyller förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt den nya lagen bedöms vara få. Sammantaget görs därför bedömningen att förslagen inte kommer att innebära några administrativa kostnadsökningar för regionerna.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen bedöms inte medföra någon betydande ökning av antalet personer som kan genomgå underlivskirurgi, eftersom den föreslagna lagens tillämpningsområde i stort sett kommer att motsvara den nuvarande könstillhörighetslagens i de delar som avser underlivskirurgi.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär att det blir möjligt att genomgå underlivskirurgi för de personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna och man. Det finns inte några samlade uppgifter om hur många personer som identifierar sig som mellan, bortom eller med båda könskategorierna kvinna och man, och hur många av dem som önskar könsbekräftande vård. Det går inte att närmare uppskatta hur många fler som kan tänkas vilja genomgå underlivskirurgi med stöd av den nya lagen.

11.5 Konsekvenser för kommunerna

Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för kommunerna.

11.6 Konsekvenser för domstolarna

Den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen innebär att Socialstyrelsens och Skatteverkets beslut enligt den nya lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Med anledning av att det vid en första ändring inte längre kommer att ställas något krav på en prövning av könsidentiteten och att det vid förnyade ändringar kommer att ställas mindre omfattande krav än i dag är det rimligt att anta att avslagsbesluten inte kommer att öka.

Den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen innebär att Socialstyrelsens beslut enligt den nya lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det rör sig om ärenden som underställts Socialstyrelsens prövning sedan en person nekats att genomgå underlivskirurgi. Antalet ärenden enligt den nya lagen kan inte närmare beräknas, men det bedöms vara högst troligt att de är färre än vad Socialstyrelsen hanterar i dag. Mot denna bakgrund beräknas förslaget inte föranleda någon ökad måltillströmning till de allmänna förvaltningsdomstolarna.

11.7 Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden och övriga konsekvenser

Den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, samt den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, bedöms vara förenliga med Sveriges internationella åtaganden. Förslagen bedöms vidare förenliga med Sveriges åtaganden till följd av EU-medlemskapet. Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för det kommunala självstyret, den offentliga servicen eller möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Lagen är ny och ersätter lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) i den delen som avser kirurgiska ingrepp i könsorganen. I den del som avser ändring av kön i folkbokföringen ersätts könstillhörighetslagen av lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Den nya lagen bygger i stora delar på hittillsvarande lagstiftning men innehåller vissa ändringar i sak. I de fall en paragraf saknar eller enbart delvis har en motsvarighet i könstillhörighetslagen, kommenteras de sakliga skillnaderna särskilt. För de bestämmelser som har sin motsvarighet i könstillhörighetslagen kan de tidigare förarbetena i relevanta delar fortsatt tjäna som vägledning också för tillämpningen av den nya lagen (se framför allt prop. 1972:6).

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården.

Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.

I *första stycket* anges att lagen gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården. Uttrycket kirurgiska ingrepp i könsorganen omfattar både ingrepp enligt nuvarande 4 § och avlägsnande av könskörtlar enligt nuvarande 4 a § könstillhörighetslagen.

Med könsorgan avses de inre och yttre könsorganen (äggstockar, äggledare, livmoder och vagina respektive klitoris och blygdläppar samt testiklar, bitestiklar, sädesledare, sädesblåsor och prostata respektive penis och pung). Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs.

den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön.

Lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är inte tillämplig på ingrepp som görs i annat syfte än det som anges i lagen. Ingrepp som sker i syfte att behandla, bota eller förebygga sjukdom eller skada faller därmed utanför lagens tillämpningsområde. Likaså faller omskärelse på pojkar och könsstympning utanför lagens tillämpningsområde. Den nya lagen reglerar förutsättningarna för att i hälso- och sjukvården få genomföra sådana kirurgiska ingrepp som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten. När ingreppen väl genomförs gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård, se hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), patientlagen (2014:821) och patientsäkerhetslagen (2010:659). En person får på egen begäran steriliseras om det finns förutsättningar för ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen, se 2 a § steriliseringslagen (1975:580).

I *andra stycket* anges att lagen inte ska tillämpas på kirurgiska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling. Bestämmelsen innebär en skillnad mot den nuvarande könstillhörighetslagen som enligt 2, 4 och 4 a §§ i vissa fall tillämpas på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Vid genomförande av kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen gäller de allmänna bestämmelserna för hälso- och sjukvård.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att få genomföra sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

Av paragrafen framgår att ett kirurgiskt ingrepp enligt 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, är folkbokförd i Sverige och upplever att kroppen inte stämmer överens med den könsidentitet som personen har. En ytterligare förutsättning är att personen måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Till skillnad från vad som gäller enligt den nuvarande könstillhörighetslagen 1 § första stycket 1 och 2 ställs i den nya lagen inget krav på att personen ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” eller att personen ”sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet”. Liksom den nuvarande könstillhörighetslagen (1 § första stycket 3) ställs krav på att personen ”måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden”. Detta innebär att en person måste antas fortsättningsvis vara fast etablerad i sin könsidentitet. Personen i fråga ska alltså inte vackla om sin könsidentitet.

Till skillnad från vad som gäller enligt 4 och 4 a §§ den nuvarande könstillhörighetslagen krävs det inte något tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå ett ingrepp. Det är i stället upp till den medicinska professionen att avgöra när förutsättningarna enligt paragrafen för att göra underlivskirurgi är uppfyllda. Flera medicinska kompetenser kommer att vara involverade i bedömningen av om förutsättningarna för underlivskirurgi är uppfyllda. Ytterst är det upp till den läkare som i förekommande fall remitterar att fatta beslutet om och när underlivskirurgi bör ske. Till skillnad från den nuvarande könstillhörighetslagen krävs det inte heller ett särskilt tillstånd för att avlägsna könskörtlarna (4 a §).

3 § Om ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen vägras, ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om förutsättningarna i 2 § är uppfyllda.

Paragrafen reglerar vad som ska gälla när en person vägras ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.

Av paragrafen framgår att om en person nekas att genomgå ett kirurgiskt ingrepp ska den som vägrar ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen som ska pröva om de förutsättningar som ställs upp i lagen är uppfyllda. Det är den läkare som är ansvarig för utredningen av könsdysfori och som i förekommande fall remitterar som har ansvaret att hänskjuta frågan till Socialstyrelsen vid ett nekande till underlivskirurgi. Socialstyrelsen ska göra en prövning av om de förutsättningar som ställs upp i 2 § är uppfyllda, dvs. om personen är 18 år, folkbokförd i Sverige, upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Socialstyrelsen ska däremot inte överpröva ett nekande som grundar sig på medicinska skäl och inte heller vilken sorts ingrepp som ska göras. Det krävs ingen särskild begäran från den som är föremål för vården för att frågan ska överlämnas till Socialstyrelsen för prövning. Socialstyrelsen ska meddela ett beslut i ärendet.

Överklagande

4 § Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. Övervägandena finns i avsnitt 7.4.

I *första stycket* anges att Socialstyrelsens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Av 3 § framgår att om en person nekas underlivskirurgi ska frågan överlämnas till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen ska sedan pröva om de förutsättningar som ställs upp i lagen är uppfyllda. Dessa förutsättningar är att personen i fråga är 18 år, folkbokförd i Sverige, upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. I likhet med 6 § den nuvarande könstillhörighetslagen får Socialstyrelsens beslut i dessa ärenden överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

I *andra stycket* anges att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen enligt 3 § samt om de förutsättningar för kirurgiska ingrepp i könsorganen som avses i 2 § 2 och 3.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att meddela föreskrifter. Övervägandena finns i avsnitt 7.5.

Bemyndigandet avser vilket medicinskt underlag som ska ges in till Socialstyrelsen när myndigheten ska pröva om förutsättningarna för att genomgå underlivskirurgi är uppfyllda i ett fall där en person nekats sådan kirurgi. Därutöver innehåller paragrafen ett normgivningsbemyndigande som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer rätt att meddela föreskrifter om de förutsättningar som ställs upp i lagen. Det kan exempelvis finnas ett behov av föreskrifter avseende hur lång tid som ska ha förflutit innan en persons vilja att leva kvar i en könsidentitet får anses tillräckligt belyst.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

12.2 Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Lagen är ny och ersätter lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) i den del som avser ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. I den del som avser tillstånd till kirurgiska ingrepp i könsorganen, som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten, ersätts könstillhörighetslagen av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Några av bestämmelserna i könstillhörighetslagen överförs oförändrade eller med endast redaktionella eller språkliga ändringar till den nya lagen. Den nya lagen skiljer sig emellertid från den nuvarande könstillhörighetslagen på så sätt att den som huvudregel bygger på självbestämmande i stället för ett fastställelseförfarande. I den nya lagen görs även materiella ändringar. För de bestämmelser som har sin motsvarighet i könstillhörighetslagen kan de tidigare förarbetena i relevanta delar fortsatt tjäna som vägledning också för tillämpningen av den nya lagen (se framför allt prop. 1972:6 och prop. 2011/12:142).

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

1 § Den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet.

Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas om sökanden då begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för den som ansöker om en första ändring. Övervägandena finns i avsnitt 8.2

Av paragrafens *första stycke* framgår att den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring av kön i folkbokföringen ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet. Med könsidentitet avses en persons självidentifierade kön, dvs. den inre upplevelsen av att vara pojke eller man, flicka eller kvinna eller att tillhöra inget eller något annat kön. Med det kön som framgår av folkbokföringen avses det kön som följer av det person- eller samordningsnummer som är registrerat i folkbokföringsdatabasen (18 och 18 a §§ folkbokföringslagen [1991:481]). Det kön som kan framgå av folkbokföringen och den ändring som därmed kan göras är således antingen till kvinna eller man.

Till skillnad mot den nuvarande 1 § första stycket könstillhörighetslagenen krävs det inte någon prövning av könsidentiteten för att en första ändring ska beviljas utan endast att de allmänna förutsättningarna är uppfyllda. Dessa allmänna förutsättningar framgår av 4 § första och tredje

styckena, där det anges att sökanden ska vara folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare som har ett personnummer eller samordningsnummer och får inte vara registrerad partner. Som framgår av 6 § första stycket görs en ansökan som avser ett barn av barnets vårdnadshavare. Om barnet står under gemensam vårdnad, krävs att båda vårdnadshavarna gör ansökan. Vem som är barnets vårdnadshavare regleras i 6 kap. föräldrabalken. Av 6 § andra stycket framgår att en ansökan och en begäran om att ärendet ska prövas som avser ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. Som framgår av bestämmelsen ska en ansökan ges in till Skatteverket. Det är Skatteverket som är beslutande myndighet (6 § första stycket).

Av paragrafens *andra stycke* följer att en ansökan kan beviljas tidigast efter fyra månader. Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas då sökanden begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit. När ansökan fallit får den som vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen inleda ett nytt ansökningsförfarande. En begäran om att ärendet ska prövas kan inte framställas innan fyra månader har förflutit.

I och med att lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen träder i kraft frångås det fastställelseförfarande som gäller enligt nuvarande könstillhörighetslag. Lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bygger i stället som huvudregel på självbestämmanderätt i och med att en första ändring inte ska föregås av en prövning av könsidentiteten. En förnyad ändring ska däremot föregås av en prövning av könsidentiteten, men kräver ett mindre omfattande underlag i jämförelse med nuvarande lag (se kommentaren under 2 §).

2 § Den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

I paragrafen regleras förutsättningarna för den som ansöker om en förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Av paragrafen framgår att den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Paragrafen tillämpas även för den som har fått ett beslut om ändrad könstillhörighet enligt nuvarande könstillhörighetslag (se också kommentaren till övergångsbestämmelserna till lag 2024:000 om upphävande av könstillhörighetslagen). Den tillämpas även för den som har fått en första ändring av könet i folkbokföringen genom erkännande av en dom eller beslut som har meddelats av en utländsk domstol eller

myndighet och som har fått laga kraft, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades (jfr. 9 §).

Förutsättningarna för att beviljas en förnyad ändring är att sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med den könsidentitet som sökanden har och att sökanden kan antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande 1 § första stycket 1 och 2 könstillhörighetslagen ställs i den nya lagen inget krav på att sökanden ”sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet” eller att sökanden ”sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet”.

Kravet på att sökanden ”upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten” omfattar även personer som först i vuxen ålder kommer till insikt om sin könsidentitet. Kravet innebär att upplevelsen av könsidentiteten ska vara genuin. Kravet innebär emellertid inte att könsidentiteten ska ha manifesterats med medicinska eller kroppsliga ingrepp eller att det ska finnas en specifik medicinsk diagnos. Kravet på att personen ”kan antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden” innebär en viss skillnad mot nuvarande könstillhörighetslag som ställer krav på att personen ”måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden”. Det är alltså fråga om ett något mindre strängt krav i den nya lagen. Avsikten är att det inte ska ställas något villkor på att personen ska ha genomgått en flerårig och väldokumenterad utredning inom hälso- och sjukvården, utan att det är fråga om en framåtsyftande sannolikhetsbedömning. Förutsättningen omfattar inte något krav på en kvantitativ tidsaspekt av upplevelsen av att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten. Underlag för bedömningen av om en persons upplevelse av att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan utfärdas av exempelvis en samtalskontakt inom vården såsom psykiatriker, psykolog, skolkurator eller landstingsknuten kurator eller samtalsterapeut, eller av ett utredningsteam för könsidentitetsfrågor. Det krävs alltså inte ett lika omfattande underlag för bedömningen av om kraven är uppfyllda som enligt den nuvarande könstillhörighetslagen, men det är samtidigt inget som hindrar att ett underlag från ett av de utredningsteam för könsidentitetsfrågor som finns ges in.

För att en ansökan ska beviljas krävs även att de allmänna förutsättningarna som framgår av 4 § andra och tredje styckena är uppfyllda, vilket innebär att sökanden måste vara folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare med ett personnummer eller samordningsnummer. Sökanden får inte heller vara registrerad partner. Som framgår av 6 § första stycket görs en ansökan för ett barn av barnets vårdnadshavare. Om barnet står under gemensam vårdnad krävs att båda vårdnadshavarna gör ansökan. Av 6 § andra stycket framgår vidare att en ansökan och en begäran om att ansökan ska prövas som avser ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. Det är Socialstyrelsen som är beslutande myndighet (7 § andra stycket).

3 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Övervägandena finns i avsnitt 8.5.

Bestämmelsen gäller oavsett om det rör sig om en första eller en förnyad ändring och rör barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Medfödd avvikelse i könsutvecklingen är ett samlingsbegrepp för olika medicinska tillstånd där en persons könsutveckling är atypisk. Det kan avse könskromosomernas, könskörtlarnas (äggstockar/testiklar) eller könsorganens utveckling. Av *första stycket* framgår att förutsättningarna för att få en ansökan beviljad är att en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet och att det krävs med hänsyn till barnets bästa. Förutsättningen att en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet finns även, med en något annat språklig utformning, i 2 § första stycket 2 a den nuvarande könstillhörighetslagen. I likhet med nuvarande 2 § första stycket 2 a könstillhörighetslagen kan det inte komma i fråga att bevilja en ändring av könet i folkbokföringen som strider mot en klart etablerad könsidentitet (jfr prop. 1972:6 s. 58 och prop. 2011/12:142 s. 73). Förutsättningen innebär vidare att när det gäller små barn som inte har utvecklat någon könsidentitet eller där en sådan inte kan utläsas kan en ansökan inte bifallas. Till skillnad från nuvarande 2 § första stycket 2 b könstillhörighetslagen ställs i den nya lagen inget krav på att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska vara ”mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd”. Enligt nuvarande könstillhörighetslag kan man, när det gäller små barn som inte har utvecklat någon könsidentitet, låta könsorganens utseende fälla utslaget (se prop. 2011/12:142 s. 73). I och med att kravet nu tas bort är detta inte längre möjligt. En skillnad mot den nuvarande könstillhörighetslagen är alltså att en ansökan som gäller ett väldigt litet barn inte kan bifallas.

Förutom kravet på att en ansökan ska vara i enlighet med utvecklingen av ett barns könsidentitet krävs att en ändring är med hänsyn till barnets bästa.

Underlag för bedömningen av utvecklingen av könsidentiteten och bedömningen av barnets bästa utfärdas lämpligast av expertis på barn med medfödd avvikelse i könsutvecklingen inom vården.

Av *andra stycket* framgår att barnets åsikter ska beaktas med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 2 § tredje stycket könstillhörighetslagen (se prop. 2011/12:142 s. 73).

Av 4 § andra stycket framgår att barnet måste vara folkbokfört i Sverige. En ansökan görs enligt 6 § första stycket av barnets vårdnadshavare. Det är Socialstyrelsen som är beslutande myndighet (7 § andra stycket).

För den som är över 12 år gäller i stället för denna paragraf att en ansökan görs enligt 1 §, om det gäller en första ändring, och enligt 2 § om ansökan avser en förnyad ändring.

4 § En ansökan enligt 1 eller 2 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare och har ett personnummer eller samordningsnummer.

En ansökan enligt 3 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande får inte vara registrerad partner.

Paragrafen reglerar de allmänna förutsättningarna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Övervägandena finns i avsnitt 8.6 och 8.7.

Av *första stycket* följer att den som har fyllt 12 år och ansöker om en första eller förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen måste vara folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare för att en ansökan ska kunna bifallas. I fråga om den som är svensk medborgare men inte folkbokförd i Sverige krävs att personen har ett personnummer eller samordningsnummer.

I *andra stycket* anges att sökanden måste vara folkbokförd i Sverige för att en ansökan ska kunna bifallas i de fall som avses i 3 §. Det är de ansökningar som gäller barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen som ställer upp ett krav på folkbokföring. Även enligt den nuvarande könstillhörighetslagen gäller ett krav på folkbokföring i dessa fall (3 § första stycket).

Enligt *tredje stycket* får en sökande inte vara registrerad partner enligt den upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap. Bestämmelsen motsvarar 3 § andra stycket i den nuvarande könstillhörighetslagen.

Ansökan

5 § En ansökan ska vara skriftlig.

En ansökan enligt 1 § ska lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som ska gälla för en ansökan enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.3 och 8.3.

I *första stycket* anges att en ansökan ska vara skriftlig. Kravet på skriftlighet gäller i samtliga fall där en ansökan enligt lagen ska ges in, dvs. en ansökan enligt 1, 2 och 3 §§.

Av *andra stycket* följer att en ansökan enligt 1 § ska lämnas vid personlig inställelse hos Skatteverket, i syfte att göra en säker identitetskontroll. Bestämmelsen omfattar ansökningar som gäller en första ändring av kön i folkbokföringen. Vid ett personligt besök ges Skatteverket möjlighet att utföra en säker identitetskontroll för att säkerställa att det är samma person som ger in en ansökan om ändring av kön i folkbokföringen som ansökan gäller.

Ansökan som avser barn

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare.

En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran enligt 1 § andra stycket om att ärendet ska prövas.

Paragrafen reglerar vad som ska gälla i fråga om ansökningar som avser barn. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

I *första stycket* anges att en ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. Om barnet står under gemensam vårdnad, krävs att båda

vårdnadshavarna gör ansökan. Vem som är barnets vårdnadshavare regleras i 6 kap. föräldrabalken.

Det framgår av *andra stycket* att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran om att ansökan ska prövas. Det finns inte något hinder mot att barnets samtycke lämnas elektroniskt.

Beslutande myndigheter

7 § Skatteverket beslutar i ärenden enligt 1 §.
Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt 2 eller 3 §.

Paragrafen reglerar vilka myndigheter som ska fatta beslut i ärenden enligt den nya lagen. Övervägandena finns i avsnitt 8.8.

Enligt *första stycket* ska Skatteverket fatta beslut i ärenden som avser en första ändring av det kön som framgår av folkbokföringen för den som har fyllt 12 år. Enligt nuvarande 5 § könstillhörighetslagen är det Socialstyrelsen som prövar en ansökan. I de fall där det inte krävs en prövning av könsidentiteten beslutar alltså nu i stället Skatteverket i ärendet.

I *andra stycket* regleras i vilka fall som Socialstyrelsen är beslutande myndighet. Socialstyrelsen beslutar om de ansökningar som avser den som har fyllt 12 år och ansöker om en förnyad ändring samt den som är under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Överklagande

8 § Skatteverkets beslut enligt 1 § och Socialstyrelsens beslut enligt 2 och 3 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av beslut enligt lagen. Övervägandena finns i avsnitt 8.9.

Enligt *första stycket* får Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Av *andra stycket* följer att Skatteverkets beslut ska överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet (jfr 38 § folkbokföringslagen [1991:481]). För den som inte är folkbokförd i Sverige utan endast medborgare i Sverige finns inte någon sådan behörig domstol. I ett sådant fall överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Enligt *tredje stycket* krävs prövningstillstånd när överklagande sker till kammarrätt.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft,

gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Paragrafen, som motsvarar nuvarande 3 a § könstillhörighetslagen, reglerar erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter. Övervägandena finns i avsnitt 8.10.

Förarbetena till nuvarande 3 a § könstillhörighetslagen finns huvudsakligen i prop. 2011/12:142 s. 74. Bestämmelsen innebär att en dom eller ett beslut av en domstol eller myndighet i ett annat land om att en persons könstillhörighet har ändrats under vissa förutsättningar ska anses som giltigt i Sverige utan vidare prövning.

Bemyndigande

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande som ger regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt. Övervägandena finns i avsnitt 8.11.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

12.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska upphöra att gälla.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har getts enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 och 4 a §§ den upphävda lagen gäller fortfarande.
4. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
5. Den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen.

Lagen innebär att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) upphör att gälla den 31 december 2023 och innehåller de övergångsbestämmelser som ska gälla när lagen upphävs. Könstillhörighetslagen ersätts av dels lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, dels lagen om ändring av det kön framgår av folkbokföringen vilka träder i kraft den 1 januari 2024. Övervägandena finns i avsnitt 6 och 10.

Punkt 1 i övergångsbestämmelserna anger att ett beslut om fastställelse av könstillhörighet som har getts enligt den upphävda lagen gäller fortfarande. Detta innebär bl.a. att den som har fått ett beslut om ändrad könstillhörighet enligt den nuvarande könstillhörighetslagen och vill ansöka om en förnyad ändring när den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har trätt i kraft, ska göra en ansökan enligt 2 § i den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Enligt *punkt 2* gäller tillstånd till ingrepp som har getts enligt 4 och 4 a §§ den upphävda lagen fortfarande. Detta avser alltså tillstånd till att ingrepp görs i könsorganen i syfte att göra dem mer lika det andra könets och tillstånd till att könskörtlarna avlägsnas.

Av *punkt 3* framgår att ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet men ännu inte avgjorts handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.

Punkt 4 anger att den upphävda lagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har meddelats enligt den lagen. Punkten tar sikte på beslut enligt den nuvarande könstillhörighetslagen som har överklagats till allmän förvaltningsdomstol.

12.4 Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

2 a § *En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras om förutsättningarna i 2 § lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Om sterilisering vägras, ska frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.*

Paragrafen är ny och reglerar vad som ska gälla i fråga om sterilisering i samband med ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Enligt paragrafen får en person som har fyllt 18 år på egen begäran sterilisera sig om förutsättningar för ett sådant kirurgiskt ingrepp som avses i lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är uppfyllda. Enligt 2 § den lagen gäller att ett kirurgiskt ingrepp får göras på den som har fyllt 18 år om personen är folkbokförd i Sverige, upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Liksom enligt 2 § steriliseringslagen ska om sterilisering vägras, frågan omedelbart underställas Socialstyrelsens prövning.

3 § En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering

1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),
2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller
3. i samband med *en* ansökan enligt *1 eller 2 §* lagen *(2024:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och sökanden måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.*

Paragrafen reglerar förutsättningarna för den som har fyllt 18 år men inte 25 år att få tillstånd till sterilisering. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Punkten 3 i paragrafen ändras på så sätt att hänvisningen till 1 § könstillhörighetslagen ersätts med en hänvisning till 1 eller 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. För tillstånd till sterilisering krävs att sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden. De nu nämnda förutsättningarna är samma förutsättningar som gäller för att få genomgå ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Tillstånd till sterilisering enligt denna paragraf fordrar således alltid en prövning av könsidentiteten, oavsett om det gäller en första eller förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Övriga ändringar i paragrafen är språkliga.

8 § Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *2, 3, 5 eller 6 §* döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

I paragrafen regleras straffansvar för sterilisering som utförs i strid med lagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

Paragrafen ändras på så sätt att det i första meningen skrivs ut de bestämmelser i lagen för vilka straffansvaret gäller. Straffansvaret gäller liksom hittills för sterilisering som utförs i strid med 2, 3, 5 eller 6 §. Straffansvaret ska inte gälla i fråga om sterilisering som utförs i strid med den nya bestämmelsen i 2 a § som avser sterilisering som utförs på egen begäran, om förutsättningar föreligger för ett kirurgiskt ingrepp enligt lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Vidare ändras paragrafen på så sätt att andra meningen om att ansvar inte ska dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken tas bort. Frågan om huruvida bestämmelsen ska tillämpas även om gärningen är straffbar enligt brottsbalken får i stället avgöras enligt allmänna straffrättsliga konkurrensregler.

Förarbetena till paragrafen finns huvudsakligen i prop. 1975:18 s. 28.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2. Tillstånd till sterilisering som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen gäller fortfarande.

3. Ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

4. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för överklagande av beslut om tillstånd som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

Enligt *punkt 1* ska lagändringarna träda ikraft den 1 januari 2024. Övervägandena finns i avsnitt 10.

Vissa övergångsbestämmelser ska gälla när ändringarna i steriliseringslagen träder i kraft. Av *punkt 2* framgår att tillstånd som har getts enligt den äldre lydelsen i 3 § 3 gäller fortfarande.

I *punkt 3* anges att ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.

Enligt *punkt 4* ska äldre föreskrifter fortfarande gälla för överklagande av beslut om tillstånd som har getts enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

12.5 Förslaget till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

1 kap.

3 § I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), *lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2019:1297) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter, lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, region och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, regionen eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Paragrafen innehåller en tabell med definitioner av uttryck som används i patientdatalagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.2.

I definitionen av uttrycket ”hälso- och sjukvård” ersätts ”lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall” med ”lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen”.

12.6 Förslaget till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

1 kap.

5 § I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Diskrimineringsgrunden kön *omfattar även* den som avser att ändra eller har ändrat

1. det kön som framgår av folkbokföringen, eller

2. kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Paragrafen behandlar vad som avses med vissa begrepp som används i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 9.3.

I paragrafens *andra stycke* som behandlar diskrimineringsgrunden kön görs en ändring genom att ”den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet” ersätts med ”den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen eller kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen”. Ändringen föranleds av att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) upphävs och ersätts av lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Ingen ändring i sak är avsedd.

Första stycket är oförändrat.

12.7 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

22 kap.

1 a § *Sekretess gäller för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2024:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.*

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

I paragrafen, som är ny, regleras den sekretess som ska för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.

Skaderekvisitet i bestämmelsen är omvänt vilket betyder att det råder en presumtion för sekretess.

6 § Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, *1 a* och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

I paragrafen, som reglerar vad som ska gälla i fråga om rätten att meddela och offentliggöra uppgifter, görs en ändring genom att en hänvisning till 1 a § tas med. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.

Ändringen innebär att den tystnadsplikt som följer av 22 kap. 1 a § inskränker rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

25 kap.

1 § Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Övervägandena finns i avsnitt 9.4.

I paragrafens *första stycke* görs en ändring genom att ”fastställande av könstillhörighet” ersätts med ”sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten”. Ändringen föranleds av att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) upphävs och i vissa delar ersätts av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ändringen innebär att den sekretess som föreskrivs i paragrafen ska gälla vid verksamhet som avser vissa kirurgiska ingrepp i

könsorganen. Första stycket ändras även på så sätt att ”till denne” tas bort. Denna ändring är endast språklig.

Andra och *tredje styckena* är oförändrade.

12.8 Förslaget till lag om ändring av fängelselagen (2010:610)

2 kap.

2 § En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt* är lämpligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur placering i anstalt ska göras i förhållande till de intagnas kön. Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

Enligt huvudregeln som framgår av första meningen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Enligt hittills gällande lydelse av andra meningen får en intagen dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Bestämmelsen ändras på så sätt att det i stället krävs särskilda skäl och att det i övrigt är lämpligt för att göra en sådan placering. Det uttryckliga kravet på att samtliga intagna ska samtycka till en sådan placering tas alltså bort.

Med särskilda skäl avses t.ex. en sådan situation att en intagen ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men en placering i enlighet med huvudregeln skulle stå i strid med kvinnors intresse av att få avtjäna ett fängelsestraff utan att komma i kontakt med kriminella män (jfr prop. 1997/98:95 s. 51 f.). Så kan exempelvis ske om den intagne utåt sett inte uppfattas tillhöra det kön som ändringen avser och det finns skäl att tro att en placering i enlighet med huvudregeln skulle stå i strid med det rättsliga intresset bakom bestämmelserna. Särskilda skäl kan även föreligga i ett fall där en intagen ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men en placering tillsammans med intagna av samma juridiska kön bedöms utgöra en säkerhetsrisk. En sådan säkerhetsrisk kan föreligga i förhållande till den intagne själv, andra intagna eller anstaltens säkerhetsklassning.

På samma sätt som hittills krävs det att Kriminalvården finner att det är lämpligt för att en intagen ska få vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Vid denna bedömning kan Kriminalvården om det anses befogat beakta de andra intagnas inställning. I likhet med vad som gäller enligt hittillsvarande reglering kan en undantagssituation som omfattas av andra meningen exempelvis vara en särskild anordnad familjeverksamhet av tillfälligt slag. Ändringen avser inte att i sak ändra de situationer som omfattas av undantagsregeln i dag. En motsvarande regel finns i 2 kap. 2 § häkteslagen.

12.9 Förslaget till lag om ändring av häkteslagen (2010:611)

2 kap.

2 § En intagen får inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. En *sådan placering* får dock *göras* om det *finns särskilda skäl för det och när det i övrigt* är lämpligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur placering i häkte ska göras i förhållande till de intagnas kön. Övervägandena finns i avsnitt 9.5.

Enligt huvudregeln som framgår av första meningen får en intagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Enligt hittills gällande lydelse av andra meningen får en intagen dock medges att vistas med intagna av motsatt kön om det är lämpligt och de intagna samtycker till det. Bestämmelsen ändras på så sätt att det i stället krävs särskilda skäl och att det i övrigt är lämpligt för att göra en sådan placering. Det uttryckliga kravet på att samtliga intagna ska samtycka till en sådan placering tas alltså bort.

Med särskilda skäl avses t.ex. en sådan situation att en intagen ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men en placering i enlighet med huvudregeln skulle stå i strid med kvinnors intresse av att inte komma i kontakt med kriminella män (jfr prop. 1997/98:95 s. 51 f.). Så kan exempelvis ske om den intagne utåt sett inte uppfattas tillhöra det kön som ändringen avser och det finns skäl att tro att en placering i enlighet med huvudregeln skulle stå i strid med det rättsliga intresset bakom bestämmelserna.

På samma sätt som hittills krävs det att Kriminalvården finner att det är lämpligt för att en intagen ska få vistas tillsammans med intagna av motsatt kön. Vid denna bedömning kan Kriminalvården om det anses befogat beakta de andra intagnas inställning. Ändringen avser inte att i sak ändra de situationer som omfattas av undantagsregeln i dag. En motsvarande regel finns i 2 kap. 2 § fängelselagen.

Sammanfattning av promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11)

Regeringskansliet gav den 1 februari 2017[7] generaldirektören Erna Zelmin-Ekenhem i uppdrag att biträda Regeringskansliet (Socialdepartementet) med att ta fram ett beredningsunderlag med ett förslag till en ny lag om medicinsk könskorrigering.

Verksjuristen Elida Sundkvist anställdes att arbeta som ämnessakkunnig inom ramen för uppdraget från och med den 1 februari 2017.

Utredaren inledde arbetet den 1 februari 2017 och det har bedrivits utan särskild expert- eller referensgrupp. Utredaren har haft samråd med företrädare för Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet), Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Intersexuella i Sverige (INIS), Riksföreningen för CAH, Transföreningen FPES, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) samt RFSL Ungdom. Samråd har även skett med Louise Frisén, överläkare och docent i barn- och ungdomspsykiatri, Agneta Nordenskjöld, professor i barnkirurgi och Cecilia Dhejne, överläkare och specialist i psykiatri och sexualmedicin.

Avsikten är att nuvarande lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall ska ersättas av två nya lagar, en som avser ändring av det kön som är registrerat i folkbokföringen och en som avser vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. För närvarande pågår ett arbete inom Regeringskansliet med att ta fram ett förslag beträffande förutsättningarna för ändring av det kön som finns registrerat i folkbokföringen[8]. Det förslaget kommer att remitteras i särskild ordning.

I denna promemoria övervägs under vilka förutsättningar vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlar ska få genomföras. De ingrepp som avses är sådana som syftar till att göra så att en persons kropp stämmer överens med personens könsidentitet. Konsekvenserna av förslagen beskrivs. I promemorian föreslås en ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Vidare föreslås vissa följdändringar i bl.a. steriliseringslagen (1975:580) och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Enligt förslagen ska den nya lagen tillämpas när en persons kropp och könsidentitet inte överensstämmer. Lagen kommer att omfatta personer med könsdysfori och vissa personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen. Förutsättningar för att få genomföra de kirurgiska ingreppen i könsorganen föreslås bli att personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden. Som huvudregel ska en person ha fyllt 18 år för att få göra ingreppen. Om en person som har fyllt 18 år nekas att göra ingreppen, ska frågan skyndsamt underställas Socialstyrelsens prövning.

[7] S 2017/00634/FS, 2017-02-01 paragraf 67.

[8] Begreppet *juridiskt kön* som förekommer i bl.a. betänkandet Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:19) avser det kön som är registrerat i folkbokföringen.

Det föreslås bli möjligt även för personer som inte har fyllt 18 år att genomgå kirurgiska ingrepp, om det finns synnerliga skäl. Den som är under 18 år och vill genomgå kirurgiska ingrepp ska ansöka om detta hos Socialstyrelsen. Ingreppen får endast utföras efter Socialstyrelsens tillstånd. Avser en ansökan ett barn som har fyllt 15 år görs ansökan av barnet själv. Ingreppen får inte utföras utan barnets samtycke. Vid beslut om tillstånd till sådana ingrepp ska barnets bästa vara avgörande.

Socialstyrelsens beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den nya lagen och övriga lag- och förordningsändringar som föreslås i denna promemoria föreslås träda i kraft den 1 juli 2019.

Författningsförslag i promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11)

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan och avlägsnande av en persons könskörtlar, som syftar till att göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Kirurgiska ingrepp som avses i 1 § får göras på den som har fyllt 18 år om personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

3 § Om kirurgiskt ingrepp i fall som avses i 2 § vägras, ska den som är ansvarig för vården skyndsamt se till att frågan underställs Socialstyrelsens prövning för beslut.

4 § Den som inte har fyllt 18 år och vill genomgå kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § ska ansöka om tillstånd hos Socialstyrelsen. Tillstånd ska ges om personen upplever att kroppen inte överensstämmer med könsidentiteten och personen måste antas komma att leva i samma könsidentitet även i framtiden och det finns synnerliga skäl för ingreppet.

Vid beslut om tillstånd till ingrepp enligt första stycket ska barnets bästa vara avgörande. Tillstånd får endast ges om barnet har samtyckt till ingreppet.

5 § Avser en ansökan enligt 4 § ett barn som har fyllt 15 år får barnet ansöka själv. Den som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Tystnadsplikt och sekretess

6 § Den som har tagit befattning med ett ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja vad han eller hon i sin verksamhet fått veta om en enskilds personliga förhållanden.

I det allmännas verksamhet tillämpas bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Ansvarsbestämmelse

7 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ingrepp enligt 4 § på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken.

Överklagande

8 § Socialstyrelsens beslut enligt 3 och 4 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019,

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)

dels att 3 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a § och 3 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 a § *En person som har fyllt arton år får på egen begäran steriliseras i samband med sådant ingrepp som avses i 2 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sterilisering.*
3 §[1]	
	3 a § *En person som inte har fyllt arton år ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med tillstånd till ingrepp som avses i 4 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om förutsättningar i övrigt föreligger för sterilisering.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

[1] Senaste lydelse 2012:457.

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 kap.

3 §[1]

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.

[1] Senaste lydelse 2017:60.

Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.
3 §

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, *lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.

Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
25 kap.	
1 §[1]	
Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.	Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, fastställande av könstillhörighet, *ingrepp som avses i lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,* abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.

Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

[1] Senaste lydelse 2012:459.

Bilaga 2

Förslag till förordning om ändring i offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641)

Härigenom föreskrivs att 3 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

3 §[1]

Följande myndigheter ska i den utsträckning som framgår nedan inte tillämpa 5 kap. 2 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Myndigheter	***Register***
allmänna domstolar	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelser på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
allmänna förvaltningsdomstolar	diarier över mål enligt smittskyddslagen (2004:168) och enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall
beskickningar och konsulat samt delegationer hos mellanfolkliga organisationer, dock inte Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier
Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt och Totalförsvarets forskningsinstitut	diarier över inriktningar enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet och över underrättelser inom försvarets underrättelse- och säkerhetstjänst
Försvarsunderrättelsedomstolen	diarier över mål om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet

[1] Senaste lydelse 2014:1369.

Polismyndigheten	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Regeringskansliet	diarium över krypterade meddelanden, diarium över handlingar som rör myndigheters krigsorganisation och beredskapsförberedelser, diarier över inriktningar och underrättelser enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet, diarier över handlingar som rör förberedelser enligt 11 f § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet samt diarier hos Utrikesdepartementet över handlingar som kommit in eller upprättats i andra än administrativa och konsulära ärenden och handelsärenden
Skatteverket	diarium över ärenden om könsbyte
Socialstyrelsen	diarium över ärenden som handläggs av Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor
Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	diarier över ärenden om verkställighet av beslut om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier, utom diarium över EU-institutionernas officiella dokument och diarier över handlingar som kommit in eller upprättats i administrativa ärenden och handelsärenden

Bilaga 2	Säkerhetspolisen	diarier över underrättelser inom den särskilda polisverksamheten för att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet m.m. och diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
	Tullverket	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
	Åklagarmyndigheter	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning samt diarier över förundersökningar som rör brott mot rikets säkerhet

---

Föreslagen lydelse

3 §

Följande myndigheter ska i den utsträckning som framgår nedan inte tillämpa 5 kap. 2 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Myndigheter	***Register***
allmänna domstolar	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelser på

	befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
allmänna förvaltningsdomstolar	diarier över mål enligt smittskyddslagen (2004:168), lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall och *lagen (2018:00) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*
beskickningar och konsulat samt delegationer hos mellanfolkliga organisationer, dock inte Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier
Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt och Totalförsvarets forskningsinstitut	diarier över inriktningar enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet och över underrättelser inom försvarets underrättelse- och säkerhetstjänst
Försvarsunderrättelsedomstolen	diarier över mål om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Polismyndigheten	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Regeringskansliet	diarium över krypterade meddelanden, diarium över handlingar som rör myndigheters krigsorganisation och beredskapsförberedelser, diarier över inriktningar och underrättelser enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet, diarier över handlingar som rör

	förberedelser enligt 11 f § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet samt diarier hos Utrikesdepartementet över handlingar som kommit in eller upprättats i andra än administrativa och konsulära ärenden och handelsärenden
Skatteverket	diarium över ärenden om könsbyte
Socialstyrelsen	diarium över ärenden som handläggs av Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor
Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	diarier över ärenden om verkställighet av beslut om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier, utom diarium över EU-institutionernas officiella dokument och diarier över handlingar som kommit in eller upprättats i administrativa ärenden och handelsärenden
Säkerhetspolisen	diarier över underrättelser inom den särskilda polisverksamheten för att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet m.m. och diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Tullverket	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraöver-

	vakning och hemlig rums-avlyssning
åklagarmyndigheter	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning samt diarier över förundersökningar som rör brott mot rikets säkerhet

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen

Härigenom föreskrivs att 18 § förordningen (2015:284) med instruktion för Socialstyrelsen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 §	
Inom myndigheten finns ett särskilt beslutsorgan som benämns Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor. Beslutsorganet ska avgöra	
1. rättsmedicinska ärenden,	
2. ärenden om fastställelse av könstillhörighet eller tillstånd till ingrepp i könsorgan enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,	2. ärenden om fastställelse av könstillhörighet eller tillstånd till ingrepp i könsorgan enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall *och ärenden om ingrepp enligt lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,*
3. ärenden om tillstånd till sterilisering,	
4. ärenden om tillstånd till kastrering,	
5. ärenden om tillstånd till ingående av äktenskap,	
6. ärenden om tillstånd till abort och tillstånd till avbrytande av havandeskap enligt 6 § abortlagen (1974:595),	
7. ärenden om tillstånd till insemination,	
8. ärenden om tillstånd till befruktning utanför kroppen som vägrats i enlighet med 7 kap. 5 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m.,	
9. ärenden om utlåtande om en persons hälsotillstånd i samband med prövning av en persons lämplighet att ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det,	

10. ärenden där Socialstyrelsen ska yttra sig över en sådan utredning med ett utlåtande om risk för återfall i brottslighet som avses i 10 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid, och

11. andra ärenden i vilka Socialstyrelsen på begäran av en domstol, en åklagarmyndighet eller Polismyndigheten ska avge utlåtande om någons hälsotillstånd.

Om Socialstyrelsen bestämmer det, får rådet avgöra även andra ärenden.

Ordföranden i rådet och ställföreträdaren för honom eller henne ska ha erfarenhet som lagfaren domare.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2019.

Remissinstanser avseende promemorian Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen (Ds 2018:11)

Ordinarie remissinstanser

Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Arbetsförmedlingen, Barnombudsmannen, Bolagsverket, Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Datainspektionen, Domstolsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Kammarkollegiet, Kronofogdemyndigheten, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Patent- och registreringsverket, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Skolverket, Skolinspektionen, Barn- och elevombudet (BEO), Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Statistiska centralbyrån, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Statskontoret, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Valmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting, Skåne läns landsting, Stockholms läns landsting, Södermanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Östergötlands läns landsting, Arvika kommun, Båstad kommun, Eslövs kommun, Falköpings kommun, Göteborgs kommun, Habo kommun, Huddinge kommun, Jönköpings kommun, Katrineholms kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Landskrona kommun, Lomma kommun, Malmö kommun, Norrtälje kommun, Orsa kommun, Pajala kommun, Robertsfors kommun, Rättviks kommun, Stockholms kommun, Storfors kommun, Strängnäs kommun, Sundbybergs kommun, Söderhamns kommun, Timrå kommun, Trelleborgs kommun, Töreboda kommun, Värnamo kommun, Ånge kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Karolinska Universitetssjukhuset, Akademiska sjukhuset, Norrlands Universitetssjukhus, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Universitetssjukhuset i Linköping, Skånes Universitetssjukhus, Karolinska Institutet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF), Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Läkarförbund, Svenska barnläkarföreningen, Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter Ungdom (RFSL Ungdom), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Sveriges förenade HBTQ-studenter (SFQ), Föreningen homosexuella läkare, Patientföreningen Benjamin Transföreningen FPES, INIS - Intersexuella i Sverige, Sveriges nationella nätverk för DSD, Barnens rätt

i samhället (BRIS), Rädda barnen, Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF), Nätverket för Barnkonventionen, Sveriges Makalösa Föräldrar, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd, Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg (FAMNA), Folkbildningsförbundet. HBT Liberaler, HBT-Socialdemokrater, Öppna moderater, Upplysningscentralen, Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB), Svenskt Näringsliv, Företagarna, Svensk Försäkring, Näringslivets regelnämnd, Familjerättssocionomernas Riksförening, Fastighetsägarna, Sveriges släktforskarförbund, Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden), Amnesty, Civil Rights Defenders, Transsammans – förbundet för transpersoner och närstående, Sveriges Antidiskrimineringsbyråer

Instanser utom remisslistan som har inkommit med yttrande

BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Ehinger Berling m.fl., Sveriges Kvinnolobby, Kvinnofronten

Sammanfattning av promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17)

Regeringen har aviserat att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (könstillhörighetslagen) ska ersättas av två nya lagar. Ställningstagandet innebär att de administrativa åtgärderna i folkbokföringen och de medicinska delarna av processen att ändra en persons könstillhörighet ska separeras från varandra samt att ändringen av en persons kön som framgår av folkbokföringen ska utgå från den enskildes rätt att definiera sin könstillhörighet och regleras i en ny lag. Regeringskansliet gav under början av år 2018[13] juristen Kerstin Burman i uppdrag att biträda Regeringskansliet (Socialdepartementet) i arbetet med att ta fram ett beredningsunderlag med förslag till en ny lag som ersätter könstillhörighetslagen i de delar som rör ändringen av det kön som framgår av folkbokföringen. Under arbetet har samråd skett med företrädare för Socialstyrelsen, Skatteverket, Polismyndigheten, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), RFSL Ungdom, Intersexuella i Sverige (INIS) samt Transföreningen FPES. Samråd har även skett med Hannah Bergman, legitimerad psykolog vid barn- och ungdomspsykiatrin teamet för könsidentitetsutredningar samt överläkare och docent i barn- och ungdomspsykiatri samt Cecilia Dhejne, överläkare och specialist i psykiatri och sexualmedicin vid ANOVA.

Avsikten är alltså att könstillhörighetslagen ska ersättas av två nya lagar, en som rör ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och en som rör förutsättningar för att genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen[14]. I denna promemoria övervägs under vilka förutsättningar en person ska ha möjlighet att ändra det kön som framgår av folkbokföringen genom individens personnummer eller samordningsnummer. Promemorian innehåller också en konsekvensbeskrivning av förslagen samt ett förslag om lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Den nya lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen föreslås delvis ersätta lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, som bör upphävas.

Den nya lagens syfte är att en person som upplever att det kön som är registrerat i folkbokföringen inte överensstämmer med könsidentiteten ska ha rätt till ändring av det könet. Förslagen innebär att den nya lagen tillämpas när en person vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen. Lagen kommer att omfatta personer med könsdysfori och personer med medfödda avvikelser i könsutvecklingen men också andra personer som tillhör den personkrets som är i behov av att ändra det kön som framgår av folkbokföringen.

[13] S2018/00978/FS, 2018-02-12, paragraf 53.
[14] Ds 2018:11 Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. gäller förutsättningarna för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och har remitterats i särskild ordning.

De kriterier som ska vara uppfyllda vid ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skiljer sig beroende på om personen ansöker för första gången om ändring eller om förnyad ändring.

En person som har fyllt 12 år, är folkbokförd i Sverige eller svensk medborgare ska efter ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen första gången. En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

I de fall en person som har fyllt 12 år vill ändra det kön som framgår av folkbokföringen på nytt ska ansökan beviljas om personen upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma leva i samma könsidentitet även i framtiden. En sökande ska vara folkbokförd i Sverige. En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

För barn som har fyllt 12 år ska vårdnadshavarna ansöka om ändring av registrerat kön för barnet. Barnets skriftliga samtycke till ändringen krävs. I de fall den ena vårdnadshavarens samtycke till en ansökan som avser barn som fyllt 12 år saknas kan socialnämnden besluta att ansökan ändå får göras om det efter socialnämndens prövning bedöms vara i enlighet med barnets bästa.

Barn under 12 år med medfödda avvikelser i könsutvecklingen ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen om det är förenligt med barnets könsidentitetsutveckling och barnets bästa. Båda vårdnadshavarna måste samtycka till att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen görs. Barnet ska vara folkbokfört i Sverige. Barnets vilja ska beaktas med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad.

Den som fyllt 15 år har möjlighet att själv ansöka om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Ansökan ska beviljas om barnet upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och kan antas komma leva i samma könsidentitet även i framtiden.

Om ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen fattas för barn trots att vårdnadshavarens samtycke saknas ska vårdnadshavaren underrättas om beslutet. Barnet som ansökan avser ska i samband med ansökan informeras om att vårdnadshavaren kommer att få kännedom om beslutet.

Skatteverket ska besluta i ärenden för personer över 12 år som ansöker för första gången, med undantag för barn som har fyllt 15 år och söker själva. Socialstyrelsen ska besluta i ärenden där en prövning ska göras av att sökanden har en könsidentitet som inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen. Det gäller ärenden avseende förnyad ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen och barn som har fyllt 15 år och söker självt.

Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt den nya lagen ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Vidare föreslås ändringar i bland annat föräldrabalken, förkortad FB, lagen (2016:1013) om personnamn, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, diskrimineringslagen (2008:567), förordningen (2005:661) om identitetskort för folkbokförda i Sverige och offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641). Ändringarna i lagen om personnamn och förordningen om identitetskort för folkbokförda i

Sverige föreslås för att det barn som fått ändra det kön som framgår av folkbokföringen också ska ha möjlighet att ändra förnamn och få tillgång till en legitimationshandling som bättre stämmer överens med barnets könsidentitet, även om vårdnadshavares samtycke saknas.

Den nya lagen och övriga lag- och förordningsändringar som föreslås i denna promemoria föreslås träda i kraft den 1 juli 2019.

Författningsförslag i promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17)

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Syftet med lagen

1 § Syftet med lagen är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 § Den som har fyllt 12 år ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat.

Den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

Det finns särskilda bestämmelser i 3 § för ett barn som har fyllt 15 år och som ansöker självt.

3 § Ett barn som har fyllt 15 år ska efter ansökan gjord av barnet självt få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i samma könsidentitet även i framtiden.

4 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

5 § En ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § första stycket får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare.

En ansökan enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

Om sökanden är ett barn som har fyllt 12 år, får en ansökan inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Även när barnets samtycke inte behövs ska hänsyn tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Ansökan

6 § En ansökan enligt denna lag ska vara skriftlig.

Skatteverket beslutar om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § första stycket.

Socialstyrelsen beslutar om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 2 § andra stycket 3 eller 4 §.

7 § För den som är under 18 år görs ansökan enligt 2 eller 4 § av barnets vårdnadshavare.

8 § Ett barn som själv ansöker om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen enligt 3 §, ska i samband med ansökan få information om att barnets vårdnadshavare kommer att underrättas om beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

9 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Tystnadsplikt och sekretess

10 § Den som har tagit befattning med ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja uppgifter om en enskilds personliga förhållanden. I det allmännas verksamhet tillämpas bestämmelserna i offentlig- och sekretesslagen (2009:400).

Överklagande

11 § Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen vars folkbokföring det gäller var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

12 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har vunnit laga kraft, gäller i Sverige, om personen när domen eller beslutet meddelades var medborgare i det andra landet eller bosatt där.

Bemyndigande

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 13 a § i föräldrabalken (1949:381) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
13 a §[1]	
Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller	
1. psykiatrisk eller psyko-logisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),	
	2. ansökan enligt 2 § lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,
2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),	*3.* behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),
3. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller	*4.* utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller
4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.	*5.* en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.	
Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har vunnit laga kraft.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

[1] Senaste lydelse 2017:32.

Bilaga 5

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska införas en ny paragraf, 22 kap. 1 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	22 kap.
	1 a §
	Sekretess gäller i Skatteverkets verksamhet för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.
	Sekretessen gäller inte beslut i ärende.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn

Härigenom föreskrivs att 46 § lagen (2016:1013) om personnamn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
46 §	
En ansökan för *ett barn som* har fyllt 12 år i ett mål eller ärende enligt denna lag får inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.	*För den som är under 18 år görs ansökan i mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Om barnet* har fyllt 12 år*,* får *ansökan* inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. *Om ett barn har fyllt 12 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. Om ett barn har fyllt 15 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.*

Vid bedömningen av om ett namnbyte är förenligt med barnets bästa enligt 34 § ska domstolen, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap. **5 §**[1]	
I denna lag avses med 1. kön: att någon är kvinna eller man, 2. könsöverskridande identitet eller uttryck: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön, 3. etnisk tillhörighet: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, 4. funktionsnedsättning: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå, 5. sexuell läggning: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och 6. ålder: uppnådd levnadslängd.	
Även den som avser att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.	*Även den som avser att ändra eller har ändrat kroppen genom medicinska ingrepp eller annan behandling i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten omfattas av diskrimineringsgrunden kön.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

[1] Senaste lydelse 2014:958.

Förslag till förordning om ändring i offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641)

Härigenom föreskrivs att 3 § offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

3 §[1]

Följande myndigheter ska i den utsträckning som framgår nedan inte tillämpa 5 kap. 2 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Myndigheter	***Register***
allmänna domstolar	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelser på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
allmänna förvaltningsdomstolar	diarier över mål enligt smittskyddslagen (2004:168) och enligt lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall
beskickningar och konsulat samt delegationer hos mellanfolkliga organisationer, dock inte Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier
Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt och Totalförsvarets forskningsinstitut	diarier över inriktningar enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet och över underrättelser inom försvarets underrättelse- och säkerhetstjänst
Försvarsunderrättelsedomstolen	diarier över mål om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet

[1] Senaste lydelse 2014:1369.

Polismyndigheten	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Regeringskansliet	diarium över krypterade meddelanden, diarium över handlingar som rör myndigheters krigsorganisation och beredskapsförberedelser, diarier över inriktningar och underrättelser enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet, diarier över handlingar som rör förberedelser enligt 11 f § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet samt diarier hos Utrikesdepartementet över handlingar som kommit in eller upprättats i andra än administrativa och konsulära ärenden och handelsärenden
Skatteverket	diarium över ärenden om könsbyte
Socialstyrelsen	diarium över ärenden som handläggs av Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor
Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	diarier över ärenden om verkställighet av beslut om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier, utom diarium över EU-institutionernas officiella dokument och diarier över handlingar som kommit in eller upprättats i administrativa ärenden och handelsärenden
Säkerhetspolisen	diarier över underrättelser inom den särskilda polisverksamheten för att hindra och uppdaga brott

	mot rikets säkerhet m.m. och diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Tullverket	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
åklagarmyndigheter	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning samt diarier över förundersökningar som rör brott mot rikets säkerhet

Föreslagen lydelse

3 §

Följande myndigheter ska i den utsträckning som framgår nedan inte tillämpa 5 kap. 2 § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Myndigheter	***Register***
allmänna domstolar	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelser på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
allmänna förvaltningsdomstolar	diarier över mål enligt smittskyddslagen (2004:168), lagen

	(1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall *och lagen (2019:00) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen*
beskickningar och konsulat samt delegationer hos mellanfolkliga organisationer, dock inte Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier
Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt och Totalförsvarets forskningsinstitut	diarier över inriktningar enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet och över underrättelser inom försvarets underrättelse- och säkerhetstjänst
Försvarsunderrättelsedomstolen	diarier över mål om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Polismyndigheten	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Regeringskansliet	diarium över krypterade meddelanden, diarium över handlingar som rör myndigheters krigsorganisation och beredskapsförberedelser, diarier över inriktningar och underrättelser enligt lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet, diarier över handlingar som rör förberedelser enligt 11 f § förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet samt diarier hos Utrikesdepartementet över handlingar som kommit in eller upprättats i andra än administrativa och konsulära ärenden och handelsärenden

Skatteverket	diarium över ärenden om könsbyte *och ärenden enligt lagen (2019:00) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen*
Socialstyrelsen	diarium över ärenden som handläggs av Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor *samt ärenden enligt lagen (2019:00) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen*
Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten	diarier över ärenden om verkställighet av beslut om tillstånd enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet
Sveriges ständiga representation vid Europeiska unionen (EU)	samtliga diarier, utom diarium över EU-institutionernas officiella dokument och diarier över handlingar som kommit in eller upprättats i administrativa ärenden och handelsärenden
Säkerhetspolisen	diarier över underrättelser inom den särskilda polisverksamheten för att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet m.m. och diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Tullverket	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning
Åklagarmyndigheter	diarier över ärenden om kvarhållande av försändelse på befordringsanstalt och om hemlig

avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning samt diarier över förundersökningar som rör brott mot rikets säkerhet

---

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till förordning om ändring av förordning (2015:904) om identitetskort för folkbokförda i Sverige

Härigenom föreskrivs att 5 § förordningen (2015:904) om identitetskort för folkbokförda i Sverige ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §	
Om sökanden är under arton år är sökanden skyldig att i samband med ansökan ge in ett skriftligt medgivande från hans eller hennes vårdnadshavare, om det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda ett identitetskort.	Om sökanden är under arton år är sökanden skyldig att i samband med ansökan ge in ett skriftligt medgivande från hans eller hennes vårdnadshavare, om det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda ett identitetskort. *Om sökanden har fyllt 12 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen (2019:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan göras med skriftligt medgivande av en av barnets vårdnadshavare. Om sökanden har fyllt 15 år och fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet ansöka självt utan ett skriftligt medgivande från hans eller hennes vårdnadshavare.*

Remissinstanser avseende promemorian Ds Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (2018:17)

Ordinarie remissinstanser

Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Luleå, Förvaltningsrätten i Malmö, Arbetsförmedlingen, Barnombudsmannen, Bolagsverket, Centrala Studiestödsnämnden (CSN), Datainspektionen, Domstolsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Folkhälsomyndigheten, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Kammarkollegiet, Kronofogdemyndigheten, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Patent- och registreringsverket, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Skolverket, Skolinspektionen, Barn- och elevombudet (BEO), Socialstyrelsen, Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor, Statistiska centralbyrån, Statens medicinsk-etiska råd (Smer), Statskontoret, Säkerhetspolisen, Universitetskanslersämbetet, Universitets- och högskolerådet, Valmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting, Skåne läns landsting, Stockholms läns landsting, Södermanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Östergötlands läns landsting, Arvika kommun, Båstad kommun, Eslövs kommun, Falköpings kommun, Göteborgs kommun, Habo kommun, Huddinge kommun, Jönköpings kommun, Katrineholms kommun, Kiruna kommun, Kramfors kommun, Landskrona kommun, Lomma kommun, Malmö kommun, Norrtälje kommun, Orsa kommun, Pajala kommun, Robertsfors kommun, Rättviks kommun, Stockholms kommun, Storfors kommun, Strängnäs kommun, Sundbybergs kommun, Söderhamns kommun, Timrå kommun, Trelleborgs kommun, Töreboda kommun, Värnamo kommun, Ånge kommun, Örebro kommun, Östersunds kommun, Karolinska Universitetssjukhuset, Akademiska sjukhuset, Norrlands Universitetssjukhus, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Universitetssjukhuset i Linköping, Skånes Universitetssjukhus, Karolinska Institutet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Svenska Journalistförbundet, Tidningsutgivarna, Utgivarna, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund (SUHF), Sveriges Riksidrottsförbund, Sveriges Läkarförbund, Svenska barnläkarföreningen, Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR, Sveriges Psykologförbund, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL), Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter ungdom (RFSL Ungdom), Riksför-

bundet för sexuell upplysning (RFSU), Sveriges förenade HBTQ-studenter (SFQ), Föreningen homosexuella läkare, Transföreningen FPES, INIS - Intersexuella i Sverige, Sveriges nationella nätverk för DSD, Barnens rätt i samhället (BRIS), Rädda barnen, Rädda Barnens Ungdomsförbund (RBUF), Nätverket för Barnkonventionen, Sveriges Makalösa Föräldrar, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd, Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg (FAMNA), Folkbildningsförbundet, HBT Liberaler, HBT-Socialdemokrater, Öppna moderater, Upplysningscentralen, Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB), Svenskt Näringsliv, Företagarna, Svensk Försäkring, Näringslivets regelnämnd, Familjerättssocionomernas Riksförening, Fastighetsägarna, Sveriges släktforskarförbund, Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden), Amnesty, Civil Rights Defenders, Transsammans – förbundet för transpersoner och närstående och Sveriges Antidiskrimineringsbyråer

Instanser utom remisslistan som har inkommit med yttrande

BUP Konsultenhet Karolinska Solna, Kvinnofronten, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer (Roks), Svenska bankföreningen, Svenska kyrkan, Sveriges Kvinnolobby

Författningsförslaget enligt lagrådsremissen Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens syfte och tillämpningsområde

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att göra så att personens kropp stämmer överens med personens könsidentitet.

Denna lag ska inte tillämpas på kirurgiska ingrepp som görs på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Förutsättningar för kirurgiska ingrepp

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Om ett kirurgiskt ingrepp enligt 2 § vägras, ska den som vägrar utföra ingreppet se till att frågan skyndsamt överlämnas till Socialstyrelsen för prövning och beslut.

4 § Ett barn som har fyllt 15 år och vill genomgå ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket ska ansöka om tillstånd hos Socialstyrelsen.

Tillstånd ska ges om det finns synnerliga skäl för ingreppet och sökanden

1. är folkbokförd i Sverige,
2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

Vid beslut om tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp enligt första stycket ska barnets bästa vara avgörande.

Ansökan, samtycke och rätt att föra talan

5 § En ansökan enligt 4 § får göras av barnet självt. Barnet har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 4 §.

Om en ansökan enligt 4 § har gjorts av barnets vårdnadshavare, får tillstånd endast ges om barnet skriftligen har samtyckt till ingreppet.

Ansvarsbestämmelse

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utför ett kirurgiskt ingrepp enligt 4 § på en person som inte har fått tillstånd till ett sådant ingrepp, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Överklagande

7 § Socialstyrelsens beslut enligt 3 och 4 §§ får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. vad som ska gälla för Socialstyrelsens prövning enligt 3 §, och
2. vad en ansökan enligt 4 § ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Härigenom föreskrivs följande.

Syftet med lagen

1 § Syftet med lagen är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Förutsättningar för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

2 § Den som har fyllt 12 år ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat.

Den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

3 § Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och
2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

4 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om

1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och
2. det krävs med hänsyn till barnets bästa.

5 § En ansökan enligt 2 § första stycket får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige eller är svensk medborgare.

En ansökan enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 § får bifallas endast om sökanden är folkbokförd i Sverige.

En sökande som har fyllt 18 år får inte vara registrerad partner.

Ansökan, samtycke och rätt att föra talan

6 § För den som är under 18 år görs ansökan enligt 2 eller 4 § av barnets vårdnadshavare.

Om en ansökan enligt 2 § avser ett barn som har fyllt 12 år, får ansökan inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Även om barnet inte har fyllt 12 år ska hänsyn tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

7 § Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 3 §.

Beslutande myndigheter

8 § Skatteverket beslutar i ärenden enligt 2 § första stycket.
Socialstyrelsen beslutar i ärenden enligt 2 § andra stycket, 3 eller 4 §.

Överklagande

9 § Skatteverkets och Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Skatteverkets beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets personen var folkbokförd vid tidpunkten för beslutet. Om det inte finns någon sådan behörig domstol, överklagas beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Erkännande av domar och beslut från utländska domstolar och myndigheter

10 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

Bemyndigande

11 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om vad en ansökan ska innehålla och om ansökningsförfarandet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

Härigenom föreskrivs att lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall[1] ska upphöra att gälla vid utgången av 2019.

---

1. Beslut om fastställelse av könstillhörighet som har meddelats enligt den upphävda lagen gäller fortfarande.
2. Tillstånd till ingrepp som har meddelats enligt 4 § och 4 a § den upphävda lagen gäller fortfarande.
3. Ärenden som har inletts hos Socialstyrelsen före den 1 januari 2020 handläggs enligt bestämmelserna i den upphävda lagen.
4. Den upphävda lagen gäller för överklagande av beslut som har meddelats enligt det lagen.

[1] Senaste lydelse 2013:405.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 13 a § föräldrabalken[1] ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 kap.	
13 a §[2]	
Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavare och samtycker endast den ena till en åtgärd till stöd för barnet, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller	
1. psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30),	
	2. ansökan enligt 2 § lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,
2. behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),	*3.* behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453),
3. utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller	*4.* utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller
4. en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.	*5.* en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
Ett beslut enligt första stycket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.	
Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har *vunnit* laga kraft.	Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. Rätten får dock bestämma att dess beslut ska gälla först sedan det har *fått* laga kraft.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

[1] Balken omtryckt 1995:974.
[2] Senaste lydelse 2017:32.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Härigenom föreskrivs i fråga om steriliseringslagen (1975:580)
dels att 3 och 8 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 a § och 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 a §
	En person som har fyllt 18 år får på egen begäran steriliseras i samband med ett kirurgiskt ingrepp som avses i 2 § lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om det i övrigt finns förutsättningar för ett sådant kirurgiskt ingrepp.
3 §[1]	
En person, som har fyllt *arton* men inte *tjugofem* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering	En person, som har fyllt *18* men inte *25* år och som är bosatt i Sverige, ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering
1. om det finns beaktansvärd risk för att arvsanlag som kan medföra allvarlig psykisk störning, svårartad kroppslig sjukdom eller svårt lyte av annat slag överförs till avkomling (genetisk indikation),	
2. i fråga om kvinna, om graviditet till följd av sjukdom, kroppsfel eller svaghet skulle medföra allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa (medicinsk indikation), eller	
3. i samband med ansökan *om fastställelse* enligt *1 §* lagen *(1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,* om *förutsättningar i övrigt föreligger för sådan fastställelse.*	3. i samband med *en* ansökan enligt *2 §* lagen *(2018:000)* om *ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om förutsättningarna i 2 § andra stycket 1 och 2 den lagen är uppfyllda.*
	3 a §
	Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan hos Socialstyrelsen få tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan om tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp som avses i 4 § lagen (2018:000) om

[1] Senaste lydelse 2012:457.

	vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, om det i övrigt finns förutsättningar för tillstånd till ett sådant kirurgiskt ingrepp.
8 §[2]	
Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *denna lag* döms till böter eller fängelse i högst sex månader. *Till ansvar enligt denna bestämmelse ska inte dömas om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.*	Den som uppsåtligen utför sterilisering i strid med *2, 3, 3 a, 5 eller 6 §* döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.
2. Tillstånd till sterilisering som har meddelats enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen gäller fortfarande.
3. Ärenden enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen som har inletts hos Socialstyrelsen före ikraftträdandet handläggs enligt äldre föreskrifter.
4. Äldre föreskrifter gäller för överklagande av beslut om tillstånd som har meddelats enligt 3 § 3 i den äldre lydelsen.

[2] Senaste lydelse 2012:457.

Förslag till lag om ändring i patientdatalagen (2008:355)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremiss Ny lag om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), *lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan

	juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

I denna lag används följande uttryck med nedan angiven betydelse.

Uttryck	**Betydelse**
Hälso- och sjukvård	Verksamhet som avses i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), tandvårdslagen (1985:125), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (2004:168), *lagen (2018:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen*, lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., lagen (2018:744) om försäkringsmedicinska utredningar, lagen (2018:000) om koordineringsinsatser för vissa sjukskrivna patienter samt den upphävda lagen (1944:133) om kastrering.
Journalhandling	Framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel och som upprättas eller inkommer i samband med vården av en patient och som innehåller uppgifter om patientens hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden eller om vidtagna eller planerade vårdåtgärder.
Patientjournal	En eller flera journalhandlingar som rör samma patient.
Sammanhållen journalföring	Ett elektroniskt system, som gör det möjligt för en vårdgivare att ge eller få direktåtkomst till personuppgifter hos en annan vårdgivare.
Vårdgivare	Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för (offentlig vårdgivare) samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård (privat vårdgivare).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förslag till lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

1 kap.

5 §[1]

I denna lag avses med

1. *kön*: att någon är kvinna eller man,
2. *könsöverskridande identitet eller uttryck*: att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön,
3. *etnisk tillhörighet*: nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande,
4. *funktionsnedsättning*: varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå,
5. *sexuell läggning*: homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning, och
6. *ålder*: uppnådd levnadslängd.

Även den som avser att ändra eller har ändrat *sin könstillhörighet omfattas av diskrimineringsgrunden kön.*	*Diskrimineringsgrunden kön omfattar även* den som *i syfte att uppnå en bättre överensstämmelse med könsidentiteten* avser att ändra eller har ändrat *1. det kön som framgår av folkbokföringen, eller* *2. kroppen genom kirurgiska ingrepp eller annan behandling.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

[1] Senaste lydelse 2014:958.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 22 kap. 6 § och 25 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 22 kap. 1 a § och 25 kap. 1 a §, och närmast före 25 kap. 1 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse — *Föreslagen lydelse*

22 kap.

1 a §

Sekretess gäller i Skatteverkets verksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Motsvarande sekretess gäller i fråga om beslut som Socialstyrelsen har lämnat över med anledning av ett ärende enligt samma lag.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Lydelse enligt prop. 2017/18:260 — *Föreslagen lydelse*

6 §

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket och 2 § inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Den tystnadsplikt som följer av 1 § första stycket, *1 a* och 2 §§ inskränker rätten enligt 1 kap. 1 och 7 §§ tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 1 och 10 §§ yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
25 kap.	
1 §[1]	
Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående *till denne* lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *fastställande av könstillhörighet*, abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.	Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men. Detsamma gäller i annan medicinsk verksamhet, exempelvis rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk undersökning, insemination, befruktning utanför kroppen, *vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,* abort, sterilisering, omskärelse och åtgärder mot smittsamma sjukdomar.
Första stycket gäller inte om annat följer av 7, 8 eller 10 § eller 26 kap. 6 §. För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.	
	Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen
	1 a §
	Sekretess gäller i Socialstyrelsens verksamhet för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden i ärenden enligt lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider men.
	För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

[1] Senaste lydelse 2012:459.

Bilaga 7

Förslag till lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn

Härigenom föreskrivs att 46 § lagen (2016:1013) om personnamn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	46 §
En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år i ett mål eller ärende enligt denna lag får inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande.	*För den som är under 18 år görs en ansökan i ett mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare. Om barnet har fyllt 12 år, får ansökan* inte göras utan barnets samtycke, utom i de fall barnet är varaktigt förhindrat att lämna samtycke till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. *Om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen (2018:000) om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. Om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.*

Vid bedömningen av om ett namnbyte är förenligt med barnets bästa enligt 34 § ska domstolen, även när barnets samtycke inte behövs, ta hänsyn till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Lagrådets yttrande

Bilaga 8

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-10-23

Närvarande: F.d. justitierådet Severin Blomstrand samt justitieråden Erik Nymansson och Thomas Bull

Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

Enligt en lagrådsremiss den 30 augusti 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen,
2. lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen,
3. lag om upphävande av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,
4. lag om ändring i föräldrabalken,
5. lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580),
6. lag om ändring i patientdatalagen (2008:355),
7. lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567),
8. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
9. lag om ändring av lagen (2016:1013) om personnamn.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Sofia Aslamatzidou, biträdd av rättssakkunniga Helen Lidö.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Lagrådets yttrande är disponerat på följande sätt.

- Sammanfattning
- Beredningskravet
- Förslagen i lagrådsremissen
- Rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen
- Europakonventionen
- Barnkonventionen
- Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen
- Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen
- Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken
- Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen
- Förslaget till lag om ändring i lagen om personnamn

Sammanfattning

Lagrådet avstyrker lagstiftning i enlighet med förslagen i lagrådsremissen av följande skäl.

- Regeringsformens beredningskrav är inte uppfyllt. Två departementspromemorior skickades på remiss med alltför kort remisstid. Promemoriornas innehåll var otillräckligt som grund för remissinstansernas svar. Det kan ifrågasättas att alla berättigade intressen var företrädda bland remissinstanserna.
- Grundläggande frågor om rättsverkan av ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är inte behandlade. Remissen ger inte besked om hur vissa förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt. Konsekvenserna för andra delar av rättssystemet är otillräckligt behandlade.
- Vid kirurgiska ingrepp och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ger remissens lagförslag barn som har fyllt 15 år en självbestämmanderätt som tar över vårdnadshavarnas ansvar. Lagrådet ifrågasätter starkt om denna intresseavvägning är förenlig med artikel 8 i Europakonventionen. Vidare är intresseavvägningen svår att förena med regleringen av barnets bästa i barnkonventionen.

Härutöver kommenterar Lagrådet vissa av de föreslagna paragraferna.

Beredningskravet

I 7 kap. 2 § regeringsformen föreskrivs vissa krav på beredningen av regeringsärenden. Behövliga upplysningar och yttranden ska inhämtas från berörda myndigheter. Upplysningar och yttranden ska också inhämtas från kommuner i den omfattning som behövs. Även sammanslutningar och enskilda ska ges möjlighet att yttra sig i den omfattning som behövs.

Beredningskravets faktiska innehåll bestäms av det aktuella regeringsärendets natur. I fråga om lagstiftningsärenden är det normala att ett förslag till lag med tillhörande motiv skickas på remiss till berörda myndigheter och organisationer. Remisstiden måste bestämmas så att remissinstanserna får tillräcklig tid för att sätta sig in i förslaget, bilda sig en uppfattning om det och avfatta ett remissvar. Beträffande kommuner och många privata organisationer måste därvid beaktas att beslutsordningen kan vara sådan att den kräver viss tid. I Propositionshandboken (Ds 1997:1), som har utarbetats inom Statsrådsberedningen och innehåller riktlinjer för regeringsarbetet, anges att remisstiden som huvudregel inte bör sättas kortare än tre månader.

Det material som remissinstanserna ska yttra sig över måste vara så utformat att det kan utgöra underlag för fullödiga analyser och bedömningar.

I dessa avseenden noterar Lagrådet följande beträffande beredningen av de lagförslag som nu underställs Lagrådets granskning.

Remissen bygger på två departementspromemorior (Ds 2018:11 och Ds 2018:17), som hade utarbetats i Socialdepartementet. Den första promemorian remitterades den 26 april 2018 med en sista svarstid den 21 juni samma år. Den andra promemorian remitterades den 21 maj 2018 med en

sista svarstid den 25 juni samma år. Ett remissmöte beträffande båda promemoriorna hölls den 21 juni 2018.

Remissinstanserna fick alltså åtta veckor på sig att besvara den första remissen. Den andra remissen skulle besvaras inom fem veckor. Under den tiden inföll midsommarhelgen.

Promemorian Ds 2018:11 skickades till 133 remissinstanser, av vilka 83 svarade. Ds 2018:17 skickades till 138 instanser, varav 77 svarade. Att så många instanser inte avhördes kan antas bero på att de inte hade möjlighet att svara inom den utsatta tiden. Ett flertal remissinstanser lämnade svar med innebörden att de avstod från att yttra sig med hänvisning till den korta remisstiden. Sveriges kommuner och landsting (SKL) hade kraftfulla invändningar mot remisstiden och förklarade att det hade varit omöjligt att inhämta synpunkter från medlemmarna. SKL ansåg att frågan var mycket viktig och ville därför gärna återkomma till hösten med ett genomarbetat remissvar. Lagrådet har tagit del av ett yttrande av SKL daterat den 14 september 2018. Remisserna skickades till 31 kommuner men endast ett par av dem svarade. Lagrådet återkommer till remissutfallet i denna del.

Lagrådet noterar vidare att chefsjustitieombudsmannen Elisabeth Rynning ifrågasatte lämpligheten av den korta remisstiden med tanke på de komplexa intresseavvägningar förslagen aktualiserade. Det hade inte varit möjligt för henne att inom den angivna remisstiden komma med mer än några mycket kortfattade synpunkter. I övrigt avstod hon från att yttra sig.

Det är alltså tydligt att remisstiderna var alltför korta, särskilt med tanke på att departementspromemoriorna avhandlade svåra och känsliga frågor. Till bilden hör att promemoriorna var kortfattade och lämnade viktiga frågor utan närmare belysning. Det underlag som remissinstanserna hade att yttra sig över var således bristfälligt och försvårade analysen av förslagen i promemoriorna. Lagrådet återkommer till lagförslagens innehåll.

Trots det stora antalet remissinstanser kan det ifrågasättas att alla berättigade intressen var företrädda. Det kan noteras att t.ex. Svenska Bankföreningen, Svenska kyrkan och flera kvinnoorganisationer inte hade fått promemoriorna på remiss men yttrade sig på eget initiativ.

Under 2015 remissbehandlades ett utredningsbetänkande i samma ämne, SOU 2014:91. Betänkandet har inte lett till lagstiftning. Det lagstiftningsärendet kan inte tas till intäkt för att beredningen av det nu aktuella ärendet skulle kunna göras mindre grundlig. Förslagen i betänkandet var i väsentliga avseenden andra än förslagen i promemoriorna. Departementet kunde inte heller förutsätta att remissinstanserna hade det tidigare betänkandet aktuellt.

I lagrådsremissen lämnas ingen förklaring till de korta remisstiderna. Under föredragningen inför Lagrådet har nämnts att förslagen syftar till att minska psykisk ohälsa hos den berörda målgruppen, att det är angeläget att få till en ändring så snart som möjligt och att frågan därför är politiskt prioriterad. Sådana förklaringar är otillräckliga.

Som framgår av det följande har också viktiga frågor förbigåtts eller inte fått erforderlig behandling i lagrådsremissen. Även i detta hänseende har lagstiftningsärendets beredning varit bristfällig.

Med hänsyn till vad Lagrådet har anfört kan det inte anses att det i 7 kap. 2 § regeringsformen föreskrivna beredningskravet är uppfyllt. Remissen kan inte läggas till grund för lagstiftning och Lagrådet avstyrker lagförslagen.

Beredningen måste alltså göras om. I det följande lämnar Lagrådet synpunkter som då bör beaktas.

Förslagen i lagrådsremissen

I lagrådsremissen föreslås att två nya lagar, lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, ska ersätta lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Förslagen innebär bl.a. att processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen särskiljs från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. Ett övergripande mål är att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Några av de viktigaste ändringarna, i förhållande till vad som gäller i dag, är följande.

Enligt huvudregeln ska den som har fyllt 12 år efter ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen utan att det ska ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet. Beträffande barn gäller att om vårdnadshavarna är oense om en ansökan ska ges in, får socialnämnden besluta om en sådan åtgärd om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Skatteverket är beslutande myndighet och ska endast pröva om vissa formella krav är uppfyllda. Annorlunda förhåller det sig beträffande den som tidigare har beviljats en ändring. En prövning ska då ske av personens könsidentitet. Ett barn som har fyllt 15 år ska efter egen ansökan få ändra det kön som framgår av folkbokföringen sedan en prövning skett av könsidentiteten. Detta ska kunna ske utan att vårdnadshavarna har fått insyn i eller information om åtgärden. Beslut efter prövning av en persons könsidentitet ska fattas av Socialstyrelsen.

Ett kirurgiskt ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att personens kropp ska stämma överens med könsidentiteten ska få göras på den som fyllt 18 år efter en prövning av könsidentiteten. Om det finns synnerliga skäl ska Socialstyrelsen efter ansökan ge tillstånd till ett sådant ingrepp på ett barn som har fyllt 15 år. En sådan ansökan ska få göras av barnet självt utan att vårdnadshavarna får insyn i eller information om åtgärden.

Rättsverkan av en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

En av Lagrådets uppgifter är att granska hur framlagda förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt (8 kap. 22 § 1 regeringsformen).

Även om lagstiftningen av i dag på ett helt annat sätt än vad som var fallet tidigare är könsneutral, kvarstår åtskilliga bestämmelser där en persons könstillhörighet har en rättslig betydelse. En fråga som inställer sig är vilken rättsverkan ett av Skatteverket fattat beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har – och till följd av förslagen får – vid tillämpningen av sådana bestämmelser. Denna fråga behandlas inte i lagrådsremissen.

I direktiven till den utredning som föregick den nu gällande lagen från 1972 anges att en huvudfråga för utredningen gäller rättsverkningarna av att en person kommer att tillhöra ett annat kön än tidigare. Det bör enligt direktiven diskuteras huruvida en könsväxling ska få verkan i alla de hänseenden där könstillhörigheten har rättslig betydelse (SOU 1968:28 s. 15). Utredningen redovisar utförliga överväganden i dessa avseenden (se s. 40–45), överväganden som regeringen i allt väsentligt anslöt sig till.

I den efterföljande propositionen redovisar regeringen inledningsvis vissa allmänna synpunkter (prop. 1972:6 s. 44 ff.). Det anges att någon ändring av den registrerade könstillhörigheten inte bör komma i fråga annat än när mycket starka skäl föreligger för en sådan åtgärd. Detta gäller i särskilt hög grad de transsexuella, vilka i kroppsligt avseende klart tillhör ett visst kön men upplever sig som tillhörande det motsatta könet. För ändring av den officiella könstillhörigheten i ett sådant fall måste fordras att den psykiska upplevelsen sedan länge är mycket fast grundad i personligheten.

Det konstateras vidare att det hos transsexuella ofta framträder en önskan att genom hormonell behandling eller kirurgiska ingrepp förändra det somatiska tillståndet så att detta bättre överensstämmer med den önskade könstillhörigheten. Med hänsyn till den avgörande betydelse som enligt regeringen bör tillmätas den psykosexuella faktorn bör sådana förändringar inte ha någon självständig inverkan på bedömandet av könstillhörigheten. Av detta följer att det inte bör krävas att sådana åtgärder har vidtagits för att fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna ske. Obenägenheten för somatiska förändringar kan emellertid vara ett tecken på att den psykosexuella inriktningen inte är tillräckligt stark för att motivera ett fastställelsebeslut. Det anförs vidare att om en transsexuell inte låter uppfattningen om sin könstillhörighet ta sig yttre uttryck kan detta ge anledning till tvivel om upplevelsen är så stark som den bör vara för att fastställelse enligt lagen ska kunna komma i fråga.

Mot bakgrund av dessa överväganden infördes i lagen vissa villkor för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. Villkoren var att sökanden sedan ungdomen upplever att han eller hon tillhör det andra könet, sedan avsevärd tid uppträder i enlighet med detta och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden

samt att han eller hon hade steriliserat sig eller av annan orsak saknat fortplantningsförmåga.

Vad närmare gäller frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har (a. prop. s. 45 ff.), anges att den officiella könsregistreringen utgör endast en presumtion för att vederbörande tillhör det uppgivna könet. En domstol eller annan myndighet som har att träffa ett avgörande för vilket en persons kön är av betydelse kan utgå från en annan uppfattning på denna punkt än den som kommit till uttryck i den officiella registreringen.

Med anledning av att vissa remissinstanser hade ifrågasatt om en särskild lag var nödvändig anför föredragande statsrådet bl.a. följande.

> En lösning som kan synas ligga nära till hands är att i exempelvis folkbokföringsförordningen införa en allmän regel om ändring av könsregistreringen för den som inte längre är att anse som tillhörande det kön under vilket han är registrerad. En sådan regel skulle emellertid troligen behöva kompletteras med en bestämmelse som preciserar vad som utmärker manligt och kvinnligt kön. Utformningen av en sådan bestämmelse stöter på stora svårigheter. Jag har därför kommit till den uppfattningen att de sakkunnigas förslag, som innebär att man genom en särskild lag reglerar de materiella förutsättningarna för ändrad könstillhörighet och handläggningen av sådana frågor, är att föredra. En ytterligare fördel med denna lösning är att man kan uppnå avgöranden som är bindande för framtiden och inte bara, som anteckningar i folkbokföringen, har presumtionsverkan.
>
> I likhet med de sakkunniga anser jag att ett beslut om ändrad könstillhörighet bör leda till att den beslutet rör i alla avseenden där könet har rättslig betydelse ska anses tillhöra det nya könet. En annan ordning skulle innebära att det skulle finnas mellanformer mellan manligt och kvinnligt kön, vilket skulle medföra konsekvenser som blir mycket svåra att överblicka. Det nu anförda utgör ytterligare ett stöd för att kraven för ändring måste sättas relativt högt.

Förarbetena till den nuvarande lagen ger alltså uttryck för uppfattningen att det kön som framgår av folkbokföringen i normalfallen endast har presumtionsverkan och att en domstol eller en annan myndighet kan utgå från en annan uppfattning på denna punkt än som kommit till uttryck i den officiella registreringen, eller som det uttrycks på annat håll i propositionen ”en domstol eller annan myndighet som har att pröva någons könstillhörighet ska alltså, om det visar sig att registreringen är felaktig, kunna grunda sitt avgörande på det verkliga könet” (a. prop. s. 53). Beslut om ändrad könstillhörighet däremot ska vara bindande för framtiden och den som beslutet rör ska anses tillhöra det nya könet i alla avseenden där könet har rättslig betydelse, eller som det uttrycks i författningskommentaren ”ett fastställelsebeslut blir bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse” (a. prop. s. 58). Detta ställningstagande var i linje med utredningens överväganden där fastställelsebeslutet klassificerades som ett s.k. statusavgörande av liknande slag som exempelvis en dom angående omyndigförklaring eller faderskap till barn utom äktenskap. Lika lite som när det gäller en dom av sådant slag kan innehållet i ett slutgiltigt avgörande om ändrad könstillhörighet ifrågasättas (SOU 1968:28 s. 41 f.).

I betänkandet Ändrad könstillhörighet – förslag till lag (SOU 2007:16) anförs att när den transsexuelle fått ett positivt beslut om ändrad könstillhörighet från Rättsliga rådet innebär det att han eller hon ska erkännas fullt ut i sin nya könstillhörighet. I de sammanhang där det har betydelse om individen är man eller kvinna ska han eller hon således behandlas utifrån den könstillhörighet han eller hon fått genom beslutet (s.120). I utredningens förslag till lag om ändring av könstillhörighet anges i 7 § att könstillhörighet som fastställts med stöd av denna lag ska, om annat inte föreskrivs, gälla vid tillämpning av all annan lagstiftning.

I den efterföljande propositionen Ändrad könstillhörighet (prop. 2011/12:142) föreslogs inte en ny lag utan endast vissa ändringar i 1972 års lag. Något förslag till ändring, motsvarande utredningens förslag till 7 §, lämnades inte. Frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har behandlades inte i propositionen. Inte heller övervägdes denna fråga närmare i propositionen Upphävande av kravet på sterilisering för ändrad könstillhörighet. Det anges endast att principen att den förvärvade könstillhörigheten ska vara den som styr den enskildes rättigheter och skyldigheter i de fall där könet har betydelse är genomgripande och grundläggande (prop. 2012/13:107 s. 19).

Frågan behandlas inte heller närmare i betänkandet Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91), där det för första gången lämnas ett förslag om en separat lag om ändring av juridiskt kön med utgångspunkt från att det ska stå var och en fritt att ändra det juridiska kön som framgår av folkbokföringen. Utredningen synes dock haft som utgångspunkt att den nya könstillhörigheten ska erkännas på samtliga rättsliga områden (se s. 278).

Som nämnts behandlas inte frågan om vilken rättsverkan ett beslut om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen har i lagrådsremissen. Inte heller behandlas frågan i promemorian Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen (Ds 2018:17), som ligger till grund för förslagen.

En fråga som inställer sig är om de snart 50 år gamla uttalandena från förarbetena till den nu gällande lagen alltjämt kan vara vägledande och i sådant fall på vilket sätt när processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska grundas på rätten till självbestämmande utan föregående fastställelsebeslut och särskiljas på sätt som föreslagits från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Det skulle kunna hävdas – till skillnad från vad som anges i förarbetena till 1972 års lagstiftning – att den uppgift om kön som framgår av folkbokföringen även utan ett fastställelseförfarande ska vara bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Det förefaller dock tveksamt om ett sådant synsätt skulle vara förenligt med den verkan man normalt tillerkänner uppgifter i folkbokföringen och ändringar som skett efter egen ansökan. Det kan anmärkas att det händer att personer får ett nytt personnummer av andra skäl än fastställelse av ny könstillhörighet. Det kan exempelvis vara fråga om att en person har fått fel kön registrerat av misstag eller rättelse av

födelsetid med stöd av handlingar från hemlandet. Det sker varje år mellan 1 500–3 000 personnummerändringar där personnumret av olika skäl är felaktigt (Ds 2018:17 s. 61 f.).

Om uppgiften om kön i folkbokföringen endast ska få presumtionsverkan skulle det kunna hävdas, att i de fall där det sker en prövning av könsidentiteten och en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen sker till följd av detta, blir beslutet bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse. Ett sådant betraktelsesätt skulle kunna vara i överensstämmelse med de principiella utgångspunkterna i förarbetena till 1972 års lag. Det kan dock riktas invändningar mot ett sådant resonemang.

Enligt huvudregeln i det nu framlagda förslaget ska den som fyllt 12 år efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att det ska ställas något krav på prövning av sökandens könsidentitet. Det innebär att den, som det kan antas, majoritet som får det kön som framgår av folkbokföringen ändrat med stöd av denna regel inte kan vara säker på att ändringen är bindande vid framtida prövningar av frågor där könet har rättslig betydelse. Det är endast för vissa grupper som en sådan rättsverkan skulle inträda, dvs. i de fall där det ställs krav på att Socialstyrelsen gör en prövning av könsidentiteten. De fall som det är fråga om är, när den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ansöker om ändring på nytt, ett barn som har fyllt 15 år och där inte vårdnadshavarna utan barnet självt gör en ansökan samt barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Det är svårt att motivera varför en sådan rättsverkan ska inträda endast i dessa fall.

Det finns anledning att påpeka att dessa, som det kan tyckas, teoretiska resonemang kan ha en högst påtaglig praktisk betydelse och kan föranleda betydande tillämpningsproblem. Som ett första exempel på detta kan nämnas reglerna om och förfarandet vid kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om skydd för medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter. Var och en är enligt 6 § gentemot det allmänna skyddad mot kroppsliga ingrepp och kroppsvisitation. Detta grundlagsskydd kan enligt 20 § begränsas genom lag.

Kroppsvisitation och kroppsbesiktning får genomföras med stöd av ett stort antal lagar. Att underkasta sig sådan visitation kan vara en förutsättning för att t.ex. få tillträde till en rättegång, besöka offentliga sammanträden i riksdagen, kommuner och landsting eller att gå ombord på ett flygplan. Kroppsvisitation utgör en undersökning av bl.a. kläder och annat som någon bär på sig. I regel begränsas undersökningen till att den som visiterar känner i eller utanpå fickor och kläder. En mer fullständig kroppsvisitation kan innebära att den visiterade får ta av sig kläderna för att dessa ska kunna undersökas närmare. Kroppsbesiktning utgör en undersökning av inte bara människokroppens yttre utan även av dess inre.

Nästan undantagslöst innehåller författningar som reglerar kroppsvisitation eller kroppsbesiktning bestämmelser om att sådana åtgärder inte får utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Historiskt sett har bestämmelserna främst värnat kvinnors kroppsliga integritet och kvinnor har i vissa lagar alltjämt ett starkare skydd än män, se t.ex. 4 kap. 7 § andra stycket häkteslagen (2010:611), där det anges att om det är nödvändigt får en kroppsvisitation eller en kroppsbesiktning av en man utföras eller bevittnas av en kvinna, medan en motsvarande undantagsregel inte finns när åtgärden riktas mot en kvinna.

En fråga som inställer sig är hur sådana bestämmelser ska tolkas beträffande t.ex. en person som enbart har ändrat den uppgift om kön som framgår av folkbokföringen, dvs. som själv identifierar sig i enlighet med det ändrade könet men som av omgivningen kan uppfattas tillhöra det andra könet. Får t.ex. en man som på detta sätt ändrat kön enligt folkbokföringen men som av de kvinnor som ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas uppfattas vara en man utföra sådana åtgärder? Frågan synes rymma en intressekonflikt mellan det i lagrådsremissen övergripande målet att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande och i detta fall skyddet för kvinnors kroppsliga integritet. För att kunna ge svar på frågan torde det krävas ett ställningstagande till vilken rättsverkan en ändring i folkbokföringen ska tillerkännas.

Det kan invändas att en sådan intressekonflikt som den nu redovisade föreligger redan med dagens reglering eftersom 1972 års lag inte ställer upp något krav på t.ex. hormonell behandling eller kirurgiska ingrepp för att fastställelse av ändrad könstillhörighet ska kunna ske. Dessutom ges frågan ett svar i förarbetena till den lagstiftningen eftersom det där anges att ett fastställelsebeslut blir bindande för domstolar och andra myndigheter som har att pröva frågor där någons kön har rättslig betydelse, låt vara att villkoren för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen har mildrats sedan förarbetena skrevs, särskilt i och med borttagandet av steriliseringskravet.

Av betydelse i sammanhanget är dock att 1972 års lag, till skillnad från den i lagrådsremissen föreslagna lagen, inte grundas på självbestämmande utan på ett särskilt fastställelseförfarande och inte särskiljer processen för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen från processen för kirurgiska ingrepp i könsorganen. I 1972 års lag ställdes ursprungligen stränga krav för att få fastställt annan könstillhörighet än den som framgår av folkbokföringen. Lagen är framtagen för gruppen transsexuella som då uppskattades till något hundratal personer i landet, exklusive ett visst mörkertal, och det anförs i förarbetena att det förhållandet att en transsexuell inte låter uppfattningen om sin könstillhörighet ta sig yttre uttryck kan ge anledning till tvivel om upplevelsen är så stark som den bör vara för att fastställelse enligt lagen ska kunna komma i fråga. Lagstiftningsarbetet bedrevs med den utgångspunkten att ”ju mindre krav som anses böra ställas för att könet ska kunna bestämmas i strid mot tidigare gängse normer, desto starkare skäl kan anföras för att ändringen inte bör få fullt

ut alla de rättsverkningar som eljest tillkommer personer med det motsatta könet" (SOU 1968:28 s. 40). Lagstiftaren torde inte annat än i rena undantagsfall ha sett framför sig att en persons registrering i folkbokföringen och hur denne uppfattades av omgivningen skulle skilja sig åt.

Förhållandena är annorlunda med den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Lagen utgår från rätten till självbestämmande. Enligt huvudregeln ska därför den som ansöker få ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, utan föregående prövning av könsidentiteten. Skatteverkets prövning innefattar endast om vissa formella krav är uppfyllda. Beroende på handläggningstiden hos Skatteverket, kan en person få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat på kort tid.

Det förtjänar slutligen att påpekas – och detta är nog så viktigt – att tolkningen av ”motsatt kön” i bestämmelser om kroppsvisitation och kroppsbesiktning har lika stor betydelse för det fall att det är den som utsätts för en sådan åtgärd som har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen. Den personen har rätt att få kroppsvisitation och kroppsbesiktning utförd av en person som inte tillhör det motsatta könet.

I samband med tidigare lagstiftningsarbeten gjordes kartläggningar av gällande lagstiftning där en persons könstillhörighet har en rättslig betydelse (se t.ex. SOU 1968:28 s. 16–19 och SOU 2007:16 s. 62–66). Så har inte skett denna gång. Även om det inte ankommer på Lagrådet att uppdatera ett sådant arbete, kan dock vid en hastig genomgång av vissa författningar på det för lagrådsremissen ansvariga departementets ansvarsområde följande exempel nämnas.

Lagen (2012:263) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hanteringen av mänskliga organ innehåller bestämmelser om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hantering av mänskliga organ avsedda för transplantation till människokroppen och syftet med lagen är att skydda människors hälsa (1 §). I förordningen (2012:346) om kvalitets- och säkerhetsnormer vid hanteringen av mänskliga organ ges kompletterande föreskrifter till lagen. I 2 § anges att om ett organ erbjuds ett land inom EES ska den vårdgivare som ansvarar för att ta tillvara organet se till att lämna uppgifter som framgår av avsnitt A i bilagan till förordningen till behörig myndighet eller delegerad inrättning i det landet. Uppgifterna i avsnitt A ska i tillämpliga fall skickas direkt till det aktuella transplantationscentrumet. I avsnitt A i bilagan till förordningen anges ett stort antal uppgifter som ska lämnas, däribland donatorns kön.

Mot bakgrund av att kön nämns som en av de uppgifter som ska lämnas får det förutsättas att uppgiften har betydelse för den som erbjuds ett organ. Det ligger nära till hands att anta att man här avser vad som möjligen skulle kunna benämnas biologiskt kön. Den fråga som inställer sig är dock hur man av rättsordningen kan utläsa vad som avses med kön i detta sammanhang.

Enligt förordningen (2001:709) om cancerregister hos Socialstyrelsen får Socialstyrelsen föra hälsodataregister i form av ett cancerregister (1 §). Enligt 3 § får personuppgifter i cancerregistret behandlas för framställning av statistik, uppföljning och utvärdering av insatser för att förebygga cancersjuklighet, utvärdering av hälsokontroller samt forskning och epidemiologiska undersökningar inom cancerområdet. Det framgår av 4 § 1 att sådana personuppgifter får behandlas som rör patienter som diagnostiserats för tumörer eller tumörliknande tillstånd och att behandlingen får avse uppgifter om bl.a. kön, diagnos och tumörutbredning. Det anges i 6 § att den som bedriver verksamhet inom hälso- och sjukvården ska, för de ändamål som anges i 3 § lagen (1998:543) om hälsodataregister, lämna de uppgifter som avses i 4 § 1 till cancerregistret.

Även här inställer sig frågan om hur man av rättsordningen kan utläsa vad som avses med kön i detta sammanhang.

I lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn anges i 1 kap. 3 § andra stycket att en efterlevande kvinna kan ha rätt till änkepension enligt bestämmelserna i 6 kap. Där finns detaljerade bestämmelser som bl.a. anger förutsättningarna för rätten till änkepension och beräkning av änkepension till kvinnor som har fyllt respektive inte har fyllt 65 år. Lagen har upphävts men vissa bestämmelser i lagen (2010:111) om införande av socialförsäkrings-balken leder till att änkepension alltjämt kan utgå till en kvinna under förutsättning att maken har avlidit och att makarna var gifta innan 1990. Någon motsvarande ersättning för män finns inte.

Den fråga som aktualiseras är om en kvinna som är berättigad till änkepension förlorar rätten till denna om hon med stöd av den föreslagna lagen ändrar det kön som framgår av folkbokföringen (jfr SOU 2007:16 s. 120).

Som inledningsvis nämndes är en av Lagrådets uppgifter enligt 8 kap. 22 § regeringsformen att granska hur framlagda förslag förhåller sig till rättsordningen i övrigt. En förutsättning för att Lagrådet ska kunna göra en sådan granskning är att det i beredningsunderlaget för framlagda förslag finns en analys av denna fråga. Det underlag som finns uppfyller som framgått inte de krav som man kan ställa i detta hänseende. Den fråga som för 50 år sedan ansågs vara en huvudfråga, dvs. rättsverkningarna av att en person kommer att tillhöra ett annat kön än tidigare, behandlas inte alls i lagrådsremissen.

Ett ställningstagande i denna fråga är av stor betydelse även i ett vidare sammanhang. Det kan förutsättas att det föreslagna förenklade förfarandet utan föregående prövning av den sökandes könsidentitet i sig kommer att leda till ett ökat antal ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen. Till detta kommer att enligt remissyttrande från BUP Konsultenhet Karolinska Solna har antalet barn och unga som söker vård för könsdysfori ökat dramatiskt de senaste åren och fortsätter att öka. Karolinska institutet anger att incidensen av könsdysfori har ökat kraftigt under de senaste åren och personer som önskar byta juridiskt kön men inte genomgå medicinsk behandling eller kirurgi har blivit allt vanligare. Detta samman-

taget kan förväntas leda till ett ökat antal problematiska situationer i vardagslivet som även kan medföra rättsliga prövningar, t.ex. enligt diskrimineringslagen (2008:567). Som exempel kan nämnas frågan vilket omklädningsrum en elev ska använda, om eleven endast har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen men av klasskamrater uppfattas ha det tidigare könet. Motsvarande frågor kan uppkomma vid ombyte på arbetsplatser, i badhus och på motionsanläggningar. Inte heller detta behandlas i lagrådsremissen. Det måste ankomma på lagstiftaren att ge vägledning i dessa frågor.

En annan av Lagrådets uppgifter enligt 8 kap. 22 § regeringsformen är att granska om förslaget är utformat så att lagen kan antas tillgodose de syften som har angetts.

Enligt lagrådsremissen är ett övergripande mål att en person ska kunna få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Huruvida syftet om rättsligt erkännande uppnås är beroende av svaret på de frågor om rättsverkan som har behandlats ovan. En risk är att det ökade självbestämmandet leder till att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen endast får vad som har benämnts presumtionsverkan och inte blir bindande för framtiden i alla avseenden där kön har rättslig betydelse. För den grupp transsexuella som förarbetena till 1972 års lag tog sikte på skulle detta tvärtemot syftet med lagen kunna innebära en försämring.

Europakonventionen

Förslagen i lagrådsremissen väcker ett antal frågor om hur de förhåller sig till reglerna i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR).

Särskilt aktualiseras konventionens artikel 8, enligt vilken var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Inskränkningar i detta skydd får göras, men enligt artikelns andra stycke endast om de har stöd i lag, har ett legitimt syfte och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. I detta ingår att det ska föreligga ett starkt samhälleligt intresse (”pressing social need”) för begränsningen och att den är proportionerlig, dvs. innehåller en rimlig balansering av motstående intressen.

De delar av lagrådsremissens förslag som särskilt aktualiserar artikel 8 är de om att barn mellan 15 och 18 år ska kunna få tillstånd till könskorrigerande kirurgi och få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat utan att vårdnadshavarna ger sitt samtycke eller ens underrättas. Vårdnadshavarnas intresse av att få bestämma eller vara delaktiga i frågor om sitt barns välbefinnande har alltså fått vika för den unges intresse av att få bestämma själv. Det är således en långtgående begränsning av föräldraansvaret som föreslås. I praktiken fråntas föräldrarna både rätten och ansvaret att bedöma vad som är bäst för deras barn i dessa fall och kan dessutom hållas helt utanför den procedur där åtgärderna vidtas.

Avgörande för om förslagen kan accepteras från konventionens synpunkt är om denna intresseavvägning skett på ett övertygande sätt. Särskilt viktig blir en sådan intresseavvägning när det gäller mänskliga rättigheter som ska vägas mot varandra, såsom i fallet med barns rätt till självbestämmande och vårdnadshavares rätt till inflytande över barnets liv. Lagrådet vill i det sammanhanget anföra följande.

Förslagen har den enskildes självbestämmanderätt som en utgångspunkt (s. 49). Bakgrunden till förslaget om kirurgiska ingrepp är den att unga människors upplevelse av att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten ofta innebär ett lidande och att detta kan hämma den unges utveckling, t.ex. genom hinder att gå i skolan, umgås med vänner m.m. Psykisk ohälsa i form av suicidtankar är vanligare i denna grupp av unga än bland befolkningen i allmänhet. Vissa unga i denna grupp åker utomlands för att genomföra underlivskirurgi och kan då inte ges nödvändiga insatser inom den svenska könsbekräftande vården. Av dessa skäl bedömer regeringen det vara angeläget att sänka åldersgränsen för kirurgiska ingrepp från dagens 18 år (s. 66 f.).

När det gäller ändringar i folkbokföringen anför regeringen att det är av avgörande betydelse för möjligheten att kunna leva i sin könsidentitet att också kunna ändra det kön som framgår där. Det är en fråga om personlig integritet och den är väsentlig för barns välmående, hälsa och utveckling. Det är vidare inte en irreversibel åtgärd. Den underlättar för barnet att leva i enlighet med sin könsidentitet och bidrar därmed till barnets hälsa, välmående och utveckling (s. 99 f.). Regeringen gör i det sammanhanget bedömningen att vårdnadshavarna bör få information efter det att folkbokföringen för deras barn ändrats, så att de kan fortsätta utöva vårdnaden om barnet.

Frågan hur dessa bedömningar förhåller sig till konventionens krav behandlas endast ytligt i remissen. Avseende de kirurgiska ingreppen anges att ”ingreppet i vårdnadshavarnas bestämmanderätt måste anses nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse och vara proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen” (s. 74). Angående frågan om ändring i folkbokföringen anför regeringen att ”[f]rågans personliga prägel och betydelse för den unge motiverar därför att vårdnadshavarperspektivet får stå tillbaka när det gäller möjlighet till att ändra kön i folkbokföringen”, varefter man konstaterar att detta är nödvändigt och legitimt på det sätt som krävs enligt konventionen (s. 100).

När det gäller analysen av konventionens krav noterar Lagrådet inledningsvis att det varken i lagrådsremissen eller i departementspromemoriorna som förslagen bygger på hänvisas till något fall där Europadomstolen – vars domar är avgörande för tolkningen av konventionen – bedömt frågor om underårigas möjligheter till kirurgiska ingrepp och ändringar i folkbokföringen i relation till vårdnadshavarnas inställning. Det är osäkert om de resonemang om självbestämmandets betydelse som Europadomstolen framhållit avseende vuxna personers val av ändring av könsidentiteten är överförbara till barn mellan 15 och 18 år, eftersom

någon konflikt med vårdnadshavares bestämmanderätt inte föreligger i sådana fall.

I fall där staten helt eller delvis tar över vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter för att barnen far illa har Europadomstolen ansett att konventionen kräver processuella rättssäkerhetsgarantier och att sådana åtgärder endast vidtas som en sista utväg när de är strikt nödvändiga i förhållande till barn som löper risk för sin hälsa eller välmående (se Wetjen and Others v. Germany, dom 22 juni 2018, punkterna 70 och 84). När det gäller vårdnadshavarnas rättigheter i andra fall betonas att staternas möjligheter att ingripa varierar med hänsyn till vad frågan gäller och dess betydelse för de inblandade. Artikel 8 kräver en rimlig balans mellan barns och vårdnadshavares intressen, där de senare dock aldrig kan tillåtas leda till att vårdnadshavaren skadar barnets hälsa och utveckling (se Kocherov and Sergeyeva v. Russia, dom 12 september 2016, punkt 94–95).

Det starka samhällsintresse som motiverar dessa ingrepp i relationen mellan föräldrar och barn är som framgått framförallt hänsyn till de senares välmående, hälsa och utveckling. Detta är ett legitimt intresse för begränsningar av rättigheterna i artikel 8. Svensk familjerätt bygger dock på att vårdnadshavarna är de som har ansvaret intill dess att barnet blir vuxet vid 18 års ålder, även om detta ansvar kompletteras av hänsyn till barnets egen vilja i förhållande till dess ålder och mognad (se även remissen s. 99). En självklar utgångspunkt är att vårdnadshavare till barn som har fyllt 15 år och som överväger könskorrigerande kirurgi eller ändring av det kön som framgår av folkbokföringen inte är sämre än andra vårdnadshavare att ta detta ansvar. Något sådant påstås inte heller i remissen. Det kan därför ifrågasättas att alla dessa vårdnadshavare frånkänns en formell roll enligt förslagen.

I remissen påpekas att 15-åringar i vissa sammanhang getts stort inflytande över beslut gällande sin egen hälsa eller integritet (s. 99). Detta argument återkommer även på andra ställen i remissen och dess betydelse synes vara att visa att 15-åringar redan nu har ett betydande självbestämmande i frågor som gäller deras hälsa och vård. Förslaget skulle därmed ligga i linje med redan etablerade regler.

Lagrådet vill framhålla att det angivna exemplet gäller åtgärder som ska vidtas visavi den unge. Det föreligger en betydande skillnad mellan att kräva 15-åringars samtycke till något som andra bestämt och att ge samma 15-åringar ensam bestämmanderätt. Att 15-åringar getts den förra befogenheten leder inte automatiskt till att de också bör ha den senare. Avgörande för den frågan bör vara vad som är barnets bästa och där kan vårdnadshavarnas uppfattning – som vanligen baseras på långvarig erfarenhet av och starka känslomässiga band till barnet – inte bortses från om det inte föreligger starka skäl. Några sådana skäl har inte anförts i remissen. Särskilt när det gäller irreversibla ingrepp såsom kirurgi i underlivet torde krävas noggranna överväganden för att låta personer som rättsordningen i övrigt inte anser kapabla att fatta viktiga beslut ändå ges en sådan rätt.

Mot denna bakgrund kan konstateras att förslaget går mycket långt i att generellt begränsa vårdnadshavarnas roll utan att det klart framgår att tillräckligt starka samhälleliga intressen finns för detta. Det kan vidare starkt ifrågasättas om den valda utformningen av reglerna innebär en rimlig balans mellan vårdnadshavarnas och deras barns mänskliga rättigheter i enlighet med artikel 8 EKMR.

1989 års barnkonvention

I remissens förslag ges som nämnts barn mellan 15 och 18 år rätt att helt utan vårdnadshavarnas inblandning vidta åtgärder avseende könskorrigerande kirurgi och ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen. Regeringen anger att förslagen utgår från synen på barn som rättighetsbärare och att reglerna utformats med beaktande av barnens särskilda skyddsbehov och rätt till inflytande över sina personliga angelägenheter samt till vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter (s. 70 f.). Barnkonventionens grundläggande principer anges vara tillgodosedda. Förslagen väcker frågor om barnkonventionen kräver en sådan ordning eller om den tvärtom innehåller hinder därför.

Barnkonventionens utgångspunkter är att barn har rättigheter och att barnets bästa ska vara vägledande vid alla åtgärder som rör barnet (artiklarna 2 och 3). Därutöver finns bestämmelser om bl.a. barns rätt till namn, medborgarskap och identitet (artiklarna 7 och 8), barns rätt att få uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och att barnets åsikter tillmäts vikt i förhållande till ålder och mognad (artikel 12) samt barns rätt till bästa möjliga hälsa och till hälso- och sjukvård (artikel 24).

Av konventionen följer att staten vid skyddet av barns rättigheter ska ta hänsyn till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet (artikel 3). Vidare anges att konventionsstaterna ska respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar, vårdnadshavare m.fl. att ge lämplig ledning och råd då barnet utövar sina rättigheter (artikel 5). Enligt konventionen är det vårdnadshavarna som gemensamt har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling och de ska vägledas av barnets bästa (artikel 18).

Det är således tydligt att barnkonventionen inte bara ger barn rättigheter utan även erkänner vårdnadshavarnas centrala roll i alla frågor som rör deras barn. Konventionstexten ger alltså inte stöd för att barnets rätt till självbestämmande generellt kan ges företräde framför det som vårdnadshavarna anser är barnets bästa, utan detta måste bedömas utifrån vilken fråga det gäller, barnets ålder och mognad samt det ansvar som vårdnadshavarna ytterst har för barnets välbefinnande. Något krav på ett så långtgående självbestämmande som regeringens förslag innefattar kan inte konventionstexten anses ställa.

Vid sidan av konventionstexten har konventionsstaternas uppfattning stor betydelse för hur en internationell konvention ska förstås (se Wienkonven-

tionen om traktaträtten, artikel 31, SÖ 1975:1). Det kan därför noteras att Sverige och många andra konventionsstater vid tiden för konventionens ingående 1989 hade ett regelsystem som inte gav unga under en viss ålder – ofta 18 år – full bestämmanderätt över sig själva. Detta gäller alltjämt. Från svensk synpunkt torde avsikten med att tillträda konventionen inte ha varit att undergräva denna ordning och det är sannolikt att motsvarande gäller andra konventionsstater.

På basis av artikel 43 i barnkonventionen har en särskild barnrättskommitté upprättats. Den består av ett antal experter på området för barns rättigheter som ska stå oberoende från konventionsstaterna. Ledamöterna representerar således inte sina stater i kommittén. Enligt artikel 45 d) kan kommittén avge allmänna rekommendationer (General Comments) till konventionsstaterna. Dessa är inte folkrättsligt bindande, men kan ges betydelse vid tolkningen av konventionen. Ett tredje tilläggsprotokoll till konventionen trädde i kraft 2014. Det ger kommittén möjlighet att yttra sig över enskilda klagomål och staterna åtar sig att ge yttrandena vederbörlig hänsyn (*due consideration,* artikel 11). Sverige har dock inte ratificerat detta protokoll.

Av barnrättskommitténs rekommendationer finns tre som är särskilt aktuella i detta sammanhang. Det är yttrande nummer 4 (2003) om ungdomars hälsa och utveckling, yttrande nummer 15 (2013) om barns möjligheter att nå bästa möjliga hälsa och yttrande nummer 20 (2016) om implementeringen av barns rättigheter under ungdomsåren. I yttrandet från 2003 framhålls vårdnadshavarnas centrala roll flera gånger och utgångspunkten är att de flesta ungdomar växer upp i välfungerande familjer (se punkterna 7 och 15) där statens roll är att stödja dessa på olika sätt så att ungdomarnas rättigheter kan realiseras (t.ex. punkt 16). I yttrande nummer 15 framhålls bl.a. att staterna ska stödja vårdnadshavarna i att underlätta för barn att söka nödvändig vård (punkt 30) och att staterna har ett ansvar att informera om barns hälsa till alla vårdnadshavare, både individuellt och som grupp (punkt 61). Vidare anges att staterna bör överväga att ge tillräckligt mogna barn rätt till vård utan vårdnadshavarnas samtycke, exemplifierat med områden som HIV-tester och hälsovård med anknytning till sexuallivet (punkt 31). Av rekommendationens utformning som en uppmaning kan slutsatsen dras att någon sådan skyldighet inte ansågs följa av konventionen.

I yttrandet från 2016 upprepas ställningstagandena om vårdnadshavarnas roll (punkterna 17 och 50). På ett övergripande plan anges att vårdnadshavarnas inflytande bör gå från bestämmande och vägledande till att vara diskuterande och mer likvärdigt (punkt 18). Det framhålls vidare att bestämmandet av barnets bästa är en fråga om att ta hänsyn till barnets uppfattningar och att dessa ges ändamålsenlig (*appropriate*) betydelse (punkt 22). I detta ligger att bestämmanderätten inte utövas av barnet självt, för annars finns ingen anledning att ange att dess uppfattning ska ges betydelse. I ett fall anges uttryckligen att ungdomar även utan vårdnadshavarens samtycke har rätt till något. Det gäller medicinsk rådgivning och det framhålls att denna rätt är skild från rätten att ge sitt samtycke till vård och behandling (punkt 39). På denna punkt har det alltså uttryckligen

angetts att vårdnadshavarna – med hänsyn till barnets bästa – generellt bör kunna hållas ovetande om barnets situation men samtidigt betonas att det är fråga om ett begränsat område i förhållande till huvudregeln om samtycke.

Remissens förslag i dessa delar beskrivs som att vårdnadshavarperspektivet får ”stå tillbaka” (Ds 2018:17 s. 101 och remissen s. 74 och 100). Ordvalet är missvisande eftersom det handlar om att vårdnadshavarna kan fråntas allt inflytande över, insyn i eller information om aktuella åtgärder (utom i efterhand gällande folkbokföringen). I förhållande till barnkonventionens stadganden kan ifrågasättas om en sådan reglering innebär ett tillräckligt hänsynstagande till vårdnadshavarnas rättigheter och skyldigheter, om det innefattar en tillräcklig respekt för deras ansvar för att ge ledning och råd och om det utgör ett proportionerligt ingrepp i deras uppgift att ansvara för barns uppfostran och utveckling. Att konventionsstaterna skulle ha gett uttryck för att konventionen innefattar krav på en sådan ordning har Lagrådet – inom ramen för denna granskning – inte kunnat finna stöd för. Barnrättskommitténs utvidgande tolkningar av konventionens krav ger inte heller uttryck för en så ensidig förståelse av relationen mellan vårdnadshavare och deras barn. Sammantaget framstår förslaget som svårförenligt med barnkonventionens krav på konventionsstaterna.

Förslaget till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

1 §

Paragrafens rubrik lyder ”Lagens syfte och tillämpningsområde”. Emellertid föreskriver paragrafen ingenting om lagens syfte. En bättre lydelse av paragrafen och dess rubrik är följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten.

Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

3 §

Paragrafen anger att frågan om ett ingrepp ska vidtas i vissa fall ska överlämnas till Socialstyrelsen för ”prövning och beslut.” Det förvaltningsrättsliga begreppet ”beslut” betecknar en åtgärd varigenom en myndighet meddelar vilken inställning den har i en viss fråga. Allmänna regler om myndigheters beslutsfattande finns i förvaltningslagen (2017:900), där det bl.a. framgår att ett beslut ska föregås av utredning och kommunikation. Det är överflödigt att i denna paragraf ange att Socialstyrelsens beslut ska föregås av en prövning.

En fråga är vilka beslut som ska kunna överlämnas till Socialstyrelsen. Under föredragningen har upplysts att det endast gäller beslut om att helt

vägra ingrepp, inte frågor om vilket slags ingrepp som ska göras. Frågan behöver belysas ytterligare.

8 §

Av paragrafens punkt 1 följer att föreskrifter ska få meddelas för Socialstyrelsens prövning enligt 3 §. Mot bakgrund av Lagrådets synpunkt avseende 3 § bör övervägas att ändra även denna bestämmelse, t.ex. så att rätten att meddela föreskrifter kopplas till vad som ska gälla ”i Socialstyrelsens ärenden enligt 3 §”.

Förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

1 §

Paragrafens rubrik lyder ”Syftet med lagen”. I paragrafen anges att syftet är att personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till ändring av det könet.

Innehållet i paragrafen är missvisande. Syftet med lagen är inte att alla personer som upplever att deras könsidentitet inte stämmer överens med det kön som framgår av folkbokföringen ska ha rätt till en sådan ändring. I lagen ställs vissa villkor upp för en sådan ändring, vilket leder till att t.ex. den som inte fyllt 12 inte ska ha denna rätt.

2 §

Enligt paragrafens första stycke ska den som har fyllt 12 år efter ansökan få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. I andra stycket anges att den som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan beviljas ändring på nytt om sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten och det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden. Enligt 8 § beslutar Skatteverket i ärenden enligt första stycket och Socialstyrelsen i ärenden enligt andra stycket.

Förslaget enligt första stycket läggs fram trots att ett mycket stort antal remissinstanser, varav många med särskilda kunskaper om och erfarenheter av barn med könsdysfori, har avstyrkt en möjlighet till ändring i så unga år. Regeringens stöd för att inte följa remissinstanserna utgörs av slutsatser som dras från en artikel i Läkartidningen. Det undandrar sig Lagrådets bedömning om stödet är tillräckligt.

Vad gäller förslaget i andra stycket har Lagrådet följande synpunkter.

Det övergripande målet är att en person ska få sin könsidentitet rättsligt erkänd med respekt för rätten till självbestämmande. Rätten till självbestämmande gäller dock endast vid en första ansökan. För det fall personen

ångrar sig och önskar återgå till det tidigare könet, måste denne underkasta sig den prövning av könsidentiteten som framgår av andra stycket, med risk för att ansökan inte kommer att bifallas. Det ter sig inte helt självklart att självbestämmandet ska sättas ur spel och ersättas med en medicinsk prövning av könsidentiteten för den person som på detta sätt ångrat sig och önskar återgå till det kön som är mycket välbekant för honom eller henne.

Det framgår av lagrådsremissen att det huvudsakliga skälet till denna medicinska prövning är att risken för missbruk ska minskas.

Den tilltänkta målgruppen för lagen är enskilda som upplever att könsidentiteten och det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens. En första ansökan att få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat står dock öppen för var och en, oavsett skälen för ansökan. Det kan finnas många skäl varför en människa vill få till stånd en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen med ett efterföljande nytt personnummer. Denna möjlighet kommer att stå öppen även för t.ex. kriminella och människor som hoppas kunna ”gå under jorden” eller undkomma borgenärer.

I lagrådsremissen görs bedömningen att risken för missbruk är mindre vid en enda ändring av personnumret än vid upprepade sådana. Skälet för detta är att en ändring av personnummer som sker en enda gång är ”relativt lätt att spåra” genom hänvisning till tidigare personnummer och tidigare historik i folkbokföringen. Av denna anledning väger den enskildes rätt till självbestämmande tyngre än en eventuell risk för missbruk. Vid upprepade ändringar bedöms risken vara större. Med dagens tekniska system för folkbokföringen finns inte någon direkt koppling mellan samtliga personnummer vid upprepade personnummerbyten, utan dessa måste spåras i en kedja. Det är med andra ord inte möjligt att på ett enkelt sätt följa historiken vid upprepade personnummerändringar. Detta innebär också allvarliga olägenheter för användare av folkbokföringsuppgifter eftersom det kan få till följd att personer kan finnas med dubbla identiteter i register hos olika aktörer beroende på hur de har byggt upp sina register i förhållande till de uppgifter som aviseras från folkbokföringen.

Bolagsverket anför att det finns en risk att personer kan komma att utnyttja systemet för att på ett enkelt sätt byta personnummer flera gånger och på så sätt försvåra spårning i t.ex. verkets register över verkliga huvudmän. I detta sammanhang uppmärksammar Bolagsverket sitt uppdrag om förebyggande arbete mot penningtvätt, finansiering av terrorism eller annan ekonomisk brottslighet. Kreditupplysningsföretaget UC påtalar risken för att det i vissa situationer inte kommer att kunna tillhandahålla korrekta kreditupplysningar. Försäkringsföretagens branschorganisation Svensk försäkring menar att det finns risk för att den förenklade processen utnyttjas för syften som inte varit avsedda, t.ex. olika former av bedrägerier. Polisen, Säkerhetspolisen och Skatteverket har dock inte några invändningar mot förslaget i denna del.

Enligt Lagrådets mening är möjligheterna till och riskerna för missbruk inte tillräckligt väl belysta i lagrådsremissen, och detta såväl vid en enda

ändring som vid upprepade ändringar av en enskilds personnummer. Frågorna är av betydelse för bedömningen av om den enskildes rätt till självbestämmande väger tyngre än en eventuell risk för missbruk men även för bedömningen av om den ordning för stävjande av missbruk som regleras i paragrafens andra stycke är ändamålsenlig.

Av Ds 2018:17 s. 62 ff. framgår bl.a. följande.

Skatteverket distribuerar folkbokföringsuppgifter till myndigheter och privata aktörer genom olika elektroniska aviseringssystem. Det är mottagarna som bestämmer hur ofta och vilka personuppgifter de vill få information om. Som regel begär alla mottagare av uppgifter att få uppgift om hänvisningsnumret som finns vid ändrat personnummer. Om så inte är fallet får mottagaren bara en uppgift om det nya personnumret, vilket för mottagarna kan framstå som att det rör sig om en helt ny person. Även om mottagarna får del av hänvisningsnumret är det inte säkert att alla mottagare har ett system där en koppling mellan nya och gamla personnumret läggs in. När ett personnummer presenteras i folkbokföringsdatabasen visas alltså alltid hänvisningsnumret med tidigare personnummer, men hur uppgifter presenteras i andra system beror på hur användaren har valt att göra det. En person som har fått sin ansökan om fastställelse av ny könstillhörighet beviljad får en förfrågan från Skatteverket om han eller hon önskar skyddade personuppgifter, dvs. en sekretessmarkering i folkbokföringen. När det gäller sekretessmarkerade uppgifter aviseras dessa endast till myndigheter som har en sekretessbestämmelse med minst samma skydd som folkbokföringssekretessen och som har begärt att få ta del av dessa uppgifter. Privatpersoner och företag får inte uppgifter om personer med sekretessmarkering.

Redan vid en första ändring av personnumret tycks således problem kunna uppstå för företag och privatpersoner. För att dessa överhuvudtaget ska få de aktuella aviseringarna krävs att det inte är fråga om skyddade personuppgifter och även när så inte är fallet krävs att mottagarna har system som möjliggör att koppling mellan det nya och det gamla personnumret läggs in. Detta gäller de företag och personer som nyttjar den avgiftsbelagda tjänsten Navet. För andra företag och privatpersoner blir problemen än större.

I SOU 2007:16 s. 125 behandlas den situationen att ett företag eller en privatperson lånar ut pengar till en person som sedermera byter personnummer och kanske även namn. Hur får borgenären tag på en betalningsovillig gäldenär? Exemplet kan måhända utvidgas till att gälla avbetalningsköp, köp av fastigheter eller bostadsrätter m.m. Det är möjligt att situationer som dessa inte behöver bli något problem, men detta går inte att läsa ut av lagrådsremissen.

Vid upprepade ändringar bedöms risken för missbruk vara större eftersom det inte finns någon direkt koppling mellan samtliga personnummer vid upprepade personnummerbyten. Detta kommer såvitt Lagrådet kan förstå att innebära t.ex. att om en polisman begär att en person legitimerar sig, kommer det inte gå att se vem denne person var två ändringar tidigare.

Låt säga att en kriminellt belastad man lämnar in en ansökan och någon månad senare får ett nytt personnummer, enligt vilket han är en kvinna. Han ansöker på nytt om en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och anför att den första ändringen kom till stånd på grund av att han då befann sig i en missbruksperiod, att den första ansökan inte var allvarligt menad eller att någon okänd förfalskat hans namnteckning. Det är svårt att se att de i 2 § andra stycket uppställda villkoren skulle utgöra ett hinder mot att han inom loppet av en förhållandevis kort tidsrymd får ett tredje personnummer, som inte direkt kan kopplas till det första personnumret och av vilket framgår att han är en man.

Den fråga som man måste ställa sig är om den ordning som föreslås för att motverka missbruk, dvs. att en prövning av könsidentiteten ska komma till stånd från och med den andra ändringen, är ändamålsenligt utformad. För att detta ska vara fallet måste en person som vill utnyttja systemet för att skaffa sig flera identiteter uppleva att det är förenat med risk för att tillstånd inte ska medges, och rent faktiskt måste en sådan risk också finnas, för att systemet ska vara ändamålsenligt. Det måste allvarligt ifrågasättas att så är fallet.

3 §

Paragrafen motsvarar i viss mån 4 § i lagförslaget ovan. Där finns dock ett tredje stycke som anger att barnets bästa ska vara vägledande vid beslut om kirurgiska ingrepp enligt den paragrafen. Något sådant stycke finns inte i denna paragraf och det väcker frågor om i vilken utsträckning hänsyn till barnets bästa ska beaktas i ärenden om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

5 §

I paragrafen anges vissa grundläggande krav för att en ansökan om ändrad folkbokföring enligt lagen ska kunna bifallas. I tredje stycket anges att en sökande som fyllt 18 inte får vara registrerad partner.

I remissen anförs att bestämmelsen behövs eftersom det enligt den nu upphävda lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap var så att endast samkönade par kunde ingå partnerskap (s. 106). Om en person i ett sådant partnerskap ändrar det kön som framgår av folkbokföringen så är inte paret längre samkönat och lagens villkor uppfylls inte längre. Den nu gällande lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall har en motsvarande bestämmelse.

Det kan mot bakgrund av att lagen om registrerat partnerskap är upphävd sättas i fråga varför den får utgöra ett hinder för enskilda att ansöka om nytt kön i folkbokföringen enligt det nu föreliggande förslaget. I stället för att vidmakthålla detta hinder kunde övervägas om inte ett tillägg till lagen (2009:260) om upphävande av lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap vore ett enklare sätt att tillgodose inblandade parters intressen. Innebörden kunde t.ex. vara att ett partnerskap enligt lagen ska bestå även om en av partnerna byter kön i enlighet med den föreslagna lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Då uppkommer inget behov

att i denna lag reglera ett sådant hinder och inte heller aktualiseras frågor om den valda lösningen utgör diskriminering (jfr s. 107).

Lagrådet har inte undersökt om en sådan lösning stöter på hinder på grund av komplikationer i rättssystemet i övrigt. Den förefaller dock värd att prövas.

Rekvisitet ”som fyllt 18 år” kan utgå eftersom det var en förutsättning för registrering av partnerskap.

7 §

I paragrafen föreskrivs att ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt 3 §. Under föredragningen har upplysts att den avsedda innebörden är att personen i fråga ska få föra sin talan själv. Detta kan uttryckas tydligare i lagtexten.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

6 kap. 13 a §

I paragrafen föreslås en ändring av innebörd att, om barnet står under vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en ansökan enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa.

I dag gäller att socialnämnden får, om vårdnadshavarna är oense om en åtgärd, besluta om psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), utseende av kontaktperson eller en familj som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen eller en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Det kan inledningsvis konstateras att förslaget har stor betydelse för Sveriges kommuner och att yttranden från dessa är behövliga.

Såvitt framgår remitterades den promemoria i vilket förslaget ingår till 31 kommuner. Endast 6 kommuner har svarat på remissen. Av dessa har 4 avstått från att yttra sig, varav en med angivande av att den på grund av den korta remisstiden inte har haft möjlighet att behandla ärendet i berörd nämnd. En av de två kvarvarande kommunerna, Malmö kommun, har lämnat ett allmänt hållet svar innehållande endast två meningar beträffande alla lagförslag i promemorian. Kommunen påpekar att den på grund av den korta remisstiden inte givits förutsättningar att på ett grundligt sätt ta ställning till promemorians förslag, vilket hade varit önskvärt. Endast en kommun, Göteborgs kommun, har lämnat ett längre svar där alla förslag i lagen tillstyrks utan att nu aktuell paragraf behandlas närmare.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) har som nämnts redovisat att föreningen har kraftfulla invändningar mot den korta remisstiden. Enligt föreningen innehåller promemorian etiskt svåra avvägningar och den korta remisstiden har gjort det omöjligt att inhämta synpunkter från medlemmarna. Föreningen anför slutligen att den inte har möjlighet att svara inom den korta remisstiden, att frågan är mycket viktig och att föreningen därför vill återkomma till hösten med ett genomarbetat remissvar.

Lagrådet har redan tidigare konstaterat att beredningskravet inte är uppfyllt. Detta gäller inte minst ändringarna i förevarande paragraf, när kommunerna, som är särskilt berörda av förslaget, inte har fått en rimlig möjlighet att yttra sig.

Två veckor efter det att lagrådsremissen hade beslutats kom SKL in med det utlovade remissvaret, där bl.a. förslaget i förevarande paragraf behandlades. Föreningen, som avstyrker detta förslag, anser bl.a. att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt riskerar att leda till en konflikt mellan vårdnadshavarna som går ut över barnet och barnets relation till vårdnadshavarna. Vårdnadshavarna förväntas samarbeta i alla andra frågor som rör barnet. Det kan försvåras genom föreslagna ändringar. För att socialnämnden ska kunna besluta i en fråga där vårdnadshavare normalt har både rätten och skyldigheten att bestämma och komma överens, krävs beslutsunderlag som påvisar att en ändring av kön i folkbokföringen är till barnets bästa. För att socialnämnden ska kunna ta ställning behövs kompetens och kunskap. SKL:s bedömning är att detta i dagsläget inte finns i landets kommuner.

Enligt Lagrådets mening finns det anledning att beakta även följande.

I den proposition som föregick införandet av 6 kap. 13 a § föräldrabalken (prop. 2011/12:53 s. 15 ff.) konstateras att beslut om insatser för ett barn trots att en av vårdnadshavarna motsätter sig det är ingrepp i vårdnadshavarens rättigheter. För att vara konventionsenligt måste ett sådant ingrepp vara dels nödvändigt för att tillgodose ett legitimt intresse, dels proportionerligt på det sätt som krävs enligt artikel 8.2 i Europakonventionen. Utgångspunkten bör därför enligt propositionen vara att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt görs bara på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov.

Det betonas i propositionen att psykiatrisk och psykologisk utredning och behandling samt vissa stödinsatser på socialtjänstens område, t.ex. utseende av kontaktperson, har särskilt uppmärksammats och av tidigare utredningar påtalats. Det handlar enligt regeringen inte om ett stort antal fall, men de barn som berörs har ett uppenbart behov av sådan hjälp. Behovet bekräftades av de kontakter som under lagstiftningsarbetet på nytt tagits med myndigheter och organisationer. Det är mest tydligt när det gäller utredning och behandling genom samtalskontakter inom psykiatri och psykologi, framför allt vid misstanke om våld inom familjen. Ibland är det inte nödvändigt eller möjligt att ett barn får behandling på BUP. Ett alternativ kan då vara att barnet får hjälp inom socialtjänsten genom behandling i öppna former efter biståndsbeslut, t.ex. genom samtalskontakt

med en socialsekreterare eller deltagande i gruppverksamhet. Det finns vidare ett behov att inskränka beslutanderätten när det gäller insatser enligt LSS. Behovet finns i princip för motsvarande insatser som enligt socialtjänstlagen. Det innebär att biträde av kontaktperson, korttidsvistelse utanför det egna hemmet och avlösarservice i hemmet bör omfattas.

Det kan således konstateras att utgångspunkten tidigare har varit att en inskränkning av den ena vårdnadshavarens beslutanderätt endast ska göras på de områden där det framkommit ett klart praktiskt behov. Någon utredning som ger stöd för att så skulle vara fallet finns inte i detta lagstiftningsärende utan behovet grundas på antaganden. Till detta kommer att de åtgärder som omfattas av dagens reglering avser att se till att olika nödvändiga utredningar kommer till stånd eller att behandlingar och stöd ges. Att ge ett medgivande till att en ansökan om ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen får lämnas in till Skatteverket är av en helt annan karaktär.

Som framgått begränsas Skatteverkets prövning till en rent formell sådan. I den situation som den föreslagna paragrafen reglerar så kommer det således i realiteten att vara socialnämnden som beslutar om ett barn ska få ett ändrat kön eller inte.

Mot bakgrund av redovisade överväganden kan den föreslagna ändringen inte tillstyrkas.

Förslaget till lag om ändring i steriliseringslagen

2 a § och 3 §

I förslaget till 2 a § anges att en person som fyllt 18 år får steriliseras på egen begäran i samband med att ett ingrepp enligt 2 § lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen sker. För att ett sådant ingrepp ska få ske ställs krav bl.a. på att den enskilde måste antas leva i den upplevda könsidentiteten även i framtiden.

Förslaget till ändring av 3 § anger att en person som fyllt 18 men inte 25 år också kan få tillstånd till sterilisering i samband med en ansökan enligt 2 § förslaget till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Som villkor ställs bl.a. att kravet i den bestämmelsens andra stycke 2 är uppfyllt, dvs. att det kan antas att sökanden kommer att leva i den upplevda könsidentiteten även i framtiden.

Det föreligger således en skillnad för när steriliseringen ska medges en person enligt de föreslagna bestämmelserna. Enligt den första regeln krävs att det ”måste antas” att denne kommer att leva i könsidentiteten, medan det enligt den andra räcker med att detta ”kan antas”. I sak tycks följden något paradoxalt bli att det skulle vara enklare för en person mellan 18 år och 25 år som har fått sin folkbokföring ändrad att bli steriliserad än för den som är över 18 år och som fått ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen.

Vid föredragningen har framkommit att skillnaden inte är åsyftad och att de högre kraven bör gälla i båda situationerna.

3 a §

I paragrafen finns bestämmelser om tillstånd till sterilisering av ett barn som har fyllt 15 år i samband med tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp enligt den föreslagna lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Enligt vad som har upplysts vid föredragningen är den avsedda innebörden att en ansökan ska få göras av dels barnet, dels vårdnadshavarna samt att ett tillstånd till ett kirurgiskt ingrepp ska medföra tillstånd till sterilisering. Denna innebörd bör uttryckas i lagtexten.

Förslaget till lag om ändring i lagen om personnamn

46 §

I paragrafens första stycke föreslås i förtydligande syfte en bestämmelse av innebörd att för den som är under 18 år görs en ansökan i ett mål eller ärende enligt denna lag av barnets vårdnadshavare.

I ett nytt andra stycke anges i en första mening att om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får ansökan om ändring av barnets förnamn göras av en av barnets vårdnadshavare. I en andra mening anges att om ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 3 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får barnet självt ansöka om ändring av förnamn.

Bestämmelsen i andra stycket första meningen är en konsekvens av förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. I den paragrafen föreslås som nämnts en ändring av innebörd att, om barnet står under vårdnad av två vårdnadshavare och endast den ena samtycker till en ansökan enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, får socialnämnden besluta att åtgärden får vidtas utan den andra vårdnadshavarens samtycke om det krävs med hänsyn till barnets bästa.

Lagrådet tillstyrker inte förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Därför kan inte heller förslaget i andra stycket första meningen förevarande paragraf tillstyrkas. Om förslaget till ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken trots detta skulle övervägas, bör följande beaktas vad gäller ändringen i förevarande paragrafs andra stycke första meningen.

Bestämmelsen tar enligt lagrådsremissen sikte på den situationen att barnet har kunnat få till stånd en ändring av könet i folkbokföringen genom socialnämndens medverkan enligt 6 kap. 13 a § föräldrabalken. Situationen är således den att den ena vårdnadshavaren har motsatt sig att barnet får en ändring av könet i folkbokföringen och bestämmelsen syftar till att säkra att denne inte ska kunna hindra en efterföljande ändring av barnets

förnamn. Enligt ordalydelsen har bestämmelsen dock ett vidare tillämpningsområde än så.

Som förutsättning anges endast att ett barn har fått en ansökan om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen beviljad enligt 2 § lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Detta kan ju ha skett efter ansökan från barnets bägge vårdnadshavare. Det finns då inget skäl till att ansökan om ändring av barnets förnamn ska få göras av endast en av barnets vårdnadshavare.

Även om situationen är den att den ena vårdnadshavaren har motsatt sig att barnet får en ändring av könet i folkbokföringen, innebär detta inte med nödvändighet att denne, sedan en sådan ändring väl skett, motsätter sig en efterföljande ändring av barnets förnamn. Om oenigheten då i stället avser vilket namn ett barn ska få, vilken förälders åsikt ska få företräde? Låt säga att bägge föräldrarna var för sig ansöker om ändring av barnets förnamn men att de ansöker om olika namn. Vilket namn ska barnet då få?